

בית המדרש

יוצא לאור מדי חדש בחדשו

בו נקבצו

מאמרים שונים בעניני תורה וחכמה וספור קורות
ישראל בזמן העבור וההווה

איווק הירש וויוס

נדפס בהוצאת זמבית הדפוס של יעקב הכהן שלאסבערג

שנה הראשונה — מחברת לחדש סיון

ויין

תרכ"ה לפ"ק

הדפוס והדפוס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"א

Wien, 1865.

Eigenthum, Druck und Verlag von Jacob Schlossberg,
Franz-Josefs-Quai Nr. 9.

DIE BUCHDRUCKEREI
von
JACOB SCHLOSSBERG
WIEN,

Stadt, Franz-Josefs-Quai 9,

empfiehlt sich

zur Uebernahme aller typografischen Arbeiten

als:

**Werke, Journale, in allen Sprachen und Formen, so wie merkantile und
Gelegenheits-Drucksorten,**

**bei eleganter Ausführung
und billigsten Preisen.**

זאת תורת הבית

התורה והחכמה ישיבת אחיות תיאמות משולכות אחת אל אחת. ברצון אלהים מקבת בור וצור חצוני השמים. רוח אחד לשתיהן ותכלית אחת למטרתן לאישינו ובנתיב האושר. להשכילנו ולהורנו דרך תמים ולהביאנו אל האמת. ובכל זאת ידמה בעינינו כמו תהיה אשה אל אחותה צורה בשצף קצף כבמשמט עולם כי אבינה בבני אדם אשר יום יום אליה ידרשון. אשימה עיני על אלה אשר לתורה יקראו דרושה והנה הסויאמרו לחכמה סורי הבת השוכנת ותמיד כל היום שמה מנואץ. ואם אתבונן אל איש לחכמה יאמר אחותי וחפצי בה לבינה הנה הוא מאוס ומאס בתורה ונעלה נפשו בק לנצח בן איבה ישימו בני אדם בין האהובות הרחק ישימו בין הקרובות עד אשר לא תשבע העין מלראות העמל והכעס אשר ידביקו באלה לעמל אלה ולא תמלא האוזן משמע לקול תתם המון נאצות ונידופים ותבס כל ימה לשתיהן. —

והנה אם שאלו נשאל יד מי עשתה כל אלה? והפכך זה מי הולידו? האם מכהות עינים אשר לאחת לא תוכל לכלכל הוזהר אשר תאציל אחותה ממאגר פניה? נאמר לא! כי שתיהן בנות שמים אל אחד בראן והוא צוה עליהן לאמר: לכנה כנותר יחד בתבל ארצה כי רק יחד תמלאנה פקודתי לישר בערבה מסילה אל האמת. או אולי יד אלהים חלקתן בקן בין המשפחות והגוים הנפוצים על פני כל האדמה. והמשפחה אשר בה בחר ה' תקח חלקה בתורה אך תשמר משים עינה אל אחותה ושאר גווי הארץ כי אין להם חלק ונחלה עם ישראל בתורת אלהים. להם לבדם נתנה החכמה? נאמר לא! כי אם התורה עקרונים הוא למחויקים בו הנה החכמה היא הסלם להניענו אל ראש אמירו לאכול מסריו ולשכנע מסובו. —

ועתה איך נהיתה השעורה הזאת בבית ישראל? ומי הוליד האיבה הזאת בלב הדורשים לעורר מדנים בין האחיות לתרחק ריב בין התאמות מלידה ולהרחיק אשה מבעלה כרחוק מורה ממערב? כן ישאל כל איש דורש אמת בלכבן ומאד תשתוהת נפשו על ההפכה הזאת אשר הפכו בני אדם מיום עינים או מעורון מרע לב או מסבלותם. אף כן שאלתי גם אני לנפשי אף לבי דוי על רבת המהומה בקרב עמינו. אכן לא אמרתי נואש. כי לא יתיאש לבנו לנצח מדבר אשר יחסר לנו אם נכחנו למלאות החסרון לא יתיאש הרופא לתחלואי בשרים ממרפא ומזור עודו מכיר מקור המחלה איהו? אף כן לא נתיאש מתקוה להשיב השלום בין התורה והחכמה על איתנו הראשון בעוד הסבה לנגד פנינו אשר ממנה תוצאות כל נגע וכל מחלה. — סבת הרעה הגדולה הזאת במקור התורה לא נוקדה ועל ברכי החכמה לא נדלה אך מקרבנו יצאה ותהי למקוש בקרבנו. כי כאשר כל טוב התבל הופך למאיה עת חלו בו ירי משחיתיו וכאשר הרע יהיה לברכה בהשתמשו בו בהשכל ובינה גם כן התורה והחכמה שתייהן כאחת טובות רק אם תדרשנה בתים לב ובחשכל על דבר אמת אך אשר בקרבם רוח עושים גם שתייהן לא תצלחנה בידם.

עוד רעה גדולה מזאת ראיתי ונתן אל לב כי רבים מדורשי התורה לא כלכלם פיהם ולא כרוחם ידברו. יען מה? אין זאת רק יען כי לפי מחשבתם ולפי שכלם אסרה עמדתם אשר חלק להם אלהים אפי' על נפשם לבלתי צאת בדרך אשר ישלם להם רוחם ורצונם ולבלתי לכת אחרי הכרתם אשר קנו להם בדרישותיהם ובחקירותיהם כי משפט וזולתיהם נכבד בעיניהם מן ההכרה ההיא אף בהיותו רק משפט ההמון הנבער אשר בלא דעת ידברו ולא יסורו מני חשך. ויש אשר ישימו יד למו פה מפני היראה או מפני הכבוד. מפני היראה כי יראו מחמת המתחסדים פן יהיו לשמצה בעיניהם וירדפו כאויב נפשם וערו עד

היסוד שלומו ושוכתו כל הימים. ומפני הכבוד, למען יקראו בשמם על אדמות בין מספר אלה ואלה מאנשי גילם, כן רבים מן הכחות הטובים אשר באומתנו היו כלא היו ותוחלת אונים אברה. ויועין כי לבעבור זה רבתה המישטמה בין התורה והחכמה אף לזאת רפתה התשווקה לשתייהן גם יחד.

הנה הבחינות האלה היו לי לעינים עת נועצתי עם לבבי לכונן מכתב עת הזה אשר אנכי מניש היום מנה אל אחי אוהבי חכמת ישראל. אמרתי אני בלבי עת לעשות להי להגדיל התורה ולהאדירה ובמה נגדיל כבודה ונפארה בארץ? אם לא בהזיקנו הקשר אשר בינה ובין החכמה ורק זה יהיה העמוד התוך אשר ביתי נשען עליו. האמת תהיה מטרתו אותה אישמרה לדבר, ואותה אקבעה כעמיר גרנה אל תוך ביתי. מאת רבים מאנשי אמת אשר באו אתי בכרית, היא האמת אשר לה קדשתי היי ופעולתי מנעורי ועודי על אדמתי לא אכחידנה תחת לשוני, כי למה אכחידנה? ומה זה יאנסני לבטא בשפתים אשר לא כרוהי ולדבר דברים אשר לבבי יחשוב ביסולם? הנה מצבי הפשי בישראל, כסא הרבנות לא נפל בגודלי בימת הדרשנות לא לי היתה למנה. אמנם אומנותי תורתו היא הגות לבי והיא מחשבותי כל היום הפצי ומנמתי להרבות כבוד תורתו הקדושה כיכלת ידי תשווקתי אל משפט צדק מאת אנשי האמת אשר בקרב ישראל, אמנם תקותי — בלתי לה לבדו.

אך באמרי, מצבי הפשי בישראל! אולי תחשוב קורא יקר כי יש לי כל וכי ברנני אלהים בעשר ונכסים, באשר כן המחשבה המודגלת אצל בני אדם אשר לא תמצא הפשיות בלתי נחלה, דע אוהבי כי לא כן הוא אמנם אם גם לא זכני אלהים למצוא החפשויות מרוב כל הנה מצאתיה במדת ההסתפקות ואברך את ה' בגללה.

את האמת והדברים האלה השבתי למשפט להעמידם בראש המהברת הראשונה להבינך ולהשכילך את מנמתי בכלל ועתה הנני נותן לפניך עוד את היסודות הפרימים אשר יהיה הבית נכון עליהם.

(א) פירושים לתורה אלהים ושאר כתבי הקדש על פי פשוטם חקירות בלשונה ובתרומים הקדושים הדרושה בקורותיה לטן היום הנתנה עד היום הזה ובקורות החכמות והומנים והעמים אשר היו סביבותיהם בימים ההם אשר הדרושה הזאת תמן לרוב להבינו כמה ענינים שבתורה ושמשאר כה"ק על אמתתם.

(ב) הדרושה והחקירה בספרי תורה שבע"פ והם המשנה ושני התלמודים התוספתא ומכילתא וספרא וספרי וכל ספרי המדרש בדרך הישר והפשוט וגם בשום עין על הלשון וקורות האומה הישראלית ושאר האומות אשר היו יושבים אתם או בקרבם ועל מצב החכמות בזמניהם.

(ג) נשים לנכה פנינו קורות בני ישראל בכל הדומים גדוליהם וחכמיהם אשר בצלם נחיה בנוס תולדות אנשי שם אשר היו לנו ובחינת ספריהם חרשים גם ישנים חקירות והערות בבחינת דרכי לאדם אשר ברו להם כל אחד ואחד וככל אשר בכח ידנו נשתדל להביא בין הבאים דברים עתיקים סתומי יד אשר מנחים באצר הספרים אשר להקסיר ירה ואשר הבטיחנו רבים מחבמי דורנו לתת אל ידנו העתקות כבי אשר בידיהם לחלקם בעקב ולהפצים בישראל.

(ד) נתן מדור בפני עצמו לתולדות הזמן ההוא בדברים הנגעים לעיני האומה הישראלית בכלל ובקהלותיה בכל סקומות מושבותיה בפרט שיסת עין ומשפט חרוק על צרכי העת ועל שאלות גדולות הסתולדות, פעם אחר פעם בקורות עטנו וכן הודעות קצרות מהרשות המועילות ונחוצות להדע ובשורות מהנצאות ספרים בקצרה.

הנה זאת תורת ה'! לא כחדתי תחת לשוני ולא הונפתי על הדברים מאשר אביל בקרב לבבי ורנני אקה כי כל אדברי התורה והחכמה בעמנו יהיו לי משען ומשענה משובם אשר ברכם אלהים ויהי כאשר ירבו לתמוך מפעלי כן אף אני עצמה ארבה למלאות עוד יותר מאשר הבטחתי ולפניהם מושכי בשבט סופר בבני עמנו אפרוש בקשתי כי תבואו אתי בברית לאבן יד בנעשיכם אשר כוננתם בחכמה נאחד כחיתנו להשיג המטרה כי אז חפץ ה' בידנו יציל. ואנכם בכל עת לא נסיר סגור עינינו היסוד אשר עלינו נכון את הבית:

והיה אמונת עתיד חסן ישועת חכמת ורעת יראת ה' היא אוצרו.

ועתה טרם אשים קנצי למלי במאמרי זה עוד דבר לי אליך הקורא בספרות הזאת הנני מודיעך כי אינני מקבל על אחריות המאמרים והדיבורים מהחכמים הגדולים והרשומים בעמנו כי הם אינם צריכים להצילתי יבא בעל המאמר ויעמוד על מאמרו ויתן דין וחשבון על ששתו ולא יתפאר עלי לבבי לחשיב כי לי ואתה לבקר משפט על הקורת זולתי אשר אולי קטנו עבה מסתני ואם אנופף ידי על מאמר מן המאמרים לא יהיה זה רק אם יכיל דברים אשר הם בסתירה עם המטרה אשר הצבתי לי וגם אז רק בהסכמת המחבר. אלה הדברים אשר השבתי למשפט להקדים ולהעמידם בראש המחברת הראשונה ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידנו כוננה עלינו ומעשה ידנו כוננה.

המעריך

ויען ר"ח סיון תרבי"ה לסי'.

אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

כפשוטו והמדרש לס' שני מאורי קדש אשר צאורם נראה אור נחמיות כחירם האלכסית. שנים יתכנו לעמוד יחד ולא יתקו כאלה צרכים כסני נגזרו וליך יהיה זה? כלל צימקו לכל אחד ואחד מכם מקום הראוי לו, ויגדל הראוי לו, וגם בערך הראוי לו. כלל זה איש אל עני פניו, ילכו, אל אשר יהיה שם הרוח ללכת, נהניא לוחנו אל היתרה הנלגת נוכח פנינו; והמטרה הזאת היא החכמה האמיתית אשר צאורם יקודם וחומהם באמת. ספן הפירוש לפי הפסוק הוא לכודיע לנו סכונם בעלמית אשר סומם צמאמר כחורם המתפרס ומפן המדרש הוא לכוין וליקד פנינו כללם זה פנינו מוסר ואוניות ודעות ודיבורים וזהו מנהג שנים חללים אלכסית על כן נעלהם סוף צמחית החללים אך סומם צמחית כדרכים אשר ישתמשו בהם להשיגם. אשר לזו כל חמתי כדורות צלומתנו אסנו סומם כלל אשר וצאכנה אזה ולא יפלא בעינינו צמאמר מהחכמים הגדולים אשר הם רוצ עסקם במדרש הכחונים ישאו שם כפשוטו על שפם להחמיר כצודו ולסחלהל צמלהו עד שבעמידו בכלל אשר אשתנו העמדנו אחרו שפם מחמירנו ליסוד ושם צדרכי פירוש החורם.

זה הכלל כדורם סאין מקרא יוצא מידי פשוטו קיוו וקננו עליכם חכמיתו כקדומים כלל אומי כדרכים צמחית, כקדש צין צמחית. סכלם וצין צמחית סאגדס⁽¹⁾ ונתקד לנו מוסר ושום סכל משי אחד. וסאמוראים ספורקמים סצנל

(1) כלל יצמוס (כד).

ובה' רצה אשר הסליח ואמר שצבא המורס כולם אין מקרא יולא מיד
 פסוקו. (?) ועוד שני הכלל הזה בחלמוד המאמר מוסכם מכל החכמים. (2) יתבאר
 במקום אחר נתינת האגדה, והנה ראוי שנכתב ענינים בחלמוד אחרו נתינת משנה
 דקרא במאי חכמי.

המאמר הזה יקר הוא מפניו וכל פסלים לא יערכוהו. הוא היה שנה מוסר ציד החכמים
 לרעותו זו עם ה' לכל יתנו מדק השכל נתינת המורס על אמתה, הוא היה נתינת מר
 מה לכוונת נתינת אל דורשים כי ישמרו מאד נתינותם והוליו מכתב ישר דברי אמת
 ענינים ופירושים אשר לא משו ולא עלו על לב נותן המורס, הוא היה מזה: וכן נידם
 לנתינתו זה התלמידים לכל ידו אל אמת משתי הקלות, לא לעקל את דברים בשום לש
 כונת רעיונות משליות וליוריות נגד המורס האמיתי והפשוטי וגם לא לנתינת
 קולו האחרון בשפה הכוזב בלשון סיוקו הדברים ככתבם ממש בכל מקום מכלי שום
 לב לא כונתה הפלגית והכופית. כי אמתם האופנים האלה הם שורש כל הדבר מן
 הדורשים ציני קרם ושניהם לא היו נרלון חכמים כאשר שניהם רסקי מן האמת נתינתם
 דחוקים מפשטו של מקרא.

כיתרון האור האמיתי מן האור המדומה המלי לרוב נתינות האמת והכללות והוא
 מחסר ומשנה את המורס ציניו לא דרך כן יתרון הפירוש ע"פ פשוטו מן הפירוש אשר
 יולא הדברים מפשטם למי ונותן להם כוללות ע"פ רעיון ומשלים וליוריים.
 ראש זה רשם מילה אשר מילה כלומה הישראלית ציני קרם והנתינות צינת להיותם
 דקיים בכל אות נפשו בדרך הזה (4) היו סיפורים כהשניו מלי יין בלשון דקיה של
 מלרים. כנה מתינות נאשנים אחרי סכמת כיונים והשפיקו צילי נכרים השתליו כל
 כסם לנתינת זמורה זו על כסם ה' לנתינת והמורס הזאת אשר נתינת עשה סורי נגן
 נכרים ועל כן תקומה לעשות ענינים היחס לאל כי הנשילו אשכולותיה עני רש ויחיו
 מלירות בקרנם ולמאמר נרסם. אכן כיתרון האור מן המורס כיתרון הפירוש ע"פ פשוטו
 וכונתו כרונת מן הפירוש המנין הדברים ככתבם אשר על ידו יהיו דברי מורס
 הקדומה כלליהם חיים ונתינות בינתינות אין מים, אשר לא מורס ולא דור להם, (5) והוא דרך
 כלדוקים וחולדותיהם בקראים. וכנה נגד דרך האחד מקלה מזה ונגד דרך השני מקלה מזה
 כלל כמו מורה מאמר החכמים: אין מקרא יולא מידים פסוקו.

עמוק עמוק החסם המאמר הזה נלטיכל דורשי המורס בכל כיונים הזה מזה חסם
 לעשות על שם מורס אלבים היה הוא כלי למעשים אשר זו פלשו ונקצו נשמותיהם
 והאריכו למעניהם וימן השתמשו זו לכל עזרתם אשר עזרו על אמתה הקדש הזאת על
 גן ציון נתינת שנה נתינת אשר גדלו והנתינות וגם עזו פרי. כן הם נתינת עיניו
 ונתינת לאחרי לימים מקדם הם ימי נתינת מורס המורס ודרכו וחקרנו ושאלנו היש נתינת
 כשארית הנתינות עמוק היום ולנו יתרון דברי החכמים אשר הנתינות לנתינת כלל יסו
 עדיהם ויחמד אמת (6) כי עזר המורס לפניהם מפשטו של מקרא בראשם.

מי האיש הכחשן נתינתם ומשחוקק לדרוש ולחיר נתינות על דרכי הכוונה הקדומים
 כלל ציני ציניו וינין כלל כי לנתינת הפירושם היותר קדומים אשר הנתינות אליהם היה
 בכלל כדור הזה לנתינת. והיה להם לאמת הנתינת ציניו ונתינתם ונתינתם ונתינתם
 כן הם נתינת נתינותם חקלום נתינת כי לא נתינת מפשטו של מקרא ימן או שאלו.
 ומי הין אנשי עזו אשר נתינת מורסם עליו ואשר סקרינו על ידו? (7) כלל המורס רצ
 אליהם נן דקטום ורצ (8) יתבאר נן סניתי שנים ערלשי כתיבותם הראשונים אשר כל ציני

(1) יתבאר (יב: ד) שנה (כב: 4). בחלק השני מהמאמר הזה נדבר על אמתה בדרך אשר כל
 זו נתינת המורס האלכסנדריים בכלל ופילון האלכסנדריי נתינת. (2) ענין פלוקים ופירושיהם
 נדבר נ"ב בחלק השני. (3) היחוס שנין פשטו והמורס יולא בחלק השלישי מהמאמר הזה ונתינת אמת
 עם כסם השתליו עממי המורסם למה מורסם לפשטו של מקרא במדרכים. (4) מילה (ג: 1). (5) גם
 זה נתינת בקדומים (מתי) כהנן שחוקלום לא הוסיף מרסו מתי נתינת רשן כלל משפחה
 ומורס ויחמד בראשיתו רש מילה ושם שכל זה הכונן ורש"י מנה גזה דברים שחוקלום ע"י מורס כתינת

ישראל נשען עליהם וזה היה המקור אשר ממנו שאז מימינו הנאמנים? * * * * *
 החכמים הקדומים אשר כתבו ספרי הדורות שזמן אלשי' כנסת הגדולה ומומנם' ואילך
 היה מקור נפתח לפעולתו כאשר הוא נשתדלותו וצדו שקדוהו השיג על איחוסו הראשון
 אחרי אשר החקקו בקלוקל הזמנים ובין השיג את האידעו לאנשי דורו והתבוננים אשר
 נכדו מוקד כנה חמת ידו התחדשו כנשר בעוריהם. ועשה כני רואים כי הפסח היה נכדו
 צעירי החכמים ולי יחשבו הדורשים יקר וגדולה יותר מאל כל שאר מיני הפירושים למן
 היום אשר שמו עולי כבולה את עונתם לדרישה נחומה ה' ולא נעו ממנו גם ספרי הדורות
 הבאים ודע וראה איך שמו פיהם כחצ' קדש ודברים כגפלי אש נגד הנוסים אל חמת
 השמי הקלוה שאלתו. (נאמרים¹⁰) בתחבנם פסוק כלורסו סרי זה דלי
 אשר מאמר זה בלי ספק מכון נגד עשרי הדברים ככתבם. ונאמרים: וספוקי
 עליו הרי זה מסרף ומגדף כוונתו נגד האמרים שהיואלו הכתוב עשאוהו למערי
 ונחמנים לו הוראות זרות ע"פ רמזים ומשלים ואיורים.

וכן שדך הפסח נכדו היה צעירי. ספרי התלמוד וביחוד צעירי החכמים הקדמונים כן גם
 נוצן האורים לא עזבוהו וכמה מן הפירושים אשר בשאירו אחריהם לזכרה כהם לנפתח
 כי כל עזבוק ספרי הדורות כהם שדך כזה ולא חתמה מזה שהחשש בהקדמתו לפירושו
 על החומר כד רבי אברהם בן עזרא על מקלת הפירושים שפירשו בגאונים כנה אנשי
 דגרו מארצו. וביחוד עזר אסור דרכם קרן הפרשים שבפסוק ונזכרת אשר מיו מן
 במתם האחרונה שאלף ספרי יליך ואשר היומר מפורסמים שבהם רש"י ונכדו כהש"ס
 ר' יוסף קרא ור' יוסף טוב עלם ראש"ע ורמב"ן ור"ק כנה רוצה ככולם הוילין רוצ וזמנם
 נלימוד הכלל ועסקו במדרשים נחשוק עזה אלל לנענור זאת לא נעו מן פשוטו של מקרא
 כשעסקו בפירושו רק כלל פה אחד ולב אחד ענו ואמרו אין מקרא יולא מידי פשוטו
 והדרכה חדשה. ובפרט אומר לך שזמון רב סעדים גלון כהילה סכמת כלשון וסדקוק
 מחד נחללות. חתום ומשם נחשבה גם לארצות קמענד ועשמה לה עם תפארת כפסקי
 וחקק את נפשות החכמים לזרפת ונאילתיה והחשק כזה לסכמת כלשון וסדקוק העציר
 לנו אששים חכמים וירועים אשר מהם נחלנו כל חלקה עונה נחמה כהיל¹¹) והנחורים
 שבהם סעדים גלון וסכס ישראלי ורבי אלוים בן חמים ורבי הלי גלון מומנם ורבי יהודה
 בן קרום¹²) ור' מנחם בן קרום ודונט ור' יהודה סיוג ונעמד ואחרים כפסקי ר' שמואל
 כהנדי' ור' שלמה בן צביה הראשונים ואחר כל החכמים שדברותם ודברם כלבו כל ספרי
 ספרד שאחריהם אשר לא טבל למדנם שם מפני רוצם. ואינו לך ללמדני כדיוור כזה
 להראות את עז החשוקה אשר נכד גם ללבוש הכרשים ודי לנו להציג פה מעלמם ידו של
 רבינו שלמה ונכדו רבינו שמואל כחכמה זו וגם אין לך להאריך דבר חצו סכמת כזאת
 נאילתיה¹³) כאשר טכנר זמנו של ר' סעדיה גלון נודעה סכמת כלשון וסדקוק נאריך
 כהיה ולמן סמת הכול עד מזה לא פסקה מעל שלקן הסכמים. ופתח אין לנו סימן
 מובהק יותר על ספן והשתדלות לשם המקרא על פי פשוטו מן הנעיים והאכנה אל
 סכמת הלשון וסדקוק.

אמנם עם כל השתדלות הראשונים למדן המקרא ע"פ פשוטו לא סללי צדים ספן
 זה ככה עניינו וכ"ש שלא צלו עד חכמית וזה מפני שתי סבות. האחת: מפני שלא שמו עין
 על קורות עם ועם שביציק קדם על מנהגיהם ונימוסיהם המדניים סחיים והסתברותיהם אשר
 ידיעה כזאת הכרחית מאל להניינו כמה ענינים הנדברים נכתבי בקדש מפני כיחוס כד

האני ודבר מזה מוד למטה. * * * * *
 שכתבי צנים ספריה דעשי ספרי הספרונים ככתב מסיים עם מה שאלעזר נשכס (קפוי) שזמן רב
 הזקן כד היו ספרונים כחזים על ספר. וסילון סלככדיווי ככס שהסורה נכסנה בלשון ארמי וביא
 דגריו בלשון השני שזה דלי מופם שמואל ב: זמנו ספרונים ככתב. ¹⁰ קיושין (מש). ¹¹ כזה אברהם
 הנאון ר' שלמה סידה ללמפורע נ"י כנסת למחנה ספרותו שסולל לאור ירדתי סכסס ר' זלמן טוכ
 טוב. ¹² הכנסת! אה ר' מנחם בן קרום בן סכ' סדקוק שנעמד ע"פ סטענס סלון! סמכר פה
 נאנרסו סמחיקה ר"י כיע היל' כהנסה. ¹³ פה נאנרסו סמכר.

שנייהם אשר אין להחישו צדום אופן. והשנייה שלא כמעמד הסכמות וחכמת הלשון בפרט עתה בזמנו כמעמדן ציניהם כי כמה עניינים בכל החכמות אשר היו נעלמים מן הראשונים והם נגלו לדורות האחרונים וחכמת הלשון אף שהעתיקו זה בכל כחם והיו בחקירותיהם ובפירושיהם כל להבלי האחרונים בכל זאת לריבים אלו להודות שמהם מציאות יקרות וכמה חדשות וגלויות אשר נולדו וזאתו וחקרו דברים מן החוקרים החלשים שזמננו וקצרו לפניה על ידי שהחקרו בצמיחה דים על שרשי הלשון שנקחנו זה כחצי קדשו בהדמותם לשרשי אשר לשונות בני קדם ונחנו בצקרת סבלית וזהם היחוס שבין לשוננו הקדושה לשאר הלשונות בצמיחה בניין ודרכי השימוש אשר הלכו בה הלשונות וכמה הוציל כל זה בהכנה מקומות כמה"ק אשר נעלמה עוד הכונה האמיתית למלוא דרך קוליה המוליכה והמציאה אותנו אל האמת, עד אשר בלדק נאחר על האחרונים: תקים הניחו להם הראשונים להתבדר זו.

ומן מור ומור ומוז הכה פתלו לרוב הידיעות אלל האחרונים בחכמת הביאגראפיה עד שהידין להם סבילי ארץ ישראל ושאר הארצות אשר יש להם יחוס עם כחצי קדשו כסבילי ארץ מולדתם ומלאו מציאות גדולות ומרעילות קלחן ע"י החקירה בפסדים הקדמונים וקלחן ע"י הודעות שהודיעו הנוסעים החלשים מחכונת הארצות הפן. ומי לא יורה שהחכמה הזאת היא מן היחיד נחלות להכנה כמה"ק בהכנה מקומות, ובאשר שבזמן הראשונים הייתה חכמה זו בלתי שלמה ¹⁴) וכבר בא האמת והמופת בזהם פירוש הסגנונים אשר לראשונים שהקדים להם לרוב או להמיר ע"כ גם נולד זה הניחו לנו ונקום להתבדר זו.

ועתה מי זה הדורש את האמת בכל עזו והואב את זמננו הקדושה בכל נפשו אשר יתבדק בלבו לאמר כי יספיקו לו הציורשים אשר צידו מן הראשונים בכל העניינים ובכל הנוקמות? ומיזה אשר לא יתן חודה בכל לבו אל אנשי החכמה המשתדלים להציגו המקומות הנעלמים כמה"ק ובספרי הביאנים ובאשר כמה"ק על דרך השגות והאמת ע"פ חקירות צדיקות קורות העמים ומטות הארצות אשר השתלמו בזמננו על אפס אלה?

והאנשים הם אשאל לנשני האם עשיתי ככל אשר נכתבו לעשות למלכות החקרון? השמו החכמים והדורשים צענו את עיניהם אל הסבלית הזאת והבכרתם כי לבס נהא ולהם יאה להרים קרן התורה אשר היא נרשע לבני ישראל? הנה בהעלותי השאלה הזאת על לבי כליונה כקחה פני כי לנשני ולנשני ענוי לרץ אני להידות כי וורשיין ידנו ותקלות דעזנו לא הציגו כחזות ולכן יליו מרזם לשכננו ובאו זרים נחלתנו ויפזרו וישדרו את אדמתנו ויפסדו חלומות ויאחורו: לנו האמת! כי צעור שרצים מתקחי עיננו מתוככים ומרעבים על דברים של מה בכך כמה הבורלים והסגנונים שכתבתי האוין עבדים בכל מציאותי כחם על אדמתנו אשר נתן לנו' למלחמה משתדלים כרוב עז להקניז גבילי המדעים הנלזכים להכנה פשוטו של מקרא ואנחנו רואים וידינו תרפניה.

האמתם כי לא אלקין ישראל עוד יש ויש אנשים בקרבנו אשר לא עינו וייהם בללחם ובקדשו כמה יומנם היקר לחכמת התורה שבהם צרעית ומלאו אמתיות אשר לא שערו בהאשונים אלל הם ייעלנו זכות ארעיות להכניע נגד חוכמת הרוב ומה ידריך חריות הפרט ומיוחד קולותנו על עלות הכלל אשר וקלחו לא נתן לנו צדום ענין לדמות ולחקור בחוכה שכתב ומקלח: הך בדרך לא נכונה כי תמיד עינו מן הכלל היקר הבלג בראש מאמרנו ושאריתו מתחשק כמה שנואל כבר אלגני מן הקדומים וגבלי צמיחה את הציורים הנדרשים לפרט כמה"ק ע' ארעיתם ומגלי דרשה את מקלח המציאותים ההם יתכנו לפי המסקרים האמתיים אשר נחידו ונחשבתו צומחיה.

אלה הדברים אשר רחמי להקדינם אל מקירותי ודרישותי אשר נדרשתי ומקדתי על אורה בכלל אשר הענינו ח"ל אין מקרא יולד ידרי פשיט, ומתקלח לשרי מאמרים ומי יתן כי יעירו ויעוררו את באסנה בכל כל הדורשים בישראל אל החקירה בחוכה שכתב כאשר עשו רבותינו הקדמונים שכל דור ודור.

(המשך יבוא)

¹⁴) כבר הראה החכם יש"ר שכתבה מקומות הלכו רש"י והאג"ל והכנז"ם ונמנו מן המעשים בדרך לא קוללה אשרי שנעלמה מהם הידיעות מחכונת הארצות על צוריה ע"י בפסדו הסבור והסבילאפיה ע"ב.

יסודי התורה

לשר"ל.

שמואל דוד למחנכו הישיש הסיק והכבד כולך נישור ירא ה' גדול
נחמנו ולשונות, מעלת הסדר ר' רפאל ברוך צמחריב
יחיאל בנימן סגרי ז"ל, שלום ושלום, ששון וחדוה, מעשה ועד עולם.

אבי, אבי!

אחש אשר זה שלשים שנה לשון אשכנז ולשון רומי למדתי אשה אשר מאז והלאה
הסבנתי וקרנתי; אשה אשר גדלה וסבכת שלש נשותי לזאת ולזושה נחמה וזכרה
ס', אהבת חסד והלנו לכת, אשה אשר נחת צדיקי את בלהה בת שבע, אשר למעלות
מדותיה אין ערוך זולתי באחיותיה; אשה אשר צמחך ימים ושנים שבעה עוני מורוס,
וכוס התרעלה שחית עוני במחלמה הקשה ממות; אשה אשר בכל ימי הרעה עזרתי
ונחמתי, וכן וכל בני ביתך ברוכי ה' עזרה בנרות מלאה מאד אני ואשתי וכל זרעי;
אשה אשר בעלות הלקח הסמימה חמלה עלי ועל ילדי, וחשן את לאה למלא מקום
אחותה, ולביות לאם לילדים אשר זה ימים ושנים כננים היו לה: כך אציה סיוס תשורס
את מנמר פרי ייגעי, הלא הוא מאמרי יסודי התורה. כך אהנהו כי כך יאה, כי כוס
מות ה' אשר עברה עלי וכליך, היא אולי היטה קנה גדולה לפקוס עיני, ולהכשירני
להכיר, אהבת צענינים ההמה, ואשה אשר היית עמי בצבאותי כך אכול בשמחה עמי
בדש הוא אשר רדתי מנצח תלואתי.

אשרי כבוד אשר תספרנו יח, ומתוך כך תלמדנו.

כל לבני אפרך את ה' אשר משך כמה שנים סכניד ידו עלי, וזיד חוקה הנדילני
מן החוששים, הנפחיים אחרי כחם ועלם ידם, ושיכחים הכח העליון, אשר כל כחותינו
צידו כחומר ציד היולר. כמה יסוק קולם ירנו בגאוס: כמה ידנו עשינו, ונפחמנו
כי נצונינו, ונסיר נצולות קדונוים, ונחדש יום יום פליאות חכמה, ונשענד תחת ידנו
הינצע וכל כחותינו, הכחשונים כחמורוס, ואזו כנני אדם, כי לכן נולדנו, להשלים את
שכלנו, וכל המרצה להשכיל הרי זה משובט, ולפי שכלו האדם מושגת, ואשר השכל
נמשכת הסגמח (מורס ח"ג פרק יז ויח), ולפי רוב השכל כן תדנה הסלמח, ונצרכה מה
הוא אונגר ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וס' עמו (הלכות דעות פרק ט'). זו היא הסכמה
האנושית, אשר ירשנו אותה מנחמי יון, ואפי קלאתי שמה אפיציזמוס. ומי יודע אם
גם אני לא הייתי נפחח אחריה לולא הסגמים אשר עברו על ראשי.
המה הראוני בלצע כי שוא חכמה אדם, ונפחמנו בשכלנו להללית את דרכינו
מעשנת קנה רלוך הוא, וכל נשאר לנו חקוס טובה, זולתי נפחמנו מעשה
הטוב והחסד והאהבה, כי הלא נקשת טובת רענו. ועונן אהבת זולתנו, אף דבר
שיחפסס מירנו.

ואז מדי הגיתי בספר המורה וכל ספרי ירושת קהלת יעקב, ראיתי כי כלם,
אין פתח לחוק כלל האדם וידת הסתלה והאבה, ולהרשיק הנפחמן כחמנו ועולם ידנו,
ולתלות בנפחמנו בהשגחת האל, בהמשכת לא אתר החכמה, הלא אתר הלקוס והחסד,
והשמימות כלל. זאת היא הסכמה האלהית, ראשה בדרכי משה, וסופה בדרכי רש"י ומלמידי
על כן קלאתי שמה יודאיומוס.

הז החלו עיני למלא מוס ודופי בקצת גדולי סכני ספרד, אשר מנפן יון
גפס, וספחתי את שיעי לפני בני עמי, וסייתי שלל צרנוני איש ריב ואיש מדון לכל
הארץ. נשיתי ולא נש צי, כליתי כמי למלא משאלות אנשים אשר לא ידעתי, למד
ממכתי ולא ממכר, וכלם מקללני, ואולם האש העלורה צעמותי היא עמדה לי,

ושמתי פני כחלמיש, וארע כי לא אצוץ, כי האמת והלדק (צמי או צמות) יפתחו לעולם פתח בלב בני האדם.

אז החלתי לדרוש ולחקור את משפטי חורב עשה, ולהתחזק ביקודותיהם, וכחצתי במאמר הזה, ובהו מלבד שאינו שלם בכל חלקיו (לרוב החלואות ושאר הטעויות אשר קצונו), בה כלו איננו רק חלק אחד ממלאכה גדולה אחד, המתקפת כל חלקי הידאליזמוס בכל דורותיו, ובכל דור המקירה נחלקת לשני חלקים, חלק הנוזי וחלק הקפור, והמאמר הזה איננו כולל רק חלק הנוזי מתורת עשה לבד, וחלק הקפור כבר ביארתיו לתלמידי צפירישי לקטר בראשית. ושאר חלקי המלאכה לא אחלל לעבוד בהם לפי כחי ולפי רוב סדרותי, ואם אחריים יקדמוני, כמולא שלל רב חבל נפשי.

אחרי עתה בדרך ה', אחי אחי, כאשר הגעת עד קרוב לגדירות, כן מוסיף ומאריך ימים ושנים, דשנים ורעננים, יוחר מן האשונים, ואחרי שלום וביחך שלום כנפוך וכנפח הכותב ומוחם

מה פאדובה היום. . . טוב לי כי ענתי למען חלמד מקד לפי.

חלימך וחתיך שד"ל.

אמר שד"ל האגרת הזאת לחותני ז"ל כתחזיה בשנת תר"ב (1842), ומאמר יסודי התורה נכתב שנה או שנתיים קודם לכן, והיה צדעתי להויליו לאור עולם קודם חותני (שהיה ציוס י"ך כקלו תר"ג), ולקנות בלתי ידועות לי עתה לא נדעם עד היום, וגם לא הוספתי מאז והלאה להניף ידי עליו להשלימו, ולהתחיל שאר החלקים הראויים לבוא אחריו. ובני מויליו עתה כאשר הוא, כי אמנם גם כי עצרו עלי יוחר מעשרים שנה, בה כחששתי אז כן מחששתי עתה צעקרי בחכמה ובאמונה.

וגם ידעתי כי קלת מדברי האגרת הזאת לא יתקבל בלב רוב הקוראים, והי מפני שהראש וידוע כמה מליחות גדולות וטיוות שהמיליו צני אדם בשכלם וחונכם, יקשה עליו מאד להאמין כי השכל והחזונה לא לעז ולא להועיל יביו לטובתו ולהלחמו, ועל כן מלא לב בני האדם בהם לעשות דע, כי כרשע אומר בלבו בכת ידי לעשה, ובחכמתי אכלל מכל עונש ומכל מקרה דע.

מתי נראה בעולם מליחות גדולות כאשר דור הזה? האם אחרי כל אלה נחמטו המלחמות, הרלימות, הכננות, העניות והדלות, והתסלואים, וסקנאס והשגאס והנאנשים, והנאנקים, והמתים בלא עתם?

ואם יאמר לי אדם. אחרי אס כן מואס בהשכלה ושווא בחכמה — השיבתי: ונתחלת ילדותי ועד הנה אהבתי בחקירה והסתזונות, למען מואס את האמת, ולהבין כנעלם, ולהכיר כשקר והטעות, ומן נקשה האמת לא יחדל לבני מימי, אך מימי לא אהבתי ולא אהב בהשכלה צעזר חועלתי, וכדי להרצות מונתי והללתי, כי האמתתי ואמתי כי אין חכמה ואין חזונה ואין עכס, שיהיה בכתן לבליל האדם מכל ארס ולקס, ולחם לו כללתי קיימת.

ואם יוסיף כטיוס ויטעון: וכלא בלשון כקדש קוראים לכללם בשם השכלה, הרי מואר כי ההללתי חלויס בהשכלה ובחזונה — לזאת השיב: יש השכלה, ויש השכלה.

קדמונים, צין מישראל צין מאוונות, היחס בלגס אמונה חזק בהשגת האל (או האלילים) והמשכיל אכלס, ובהו אהיס העושה מעשיו צישו הדעת והסתזונות, כשהיה חוקר איך יכול הדבר שהיה צא לעשות, לא היה מונס ושוקל בחולדות כהמשכית לפי מנהגו של עולם לבדן אכל היה מציא בהשגתו גם בהשגת האל (או האלילים), ומי שלא היה מושש להשגתה ולא היה פחד אלהים לגד עיניו, לא היה נחשד לאיס חכם ומשכיל, ולפיכך המשורר אומר (תהלים ל"ו) אין פחד אלהים לגד עיניו, חל להשכיל להטיטיו ואומר (שם י"ד) לראות חיש משכיל דורס את אלהים ואומר (שם

ל"ד) ויאמרו לא יראה יי' וגו', צינו צעדים צעם וכסילים פתי תשכילו, ונתורה כתוב לו. סכמו יסכילו זאת וגו' איכה ידדוק אחד אלף וסנים יי' יסו רצנא אס לא כי גורס מוכרס, כרי כי מה שהיו קוראים סכמה והסכלה היה כולל גם האמונה באלהים ובסגנונו נחמחומים. לפיכך יס קראו בלה"ק להללטה צעס הסכלה כי המסכיל צינים כהס כי ג"כ מאמין בהשגחה, והיה מחשז אוחס בכולל הסגות אשר כח נהן להביא סונס או רעס, ולפיכך כיה נסמור מעשות מה שחזו רע נעמי סכל.

אבל צדורות סכלס (וגס צימי הרמז"ס) הסכלס חייגס כוללס סלמוכס, וגס ויי סאין לו סלור, או סלינו מורס בהשגחס, נקרא מסכיל וסכס, ולדעת קלס כוח לבדו סכס ומסכיל, וזסס היס הסכלס אשר לפי דעתי אין נכסס להלליס סלרס.

אבל סקירס ענין הסשגחס סלרסס מלרץ מורס ורסנכס מני יס, וסין כלן מקומס, רק לבנתי יספסר עלי סמספלסך, רלס מלין אומר, וסול כי לפי דעתי סמלמין לפי סומו בהשגחס סקירס, סמסדסס מעולותיס בכל סעס, לז ספסיד (אלף על פי סלדעס הרמז"ס מי סעוסס סל סלסיו מסססס, אין לו סלור) ומי סלסרי סקירס עמקוס מלמין כי סעולות סססגחס סמססדסס בכל סעס, מסודרות סן צלון סנורל מססס ימי צרלשס, וסלמנס סורורס דנרס כלסון צני סלרס גס סול לז ספסיד.

וסוף סוף, סקיר סנורל חינו סללס לדעת כי סעולס נעסס בכוונס מוכין וססססס נפלסס, וכמו סלירס סוסוסס סיסס בסססס סלסית. כן ססונס וסרעוס בסלוח עלינו סלוריס בסססס סלסית, ולז צמקס, ולז בסכרס קדוס צלי דייעה ורלון, וססס סלומר מי סרון לי סול מנעסס סל עלמו, ומסלחו מסודרס בדרך סנעי, אך היס נעלמס ממנו עד יוס בולס, וסלדיק יסעסו. מוכנס לו ג"כ בדרך סנעי, וגס היס בלתי ידועה לו מד בול עסס. כל זס בדיקתי ונסיטי, ומקרתי ורליתי, וססנננני, וסלמנני וסלמנני ונלמנני ורעננני, ונדיכתי ולז נסמנני, ונססנני ולז סוקטנני, וצס' נסננני ולז לננני, נער סייתי גס זקנתי.

סלרובס ל' ניסן תרכ"ה.

יסודי התורה

א

סריליגיוון סיסס לבני יסרלל למורסס מלנחוס סנרסס ילמק ויעקב, ולז למד אוחס מנעס, כי ססס מנעס בנולו סלססס סמר לסס הי' סלסי סנסיכס סלסי ילמק וסלסי יעקב סלסני סלסס — וסס סיסס סריליגיוון סהיס? מנעס לז סודיע ענינס בסיכוס, כי לז סולך לבסר אוחס לבני דורו כי בנר ידעוס, אך למעלס סודורס סנלסס סס לענינו ססנננני בנחנו קורסס סנרסס ילמק ויעקב ובניו, מסוך ססור קורוסססס סלמנו רולס כי סיו מלמנינס בלל יסיד קונס סניס וסרץ, סופס כל סלרץ, מנן לירליו ומסלס לסס סכר סור, ומסני לעוסי סרעס סמנעס ידיסס. מנעס סלמנו רולסס סליו מלמנינס בלוחס ומסוססיס, ובמללסיס, ובננולס, וסליו כותניס לבס בלזיס מקוס הי' נקצרים (נכלס מוס סליו מלמנינס בהסלרות סנפס ובססיית סמסיס) "סלמנו רולסס אוחס מספלליס ללל בעס לרסס, וגס בעד סרסריס (סנרסס בעד סנימלך), וסיו נודרסס לו נדרסס, ונעס בללסס סיו מודיס לו, ומקצרים לסניו קרנננני. דרך הי' ססיס סנרסס מלרס סל בניו וסל ביוו סקרי, היס לעיסות צדקס ומיסשס (צרלשית י"ס י"ז) (ח).

(ח) דרך ס סלמד סנרסס לבניו חייגס (כדעס סרמז"ס, כלכוס דשס סרס א') סדרך סמולעסס סלמד סריקסו. דרך סריססו היס דרך ססכל וסססנן, ומנננני סונס עלמנו, וסססס סנננני מן צני סלרס, ודרך סלרסס היס דרך סלססס וסססר, ומנננני סונס וסלמנו, וספס כלון מל' וסרמז"ס.

ב

ואחר שאנחנו נתבוננו וביטור לבנו עזב אלילי אבותינו, והאמין באל יחיד, נחזק
 בו ה', ונגלה לו ונדר אחר, וכל זה למען אשר יורה לנו צדו ואלו צדו אחריו ושמו
 דרך ה' כלומר לא נחזק בו בעצור עלמנו בלבד, אלא כדי שיהיה לנו לעם קדוש (ג).
 וכדי שלא יתעצב וזעזע בשאר העמים עובדי אלילים, לרוא על המילה, וחו לבדה היתה
 צריג'איון הסיח מזה מן השמים (ג) אשר זמן החמירו בני ישראל על עמלם, לבגלי חסול
 גיד הסשה, לזכר המאורע והנס שנעשה לעקב אביהם, אשר אז נקרא בשם הכבוד
 ישראל.

צריג'איון הזאת היתה דים לבני ישראל כל זמן שלא היו אלא משפחה אחת,
 אך כאשר נהיו לבני גדול, והגיע הזמן להניחם אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותם לחת להם,
 ראה ה' כי צריכים היו לתורות ולמשפטים, וללימוד והדרכה ישרה, אם לתקין המדות
 להללחת הכבדה, ואם להחמדת הצריג'איון, לבגלי יעצומו וידבקו בדרכי בניו אשר
 סביבותיהם, או ישארו בלי צריג'איון. על כן נתן להם התורה הזאת אשר עם משפחתי
 בני ישראל. (המשפך יבא.)

עלמנו ראה כי הדרך המעולה ליינה דרך התורה והנביתים ומכאן ישראל, ולעיקר אשר (צריך
 ה'ל) כי חסידים הראשונים היו מעין דעות שלהן מדרך האמלטים כנגד שפי הקלוח. אם כן
 מניין לו לגזור אומר (נפרס כ'ל) כי השמות שנקראו זהם היוולד (כחוס ומנון ארך אפים ורב
 חסד לזיק קדוש ישר וזולתם) אם הדרך הנינונית, והיא דרך ה' שלמד אברהם לבניו ולמה
 לא אשר כי השמות ההם ודרך ה', הכוונה בהם דרך הסקידות ולפניה משורה הדין? היסכן. שהאחרים
 ארך אפים ורב חסד וקדוש ישר על הדרך הנינונית? — והסתכל כי הוא סוכי בכלל מחזיקי הלל גם
 בנור וזקן, ועשה זה מכאן שהפולסופים הכניסו בתעלות המדות גם מדה הנבירות (Fortitudo);
 אך בנור וזקן הנלמדים בצורה, לא נלמרו על דרך חנון ורחמים, כדי שמשגל להחיות
 אליו מדות סוף, אך נלמרו בעצור ההיה ינאחו על פניו, ובעצור יהיה בעסונו צו
 אמין ושלם, ומעולם לא אחרו חכמיו ז' מה הוא חזק, אף אשה היה חזק, כי זה לא יהיה אלא
 לחזק והיחול, שם נקח החזק והנבירות הנוראם הראשונים, כל אדם יודע כי לא יתכן שדמה כמו
 לבח הנורא, ואם נקחם הנוראם השלמה (איתו בנור, הכובש את ילדו) ה' לבנורא חלוא ויבד
 הרע?

ג) כוונה ההשגחה האלהית בצחירת העם הזה לא הייתה לחועלת העם הזה לבדו, אלא
 לחועלת העמים כולם המפורשת בנביתים כי מליון חלל חורה, ובתמו חכמותם לחסידים וגו' (ישעיה,
 צ' מכה ד'). כי למען אלהי ישראל אינו אלוה מיוחד ונרעי להם, אלא הוא אלהי כל בשר, וכל
 העמים הם בניו. כך הייתה אמונת ישראל בכל הדורות, וכך הייתה אמונת רש"י שפירש איך שסיקך
 צבנים (י'מיה ג' י"ט) בתוך שאר בניי טעורבת בין דאומות

ובני יהודה הלוי (כחרי ד' כ"ג) היה מחמין כי מור ישראל בגלותם הוא מקורות
 ההשגחה, ושהוא לחועלת העמים כולם — הכוונה הזאת. האלהים מסקייתם והולכת מעט מעט
 בחשך הדורות ואם יאמר אדם כי הנולדים עובדי ע"ז הם (בדרכי המצבים שהלכות מחבלות אקורות
 פרק י"א הלכה ז' בדפוסים עתיקים, חס לשונו: אלא הנולדים עובדי עבודה זרה הם ויינס אקור
 בהימים, זה אברהם, וכן הייתה אמונת רש"י שאינם עובדי ע"ז (מור אברהם דעה, ס'מן
 קמ"ח).

ג) ידענו כי גם האנשים היו ינוונים (י'מיה ט' כ"ה), ונחזק הוא לומר שלמדו זה מאברהם,
 נראה לי כי מחללה היה מנהג המלכים שהסכים לבדם ימולו, וזה לא היה אברהם שיעול כל זכר,
 על דרך ואם היה לי ממלכה כהנים, וכוונ שמשגח והיה לאור צדית בניו וצנינום, כלומר
 שהמילה היא ס'מן הסקירות ישראל אם אלהים, וס'מן גדולה ופרישות מהמון בני אדם, חס
 עלמו היה המחזון במילה כהני מלכים, ואחר זמן אולי נפשה המילה בין המלכים גם בהמין.
 וסוכוריאון הכנעני כתב כי אחר שצא כעס ודבר, Chronus הקריב לבניו Uranus את בנו
 יחידו, ונימול, ולזה לכל אשיו להמול, ונראה כי פסוק זה נמשך ממקור קדום אברהם (שמל את
 צדו, ועקר את ילדיו יחידו). שמשגח צד הכנענים.

הערות ופירוש על תרגום יונתן ב'ע וירושלמי בפרשת עגל.

מסני דוד ה"ק אשפעהדוים רב בק"ק נראם בעמשקערעק

שני תרגומים על הסורה עלו צידנו משנים קדמוניות בשם תרגום יונתן בן עוזיאל וירושלמי באין מניין עד עתה בטו יקודם ומקורם, תכונתם ועיוחם מפני מיעוט הסתעסקות בהם. עד שקמו צומנו המנקרים וגדולי חקקי לצועשו גם את השני התרגומים לאזן פנה למחקריתם הרמות. והנה אין לרואי להאריך ולהשיב על דבריהם, לנתיב ולנחוץ ולהכרח ולאחד את יקודותיהם, אלא להוסיף על דבריהם באחי, לבנות ולנצות ולבצר חייה עניים בתרגומים קשי ההבנה שלא העירנו עליהם החכמים כל לרנן. ואשר איז אחת לי דברכי התרגומים האלה שכל מנחתם לאסוף כבילים עצומות פירושים ותרגומים שונים, אף שמוקים זה מזה כדמוק מוצא מתערב, ולחזקם ולעצמם יחד כאלו ילאו מנצח אחד, ונפרט שהמדנו להרכיב הדגש עם השמש בלי הנדל ציניהם כלל כאלו אז אחד לכלם ולומר לדק טוב הוא. — ודוע שהחכם הטורי אוריגיניוס, Origenes שחי בקיסרין צומן רבי אבדו ורבי יוחנן קנץ על ספר אחד בעל ארבעה עמודים, כלומר על כל דף ודף ד' שיעין בארובה, ארבע הסעחקות כיוניות המפירקמות אז בעולם, היינו של שבעים חוקנים, ושל עקילם, ושל סימאכוס (סומכוס) ושל טיאודוליאח וקרה את ספרו: Hexapla או Biblia Tetrapla דהיינו תכ"ד צד' קדמונים בלשון יונית או תי"ד על שם אפנים, כלומר לשון הקדש עם כ' העתקות. (עיין מאור עינים פס"ח מ"ב) וזאת נראה שמתרגומי המקרא היו חנינים צעירי החכמים מחד מחד, ולכן באחת לדעת איז אחד מתכתי ארץ ישראל אסף ולקח מן הגל צידו מתרגומים הקדמונים שהיו לפניו ומאחרי וקורבי שהרי הרבה תרגומים המוצאים בתלמוד בבלי וירושלמי וזה שלא נמצאו אצלנו לא באונקלוס ולא בת"י ולאצדו מאתנו (עיין אוהב גר לש"ד), ומאחרי בינה לר"ה חיות ז"ל וריט"ל לנין בפרו על הדרכות) וגם מאגדות ודרשות המורגלות צמי בעם ודקן הכל צמד בלי חניה ונקרת כדי שיביי כל הפסטים לאחדים צידו. ולא זו בלבד עשה לנו אלא בלל גם כן כל דעות והסתחקות הסמות המלאות חללו אז צזה. שקלן, לרפן והמירן עם כולם נעוץ קיפן בשמלחן כשלפנת קשור בשמלת עד שאי אפשר להבחין בין דעה לדעה, ולבדור את מה שיאוח לו עם תרגום, מן הפירושים אשר לא יכון להם שם הזה כלומר פשוטו של מקרא מן הדרכה והקבלה. אח"כ קם איז אחד תחמי וקנץ כעמיר אחד הקילר מה שהניח המאסף הראשון, ועי' זאת נמחור שני התרגומים האלה אשר יקרא שם ירושלמי ויונתן צ"ע עליהם. — ולפניך אם חרלה לעמוד על כונתם, לרואי לומר על דעת המתרגומים הקדומים והראשונים שאלו המאספים לפנייה לרין אחת להפריד בין הדברים ולהבין בחכמה ולבחון כל דעה ודעה בפני עצמה ולחלק בין הדרכה ובין השמש, מפני שברוב פעמים עירבו פרשיות ים כאן, והשמש אחת בחבלי אגדות ודרשות בתרגומים האלה עד שאי אפשר לעמוד על האמת ועל פשוטו של מקרא אלא אחד עיון רב.

לכן חשבת להשפט לערך ולהליץ כאן פרשה אחת בתורה על פי תרגום יונתן וירושלמי למשל ולדוגמא ולסווח דעתו על איזה העתקות האלה, ולהעמיד כל דבר על צדו, ונמנו יכול הקורא לרין על השאר להפריד חניני בין הדברים ולהבין הפירושים והאגדות על מכוונם ובגבולם. — שמות פ' כי תשא, ל"ב, על פסוק, ויקח מידם וילך אתו בחרט, תרגם יונתן: ונקיבו מיידיהו וכל ימה בשושימא, ורמא ימה בשופסא ועבדיה עינל מתכא. והנה דמוקים שלנו נפל כאן ט"ס, כי ורמא ימה בשופסא צ"ע אין לו שחר כלל. והנריקא הכונה מניח בעל הערוך ערך עפ"י ד' וז"ל, וילך ורמא בשפת ת"י (ר"ל חרגם

לנו חלקים כיון ששמוע אהרן בן מיד נתיירא סת"ד וירא אהרן ויבן מזבח, נתיירא מהזנות לשניו. דלא וירא אהרן מה ראה? אם צוין בס אחרו זה מציא לרור חס מציא אבן ונמלחא מלחמא כלס בנה אמת וכו' ד"א וירא מה ראה? אחר אהרן אם צוין בס אחרו הסתמוך נחלם בכן מוציב סתמלם הסתמוך צי ולא ציטראל. עיין רש"י במקומו שמיציא את המדרש ולא דק הציב שלמירוס כרשון לריך לקרות ויירא ולתכנס ודחיל ולא וירא ותרנימו וחזא. ונאחא י"ס כאן אנדחא חלוקות סברי צפ' כי חשא וצפוף פ' צעלחך מציא המדרש אנדחא זו עס כמה וכמה סינייס. ולפי שנעל אנדחא לא ידע שיש לקרות ג"כ וירא משרש ירא לכן דחק עלמנו לפרש מלח מזנס מן הזנס לשניו, וז"ל סס: אמרו כשם שעשניו לזה כך אנו עושין לך כיון שאלח אהרן כך מיד נתיירא סת"ד, וירא אהרן ויבן מזבח לפניו: עבו מזנח? מן הזנח שלפניו. לפי שגם מלח לפניו מיוחד. וחד מרבי דאנדרח מציא ראיס מנחל ויבן, ודרש ויבן לשון הכנס משרש צין וז"ל: קוס עשה לנו חלקים ואם לא כי ז"ס, כזה אנו עושין לך כשם שעמדנו על סור ועל חלקים כך אנו עשים לך כיון שאלח אהרן מה שעשו לזקנים ולסור נתיירא עסן, סת"ד וירא אהרן ויבן מזבח, בציין מצי שזנס לפניו. אולס כל הדרשות האלס, מזנס מהזנס לשניו, ויבן מלשון בנין, הן אסמכתא צעלמא, ומקור האנדרס ניצב ממלח וירא אהרן, שקראו המתרגמים הקדמונים ויירא, ודחיל, ובקשו מפני מה ירא? ירא מפני שהכנו לסור, ואעפ"י שהשנעים זקנים ואונקלוס תרגמו וירא מפעל ראה ולשינושם אין כאן מקוים כלל למתמרס שהכנו לסור מ"מ עמלו ותפשו צעלי האנדרס למלוס רמז ממנו בכחוס: דרך אסמכתא צעלמא לפי שנאחמא מלח לפניו אלל ויבן מזנח כוס מיוחד ולכן דרשו מה שדרשו. — ונעקר פשוטו של מקרא י"ס לומר שלפניו מוסב על אהרן ולא על העגל כלומר לעצמו, בנה את המזנח כדי לעצור עליו עזרס הקדננות לד' וקרא לעס: מן לר' מחר. ואהרן בנה את המזנח כדי לאחר סדכר, דאם לא בן קשה סרי כנר היה מזנס צנוי, סת"ד (פחות כ"ד') וישכס צנכר ויבן מזנס סחת סכר! אלס שדעמו סיה לאחר הדגרים לפיכך דייק הכחוס ואחר ויבן מזנס לפניו סכוס צעלמו וללורכי בנה את. סמזנס. וקלט רמז מזה ונלחא צמדכס צמקומו. ד"א ויבן מזנח, צקסו לבנות עמו ולא ס'ס לסס אמר לסס כניסול יואני צוכסו לעלמי סאין כצורו של מזנס סינכס אחר אחר, ואהרן נחכוון כדי לאחר הדגרים, אחר עד סאני צוכסו לעלמי משה ירד וכו'. ולא ראימי עד עסס סאסר מן סמפריס סהעיר על זה, ולדעת כלס ששמוע שלפניו מוסב על העגל סאהרן בנה מזנס לפני סעגל. חס אי אפסר לססוד סינכס מזנס לפני סעגל ויקרא אס"כ חס לד' מחר! אלס ודאי לפניו מוסב על אהרן, ר"ל סחת עיניו ולעלמו וללרכו בנה את סמזנס. אולס לדעת ירושלמי יונתן וספס"ט וסמימרוי שקראו, וירא ותרנימו ודחיל, י"ס לומר שלפניו מוסב על סעגל, כלומר ממחמ יראס בנה אהרן את סמזנס לפני סעגל ואעפ"כ סכריי אס"כ לעס סיוסמו מחר לכצור ססס. וסכן צזה.

סס צתרנוס ירושלמי צכרסח עגל מפסוק ו' ויקמו לנחק, עד פסוק י"ס קול ענות אנוי שומע לא נחלם כי אם מלח אמת מתרגמח דהיינו מצע"ס י"ן. וכמה פעמים עמדתי משחחוס על זלח סמלם ולא ידעתי לכיון את סתרנוס עס לשון סכחוס. ונכחא לע"ד צפירוס דצרי סירוסלמי סתרנוס וישמע יסושע את קול כעס צכרס סכקרי סוס צכרו וסתרנוס סוס מצנעין על פי סכחוס דהיינו צכרס כלומי ששמוע קול יללח ססס כחליי קרס לסס מקרס רע ולכן ססד יסושע סקול מלסמס צמחסס. ועיין ערוך ערך צעס סכחס: סרגיס ירושלמי נתן סתן ולא ידע לנכך ולא ידעס צאסיכון ס"י כמו לא יצאס צאלף. ואין אחר מן סמפריס סעיר על זה סאס נאמר י"ס אם למקרת סוכל לקרתי ג"כ צכרס כדעת סירוסלמי וסרגומו מצנעין לפי סכחוס צכ"א ולא צו"י. וכן מצינו כמה פעמים סכירוסלמי סרגס ע"ס סכמינ. ועיין מנחם ס"י סכמינ צכרס, צכרו קרי ונכחצ צכ"ס כמד"ל צכרס סוליס, עיין זכרס פ' ויקהל. וסכורי סקקרא פסיסא סרגוס: ושמוע יסוש קלס דעמו כד מנחחסי, ופירוסו צריכס וצחלחוס ולסיכך אחר אל משה קול מלס ע"ס צמחוס וסכרסח פעל כסס

ז'סון קורסי וארמי עיין צערוך ערך כתש ו"ל צקילי: צריש וירא חליו צנ"ר, אחזיה
 דר"י כוות מכחשא עם אמתה מריצה ומתקוטעט עם שפחטה, ונסיף אחרי מות חמית חרין
 פש שין מכחשין דא עם דא, פ"י הולקת זו עם זו. וכן חגגס יונתן ויאנק איש עמו
 (צראשית ל"ב כ"ה) ואחכחם מלכא עמיב וע"ע צחוספתא פאה פ"ב שני עניינן היו
 מכחשין ע"ג בעמוד (ל"ל העמוד) וכן הוא צירושלמי פאה פ"ד מ"ג ולדעת פשוטא ע"ב
 צרעס מקור מפעל רעה מלשון רעות והתחצרות או צרעס משרע רעע ומכפילים כמו רעה
 הכרועה בלחץ ציטעייס כ"ד או עבודתא סידע צרול צרול צירמי ט"ו י"צ ופירושו ששמע
 יכושע קול העם צהחצרים לריב או צהחוללס זה עם זה. והנה לפי בקרי והמקרה
 שנקוד ב"ל המרש רוע שעיניו ששמע קול חרועה, כי לריך כחכות לומר קול חרועה
 צמחם, ועוד מה מידוע כואלס ששמע צמחנה טיט צו יומר משש מלחוס אלף קול גבלי קול
 חרועה? ומשעס זה חרנמו חיה מהקדמוינע ע"פ הכתיב וידוע מאמר חז"ל שאמר משה
 ליכושע, אלס שעתיד להנהיג שררס על שטיס רצוא חין יודע להצניח צין קול לקול וכו'!
 (עיין מדרש קבלת ע"פ שחתי ורליחי). (המחשך יבא)

העתק הקדמת הראב"ע

לפירושו על התורה בתוך כתב יד בודליאן.

*נאום אברהם בר מאיר השפדרי

הנה צשמים עדי כיודע קודי כי צכל לצי וצכל מלודי אפרס החורס צעודי על פי
 אשר חסיג ידי וגם ייהם חליסע עמודי ואחל צסס אשר חין לחמלתי חסלס ואחליס אשר
 חין לגדולתו חכלס וכוא ינקו מכל שגיאות שלא יסיו צעיני לבו נראות צין צשעס או צדק
 מנצח כי חין אלס אשר לא ימסא ולפני חחלי לפרס או לדקדק מלס אומר כי האגת כמו
 נקודס צמור עגולה ומפרשי החורס חולכים על חמשה דרכים.
 האחת [כחוב צגלין הכי כחן ממוק סייס ולא יכלתי לכחוב מאשר חיה גבלי חולי
 צגלי]

קוצלת נוסף או נתקן כפי היכולת ע"ד משפט כלשון אשר חקק אלס הראשון גס
 צגלת נעשה כן אלס הדבר צמשמעו לדעת לא יתכן כמו ומלחם את ערלת לצנכס כי על
 חמלות כחוב אשר יעשה אחס חלסס חמי צהס ועוד כי חסס ליה שלא לגלות אחרים וחין

*העקק זה מכח יד בודליאן נוסד לי מיד ידידי הרב הדרשן הגדול ר' אהרן יעלינעק כי להכניסו
 לבית המדעס וכחוס נכחוס צו אלס הרביס ומה' ישל צרבה על זחל. ואחרי חל הקובל היקר על מה
 צה ידע לבו ככל לפני ימיס ושטיס הרב החכס הגדול ר' שר"ל ל"י ורעו החכס יקר ז"ל מהרש"ע צה שטי
 שטוס צפירושו על החורס. ולחר זמן צל הרב החכס ר' מרדכי מורטלרלר וחסל אלס הרביס צהצק שטיס
 רלשונה מפירוט הרב"ע על קר צראשית וס, וידקדק צלולר כסמר ח"ב לו 209 וכוא ר"ל חכסס
 מורטלרס כחפ סס, שון ככ"י מציוו חין ונכניע חלל, סהרל"צ כחפ שטי שטוס לפרשיות צראשית ואל
 ולסער שטוס ואלן מהכליהו לדבר צה על ענין הפירוט. חמסס נעיר צה על מה צהצב עוד סס ולדבר
 ההקדמה לטיס אחרס שנתסס סהיא מעשה ידי לחד ומלחמיו כי כחוב צה: ב' יסוד פ"י הרל"צ לנצר
 כל כחוב כחשעו ודקדקו וששעו וק צמלסס וחקיט יסמוק על קדמויו, ונחמלה בל פרסה יסיר דקדק
 כל מלס שנתפרס וחס"כ הפירושים וכו' וס מייס נוסחסס ההקדמה אשר נל צה קיום לעיני כקובל חלל
 סהנוסחס: מורס צצירוב סלינה מעשה ידי חלמיד חלל סהרל"צ צעלסו וצכנורו חברה וכחפס על קער.
 ואל ידענו אלס ככ"י צצירי החכס מורטלרלר נמלל גס מלחד וס' יסוקני לשלס הנדרר כחשר חוס
 לעיניו מלס כן לא נכין חין עלס על דעסו לחשוב סהיא מעשה ידי חלמיד כי מלחד זז ענינו נקסס
 סייס ס' צמעו ס' סייס לא ידו להשלים כלונו ולנלל סלס אשר זמס לעשות ולא יסיו דברים חלל צבי
 ההלמד חכר הפירוט מורס לפניו צמלסו וכו' סהלעס להקדמה לי אפרס ליחס ונלכו כי לס להרל"צ
 מלסו. ועמה קובל יקר הנה ההקדמה לשניק עם העניס מעטוס אשר רלסי לעייר עליה. וחקיסי
 מקרל סחובס חן למחס ויחכס עד.

יָזַח לָרִשׁוֹת אֶת נַפְשׁוֹ כְּאַחֲרֵים בָּם עַתּוּ מוֹחָו חֲנוּחַ טָרַם מוֹלֵו אֶת עֲרֵלָת לִבּוֹ וְאִם יִשְׁאַל שׂוֹאֵל אֵיךְ יִתְכַּן לִבּוֹת דְּבָרִים לִשְׁמֻעוֹת אֲזוּיִם וְלִקְדוּת כְּבָדִּים. כְּחֻשׁוֹנָה זֹאת תַּפְאֶרֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים מֵיִם עַל כָּל תַּכְמִי כְּגוֹיִם שֶׁמִּבְרָו קַפְרִים רְשׁוּעִים וְדַרְכֵי הַחַלֵּל תַּחֲלֻלוֹת הַלֹּאִם יוֹרִינוּ דְרָכֵיכֶם כִּי הֵאָף שֶׁהוּא בְּמִיָּרִים נִבְרָא צִבְרוֹר אֶרֶצְכֶם לִרְכִּיִם לְשׁוֹב רְחוֹם אֶל מוֹת הַרָּשָׁם וְלִסְדִּיר לִיחֻם וְלִהְיֶה בּוֹ וְלִיּוֹפִי חֲבוּנָתוֹ וְהִנֵּה אֵף הַגּוֹיִם מוֹגֵלֶה שֶׁהֵם מֵחֵץ לַעֲגוּלָה. דְּשִׁנִּית דֶּךָ כְּלֹדוּקִים כְּמוֹנָשִׁים דְּבָרֵי תַּמְעִיקִים שֶׁהֵיוּ כָּלִם לְדִיקִים וּפַעַם הֵם צֶהָךְ כִּנְקוּדָה וּפַעַם כְּנִיצוֹתִים וּפַעַם מֵחֵץ לִקְרָחוֹתִים כְּאֶשֶׁר עָשִׂה בְּנִימִין שֶׁהִיא מִשְׁמַחֵל וְכֵן מֵשִׁים וְשׁוֹעֵה מִימִין שֶׁלֹּא הִיא דְּבָרֵי בְּקִדְמוּתִים מֵאֲמִין וְכֵה יִקְרֶה לְכָל מִין הוּא כְּרָאֵנוּ מִעֲרוּנוֹ וְנִלֵּי כָּסֹת כִּי מֵלֶאחֶךְ וְדַמְעָךְ עַל אֵימֹר ⁽¹⁾ הַאֲרִיָּסוֹת וְאִילוֹ הִיא כֵּן לֵאמֹר הַקִּדִּים הַכְּחִיז מֵלֶאחֶךְ לִפְנֵי דַמְעָךְ אִם טַעַם דַּמְעָךְ כִּמוֹ זֶרַעךְ וְעוֹד כִּי דָבָר הַמֵּלֶאחֶה אֵינֶנּוּ יִדּוּ רַק בִּיד הַלִּיר לִירוֹ ⁽²⁾ וְכֵה עָשִׂה עֵנִי יַמְחֶה עֵנִי יַמְחֶה שְׁמוֹ כְּעֵנִי. שְׁפִירָה צִמְרִישׁ וְקִנְזִיר עַל דָּבָר הַכֶּשֶׁת וְהֵלֵךְ חֲכָמָה צוֹשֶׁה כִּי אִם אֲמַרְנוּ צִיד בְּצֶדֶר הַמִּרְשָׁה הֵלֵךְ צִמְלַת קִנְזִיר יַחֲרִישׁ וְהֵלֵךְ הַעוֹרִים הַמּוֹרִים צִמְרוֹרִים הֵלֵךְ יַדְעוּ אִם לֹא שִׁמְעוּ כִּי חוֹרֶה שֶׁנִּכְחַז מִיד אֲנוֹתִינוּ קִנְלָנוֹ וְכֵה חוֹרֶה שֶׁנֶּעַל פֶּה מִפִּיכֶם שִׁמְעוֹת. וְהִלְלֶה חֲלִילָה שֶׁחֹקִיפּוֹ אוֹ גִּרְעוֹ עַל אֲשֶׁר קָבַל וְשִׁמְעוֹ וְאִם אֵין אִתּוֹ חוֹרֶה שֶׁנֶּעַ"פ כֵּה גַם לְחוֹרֶה שֶׁנִּכְחַז אֵין מִרְשָׁה ⁽³⁾ כִּי צִמְרוֹר הַחֻקִּישָׁה מוֹלֵה שְׁלִימָה מִפּוֹרֶשֶׁת כִּי לֹא הִזְכִּיר כְּוֹנֵה אֲנוֹת מֵלֶאכּוֹת וְהוֹלְדוּמִיָּן וְהוֹדֹת ⁽⁴⁾ חֲקוֹת הַבְּכָה וְהַמְשַׁמֵּיָּהּ גַם לֹא הִזְכִּיר הַכִּפְכָּחִים אֵיךְ כֵּם חֲלוּיִים יִדְרִיכֶם וְאִם אֲזַי לֹא יִמָּלֵךְ צִמֶּה נִחְרָה וְיִשׁ לְחַמּוֹר כִּי הֵכֵל חִיָּיִם בְּכָל שָׁנָה לִבּוֹת שׁוֹמְרִים מֵאֲכָל חֵמֶץ בְּפִסְחָה שִׁשׁ בּוֹ כֶּתֶר וְצִיּוֹם הַכַּפּוֹרִים וְהֵלֵךְ רִאִינוּ מִשְׁהָה רַע"ה כְּרָאֵנוּ לְמִנִּין עִם חֲלָמִיד דָּבָר מוֹרֶע וְאִתּוֹ כָּל נֶגַע עַל מִתְכּוֹנָתוֹ כַּעֲמִיד שֶׁהִיא לֹאֵשׁ אֲשֶׁר וְלֹא יִמָּלֵךְ חֲמִיד וְזֶה לֹאֵשׁ כִּי קִרְיַת הַמּוֹעֲדִים נִחְסֶה לְחֻקִּדִּים וְכֵה מֵלֶאחֶךְ צִמְצִיק רֹעֵץ עִם הַזִּקְרִים וְכֵה כְּמוֹעֲדִים עַל מִי כַּעֲלֵה נִחְמוֹת כְּאֶשֶׁר בַּעֲחֻקִּי אֲנִי כְּאֵמוֹנָה כְּקוֹצִים צִמְצוֹת שֶׁמִּשְׁנֶה וְכ"ס שֶׁחֵן לֶסֶם חֲמָה כוֹף יִתֵּן מִשְׁכּוֹרֶה שְׁלִימָה וְלֹא דִי לֵאמֹר הַכְּרִי הַתְּצוֹנָה שֶׁאֵין צָדֵם אֲמוֹנָה עַד שִׁוְלֵאוֹ הַמֵּלֶה מִתְכּוֹנָה כִּי דְקוֹק שֶׁלֶשׁוֹן לֹא יִדְעוּכֶם גַּם צֶהָרֵם לֹא שִׁמְעוּכֶם כְּאֶשֶׁר עָשִׂה בֵּן זֶהָרֵם שֶׁנֶּכֶל פְּרוֹשׁוֹ יִסְתָּף שִׁמְרוֹם וְלֹא יַעֲלֶה צִמְעוֹת מוֹגֵרֶת מַעַל וְכֵה שׁוֹרֶם צִיָּן מַעַל וְלִשׁוֹן רִצִּים וְנִעְלוֹת צִלוֹת וְאִילוֹ הִיא כְּמוֹרֵי צִמְעוֹת הִיא ⁽⁵⁾ בְּמַעֲלוֹת רַק הִיא כִּמוֹ כִּמוֹ וּמַעֲלוֹת שֶׁנֶּעַ וְכֵה לֵב בֵּן זֶהָרֵם לַעֲלוֹת צִמְעוֹת הַחֲמָה צֶהָרֵלִי וְנִגְלֶה עֲרוּמוֹ עֲלֵיו. וְהַשְׁלִישִׁית דְּרָכּוֹ צֶה חֲמָיִם וְצִוּוִּים וְכֵם רֵאשִׁי כְּגִלְדוּגִים פַּעַם צִנְקִידָה לְרִים וְשִׁיִּם וּפַעַם כְּקוֹ הַרְחֵם כְּסוֹצָה קוֹצִים כִּי יִנְיָקוּ צִפְכֶּם חֲמָמוֹת חֲזוֹנִית לִכְרָאוֹת שִׁיעֲמָדוֹ עַל הַצִּיּוֹת עֲלִיּוֹנוֹת כִּי יִחְזוֹר מִחֲלוּקֶת הַכְּמִי עוֹלָם צִנְרִיָּחָתוֹ וְזֶה מֵה יַעֲלֵל לְמֵאֲמִין צֶהָ וְצִמְרוֹתוֹ וְצִפְרָתָה עֵץ פְּרִי יִזְכִּירוֹ מֵה לִּירֵךְ יֵם צָדֵם לְנִצְרָאִים וְהֵלֵךְ יִמָּלֵךְ צָם' הַרְפּוֹתִים וְשִׁרְשָׁת יִכִּי מֵחֲמוֹת יִזְכִּירוֹ מִדְּחַם וּמִתְחַקֵּם וּמִיָּחֻסִּים חֲקֵם כְּפִי כֵה שֶׁנֶּעַה צִבּוֹלוֹת כְּאֶשֶׁר נָקוּ חֲמִי הַחֲזוֹלוֹת וְהַחֲרוֹרֶה הַזֵּהִירָה שֶׁלֹּא נִכִּיִּם צִעִינֵנוּ כְּחֻצִּים [בְּכַתְּמִים] רַק נִהִיִּם עַם אֱלֹהֵינוּ הַמִּיָּמִים וְצִפְרָתָה וְיִהְיֶה וְכֵה כָּלֵם מוֹלֵךְ אֶרֶץ יִזְכִּירוֹ כָּל מִחְרוֹן חֲלוֹם וְעֵלֶם וְאֵיךְ יִצְרָו כָּלִים נִצְרָאִים צֶהָלֵם נִכְרִים וְכֵה לְמִים מִחֻקִּים אֶל מִים מִרִּים וְצִדְרֵי הַמִּשְׁכָּן לֵנוּ לִבְרָא לִבְרָא הַעֲלֻמוֹת וְעַם חֲרוּמוֹת נִדְבָה יִזְכִּירוֹ כָּל הַחֲרוּמוֹת וְהַאֲמַת שִׁשׁ לֵנוּ לִבְרָאֵנוֹן דְּבָרֵי חֲרוֹרֶה שִׁחֹת הֵם הַנִּכְבֵּד וְכִנְדוּלָה וְכִסְדוֹת עֲמוּקִים גַּם צִמְרוֹם וְחֻקִּים לֹא שִׁזְחָסָה עֵין כָּלִים וּמִחְרָאִים לְמַשְׁכִּילִים וְאִם הֵם יִהְיֶה צִמְרוֹרִי לִשְׁלֵם נִדְרֵי אֲנָחַר קָתֵם וּמִדְּבָרֵי מִשֶּׁה רִאִיָּהִם אִו מִדְּבָרֵי בְּקִדְמוּתִים שֶׁחֲסֵר יִשְׁעֵשׁ לִזְקִיָּם. הַרְבִּיעִית הִיא לֶךְ קִלְבֵּה לְקִדְמוּתִים הִיא הַרְשׁוּתָה צֶהָמוֹדִינוּ. כִּי הֵם כִּנְקוּדָה

(1) כְּמוֹרֵם עַל הַעֲיִיבֹת מִלְּקַח לֹא לִשֶׁה וּמִשְׁרָשׁ הֵיטֵב צִפִּי' הַכֶּשֶׁת שֶׁזֶה יֵצֵא כ"ה. ⁽²⁾ רֵאשׁ שִׁחֹת לִיד ב"ה צֶהָשִׁשׁ וְהַלְשׁוֹן כֵּן לֶךְ מִיָּקוֹן קָתֵם וְכָלֵל וְהֵלֵךְ חֲכָם הוֹ צוֹשֶׁה כִּי אִם אֲמַרְכֶּם כִּי צִיד וְכו'. ⁽³⁾ לֵב כִּי אֵין חֲרוֹרֶה וְכו'. ⁽⁴⁾ לִוִּי לֵב דַּעְיוֹת אִו חֲקִיָּם. ⁽⁵⁾ כֵּן נִקְדָּה צִמִּי' הַעֲיִין וְהוּא שִׁחֹת מוֹדֵר כִּי לֵב הַעֲיִין צֶהָקֵן רֵאשׁ צֶהָשִׁשׁ קוֹף כִּי יִמְרוּ.

צעלמה גם קניינס ופעס יראו שהם נסחן וחסוד נקדנה כי פעס יסרנו הכחוד כחשור
 ועל דרך פשוטו ופעס ידעו צו דרש לקוד עמוק או מפורש והנה אומר כלל בתורה גם
 בדברי המקרא גם במשנה ובתלמוד ובכל מסכתות ובכל דרישות ועיכלותים שאם מלאנו
 באחד דבר שיכתיב אחד משלש דברים כי האחד שקיל הדעת הישרה או כחוד מכתיב אחר
 בדרך בנדר או יכתיב הקבלה הנגמרה או יסבז לחקן הכל כפי יכלותו בדרך משל או
 תוספות אות או מלה על דרך לשוניו ואם לא נוכל לחקן את האמת נאמה כי זאת תכונה
 ממנו נעלמה כי יד שכלינו קלה ודעת צמי דורינו חסרה והדבר שחללו יהיה כספר מונח
 ונבזז וחלילה לנו לומר שהוא דבר סקר וכזו גם לא נאמין שהוא כחשמו רק נאמין
 שהכוח ז' בסד הוא ידעו כי יש בדברי הקדמונים קודות על דרך משלים וחידות שלא
 יבינום כל הסומעים ולצעל המחקר יהיו גורעים ועתה אזהיר מזה אמת שמכאן קשה והוא
 מעטם זאת הפרשה אמרו זכרם לברכה כי שבעה דברים נבראו קודם העולם בית המקדש
 גם ישראל כוללם והמקדש סלק מהארץ וישראל חלק מחולדותיה ואין יעמוד גניינה לפי
 מוסדותיה וכאשר משמתי מלת קריאה הנה היא כמו ^ה) גורם כאשר אשכח צלמה בראשית
 ברא וסם גם הם ואומרים כי משמתי דברים עליו במשפחה להיות נולדים רק סגנים עם
 הכורה צעלי קודו וסם חורמו וכסא כנורו ואנשי הכהנים ראיות הסם מניחים כי המכונה
 עולם ראשון לכל נמצאים והתורה היא המכונה באמינה כי היא מקור כל חנוכה לפניה
 וככה אחר שלמה ה' קנני ראשית דרכו וסם כחוד כל מלה קדמונית להודיע שהיא ראשונה
 ראשית וקדם ומאז ומעולם ומכאן ועד לא נצטרע ונדרך דרכה כי נבראה קודם העולם
 יומיים שהם שניים אלפים כי דרכו יום יום כמו כי חלק שנים צעייך כיום ולחשבו ידענו
 כי הכהנים והכרעים מתחללים ונעים והסנים מחונרות מהרשים כסודש מ'מים המאלישים
 ואם אין מאורות אין שנים נקשרות רק הנה נעדרות והסודש מקד על שזא אלפי שני
 הו עולמא ויפיע כי שני אלפים תאו וזו והארץ הימה תאו וצו ודבר כסא הכבוד משרש
 היא נכון כסאך מאז לברכב נצמי שני קדם והוא הנוף המקיף וכל המקיפים מקיף ואמרו
 זכרם לברכה עשרה דברים נבראו בין השמות והסנים כאלו הסנה על מעשי בראשית וצו
 להיות אלה הנזכרים נצטרב שאין כל דרש חסם השמם ונצטרב שכתוב כי בנאף יום הששי
 בלה כל המעשים אמרו כי בנאף שהיא סוף הששי והתחלת השני צו להיות ככה ועם בין
 השמות כגז בית נקידת עניולת השמש כנגד שמש הארץ כגז' ה'יושנאז מלי עניולת השמש שלמלי
 וחלילה האשר לנפש כנגד האדם ויש כתוב בתורה מכתיב כחוד אחר כמו לא ירלו האדם ומי
 והוא האמת ששקול הדעת וכתוב אחר ויראו את אלהי ישראל זה הדעת מורה גם העין לעדה כי
 איינה רואה רק המקרים שהם עלגשם נולדים והנה זאת המראה הוא בדרך נבואה וכתוב כי ה'
 חלחיק את אורכלה הוא והלא ידענו כי האש השם נברא ואין נביאיו בשמו יקראו רק הכהנים כי
 ישמית מהרה כמו אש בוערה וכחמה ועיר פרא אדם יולד ורבים ככה וככה נעשה אם מלאנו
 בדברי הקבלה דבר שיכתיב הכחוד נקש איזו מהם היא הענינה לנדר ונחקן את השני הסועד לנדר
 כי יש מקומות שידעו צו קדמונים לזכר ולאסמכתא צעלמא וסם ידעו הפשט כי לסם נתנה כל
 סמיה כאשר דרכו, וירש אותה' שהאיש יורש את אשתו כי הימה קבלה נעורה ביום שני
 הנניאיש ופשו זה הכחוד לזכר וסימן לקיראים ואין ספק כי הכחלה לשאר חמקן ואין
 הדבר נספק כי האמר חנו נחלה ראובן לשמעון לא יסכן שטעמו סימני נחלה שמוען
 לראובן ועיר מה שסם ואם אין אסיה לאציו הנה לא בודיענו מה נעשה ועוד כי לא
 יירש האיש את אשתו אם היו אחים לאציו ועוד כי על דרך הפשט לא נקראה האשה
 שאר כי כתוב איש איש אל שאר בשני ועתה שדרשו זכרם לברכה צמלה כי אם לשאר
 הקרוב אליו גם היא אמת שקבלו ככה והכתוב לא הזכיר האשה נצטרב שהאיש ואשתו
 נחשנים לנפש אחר. גם נאמר בדברי המהרשם המורה בלרעים כמו וצרות אפיך נצטרבו
 שחברנו וצרותיך יספורו שהיא כמו ומרות אפיו יכלו וככה נצטרבו מים שהיא מנוחה

ערנעם חטים וסוף חרנונו כמו מפר מתסצות ערומים וגם צני אחריו כינה אותו מנצין
 שער האיתון⁷) גם ומשם צליחן מנצרת הסוצה ומלת צליחן צלוחם גם נציחיתו צכסך
 האותיות ורבים ככם וידענו כי דרך הפסע לא נעלמה ממנו כי הקל צכקלים ידענו רק
 חפץ לך דש כי שצעים פנים לחורה.

הדרך החזישית יקוד פירושי אליה אשית לצלך כל כחצו צמשצו ודקדוקו ופשוטו
 רק צמלות וסקים אסמוך על קדמוניו וכפי דצריכט אחקן דקדוק לשוניו ותלילה לי
 ומשוא לקוני לשלוח יד לשוני נגד הכצים וככצדים צככתחם ומעשיסם צכל חכמי הדורות
 הצאים אחריהם כי כל חוטאם חומם נפשו וסיוולא מדצריכט הסולא דמו צרלשו וסוף
 יבדל מקהל הסולא וירד מי שאלה רק צכחצו שצין סם מלוא אכור הפירושים ככוכים
 סכס לראשינים או לאחרונים ומשם לצדו אירא ולא אשא פנים צחורס ואכור צכחילה
 צכל פרסא דקדוק כל מלה שיש צה קסא ואחרי כן אכיר הפירושים כסדר וס' יחזקני
 לשלם הכר וצעצור כי סכמי דורינו לא חתעסקו דקדוק אכיר מוסדותיו וצניניו ומולאותיו
 וצניניו לסיות מפתח למסכדותיו אחרי עמדי על פעמותיו.

איתותינו שנים ועשרים וסחמסח כסילים צצצור סירלא צצככותסם סכס כסוכים וסכס
 אקצו צקו ססוף צכוח וסחמו צלך לבעניד סאות צסוף חמלה וסשי לכפולים ככורסו
 צסוף וסכלים סצנע וסכלסס סם כמו שלם חנועית סנמללות סכס חמולק סכיא חנקודס
 ולא חמולק וסצני חמולק וסכס דצמות סכס וסרות חנועס סחולס על כן חנקודס למעלה
 וסכץ זס חנועס סניס וסכץ אל חמולק וסמות חירק על חנקודס למעס וסצני חמולק
 סכלל כמו ספתח ולא וכלל העצרים לעשות צין אסות וסות שלם סחמסח חמלה גם חמוססו
 למעס צצצור כי חמוססו למעלה סם צגד כפת ככסן רפים וסכץ גדול נקמץ חמולק וספתח
 גדול על כן סחי סכרות וסמו חנקודס למעס מפתח צצצור מסיק סס וסכץ חסן מורכב
 וקמץ גדול ומחירק על כן אחרי נח נעלם וכל קמץ סחמירי דגוס סוף חסוף רק גורח
 חמים גם סכורק מורכב חמולק ומחירק על כן סוסס צחור סוי צלמלע וכסכר אץ סם
 וי יסומו שלם נקודות כנגד סחולס וסחירק וסחמלעות ספתח כל מנעל נוע וסופו נוס
 וסעס נעלם סס סיה מלוחיות סחי וסעס נרלס רק סס סיה סכוף חסד מנעל לוחיות
 לעולם סיה נח נרלס על כן לא ינקדו ססופרים ססוף סכיא צסוף חמלה כי אץ לורך
 רק סס סיה סאות כף אסור ינקדו צצצור כי סכף סימן לנורח סכקצס וכסס מיו וסס סיו
 שנים ססויס צסוף ינקדו סניסס כמו יפת אלהים ליפת וסנה ססוף אץ כס צלרס לקרלו
 כי סס אחר סחמועס או חנועס אחריו כמו יפת אלהים ליפת וסנה סס סיה ססוף נקרל
 צצצור סחמועס סכס אחריו וסוף ססוף סנע כסוף ססס על וסיה עקב סחמועס וסוף
 ססין נח וסס סיה חסד מלוחיות צכלס ססס מנעלס ססיה סאות רלוי לסיות צסוף נע
 אץ כס צלרס לצמל צכנים ססויס נעים על כן סולרכו העצרים לסיס חירק ספתח סאות
 סחמסח סס סוף חסד מן צכלס כמו לרלוצן וסס סיה וסו יוסיופ אלק צקרילס ויסומו
 סורק צויו כמו סכס וסמנע כדך סויו סס סיה אחריו חסד מנעלריו סכס לוחיות
 סססס סכס צומק כמו וצלו צכיקר ומללו צכיק ופרו ורצו וסל סחמנע על לוחיות סללך
 צמנעל כי כן עשו סס צסוף חמלה חסד מלוחיות סכרן סכס אסכע ויסומו פתח לסרות
 על סללך כסכר סמו חירק צמלת ירושלים לסרות על סיוד סנקרל רק סללך צסוף
 חמלה לעולם סיה נח נעלם כי לוחיות לצרס סס לוחיות סמנעל כי אץ כס צמנעל לצמל
 צחמועס שלם ימסוך עמס אס נעלם סס סוף נפתח סו אלק חף יל פי סככח סס צמקומו
 גם סוף חקוס סס ומקוס יוד גם וי גם יס יודינעלם כמו אלק נקרל כמו עליו⁸) וסכרץ
 סמלל סקסס צמלות צכס כמו אלק ילרד יוס ולעמלס חמור וסכין סס לא סכיריך
 וצסוף וסס סס כליותכס ואץ סכס מנעלר א"י צמנעל רק צכילוק לצדו ואץ סעכס מנעל
 מוס צידך כי סכס סכירכו אלק וכן סס חסד עדן לא סיה כי סוף כמו עד סן ומלת

⁷) אונקלוס חרנס ויסנח צכרן ככולסיה וסכס סוס חרנונו סל וסכס צליחן קסמו אכל רש"י לא
 כצין מ"ס. ⁸) יל סללך.

(9) פ' ד' ה' מורכבת כמו לפלמוני המדבר ויש אלה חמח אות הכפל אשר נזכר בכרים וככה ייורד דליו שוקים תפסם ויש יוד מובלע נדגש כמו כי אלוך מים וככה דרך הנון צ"ס ולא ידוע אם נדשו וכל עלציהם תגשו ורצים ככה ונאמלע מובלע כמו אנופ' שהוא מנורת כי אכפת ניוככה מלח כתיב גם שמים (?) ובסוף כלל דליומיו משכונת וכו' דין למלח ולא ישמרו נעליו נדגש נעבור נון ישמרוני ולא ימלאונו וכו' נעברכי נפסך לא כאשר אמר מדקדק גדול שהוא למסרון כל ישמרכו כמו יסובצרכו יצוננו ילכרכו כי הכא אינו מאוחרות המשך על כן יילך כמו ייסב יימד ותניריו כל לשון מתחלק לשלשה פנים האחד הם וכו' על שני דרכים האחד הם העלם כמו גוף ראונו שמש וכו' נוסף המקרים וכו' שם מקרה כמו חכמה ונזורה ויש מורכב משניים כמו חכם נזיר ויקרא חזר והאיש הוא המאוחר והחלק השני מפעל ולעולם יורה על זמן עבר או עתיד כאשר אמר הגאון העשרת הכנוריים שהם אני אהנו אמה את אהם אמן הוא הם הן והנה פכה שמרתי או ואשמור או ואשמרה שמרתי ושמור ושמרה שמרתי נקמלות המיו לזכר ונשוא לנקבה שמר או וישמור שמרה או ושמור שמרו או ושמרו ושמורתי ואין לזכר להאריך כי יציאו ע"ד כשהם בנינים קרוב משמח אלמים והנניינים הששה אלה הם האחד קל וזה מפעל והמשמעל שהוא משלשה אותיות נראים או נעלמים נאמלע או בסוף לעולם הפא קמץ נקמץ גדול ונעמדיים עם ים נית נחירק חמח אות העמיד והשלם נקודות חמח אלה המדגל והפועל גם הפועל שם פועל והלוי בני חוספות אות וסמני דבר נוסף כהא נפעלים העוצרים נחמץ ונפתיחה אות העמיד נפחם גדול בשלימים ובקטן נעלומי הלמד נפסירים והנה יתעבר העמיד מן הקל עם הכבד אם הפא מאוחרות הגרון והפועל נחוספת מם נפתיחה והפועל נחוספות עם ובקטן וסם הפועל כהא וככה כלווי וסמליש כד חוק ודגש הפין אם לא היה ה' מאוחרות הגרון גם כר"ש עמם ולעולם סע"ן (אם לא היה האות ה' מאוחרות הגרון גם כר"ש עמם ולעולם סע"ן) נקמץ קטן או נפחם גדול והעמידים נפתיחה הפא ולא הפא מהגרון וקמץ והפועל נחוספות מם ונשוא נחמיו וככה הפועל וסם הפועל והלוי נפתיחה הפא או נקמלות והרביעי ננין נפעל ולעולם ננין נראה נפעלים העוצרים ומנלעים נפה נעמדים נלוי ונשם הפועל כמו הכרת חכרת ויש סיהים עם נון עם נלחם נלחם גם והפועל נקמלות סעין כמו לב נשבר ופועל עבר והנקבה נאמלע או בסוף סקוק מלעיל והבנין החשישי הפפעל והעמיד נמשש הבנין הקל רק סעין דגוש ע"כ אמרו חכמי הדקדוק שהוא כד נמשש אהעבר נמשש ולעולם המיו קורס הפא רק נלות סעין כמו וישממר והמשמכר או מן ויסתכל ואם הפא לירי יהיה עית חמח מיו רק פא הפפעל מתעבר מתעשר ויהיה זה הבנין על דרך אחרת נעלומי סעין אהנין חנונה ותכונן כי לא יתכן להיותו מננין נפעל והבנין הששי שלל נוכר שם פועלו וכו' על שני דרכים כאלו הוא מהכבד הנוסף וכו' מהדגוש כמו והשוך הכרת נחמם ואוסף שללם ומרע נעבר אות סהים שלל ידגש ונמלא לא (10) כרת שרק והעמידים נמשש רק לא נמלתי עם סיוון המדבר רק מלם אחת והוא מננין לקצר אולב ועם נון הקהל לא מלאים ומלם יכול נוכל לה אינה מננין כזה רק השורק היא פתח מולם שלל מתעבר עם נזרת אכילה ולא יתכן נמצא ממנו לשון נוי וי"א כי אם כל עיוותי שם המשמעל מה הבנין וכל הפעלים ככל הבניינים מתחלקים לב' חלקים הא' להיות מפעל הפועל נעלמו כמו הלך ישב עמד ילא והפועל סהים כמו חוחר סולך ולא יתכן שיצוא מאלם הפעלים פעיל לעולם ולזה יקראו הפעלים העומדים ויש מהם שאין לזכר לאחר כמו עמד ויש שיש לזכר כמו ירא כי יבירחה נעלמו . . . סהים רק מאחר נבוא ע"כ לבי דקדוק כלשון לא יאמר יורה רק ירא ולא נדבק כי הוא קשור עם בית דין דבק (?) כמו מן שמה שמה וסוד לב לא שומע ויש פעלים יולאים כמו שמר ומאלם יקומו הפעולים ויש מהם נדבק מלם או אות כמו נעת סהים עם על או אל או עם או בית ויש פעלים יולאים לשניים פעולים כמו העלמים

(9) אולי ל' מרדך כלומר שהמלם מורכבת כמו משלשט נחלם פלמוני (10) כר"ש נדגש יחזקאל ע"ז ד' חלל שרק לא ידעתי לבון.

הרים חזיר והמזעל שאינו פעול כלל הוא הראשון והב' פועל גם פעול שקבל הכח הראשון ונחתו לשני שהוא פעול והשלישי הוא פעול לצדו והחלק הג' מלת טעם ודבק מנין או לוח כמו מן גם רק או בית בטח זה' או כף אין קדוש כה' או למד והכל לה' גם כיוו לחזור העניינים כראשון ושמועין והנה אומר דרך כלל כי השם שאינו מעפעל הוא כמו עלם הדבר והפועל מקרה ומלת הטעם בדמות הלורה הטבורה שאינה גוף ולא מקרה ולזה הדברים לריבים פירוש ארוך כי הם מחכמת הפנימיות שהיא חכמת נשמת אדם.

כותלי בית המדרש

מאמר כולל בלגול ההלכה והאגדה וקורות תוצאותיהן מומן אחרוני הוונות עד חתימת התלמוד. מאת מאיר איש שלום (פריערמאן).

כשנכנסו חכמים לכרם ציננה אמרו עמידה טעם שיכא אדם מנקה דבר מדברי תורה ואינו מולא מדברי סופרים ואינו מולא שנאמר לכן הנה ימים צאים נאם ה' ושמועין לנקה דבר ה' ולא ימלאו וגו'!^(א)
דבר ה' זו נבואה דבר ה' זה כקץ דבר ה' שלא יכא דבר מדברי תורה דומה לסניכו אמרו נחמיל מהלל ושמאי וכו' (תוספתא תפסות עדיות פ"א)
התוספתא הזאת היא פתיחה למכתב עדיות והיא מוצאת לנו בלגול הדברים וסינחה עד שנמנו חז"ל וגמרו ללקק ולחפוף הכלכות הישנות וכן למקור ולדיוש על אמינות הכלכות עפ"י עדיות ורלויות אם לא התפרסמה אמינותן כל כך עד שחיינו מן המפורסמות שאין לריכות ראיה והודיעה לנו התוספתא שכשנכנסו החכמים לאקיסה שציננה^(ב) ראו בלוקק וההכרח לפשט

^(א) עומס ה' ותמקל שלפניו כחוט פנים ימים צאים נאם אדני ה' והשלמתי וגו' ונעו וגו' ושמועין לבקש. אם דבר ה' וגו'.
^(ב) אקיסה ציננה הוצרכה עוד בעדיות פ"ב משנה ד'. ג' דברים אמר רבי ישמעאל לפני חכמים ברכם ציננה. ובתשובה פ"ד מ"ו זה מדרש דש רבי אלמור צן עזרים לפני חכמים ברכם ציננה. ובתוספתא יצתה פ"י אומר רבי ישמעאל ברכי יוחנן צן ברוקא טעמיה ברכם ציננה. ורובא ב"כ בנמרץ בנלים יצתה פ"ה ח' בזה"ל אמר רבי ישמעאל ברו של רבי יוחנן צן ברוקא טעמיה מפי חכמים ברכם ציננה ובברכות פ"ג ע"ב ח"כ כשנכנסו רבואינו לכרם ציננה היו סס רבי יהודה רבי יוסי ורבי כסמיה ורבי אלעזר ברו של רבי יוסי הגלילי. ואולם השם כרם ציננה פירשו רש"י בברכות ציננחם ונכתובות על שם שהיו יושבים שורות שורות ככרם והיו הרמזים בציננחם לחשנה כתובות כרם סוף שם הקבוץ מן הסכמים שהיו מתקבלים ציננה בלוחם הזמן שנאמר כרם חזק ענו לה ע"כ. והנרים אלו בלי קפח משושים ויוסר כיון לשונו בפרשור לחם' עדיות וז"ל שם כרם שם לקבוץ הסכמים שנקבלו ציננה וזה לפי שהם דומים בשינחם שורות שורות כשורות הכרם והש"ת קרא כלי כרם שנאמר כרם סיה לידיי ע"כ. והנכין פ"ה שם כרם נראה לי עפ"י מה שפירשו בעלי התלמוד מלה זו בנח' שנה פ"ה ע"ב ארי"ל מ"ד לור. המור דתי וגו' אמרו כ"י וגו' אשכול המור דודי לי בברכי עין ג"ד מי שכל שלו מנחש לי על עון בדי ברכתי ע"כ. מה שהנחף רש"י לישנא דמכניס הוא אמר מר זוטרך בדים דבר נחמין כדחין כחל של כונם שכרומים עליו אם הכלים ע"כ. והוא בנח' כלים פכ"י מ"ד וזה לישא בזה"ל ויבא של כונם שהוא כונם עליו אם הכלים. ומירש"י שכל עמי שאלפתו וכו' שבורמ"ס עליו שאלפתים עליו. אם הנגדים והוא דף לרובה ותוקפתה נקבים הכנה וענים המוגמר תחתיו וכו' לישני דמיכס נרסין ע"כ. מה שהנחף רש"י לישנא דמיכס גרסין הוא כלפי גירסא שגרסו בערך כרם והר"ש בנח' כלים. וכנה הערוך פ"י מקבל אם הכלים וענין עליו ומשים מכדורם מלמעלה והר"ש בלור יוסר ברכה וז"ל כורס מקדר (בדמות כבד והקר וזהו פ"ה) עליו בדים כדלמדין ערך ר"ע מלי שמע דהלי כורס לישנא דמכנס הוא וכו' שני לוחות סס ומשימין בהם בדים ומקפלין אותן וקושים לוחם במבל וכו' ובעין זה פ"י הרענ"ס שהוא כורס עליו ישנים עליו הנגדים עד מהיו מקופלים ע"כ ומפירשו שמע שהוא בורס ב"כ לישנא דמכנס והר"ש שם בכלים גרס לישנא דמכנס והוא כעין

בהלכות לפי שכבר נטלה הגזירה וכן נקתם החזון לדעת זמן הקץ ותופשי המורה נעשו
הגזירות אגודות זה אחר זה ונעמל זה מעט וזה מעט ולין דבר מדברי חכמה דומה לחזירו
ונמנו וגמרו לתקן הדבר כתיקון מה שאפשר. והיתה האקסיה הזאת בזמן רבי אלעזר
בן עזריה (2) כשהעבירו את רבא ומינו אותו לנשיא.

והקדמה העסקתה הכוללת רוב אלו ההלכות שהזכירו והוקצנו באקסיה הזאת
עד יום לפי שכל אלו ההלכות נעלמות כן הם מפי עדות אלו ומפי קבלה בצורה שהיה
עדות לעומה על אמתת המקובלות (7) וכן נקדמה העסקתה הזאת בתלמוד כחיתא (8)

ביקש רבי והיה ביקש הערוך לפני רבי ומחקו שאלם אתה מעשרו מלשון כגש אתה מחמיקו מלשון
הקדש שקצוץ גמלים הוא נקדש כרם וכן קצוץ זמית נקדש כרם זית זהו טעם רבי וביקשו וע"ז
אני מתפש כרם ציצית אקסיה שנינה ואמנם נחקר בזה השם משאל השמות המורים על הקצוץ
והאקסיה הוא חולי לרצון על כתיב ומה"ש כרמ"ם ז"ל. ואחר כתיב חרשן מוהר"ל ועליו נעק
השמות מוה"ל יוסמן פא"י כחצו נהגותיו ל"ס הערוך ערך כרם ציצית כחצו הרמ"ם צמ"ס כמנוח
שכרם ציצית הוא שם לקצוץ ול"ס ענינו קצוץ ואקסיה ע"כ וקורא אני עליו מקרא ובי"ל ל"ג חכמה
כפי' חז"ל ציצית ע"כ אצל צלחם ל"ג עלה מעולם על דעת הרמ"ם לפי ש כרם מלשון כינוש ואקסיה
ולשון כמנוח שם משום כמו שחכמתי לעיל. עוד העירני על דרשתי במדרש שפ"ס פסוק כרם היה
לשלמה חז"ל דבר אחר כרם זה סנהדרין חמ"ס שלשה דברים העיר רי יסמעל לפני חכמים בדרם ציצית
וקבלו דבריו ובי בדרם היו יושבין אלא זו סנהדרין ששניהם שורות שורות ככרם ע"כ ואומר אני שאין
לחז"ל רש"י מזה המדרש ולאו אלא הוא שראו נגד משה שלמה בסקהדרין ל"י ע"כ סנהדרין והיה
כחלי גורן עגולה כדי שיהיו רואין זה את זה וכו' ולדעת מינה ומינה שכל אסמיוסין וקצוץ ליהן כך היו
רש"י בשורות שורות א"י יבולים ללאות זה את זה והמדרש הזה מואמר הוא (רש"י לדבר מלשון דבר
אחר. ולדבר על ענין מלשון אלו צמקוס אחר א"ס יגזור השם) ודרש הא דכרם ציצית צמקוס ודרש
שדרסו צמולין א' ע"כ בשל דמחצב ויחשפנו אלו שער שומרון גורן הוא אלא כי גורן וכו' עיי"ש כ"ל
אחר כתיב גם את זה האיר עירי ידירי ורעי המעריך הכנעני ל"י צירושלמי בדרם מ"ד הלכה א'
גורם השם חמון חנין זה מדרש דרש רבא"ע לפני חכמים בדרם ציצית ובי כרם היה שם
אלא חל' תלמידי חכמים שהיו יושבין שורות שורות ככרם ע"כ כמו המקור לפרש"י והרמב"ם
והח"מ מזה עכ"פ המדרש שלפניו אינו מחוקק ול"ק להיות כרם אלו הם וכל אלה אינו
זו המעשרת שהיו החכמים יושבים כחלי גורן עגולה אלא שהתלמידים היו יושבין שורות ובהם
דסקהדרין ל"י ע"כ שהיו שלש שורות על פ"ס יושבין לפני סנהדרין ויושבין כחלי גורן עגולה וזהו לא מ"ד.
(ג) כבר נתלמי לעיל א"ס זה דמנוח זה מדרש דרש רבא"ע לפני חכמים בדרם ציצית ולפי עדות
המגיד בדרם כ"ס ע"כ היתה זאת כשהעבירו את רבא ומינו את רבא"ע מחמיו ח"ל הנמצא שם סוף
עדי"ם ב"ר צירוס כסמים וכל סיכא דאמרינן ב"ר צירוס הסוף יומא סוף וכל
היהם ה' כסמים היהם ס' לוי' ב"ר צירוס ס' מדרש ש"ל פירשום ע"כ והיו שם ע"כ זקנים כמנין
סנהדרין ל"ה להמנוח ולמנוח זה ההלכות וכדפ"ק צירוס פ"ד ופ"ד מ"ה אחר רבי שמעון בן עזריה
אני מפי ע"כ זקנים צירוס שהעבירו את רבי אלעזר בן עזריה ציצית וכו' ושהיה זאת ציצית מוכח
משם פ"ד מ"ד דפ"ק שם אחר מחלקות של רבא"ע ור' יסמעל ור"ע ור' יסמעל ורש"י וכו' ור' יוס' בן
דורמקוס אלא רבי אלעזר ללד אחר ל"י מה שדע היה לכס צצית המדרש היום א"ל נמנו וגמרו
ענון ומוחב מעשרין מעשר עני צציתים ככר ר' אלעזר ואמר קד' א' ליראיו וכו' ב"ל ואומר להם
אל סחורו למנייכם מקובל אני מר' יוסמן בן זכאי שמעו מרדו עד הלכה למשה חסיני שמעין ומוחב
מעשרין מעשר עני צציתים ע"כ ופנו בסופתא דידים בזה"ל א"י בן דורמקוס א"י היתה ע"כ
זקנים הראשונים כשכלו מינהם ללד ובשמי ומלחתי את ר"ל שהיה יושב צמחם על נסחופין כו'.

(7) חז' הטעם שאלו בחכמים זאל דברים שאלו חכמה עדות עליהם וכן דברים שחזון
בצונותם ישמחו וגם מאמרים שאלו מערכים הלכה אלא ידיעה ואמונה לפי שפנים המסכתא היתה
לקצ' הלא לכוון וסלונותם הידיעות והלחנות האלמותיות שדך נמנו וכן נאמרו ואמנם שאלק יז"ס ר"ל
המלמדים ואלמונות נכלה על שאלו לקצ' כל אלו שנתקממה אליהם על חלוקה האקסיה שאלק יז"ס ר"ל
אלא חזון המלמדים שהיתה כשהם לריכה להן ועל כן ראו להספק על חליו המלמדים ולחשדותם
המחשבות שהיו צונן האקסיה הזאת דרך משל המלמדים שאל שם צצית מ"ט שם ר"ע האב זכב ל"ג
בניו וזכב וצמח וזכמם וכו' הייתה הטעם לריכה לו לפי המלומד כמו שאל על זה בדרם כ"ס
מ"ד נוקמים לרבי עקיבא דלמה עניש ל"ס זכום אלא נוקמים לרבא"ע שהיה חכם וכו' עיי"ש
והוא עשירי לעזרל וכו' ומעשרת המעשה הרבא"ע צדק ע"כ והרמב"ם בסיף מ"ב חסור למלא טעם על
זכרון הלכות ועיירים במסכתא זאת שאל היתה בזה עדות עיין עליהם ונראה לנו עיקר כמו
שכתבנו.

(8) בדרם כ"ו ע"כ וקידושין ל"ד ע"כ ופרש"י בדרם קרי במיתא שאלהם כלותן עדות
ובקידושין פרש"י מסכת עדות קרי במיתא שכל דריהם העידו מפי הגדולים וסלכה כחזון ולשון

[illegible]

(ז) ומחסי חסדים בלבם נה והמה מקשים זה לזה ונני ליי נוסח יחד ומעייני יחד ומסכן זה לזה דברי זה והשמועה יולא לאור.

בהם ובעניינים שנאמרו עליהם כל כך עד שקופינו להסתפק אם עוד קופס להשאיר
 ואם אפשר להם להשאיר והאחרות הם צניאור דברי דרך משל עד שביימתי בזה"ל שאל
 יאמר אדם ח"כ איפה זה המה כל הציודים והציודים שנאמרו דברי חז"ל מעת
 שחזרו ונאספו עד עתה חף אלו נאמר לו תמועז שבהם פירושם מקובלים מדורות
 הראשונים אשר ידעו עור על אמתתם והכונן שבהם אינם רק ספרות השערות והמלאות
 כדי לשכך את הלב וע"כ נראה בהם המחלוקת ופירוד הדרכים ונעשה התורם להכנה
 תורות מה שהם חוקר זה מחיר וכו' ע"כ נראה שכתבתי בהקדמה שם. אלה הם דרכי
 ההלכה עד ימינו אלה אבל בחלק הידיעות והמלאות אשר כבר כללום בשם אגדה
 בעליו הדרכים לשמים שהן חרצו וכמו שאנאל אחר שאזכור בקיבור ממה שכתב
 הרמב"ם בפירושו למשנה חלק וז"ל ומה שאל לריך לדעת כי דברי חכמים ז"ל נחלקו
 בו בני אדם בשלשה בחות: הראשונה והוא רוב מה שראיתי ואשר ראיתי שפירשו ומה
 ששמעתי עליו הם מאמרים אותם על פשטם ואין קובצין בהם פירוש נאמר בשום
 פנים והמנועות כולם הם אלהם מתייבנות המלאות וכו' וזו הכת עניינת הדעת יש
 להטעם עליהם לסקלוחם לפי שהם תכזבים מנשלין החכמים כפי דעתם והם משפלים אותם
 בתכלית השפלות והם אינם מניינים זה ומי השם יתברך כי הכת הזה מאזדים
 הדעת המורה ומאליסאחרת ומשייך תורת ה' בהפך המכוון בהוכ' ורוב מה שביימתי בהדרכים
 שהן מפרשין ומודיעין לחמון העם מה שאינם יודעים ומי יתן אחר שלא ידעו ולא הבינו
 מהיו שותקין כמו שאמר מי יתן הכתם תחרישון ותהי לכם לחכמה וכו': והכת השנייה
 הם רבים ג"כ והם אותם שראו דברי החכמים או ששמעו והבינו אותם כפי פשוטו
 ומשאו שלא כווננו חכמים בו וזלמי מה שמורה עליו פשוט הדבר והם באים לסקל אותם
 ולגנוותם ומנאלין דנה על מה שאין בו דנה וילעגו על דברי חכמים וכו': והכת
 השלישית והם מי השם מעשים עד מאד עד שאין ראוי לקרואם כה וכו' והם אותם
 בני אדם שמתכבד אלה גדלות החכמים וכו' והמלאות להם שדרכיהם יש לו כנלה
 ונקמת וכו' הם בכל מה' שהאמרים מן הדברים הנמנעים לדבר בהם דרך חידה
 ומשל וכו' לפי שדברי החכמים כולם בדברים העליונים שהם החבליה חמם הם חידה
 ומשל וכו' ע"כ קיבור דבריו:

ודבריו אלו הם אמתים נגד המדברים והמתעסקים בדרכות ונאגדות והאמתים
 בהם חמם מלך דרך הכנה אלה המאמרים וציורן אינם רק שמים הכנה פשוטים
 ר"ל לקחת המאמר והדבר על פשוטו ומה שיוצן בו בהשקפה מועפת וסדנה
 רשומים ר"ל לקחת המאמר על דרך נאמר נאמר ונמשל ושהוא רק דשום לכוונה
 נאמרת ובדרך בעלי דשומות שפירשו כן המקראות (יא) והם חרצו מכת האנשים
 המדברים והמתעסקים בהם כי השפטים יסדרו למאמרים נים ולמלגלים
 ובעלי רשומות יסדרו למתפלספים ולמקובלים (יב).

ואמנם העלי רשומות שקלסם הרמב"ם עוותו עליו את הדרכים וקלקלו השורה
 והשחיתו יותר ממה שחקנו והסתכל בפירוד הלצנות צנני עמנו ושעיתיהם השונות ימלא
 כי שורש הקלקול בא לו מבעלי הרשומות וכו' הכת הזאת הפסידה יותר מהכת הראשונה
 ולא מלאה כאן המקום לנאר ענין זה ולעומת אמתת ההכנה כל רעויהם וקודותיהם
 ופתימיותיהם אינם רק ספרות השערות והמלאות כדי לשכך הלב והאמת כי כל אלו החרצו
 דרכים אינם שווים והם אבות נזיקין לכלל האומה וחולדותיהם כיוולא בכן אבל הדרכ
 האמתית בהכנה אלו המאמרים אשר הגמילו לנו אבותינו בהלכות ובידיעות ובאמונות היא
 לעמוד על שורש ועקרי הדברים ולהביר ולבדר אותם ולירע עניינים על פי סגנון ודעת

(יא) כמו שנאמרו ענין זה השם שפיר פי קל' צמ"ע אות י"ד.

(יב) השם קצ"ל ענינו דבר קוד ושור נאמר והוא מלשון ארמי מושך מרובו קבלה ועלמה פיה
 מרובו וקבלה הוא והשם מקובלים הוא כנוי לבעלי קוד וקדר אב ללל יסבך לפשוט מלשון רבב בנאשם דליכ
 ל"ל מקבלים במושל ולא בשעול והיום מקובלים בלחמים כמו משוכים בעצבים וכדומה לוי שרשים
 פי' השם קבלה כן באור ודע.

האומרים ונלד האומרים צחיבור וקישור עם וס שטודע מעניניו ושאר מאמרו ומלד חזון
 שנאמרו בהם וכמו שכתבתי בהקדמתי למאמר ספרי דני רב צה"ל סוף סוף איני רואה
 שכל דבר להוסיף המלכות והקדמות והשפעות דבריו ח"ל טרם שיתגברו ויתלכדו על יכון
 ומקוריהם ונגיע אל כל מה שאפשר עוד להשיג בהם על נכון משמות האומרים ר"ל וי
 האומרים ואימתי נאמרו ולאיהם ענין נאמרו וזהו הדרך שדרכו רבותינו צעלי המאמר צעלי
 המשיכות והצרייתות ואמרו ז"ל הא מני ר' פלוני היא. לאו אהא איתמר. מושלפת השיטה.
 הדר גים מההיא. זהו משנה ראשונה. לאו להכי מתחיל צעלי מדקשא וכדומה לזה ע"כ
 וצ"ג שם צה"ל כי אמנם נאמרו מוננו השינויים על צורים דבריו ח"ל עד שיתגברו ויתלכדו
 ע"י מקורם ומיקומם וכו' ולמה זה דומין דברי ח"ל לרבים מונקים מזהב וכסף ושאר
 מיני מתכות שאם יתפוזר האמן להוליא ממנו כלי למעשה יורכב בתחילה להשיך המילק
 ולגבר כל מין ומין מהמתכת צע"כ וכמו כן לא יספיקו אם יצאו אומרים גדולים עוקרי
 הכים ופגשים חזקים ויתקנו כלים מן המילק שנספרי ח"ל כמו ש"א מנלי להבדיל ולהפריש
 במאמרים מי האומרים ואימתי נאמרו ולאיהם ענין נאמרו ואיה מקורם ואיה מושלפת
 וכדומה אבל לדין שיקום חכם גדול צקי במלכת ההתחלה כח להשיך כל עניניהם בהיותן
 מאמרו ע"כ.

והנה ציינתי הנמיתה בסקדי בשם הכת הזו המועצת אשר שמה לה מטרחה ליעת
 ולחיר אחרי מולא הדברים ולתפש ולנקר אחרי מקוריהם ומילאיותם כדי לעמוד על עיקר
 אמתת ענינם מנלי להוסיף עליהם ולגרע מהם ולעמוד על אמתת הנוסחאות והניסוחות
 ולהרחיק השגיגות והשפיות כדי שיוכר בקיים מן הצל והעיקר מן העצל. וזהו הדרך
 המתקדש לדרכי ח"ל כמו שכתבתי על זה בהקדמתי בנ"ל ובר מן דין בלא היא דרך
 שהלכו בו ח"ל בצירוף המשיכות והצרייתות נאמרו חסידו מתקדש, משנחל היא. כדי
 נכנה. השגרת לישנא. סמי מכלן. מני. אלא איתא. אלא אי איתמר הכי איתמר.
 תנא מי ששנה זו לא שנה זו. משנה לא זה מתקומה. וכינא צ"כ ע"כ. וזהו היתא המטרס
 הגדולה אשר פנו אליה אבות העולם באקשית יונה ר"ל מטרס הנקיים והמפוש אחרי
 אמתת המאמרים ועניניהם ואישורם וקיומם. ועל הכוונה הזאת החתולות זה המאמר
 אשר קראתיו כותלי בית המדרש. ואמנם קראתינו צה השם ע"ד משל כי המדות והכללים
 הם יקודות ביות ועמודיו והמשל והמתן בתלדותיהם הם כותליו ומימיותיו והכללות
 וההוראות הינאיות מן המה נג ביות ומגדליו ומגמתי לערוך ולסדר צה המאמר דיעות
 ושיטות לכל אחד ואחד מן התנאים בכל מה שנמלץ ממנו בתלמודים וצרייתות וצמניות
 כפי אשר יחני בשם צין שאמלא בו דבר חדש ראוי לעורר עליו וצין שלא אמלא בהדא נדיא
 משכת דברני שקיל משכת וזכרי שקיל. וראיתי כי ראוי לכתב צה צעקני רבותינו ז"ל בכל
 צד ובלאח אחתיל גם איני משנאי וכלל ואחתי אבותי יתמכני אשר לא ינדר ממני
 אשר החלתי בהנשטת הנניא ה' חפץ למען דקו יגדיל תורה ויאדיר.

חקירות והערות הצרות.

פירוש על מאמר אנדי בבראשית רבה פ' ס"ט.

מנאי בק' אברהם שמידל רב דק' מלשניץ.

מאת המלך דוד המלך להמנוס צין מושגי החרה המלך ג"כ המלכותה אשר
 יש לבדן דברי חכמים ואדומים צחך מאצרי האדמה כלשונם וכששנים, או אשר יש לשנס

שואל על מה אדני מתלוקתם הוצעו. ונראה לע"ד שאולי כבר צומן התלמוד מלאו בקולם של יעקב דבר עיוני ופילוסופי, וזה, שיעקב אצטו עוד טרם בגלות נגלות התורה האמיתית המאירה לכל המחשבים הכיר כבר צעין שכלו וחקירתו מן השתלשלות כל הנגזרים צבע המקושרים זה זה כמעשה שרשרת, וכן מן השתלשלות כל המאורעות בחבל, שיש שם אלהי המנהיג לכל העולם ואשר עיני השבטו פקוחות על כל צדוהו, ואך בזאת מולקים שני חכמי התלמוד הנ"ל אם הסקירה לבד חסדים להאיר את עיני השכל צעין השגחה אלהית את כל וטובתה כאשר תורה לנו כל זאת האמונה האמיתית, אם לא. כי צלי ספק אכן נודע הדבר לפניך הקורא הנעים כי יש דעות מדעות שונות צעין ההשגחה, כאשר כבר הכר המורה פ' י"א משלישי הניא חמש דעות בזה. והנה ראש הפלסופים, ארטו, הכר המורה פ' י"א חמש דעות המעשה רק על כלליה החבל, להיחזה מתמדת כפי טבע המציאות על מעמדה וקדרה, לא על פירטי ואישי המינים — אולם אחרתו מאמינים בני מאמינים יודעים שהשם י"ת משגיח לא לבד על כלליה הנצחית להחמידה על מעמדה וקדרה, כי אם גם על פרטי ואישי החבל הוא לופה ומציט וצמוד עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם שם מצטר יוריו. ואולי זה הוא עומק כוחה של מתלוקת שני החכמים הנ"ל ה"ה ר' חייא רבה מחבר הכומקחא ור' ינאי, חד כבר מן השתלשלות הנגזרים והשגחות והמקוצנים עוד לא היינו מכירים כי אם שיש השגחה כללית — והנה ה"ל נלז עליו על בקולם — ונדרך המקום שנתן תורה לעמו ישראל שרק על ידם מאמינים אחרתו שעיני ה' לופות על הכלל ועל הפרט. וחד כבר גם המעיין צעין שכלו וחקירתו על בקולם המונח אחרתו וראשו מביט שמימה שכלו יכיר ולבבו יצין כי "ה"ל נלז עליו — על יעקב" ר"ל שהקצ"ה מציט ומשגיח לא לבד על כלליה הנצחית כי אם על כל איש ואיש מנצדוהו.

ברכת הטוב והמטיב

זאת הנכרה, רביעית נכרכת המזון תקנה ציננה אותו היום שנתנו הרובי ציחר לקבוצה (נכרות מ"ט) והנכר צ"ה נכרות מ"ה מנעם לשון חקניו שחכמי המשנה תקנה, עיין נכרות מ"ה הטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי עוקרין אותה צנית אצל וכו' ר' עקיבא אומר (לפנינו אין כן צומס' שמחות וכן העיר ר"פ סס) אשר מבאן ראיה נגד דעת ידידי הגאון מהר" ש"ר נ"י נכרם חמד מחברת ז' לר 186 ואחריו בעל ד"מ שר' עקיבא נהרג לפני ההריגה ציחר כי לפי דרכיו איך אחר ר' עקיבא הסכים לעיין הטוב והמטיב צנית אצל הא מקור הנכרה הזאת לא היחה עוד צימיו והתקנה אחר הריגתו ביום שנתנו הרובי ציחר לקבוצה וינאל עיין זה באריכות בחיבורי מצורא המסנה, ובמקום הזה אבוא רק לעמוד על הטעם שקבעו נכרם הטוב והמטיב לפי שלא הקריחו וחתנו לקבוצה צנית המזון ולא במקום אחר ודברי הר"ש נכרות מ"ה שקבעו צ"ה שכולה בודאס ומבוא אצל צונה ירושלים ע"פ סירושלמי כשנכרם ציחר נכרם קרן ישראל ואין עומדת מחזור עד צינאן בן יוד לריכס עוד קעד לחמס. ולדעתו אחר שנתנו הרובי ציחר לקבוצה החמילו בלי קצק לקיים מצות אצילות כדין וכהלכה בצעודת הנכרה (כי הם לא בחיאלו מקבוצתם אם גם זמן רב לא נחמו לקבוצה עיין י"ד סי' שצ"ה לעיין הרובי מלכות) והנה נכרכת המזון ה"ל להם מקום ראשון לנכר נכרם הטוב והמטיב ונשארם הנכרם הזאת מזמן הזה ע"פ החכמים נכרכת המזון, ולפי הנכרה היחה לאנלים גם קודם הרובי ציחר נכרם מיוחדת בצעודת הנכרה על האשן שאלאו על זמן מאוחר בשמחות וצומס' כחבורת דק מ' וצומן הזה הסיקו הטוב והמטיב אשר הסיקו מ"ל נכרם הזה וגם לאנלים אחרים כדעת ר"ע. ויש להקצ"ה טעם זה גם על נכרם הטוב והמטיב ציין עיין חקירות חגיגה ל"א לפי שהיה נדר נכרם ולא נקדרו וכוונתם למה שכתבו בשקמים

ק"א ד"ה שינוי יין לפי שזבלו כרמיסן בדמיהן של ישראל ועיין רמ"א שזכרנו כ"ט לפי שזבלו כרמיסן ז' שנים והקיפו כרמיסם מהרומיהם חקנו לומר על סייך שהוא כמו הדם, ועוד שם בחוס' ד"ה הטוב וזר"ן טעמים אחרים על זה אשר על הדרך שאמרנו ג"כ לבאר הטעם ברכת הטוב והמטיב. ציין אשר נחקקו ביום שנחנו הרומי בית לקבורה הוא נחן להם גם יין להם אגלים לא לצד כסעודת הכרה כי היו להם בוסות רבות ע"פ מה שאמרנו בחצות ח' ועל כל ברכה שותה כבוד ומחזיק לו אשר והנה האגלים על הרומי ביתם ברכו ברכת הטוב והמטיב על שנחנו קרוביהם לקבורה וזל סייך אשר נחן להם לנחום אגלים ומכמינו ז"ל כינתו ברכה זאת לענין היין מעת הזאת צפרט שחיו שם אגלים רבים והיו מצרכים לכותה מציות ויינות שוכות אשר לדעת רבי צירושלמי סוף פ' כ"ל מצרכין על כל מציות ומציות שהיה שותה הים ע"כדך ואומר ממנה טבא לחיי רבנן ולתלמידיהון אשר בתלמוד בבלי שנת סוף פ' בנה אשה על כל כוס וכוס שהביא אחר ממנה וחיי לפוס רבנן, סיי וממנה לפוס רבנן ולפוס תלמידיהון ונעין יעקב הכרסא על כל כוס וכוס אחר ממנה וחיי לפוס רבנן ולפוס תלמידיהון והמנהר ש"ח ח"א לא העיר ע"ז ומישב רק למה שהקדים בתחלה ממנה לחיי ואחר כך חיי לממנה אשר על כל פנים הכרסא נכונה ממנה וחיי כי קוצב על כך דקדם שם דממנה וחיי לפוס רבנן חין זו משום דרכי האמורי. ואפשר לפי שזנזו ר' עקיבא כידוע היחה בזאת כליון סרוץ על לימוד התורה וצמוד על תלמידי ר' עקיבא אשר לנכון השערת בגאון מהר" ש"ר גי' גם מטעם זה שחיו אולי נחשדים חיו מהם שהיה ידם את בן כוזינא ונדרפו כולם בלי הכדל אשר זאת הסיבה למיחמ מקשר רב מהם צומן קלר, ואם גם לריך ציבור חיי מתו התלמידים צמי ר"ע רבם בכל זאת חין לפסק כי גזרנו בזאת שחד על לימוד התורה ונפרט להכרזים המלמדים והתלמידים וכלומדים אשר יש לומר כי זאת היחה כוונה ר' עקיבא שאמר מתחלה ממנה וחיי לפוס רבנן פ' להכרזים היסודים עמו בכתפודם לחחונה בנו ואח"כ סיי וממנה לפוס רבנן ותלמידיהון חמר סיי מתחלה פ' ברכה מיוחדת חיים מתחלה ואח"כ ממנה להכרזים התלמידים כעת חורה בשעת הגזירה ותלמידיהם. ואם שר ונחלן נשאר כמנהג שחונרים גני היין לחיים ועיין פס' חניא דף לד' שגלגל בשם הסנה ר' צנינין צל' אגרהם הכרסא שנתן בשם ר' יצחק רבו הטעם למה שאמר ס' צ' ר' בברכת היין לפי מה שאמרנו צמי' כהדרין שמחייב ימיה צ"ד היו משקין אותו קורט של לבונה בכוס יין כדי שמתקדף דעתו עליו על כן אומרים ס' צ' כלומר חנו דעתם להנין מה יין הוא זה שאנו שותין אותו שעה יש לו דבר של טיורק והם עונים לחיים כלומר שעה בלב טוב כי יין זה של חיים הוא ויחוס שמתפרט זאת צמדש המסומא פ' מקורי, או חיה שם היספה מחומרת צמדש מחחונה? ועיין צא"ס ס' קע"ד ונמפרטים שם.

יעקב ברילל רב בקאמיין.

בוונה מסותרת בשתי תקנות ריב"ז

סאת יעקב רייפמאן נספר ליינו סאת מרדכי ווייסמאן חיות עם הוספה משלו.

צ"ה (לא ב') גר שנתגייר צו"ז לריך שיפרים רוצע לקינו. (שמה יבנה ציה"ק ציינו ויקרינו, פיר"ש), אחר רשנ"א כבר נמנה פלים רבן יוסמן בן זכאי ובתלם מפני חקלק וכו' כנס רצעי הים עולה לירושלים מהלך יום לכל לז וכו' ומה טעם כדי לעמד שוקי ירושלים צפירות. ומחל כרם רצעי ה' לו לר"א צלר כפר טני וניקש ר"א להפקירו לעניים אמרו לו תלמידיו כבר נענו חננד, עליו והחירוהו (דכיון דמצי ירושלים לא סשו לה חכמים לעטרה מעתה פיר"ש) מאן חננד, רבן יוסמן בן זכאי עכ"ל. מלכר הכוונה הגלויה אשר בשתי התקנות הסנה, כתב לי ידירי הרב החכם במבקר מו"ס יעקב רייפמאן נ"י מאומותין פור כוונה אחרת האפחרת צקרבן ולפי דעו לה משפט הכוונה והאיות להגלות וז"ל ידוע להחכים בדברי יצי ישראל וקורות בית יעקב כי צדור ריב"ז ספר רוס מרד (עמאפ"רונג) צקרב עם יהודה; ונפוסה נגשו לנחם; לנחם מוסמות-האומאים ולהסלך

מהם ענתימו' וגם אחרי היום כי נצר ארצו ופרש ידיו על כל מחמדיהם ושרף כל מועדי אל וכבודם וחפציהם רמס ארלה לא סבכה עוד קערה רוח מדרה אשר נקצנם פללה, ורנשם לשבר ממות לך לא קמה עוד לדומה, כי החקוק נכבה ברוםם וכליוחם עוז עם נבירה וחליק בלנם כח אגנים ואון בחושה, ומחוקקו בחזיונה כי עד מהרה יחם שנים הכונש ולעזרת חפציה חנין על ישרון כקדם. וריצו אשר חפץ להשכיח שאון מרד ולשקטים המון בליו בשוא דכים, ולמד דעת את העם אשר טיב לו כי ישא עול מלך מה' אלהיו הושים לו שרנים המשרה והממשלה (ע' גיטין ו' א' וז', וראה ג' יומא כ"ט, ז' ואדר"ג פ"ד) הוא חפץ להכשיל גם כח החקוק הממוקק וזרעות המרר ומצליגה לנצליו על האיש מחקיף ממנו, ולכן הפיר כל חוק אשר אלהיו אך על החקוק הטבעו, כמו חק: גר שנחגייר בזה"ז לריץ שיפוטו רוצה לקיטו הנ"ל, אשר יסודתו הוא אך בחקוק כי שיש יבנה ביהמ"ק כנזכר. ובגלל זה פתח גם חלונות המיזב לעטר שוקי ירושלים צפירות, כי המיזב הזה ירצח עולמה לחקוק שמכרה חסוד קרית סנה דוד להיות כלילת יופי ומשום הארץ כנרשונה ונ"ל צדור כי גם מנחת הכרייהא בזהמה: משיח צא צהימם הדעת (כנסדרין ל"ד א') היא להכשיל כח החקוק התיחה צימי צעליה לאנן נקף ולפוקת כנ"ל. ושיח לנך למאמר רבי יהודה בן צבא: לא כל האדם ולא כל השנוט שוין (יבמות ק"ב א, במשנה) ודע לך כי גם בחקוק אשר הוא מדה טובה מאוד, כוסל חקיונם ומש לעפרות חאמן, לא כל האדם, החקוק והשעיה שוין, וכי יש אדם ומקום וזמן אשר החקוק לא טובה לדורשיה, יש מקום ושכר ויש מקום וכפסד. — ע"כ. ואלי בחשונתי אליו עורכתי צוה גם על אמרם: (כחונות ק"א א) על דננה הסנוטה סלא ימרדו ישראל בחומות וסלא יחקרו את קרוב עמ' הגולה לנזף (סס) שנוטות שמים שכן אחת זו, לעומת זו כי צהכסל כח החקוק כי קרוב עמ' הגולה לנזף והמחאמן לא ישיח, אז המרד לא יעורר כח לצמוד ופעלו אין ידע לו. וללישנא וסלא יחקרו את הקץ הכוונה לנל יקטו לנס ליאש מן הגולה וסישועה לנגל הסנוטה סלא ימרדו בעמים, כי לא ציד חוקה יחקרו חקורי חקוק ענותימו, כי אם צנוטה ונחת ימקו כנלי הגולה מנינה שמש דקה, וחדל עול מפני ששון למיעד יכוון, ובלי מרד ובלי מעל, ירום ישרון וננה ועל.

הערות בירושלמי

מאת ועליג הבבן לוימערבאך

נזיר פ"א. כד דמך ר"י יודן נשייא אכריו ל"י ואמר אין כהונה ביום ר"ל דמוחר לטמא לו ומ"ס הסוים' צבלי (כחונות ק"ז:) ד"ס אותו על דברי הירושלמי צרכות פ' מי שמתו דכמות רבי אמרו אין כהונה דהסם עיירי צנומאח צית ספרם דרנן אכל לא סומאח דאורייתא, לא יחאלימו עם דברי הירושלמי דהכא, דברי מסיק סכא כד דמך ר"י נשייא צר צריה ד"ר יודן נשייא דשף ר"ח לר' זעירא צר צא צכנישתא דגומיח דלפורין ומסאנים, יעי' פני משה שדשפו צכככ"י סהיה סס המה וטמאו צע"כ, ונעלם מהם דברי הירושלמי פה. —

סוטה פ"א הלכה י"ד גמרא כתב ויבואו עד גרן האחד וכי יש גורן לאחד אחר ר' שמואל צ"נ מורנו בכל המקרא וכו' נראה מזה שדברי רשב"י חרולא היא אכל לפי הגמרא צבלי וכי יש גורן לאחד אחר אנוסו מלמד שסקישו כחרים לארבו של יעקב בגורן זה מקשיבין לו אשרי נישא טעי, וכן נראה צכככ"י דנה פירש ק' שדרי ר' שמואל צ"נ מלחא צאמי נפשיה הוא. —

סס. מורנו בכל המקרא ולא מיינו מקום ששמו אשר חלל וכו' — סס מקום אחי לגלות לך קורא נעים כלל גדול בחלמוד ירושלמי וצבלי כי להסקפה ראשונה לא דע מה כלה הדורש צוה, וכי המקרא מפת הארץ היא? ואם לא נמלא סס מקום פעמים לרשף קאחינא אכן ידוע חדע דרך הכחוד כאשר נמלא צי מקומות אשר להססם

אחד לקמן המקום אשר אליו ישום דברתו וכונתו, למען לא יעשה הסומע כי הוא מקום השני (דרך משל עיר צדק נמלא בגאליהם וצמחיהם והאומר צדקני נחין לו לאחוריו אונגרים צדק) לא כן עיר או מקום אשר לא נמלא ב" פעמים, מה לא יסמן המקום בשמו ונאמר כימן ב' כי אם יאמר הם העיר או המקום לבד — ועד"ז שומעתי שם מהגאון רא"ו צדקש ב"ר (פרשה פ"ה) ותשנ צפת עינים וכו' אמר רב אמר שמו על כל המקרא ולא נמלאו מקום ששמו פתח עינים ומה הוא פתח עינים חלל מלמד שחלה עינים צפתה שכל העינים תלויות בו ואמרה יכ"ר וכו' שלא חלל מן הצ"ח הזה ריקנית וכו' שהכונה ב"ר ע"ד שאמרנו אחרי שכתבו מקמן שיצנה צפתה עינים למה נתן עוד כימן אשר על אם הדרך לבוא תמנחה? הכי נמלא עוד במקרא מקום ששמו עינים אשר עי"ז ילמדך במקרא לקמן שפתח עינים שיצנה חמר חללו היא חלל תמנחה וכווא מקום אחר ולא מקום פתח עינים שנמלא במקום האחר שאינו חלל תמנחה — ע"כ ילא זה המקרא בודאי לדרשה שפתח עינים אינו מקום כלל רק פירושו שיצנה צפתה עינים שפוטות חלל הדרך בעולם תמנחה — — וצמחיהם דברי רב צדקני צה מאמר רב (קויעה ז'). ותשנ צפתה עינים ח"ר אלכסנדרי מליד שחלבה ויצנה שפתח של ח"ר מקום שכל העינים לופות לבאות רב חנין אמר רב מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר (יהושע יז) חפוט והעינים. — כנה מה גם ר" אלכסנדרי הוליד משמעות הכתוב מפשוטו ודרש דרש מפני הלחץ הנ"ל, אכן רב אשר כנר הודעתי צמחיהם שחלל לבד המקרא כפשוטו אמר מקום הוא ששמו פתח עינים, לא אמר הם המקום פתח עינים חלל מקום הוא רלוני עוד נמלא בכתוב חפוט והעינים (ול"א וכן הוא אומר, כאומר עוד נמלא מקום ח"ר) וכן כהן מקום הוא ע"כ מקמן בכתוב כימן ב' שזה הוא חלל תמנחה, (וגם נראה שכונה רב שפתח עינים אינו דבר רק פתח הוא כמו, איינגאנג"ר ל"ל שיצנה צפתה של עינים וכו'). וכן כהן במקרא ויבואו עד גרן האמר אשר בעבר הירדן, למה צה כימן השני? וכי נמלא עוד גרן אשר במקרא? ע"כ דרש הדרוש דרש"ז. והנן שמועה — עוד אחת ארזר נ"ך כלל גדול בחלומים, כשתמלא חיצה מלמד, היה קשה להרוס ובעל המאמר מאומה, ולפעמים לא נדע בקושל, ע"כ לייך שחש כי דרך החלמוד להציא מקלם המקרא ולא בולו אכן כונה המימרה הוא על סוף הכתוב, ולפיך לזה עין מודת, וראה כי הם וצקויה וצ"ר לא הציאו רק ראשית המקרא אפס קלסר לא כולה, וכן חתול צירושלמי יצמח פ"ב הלכה ו" צגו' דכתיב ועמה נכרות צדית לאליהו והאליה ב"ס מן סוף בבבוב, וע' ירושלמי קדושין פ"ג הלכה י"ב וכן בחלמוד צבלי (צ"ל כ"י) לא יפתח חנות וכו' תנא אם כיסה רפת וכו' וכווא מוסב על מחניחין ולא רפת, וע' ירושלמי רפ"א חכדי כשרים לא אור כלום הוא אמרם שהכשרים נודרים וכו' ועיקר הקושל מן כדנחות של כשרים וכו'.

חקירות בתלמוד

ידיד הרב הדרשן ר' אהרן יעלניצק נ"י אשר לידו שני קונטרסים מכלים פירושם וביאורים במקרא משנה הלכה ואברה אשר אן ומקרא ספרים כנפול ב' יומן פלשע ע"ס פירושם מלחמי שהדברים עמקים ווליים לחלקם בישראל, ומלבי אלה הקונטרסים נמסרו לידידי הרב הנזכר ש"ס עם הנהגות יקרות כסודות על הגנין ומנין עם הערות, ומקרא הערות עם הסודות מלחם הסודות. וצמחיהם דבריהם למי מקורם נסמך על מאמר חכמינו ז"ל שאמר קבל אם הם עמי שחמרו! למען קיים חם דברי מהם נעשים גם אם בהקדמה הכסופה בראש הקונטרסים ואלה הם דבריהם:

ויש יום ס' מורים בשם רוח והצלה ועמוד ליהודים מ"א למ"ב

כנה חכמי כלל היום על סוד מנוע הסודות והסודות שהשפוטם נפש להודות לך אלהי לורי על נודל סודך עמדי כי נסם מים קדושים בכלי חרש כמוני ואם צימי חרפי ייחסי בקצוה סודות מיעני לכל לעשותם הלא גם עשה צימי שיצני עוד לא נס למי ועוד לא נלסמה סיגנר. והנה כל אכסר סתם לשוני

כי שפחה גמולה חמד עליהן אשר כוונתו גם כהם היו צעורי ותמך הימים הקצו על ענין דע
 רע נעמה בן כי יאשים אשר שמועו לה כבוד דבר הכמה אשר מחו הן א להים חם עזרו כדונם כן
 חטלו נגד, וגו', כחשו גם שמו כליהם ובכליהם "מו כעסם בעסם מעטה לא סהלם על מאור דברי
 לבב יצחק חם אל מעוריהם וילוי הכרת לשוני הענה גם הלא כדברים נחשנו לי; לכן מדשים לנקרים
 המעט אמונתי בלשים כללה עד אחר צשוני עין על ספר מדש הנה צויתי יעבר פי ולומר: אלה
 לדוני! והוא שאלו או ברוך ממני!

והנחן כלל את יסר ספליהם ולא ימחה זכר שמי מכל וכל נחמי לון קשמה ליועץ פלח זה דודי חז דעי
 הנשגן הגדול הדורש לעונם עמו צדד המים על המחים ה"ה חסם הסולל במו"ה אהרן יעל ליינעק נ"י
 אשר מימים ימימה יעלמי להקוק על ספר כל הדברים אשר מחו עליו על יעוטי נעיומי ולתקנות אוחו
 השופיות הנקבות צמפירה אליי מחים את נשמו להפיץ מפניוהם מולא להשקות עמם מדרי ללא קדשים
 הלמלים לדבר ה'. והנה היום יום המורים צו צמחתי מכל ימים לשלום לליא אשר אספן ביקרו משלום
 מנוח מנחות המורם שנכתב ושבט"פ כלשר מיד ה' עלי השכיל, ויעשה בהם עה שלגן ספק אך אסם
 אשאל מלם הדמם כעודו לכל יסלק דברי צדדים עד אשר יגיאם במלך צמינמו. מעמלם מכניוהם ויפיו
 מסיכר ומלך ויטהר גם את הלשון למען יהיו העניינים צמורים בכל ועלובים. והיה אם בלחמו יעשה
 כן: כהן לני ונמח כי צדי ימלאו מן ויכלל פיה כלל כל אשר יפנה נשמו צו יפיו ללון אחרי פי.

ביאור בתלמוד

שבת ק"ח ע"ב. אמר ר' יוסי ה' צעילות צעלתי ונעמתי ה' ארזים. ועוד אמר:
 מימי לא קריתי לאשתי אלא צימי ולאורי אלא צדי ועל במלמדי בלשון סלסעו
 חמתי בגמ' אך לא שמר ר"י מלות עונם? והשיבו שיש להוסיף צעלתי וצימי עיי"ש
 צפרסי וצירושלמי משני שיש להוסיף ה' צמות צעלתי ועיי"ש צמח' והנה אשאל ללחם
 ענין הצי לו ר' יוסי הודעה כזאת? ולמי הכנת הצלי יספר לנו צמח מהכנתו אחר
 נשמו בשפתיהם דלקית בדברי לון כלמד הריקים סיכון לליא גדול כחוס לדבר כן? או
 סלף עלי רוח ובעירני ללחמו דרך אחרת צמנת דצרי למען יהיו ראוים למי שאמרם
 וזהי כונתם רגוים. הנה הכתם ה' צעלערמאן יגע ועמל. מאל להודיענו צפרם מיוחד
 על דבר הקת העסקנענער אשר הכתפססה צימי קדם צלומתו ומדבר על מהותם משפסם
 ומנאיהם כן צמנתם וכן דרך ארץ אהכסם הזה מניא שם צמנתוהים שמים שכן הכנה
 צמנית מענוני עו"ה? ומפיעת דרבי הכנה והלניעות. האמת הוא כי כל אכילת דבר מן
 הדי מחעצ נפסם ויוצו מן הצרעונים, וקנין צמנתם הוא רק לעצרות השדה. והשנית
 כי רובם לא יקחו להם נשים והמיעוט היואל מן הכלל לא מחאיהם גופנית ישאו להם נשים
 אלא תכליתם קיום המין, ולכן כה משפסם, אחרי אשר צלו ציאה אחת על נשותיהם לא
 ישנו כי אם יסרשו מחם עד מלאת ימי עתהם אחר ציאה האחרת או אם מתחת כריון של
 ללא הם מופרשים עד אחר טכרתן מכריון ומלידה. ועל דבר יחוסם יניד לנו הכסם
 הצי צמנתה מוסלמתי עד ראש צית אלותם ביה יכונדן כן רכב אשר ממנו מקופר
 צירמיה לים אשר לוב לצניו להסניב כל ימיהם צמנת ההסתפקות ולהסתרחק מכל מענוני
 הסבל. ונניו קיומו וקצלו עליהם ועל זרעם לשמור הדך הזה עד עולם. ועתה אחרי
 הודעתך כל זה צמנתה נלמנה, אלאך מה שנאמר צדי פ' ל"ח: שמאלו צירושלים ספר
 יוסקין וכו' כחוס שהמחל ר' יוסי צן סלפמא, שהוא סתם ר' יוסי אשר עליו דין הוא
 נעם נעמן מניי הכרבים. ואחרי מחו קריתי ושייתי הדברים האלה, עוד לא אפונה כי
 האיש המחוסס לצני הכרבים, אחי דרכם מנוער ודרך המלדים אחרים "העסקנענער"
 ונכס ככל משפסם ומקחם וזה רמז לנו בלשון סכמה צמנת, כי מה צעילות אחרות נעם
 ה' ארזים. ואחרי אשר לוקח אשה כק לננות צית וקנה סור רק למרישה ועצרות השדה
 ע"כ קרא ללשמו, צימי וסורו, שדי. כי הם השמות הנאים לו מלד תכליתם.

זה הנראה לי צמיות מאמר ר"י. והנה לפי הערת החכם כ"ל על דבר יסוס כה העסקנענער נראה צעני למחז
 מקור וסורם להם העסקנענער. צמנונו עין צירמיה ל"ה פסוק ג, נחל כחוס; ואקח את

יִאזְכִּיָּה וְגו' וְכָל צִיָּת הַרְבֵּעִים וּמַשְׁמִיּוֹת הַמִּקְרָא הֵם נִרְאִים צִלְעֵל שְׁהִיִּם יִאזְכִּיָּה
 הֵם, הֵם צִמָּה הֵיכָל רֹאשׁ צִיָּת אֲנוֹחִם, וְקִרְבֵּן הַדָּבָר מֵאֵל כִּי מִעַתָּה הֵיכָל אֲשֶׁר צִמָּה הֵם
 צִנְיֵי הַרְבֵּעִים לְהַלְבִּיחַ לִיּוֹן וְאוֹת לְנִי יִשְׂרָאֵל, מֵאֵל וְהִלָּא עֲשׂוּ גַם שֶׁם צִלְעֵל, וְזֶה עֲלֵה
 הַשְּׁמֵרָה עַל דְּעִמִּי כִּי גַם צִלְעֵל הֵם הַנּוֹלִידִים אֲחֵרִים וְקִרְבָּן שֶׁמֶם יִשְׂרָאֵל עַל שֶׁם הַרֹאשׁ
 יִאזְכִּיָּים אוֹ לְקִרְיָתָם יִעֲזֹבֵנִי עַר וְצִמָּשׁ הַזֶּמֶן כֹּאשֶׁר נֶעַר וְגַם הֵם אוֹת מִנִּי אֵל גּוֹי
 וּמִמִּתְחַד הַלְשׁוֹן אֵל לְשׁוֹן עַם אֲחֵר, נִתְחַד הֵם עַם סַעֲנַנִּי עַר וְכֵה יִקּוּם.

בִּיאֹר הַבְּתוּבִים

נִרְאִים פ', כ"ה כ"ז: יִעֲקֹב יוֹשֵׁב אוֹ הַלִּים. וְנִלְאָו הַמַּעֲרָשִׁים לְמֵאֵל מִתְחַד
 לְמֵה דָבָר הַכְּתוּב צִלְשׁוֹן רָצִים וְשֵׁנָה מִלְשׁוֹנוֹ שֶׁנֶּפֶל ד', כ, אֲנִי כָל יוֹשֵׁב אוֹ הַלִּים וּמִקְנֵה,
 צִלְי? וְנִלְבַּד זֶה מִתּוֹם מֵה עֵינֵי הַמַּמְיָכוֹת צִין יוֹשֵׁב אוֹ הַלִּים וּמִקְנֵה? וְלִדְעִי מִמֵּלֵךְ שׁוֹשֶׁ
 דָּבָר, צִמָּה שֶׁמִּפְּרֹו לְנוֹ שְׁפָרִי מַעֲשׂוֹת קֹדֶם, שֶׁהֵם מוֹדִיעִים לְנוֹ חֲבוּת אוֹ הַלִּים רֹעִי צִמֻּשְׁנוֹת. .
 וְהֵיכָל כִּי צִלְעֵל יִמְלֹא שֶׁלֶם מִתְּלָקוֹת הַרְאִשׁוֹנָה וְהֵיכָל הַחֲלוּשָׁה, הֵיכָל מִדּוֹר לְנִעֲרִי וְנִכְשִׁלִי
 הֵלָל לְהִנֵּן צִמָּה מִקְדֹּר וְחוֹם וְהַשְׁנִי לִזְכָּרִים וְהַשְׁלִישִׁי לְנִקְצוֹת, אֲכָן אֲשֶׁלִּי דִלָּת הֵם הֵם
 עוֹד הֵיכָל רַק מִמִּתְּלָקָה אֲחֵת. וְהֵיכָל יִצֵּל אֲשֶׁר הֵיכָל הַרְאִשׁוֹן לְהַמְלֵאֵת אוֹ הַלִּים רֹעִי צִלְעֵל
 צִמִּתְלָה לֹא הֵיכָל לֹר רַק מִתְּלָקָה אֲחֵת, וְהֵיכָל דִּירָת הַלֵּם וְהַשְׁמֹת צִמִּדּוֹר אֲחֵר, וְעַכְסִי
 מִכְּנֵה אוֹתוֹ הַכְּתוּב אֲנִי כָל יוֹשֵׁב אוֹ הַלִּים עַם הַמִּקְנֵה, אֲכָן צִמֻּשׁ יִמְלֹא אֲשֶׁר כִּנֵּר הֵיכָל לֵהם
 מִקְנֵה רַב, כִּנֵּר נִתְחַדְשָׁה חֲבוּת צִין הַלִּים כֹּאשֶׁר צִמִּיָּו הֵיכָל צִלְשׁוֹ מִתְּלָקוֹת וְלֹא מִכְּנֵה
 אוֹתוֹ הַכְּתוּב צִלְי, "אוֹ הַלִּים" וְכִנֵּר מִלִּינוֹ אֵלֵל יִעֲקֹב מַעֲשֵׂה ל"ג יוֹלֵם קִבְּרוֹ עַם סוֹכּוֹת.
 כִּנֵּל נִכּוֹן צִדִּיק הַכְּתוּבִים.

שֶׁם מַעֲשֵׂה כ' ל'. הַלְעִיטִי נֹא וְגו' צִמִּקוֹ הֵם כִּמְעַשׂ כָּל מֵלֵךְ וְנִלְאָו זֶה צִמִּתְלָה.
 א' מֵלֵךְ כִּלְעִיטֹו אֲשֶׁר לֹא נִמְלֹא רַק צִלְשׁוֹן הַמַּעֲשֵׂה אֵלֵל צִמִּתְלָה? ז' לְמֵה שֶׁמֶם צִלְשׁוֹן
 מִן הַלֵּם הַלֵּם הַלֵּם הֵם וְלֹא נִמְלֹא חֲסֵם "עֲדָשִׁים"? ג' הֵלָל אוֹתוֹ יוֹדֵעִים כִּי מִרְאֵה
 אֲדִמִּיּוֹת הַעֲדָשִׁים צִין מִי צִין מִנּוֹשֵׁל הֵיכָל כִּנֵּר מֵאֵל וְלֵמֵךְ הַכְּפִיל מֵלֵךְ הַלֵּם הַלֵּם הַמּוֹרֶה
 עַל אֲדִמִּיּוֹת רִנָּה? ד' מֵה הֵלִינוֹ הֵלֵל: ע"כ קִרָּא שֶׁמֶם הַלֵּם? (ע"ש צִמָּה) וְנִתְחַדְשָׁה
 הַשְּׁלֹם) וְנִרְאִים לְכַסֵּי דָבָר דְּבוֹר עַל אֲפִיּוֹ. הֵם רֹשְׁמִי הֵלִינוֹת מִנְהִי קֹדֶם יוֹדִיעֵנו לְנוֹ
 אֲכָן כִּנֵּת הַתְּחִלָּה שֶׁל עֲדָשִׁים אֲשֶׁר צִמִּיָּהם רֹאשׁ צִמִּיָּהוֹת קוֹרִיָּה. וְהֵיכָל קוֹדֶם הֵיכָל לְנִשְׁלֵם
 צִמִּים מִתְּלָה יִמְרָשׁוּ הַעֲדָשִׁים עַל מִתְחַד מִשְׁמֹת צִמֻּשׁ לְמִנֵּם סוֹנוֹן רַב עוֹד אֲשֶׁר פְּנִיָּהם
 לְחֻצִּים מֵאֵל וְנִתְחַדְשָׁה הֵם הֵם קָשִׁים וְיִגְרָסוּ כִּתְּלָן שֶׁנִּי הַלֵּם הֵלִינוֹת, וְלִזְכָּר לְרִבִּים עַתָּה
 לְנוֹמֵר צִמֻּשׁ צִמִּים עוֹד אֲשֶׁר יִכּוֹנוֹ לְמֵאֵל הַלֵּם. וְעַתָּה צִין נִצֵּן הַכְּסוֹק אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ יִעֲקֹב
 נֹד נִזִּיד עֲדָשִׁים, וְעַתָּה צִלְעֵל וְעַתָּה צִמָּה אֲשֶׁר הַעֲדָשִׁים הֵיכָל עוֹד מִתְחַד אוֹ נִתְחַדְשָׁה
 מִתְחַד הַעֲנוֹן, וְנִתְחַדְשָׁה הֵם הֵם קָשִׁים לְעוֹקֶם, לֵכֵן אֲחֵר הַלֵּם יִעֲזֹבֵנִי צִמִּיָּה צִמִּיָּהוֹת
 לְכֹנֵן הֵם כִּי עֵיף אֲנִי וְלֹא לְהַתְחַדְשָׁה וְלִתְחַד עוֹד גִּמֵּר צִמֻּשׁ וְנִתְחַדְשָׁה צִמִּיָּהוֹת
 הֵיכָל כִּי רֹאשׁ לְהַלְעִיט מֵאֵל הַלֵּם אֲשֶׁר צִלְעֵל דְּעִמִּי כָל הַלֵּם מִתְּלָקוֹת ע"כ קִרְבָּן אֵת
 שֶׁמֶם הַלֵּם לְצִוִּיּוֹן עוֹלָם.

מִדְּבַר שׁוֹר

מֵאֵת נְהוֹם בְּרִילֵל

ו' עֲשִׂים מִלִּינוֹ צִמִּקוֹ אֵת הֵם שׁוֹר לְהוֹדוֹת עַל מִקְדָּם אֲחֵר מִנֵּם לְאֶחָד יִשְׂרָאֵל
 קִרְבֵּן לְמִנֵּם וְלֹא כֵן: צִמִּתְלָה עוֹד: ז' כ' א' כ' י' מ' שְׁמֹת עוֹד: כ' שְׁמֹת א' ש' עוֹד: ז'
 כ' מ'. וְהֵיכָל אֵם נִעֲבִין צִמִּתְלָה הֵם גִּמֵּר גִּמֵּר מִתְּלָה כִּי כֹלֵם כֹּאשֶׁר מִכְּוִיָּם אֵל
 מִקְדָּם אֲחֵר וְנִתְחַדְשָׁה כ' י' נִמְלֹא צִמִּיָּהוֹת שֶׁהֵם אֵל פְּנִי מִנֵּם לְהִינֵן קִרְבֵּן אֵל הַלֵּם

הואת וכן משמע משני הכתובים בשמואל א'. אך על אחת יש להעיר כי בכל המקרא מצינו את השם שור קצת מצינו הודע לנו את חוריה על עיר או על ארץ וכן משמות שור, כנ' קרא את שמה מדבר שור אשר משם נראה כי שור היה שם כולל למדבר גדולה הנמשכה מים סוף והלאה כי הלוט שם שלשת ימים וכמעט על היפוכו מעידים הכתובים בנראשית. נצטרף הימים ובמשך הזמן נאצר השם שור, בני ישראל לא באו לשם ולא באו לא קרה שם מעשה ראוי להכתב לדור אחרון ובדרך הזה נשכחה ג"כ הידיעה על איזה חלק הארץ חפול שם שור במקרא ובפרט כאשר בורסקו בני ישראל מאדמתם וימים רבים ישנו בארצות נכריות לא שנו לנס אל המקומות אשר שם חנו צעת נקיעתם במדבר ומאז והלאה לא שנו מגיעתם ופעלתם רק ללמוד ארמות חיים ודרכי היראה מהתורה הנכתבה וסזרו אחרי הקצנות והמנהגים שהיו להם מיומות קדם ותקנו תקנות כנלכות להם וסמכו הכל אל המקרא כדי שלא תראה החוריה כשתי חורות; אולם הדברים אשר אין מוכנס וכוונתם ענייני לזקה ויושר ויראה ועבודה הניחוס בצורתם ולא פירשו עליהם כלום עד שנשעלו בהם ספקות והאחרונים נלאו למקרה בדרכי הנגיפה אבל הקצנות לא היו בעזריהם וע"ז שמות המקומות נהיו לזרים. אם חשיין צכמה תרגומים ומ' רשים חמלא שהניחו בכתובים הנזכרים שם אשר חתה השם שור. בכתובים בסורי הנקרא פשיטתא הכיח המלה ככתבו בנראשית כה' יס' וכן בשמואל א' אשר שם מעורש ששור היה על פני מזרים (1) וכן חתום מדבר שור (2) (שמות כה' יח') מדבר דשר אבל בנראשית טו. ז' וכל' א' כח בדבר חתה שור וכל' הטעם מפני שנימי נקרא חלק גדול מהמדבר ובעיר גר כי כן מצינו בד"ר פ"ז את הפירוש למלה גר כי בנראשית כ' א' גרד' קי והוא שם מואר יוני הנגזר משם המקום הזה שחורה ציימיהם על חלק גדול מארץ סנג והשם גרדיקי חמלאה ממש בדברי הסופר הנוצרי אייזיקוס בן' ערך המקומות שלו ע' גרד' וז' : (גרד' שמענו נקראת בגרדיקי שהוא מונחת ממעל לארץ הדרום) ובדבר הוא כי גרדיקי במדרש הוא Geraritica ודרום שהוא שם פרטי לאל אייזיקוס מצינו בו ג"כ צירוף למי ובמדרשים (2) ע"פ נראה כי לפידעת המהגרס הקוריי שלטנינו ז' מקומות הנקראות שור' ה' מנג' לארץ ישראל וא' קרוב למזרים ואף השם נדר בנראשית טו' ז' (י) תרגום כאלו כתוב במקרא גרד וכן לאל אונקלס ויונתן שור ובדר כמלא הם (2) בתיאור חתה שתי השמות האלו את השם החדש שגר א' אשר בוראתו בלשון ערבי, אכן' והם כוונו אל חלק א' מערביה הלטונית הנקראת בלשונם ba8 steinige Arabien Petraea וזו צ"ל שם י' להעיר כי בשתי מקומות בנראשית כה' יס' ושמות טו' כנ' חתום את השם שור במלת "תלויה" וכבר כתב החכם טומאש די פינדק (שהיה מזרע האנוסים) בבערותיו היקרות אל ס' ערך המקומות להסכם שטישאל צילאנטיני כי סלול' היא היא העיר Elysa אל הכותה הזו

בס במדרשים מצינו שד"ל ר"ל להפליג על איזה ארץ הנודעת בזמנם יש לכוון השם "שור" במכילתא דר' ר' יוסף פ"א וצילקוט ובשמו"ר פ"ד ובתנחומא ס' נשלה אשר שם פירשו שמדבר שור היא מדבר כוז (כ"א כוז) שהיא מלאה נחשים ועקרבים והצ"ח

(1) אל סתמחאס חמלא שם שור' סתמח' כי כן דרכו להפליג ד' צ' מפני שלב' סתמח' חללו יש לזרז אחת וכן הנקראת הבלנה למעלה מהלוח או למטה ממנו מנחל ציימיהם וכמו כן כתב, גרד' חתה גרד' וזה שמואל שם בשמואל א' כה' ח' גשור חתה שור אין זה אלא ט"ס
(2) ע' לזומח איכה רבני ג, עיינום היו צד רום וב' ובצ"ר פ"ז : "אחלה הנבג" (שמות כ' ח) ז' שות נקראו לוד רום, נבג, יס ויפין וסניבים (כ"א וסינים) מלבד שלל מנה כלן חלל ו' שותה שם קניבים נעלה ממני.
(3) ובן' הישר דעוק סתמח' ד' כנ' ע"א כתב וז"ל : ופקרא הגר למקום הנאצר היום באר למי רואי הנה צין קיש וצין מדבר צד רום סוכמה מכאן כי גם מסגרו סלך צעקנות המהגרס חללו.
(4) בשמו"ר נמלאו ג"כ קלם מדרש אברה על השם שור ובהם ששור הולאתו שמה וכן חתום פילון

זמכילתא כמה ראיות על זה⁵) ומההי שלא בעינו על הכתוב יחזקאל ל"ה אשר עם נזכר
 כשם כוז. ולי נראה שמדברי חז"ל יש לנו ללמד על ענין כשם כוז ביחזקאל אשר כדכס
 יגעו במפרשים לנחור עד שהחכם Hilzig ראה להבין במקומו כוז ואמר שהכניא כוז
 אל הארץ וביא חף כי יש לו מוסמכות סימון עליהם ולא להשמיד כלל מ"מ לני לא
 כן ידמה כי מלבד שכל הכתובים כתוב כוז דברי ר"ל מורים שיש לקרות כוז וקשה לימך
 שכוז ביחזקאל אין זה כוז שמדכס. כונת הכתוב היא לפי דעתי על מלכים המסתווה שביא
 קרוב לים כי הארץ הזאת היא נקרא Cheb כאשר נמצא על עמוד אחד בנקרא סיראמידע
 (Bunfen, Meghpten I. 5, 655) ואפשר שגם כזה לשעמים נכללו כמה חרות
 בסמוכות וכן נמצא לית כשם כוז עיר Kaba על עמוד אחד (Heidenheim
 Vierteljahrsschrift für theol. Forschung I. 5, 655) (Wüller Fragm. list. grace.) Kóptos
 Meghptus ומצאנו חזקיהו אחרים Kaba ועם Meghptus וממנו נקראו יושני הארץ
 Kopten עד היום כזה לש"י יש לומר שהמדבר כוז — ש"א מדבר שיר לנח"ל היא במדבר
 הנמשכת דרך סוף ים סוף במלכים ועבר על רצועת הארץ שבה נקבעה חז"ל עם
 חפריקה וביא נאמת כיחם נראה משני כמה סוף רעות נשאים ועקרנים וכיוצא בהם
 כאשר כתבו קלם עכנוקסים.

⁵ מה שהניח ר"ח מ"שאים ל'ו' משל בזהם נבז וכו' שמדבר כוז היו נשאים ועקרנים ימורם
 היעט אל כל בעלים עינינו מהדגוס שבבעים שהדגוס המלחם סלסלסוסם כללו סיה כוז: כ"ן משל
 נס מוס נמדבר.

תולדות הזמן ההווה

תשובת הרבנים בויען על דבר התלמוד

אשר השיבו על שאלת פקדי הממשלה יר"ה ברבר המשפט נד הקירנצייטונג.

כן אמנם פעמים אין מקצר בתאמת בקורות התנ"ל משל בקדמוני, כי התבולל
 הזנח ויתבולל עליהם נרשע על מה אונד לאמר: כי דלח לו את המים נרגליו — וע"כ
 נא להכותו נפש" אך רב מכל כזה נקמה בזה! שזה פזורה ישר"ל! הזנח הסורק
 שגאח סדח ילא ממחנולו כפעם נפעם ויאמר לשה דמה זאת: אוכלת אדם את! למאח
 לדם! הזנח הסורק הזה אשר עוד היום כחמק יארוז לשדוד ילדים מצין זרועות סוריהם
 לא יחדל-מתבולל ומתחנפל עליו לא יחדל תלעשות את הזה האונדח סוף לשניו ומתחם
 לרגל בזהו ואם נשאל למה ומדוע? חף הוא שיש אמרים לנו — כי דלחנו לו את המים!
 שוא לכם מלא הרושים כי מתחשבו לדרוך את הזנח ולהליל ערבו מצין מתלעושי, שוא
 לכם כל ישרי לב נושי דגל הסכנה אשר מתחשקו ותמוהו מחלמו וחוסדו יחד ללחום
 מלחמת ביושר ומשפט האדם בזהו הוא אדם נכרם כללם חלבים — כי כל הגדולות
 האלה כלן נגדו וכז נחשבו צעיו ודי להעיר כל מחמו נחשבו כי — דלחנו לו את המים.
 הזנח הזה — קיחח הדח — הסחשם צעיר מתלכח אויסגריח צגלה עשה
 "קירנענצייטונג" וינא את דכחו רעה כי — דלחנו לו את המים! כנז לעצו: חל מ"ד
 הוא המקור המשפט אשר יקיר את אמונתו ויהי למעין נרשם אשר ממנו תלחום לכל
 'סודי דחמו ועל כן נחקנו ממורק ומאמינה ישרה. כחופר נגד מנלוי סמוצית ומלחם
 על גני מלחים כן הביא בשער נח רצים מאמר על דבר התלמוד אשר לקח חלקו ומרעיו
 בהשחקות פשחחות כנעשות ע"י יהודים צורים שהמירו דחם אשר משנאחם לאמונת

אבותם יתפארו עליה דברים אשר לא כן. מאחרי האגדה אשר תוכניותיהם מוסר ויראת ה', דברים הנאמרים ע"ד הפלגה וגזמא או כדי לסבך את האוזן (כאופן שתחמאם צי החורה והנציחם אשר גם כן שי בדת הנורית יאוינו צם וקדש כס להם) בלינו לפני קוראיהם ערומים כיום הולדס מקוטעים בלי כל התקן וקשור, וצלי השגה והכנה חמיתית. ולמען נקר את עיני הנולדים הסולנים לתומם, הוסיפו חטא על פשע וערכו עם דברי התלמוד גם דברים אשר מלאו בספרים מאחורים מאד, ויהי לכם גם ספר, "לאינה וראינה" התסבך לעיני נשים זקנות וסדומה לזכר ליחד במקום נאותן לתלות זו את אזיניהם עד דת היסודית. אך המומרים הסם אשר חפרו הסבורות הנשגרים האלה, אשר מומנם משאב כעת, "הקירכנלייטונג" ידעו מאד כי ייטיבו לקבל אל המערה; סן מי על פניהם יכזיבם ויאמר להם: צורים ריקים אתם ולשוא תסתארו צידעת התלמוד! יד בני ישראל רפתה צימים ההם מלהלחם את משנאיהם, את גוס נתנו למכים ולתשים למורמים את נתנו להם אחרי הכוח ופגעו גם חלקה קסמה מרגצי אלהם להכניח ראשם עליהם וללחום עם להם לר ומים לחץ.

אולם הקירכנלייטונג שגחה מאד צרואה את חשבה כי כימים הראשונים הימים האלה; צגוצה לזה ילאה כנבור ערוך למלחמה צראתית הסנה הזאת ותחן קולה על גפי מרומי קרת כי על פי דברי התלמוד, "אלהינו הוא גלצ וקסר", "אלהינו הוא כהן ונטימא טומאת מת", "אלהינו הוא נסמן" וכיוצא באלה מרופים של הסל. ואחרי כי התלמוד הוא הקאנאן של היהודים, את כן אלה אלהיך ישראל! לא אלה יחיד ומיוחד שאינו גוף ולא ישיבו משיגי גוף כי את אלהי באלהי בגוים הקדמונים (כ"ידען) אשר יסכו לו תוארים גופיים וזו היתה דרך אמונתם, ואחם א"כ אל הכופרים (קענער) תחשבו אשר אין להם חלק וחסל צזכיות המדינה. אך לשוא שמת האזר למלוא עליה. הדות לאל כי נשחנו בעתים, ובעזרתו גם לנו הרעות נחמה לקום ולעמוד על נפשו ולענות לכפי כל אולתו. ובראשון אשר לבש עז לקיים את דבר הנהיך הסכם, "ענה!" הוא הסכם היקר וסופר מסיכ מ"ה ש מעון סאכט פ"י צמכתו בעתי, "כ"לייט" צמועלות ודעת צמכתו וצחצוחה צדגרים היורדים חדרי צטן כחלים שגונים, אשר נתנה קנאת האמת על לשונו, בראה את האזר לדעת שאם נראים לו, הסים לדושים" לא צנו האשם כי אתם צעניו סכחות וסערסות. עקנאת דת, ואשר לא רלו מאורות התלמוד מימינו, כי אתם צעקצות סלר וסבור חייצנומנענער יקע וילך, ובהשענו על העור יפול צמקום שפול גם הוא אל צור הסכלות. אז קם נבור כארי להוציא את בלעו משני האזר הטורף הוא סרצ הדרשן ר' אהרן יעליינעק נ"י ודרש פעם אחר פעם דברים קשים בגידים לפני שומעיו יהודים ואינם יהודים דברים כחלי את מלהיצי רוח דגרים יורדים חדרי צטן שונאיו מנדינו אצל לכנקים כשמן סטוב אל חדרי לב כל אש אשר אהבת החורה נוססה צקרטו. כי צרות דעת וצרות צער בעציר חממת התלמוד אשר מרפיו מרפיו מרוע לב ומוסכלותם ובלשון למודים מציצ דעת בגדיל תפארת החורה האדיר תהלת התלמוד ויריס קרטו צכצור. אז ע"ם דגרי הסכם סאנטה הערובים צמ"ע, "כ"לייט" צאצרכות וסעענים על כח ראיות חקות הסעורר השפאססאנוואלט לבקש דין וסצטון מבעל הקירכנלייטונג צמארו כי חטא חטא צחתו את אמונת ישראל לגידומים ויחפא על התלמוד. דגרים אשר לא כן וסכס הסופטים אשר סוצא תספטי לפניים צקשו מחכמי האקאד עמיאל ללשוונת צני קדם. למות דעתם קדם כל: את מלאו הענינים האלה צתלמוד כל עיקר, ואח"כ צקשו מות דעת גם מראשי עדתו: את אונת ככוך הדגס שחתלמוד יס לו כח קאנאניי. (סנולרים יקראו לכל כחצי הקדש צכרוק עם כחצי האצנגליין ספרים קאנאניים וכלל כולם יקראו קאנאן)

ועל שסא'ל האזת בגישו ראשי העדה תסוצה ארוכה כחוצה צסוצ טעם ודעת וסחומת מיד צצני סעיר הזאת חייניה ס"ס הרצ הדרשן מוסורסס מו"ה אהרן יעליינעק נ"י וסרצ בגאון מו"ה אלעזר סלרי סרויץ רצ אצ"ד נ"י וסרצ הסכם של הספרדים מו"ה ראובן צכרוך נ"י

והרצ מר"ה זלמן ספייר נ"י. והנה בנוגע לגוף ענין המשפט לא ידענו איך נפל הדבר או איך יפול דבר? אם כבר שלמו ימי הדרישה והסקירה (פאראונטערזוכונג) והאיש אשר נגדו הריז ילא נקי בהשפטו עוד טרם נא המשפט לשער נח רבים או אם עוד לא נשלח מקור דיין יהיה איך פיהם החשונה על השאלה כ"ל ראויה להנלות נקבל עם, נפרט שמוכח מתוכה שמי אשר עינים לו לראות ולצ להצין ואשר נדעה וכסכל מתהלך על דרכי התורה ויראה פנים האמתית יתן כבוד לסקירה בקורות הליטעראטור התלמודית ולא יעלים עינו מן הדברים הנזכרים כשמש ללכת בלא ראיה אחרי המתחשדים הכדשים בלומתו אשר מתקדון ידיעתם בתלמוד, בהלכה כמו בלגיה יתנו מוצא אחד ומדרגה אחת לשחיבן. הנה ע"כ אמרנו לתת הסכמה בזה נעמקם ללש"ק לפני הקוראים וברכות ה' נעתיק גם התשובה השניה אשר השינו עוד על שאלה אחרת נענין זה, ונפסק לבסוף בערותו אשר ראינו להפיר על שמי התשובות אצל על דבר אחד נעיר פה והוא שגם בפעם הזאת התאמתה הסכמה בהפלה אשר לבני עמנו מעולם. הנה לא מעט מלאנו בין בני ישראל בכל הזמנים וכל המקומות מריצות ומתלקות פירודים וסכוכים בין איש לרעו בין קטן וגדול ובין נקלה ונכבד בדיעותיהם ובמחשבותיהם ובמחשבותיהם ובמחשבותיהם אצל גם מלאנו כי יש לכל אלה קץ וגבול אשר יאמר עליהם: עד זה ולא חסיד! והגבול הזה הוא כל דבר הנוגע לכלל הדת היהודית בזה כל הדעות שוות, כל המחשבות מתאחדות דומות אחד לכל המחשבות ואף מוצ ואשר הכללי דרושים לכל ספריהם. ועתה דע וראה איך התאמתה הסכמה הזאת גם נענין הזה. הן מי לא יודע שאין מלא ארבעה הסכמים בנתינת דעותיהם שוות ואלי טובצ בציור פיותר יקל לאחד להשיב מורפיו דבר על השאלה הזאת מאל משכח אצל כן הוא כאשר נדברנו במקום מוצת הכללי וקדוש שמו כבודו איך לפעם בני ישראל רק לב אחד ודעה אחת וספץ אחד. ואלה הם הדברים אשר שמו לפני פקדי הממשלה:

שאלת הממשלה

אם תשכח התלמוד כספר שיש לו כח קאנאליטיבט לכנסת ישראל?

תשובת הרבנים

אם נראה להשיב על שאלה זו אשר נשאלה מאתנו מאת השופטים היושבים בקלחת לתשפט פה בעיר המלוכה וויען בקיור האשפרי ובהתלטה גמורה לריכים אלו לבחון תחלה את הנושא והנשוא שנמאמר השאלה. ראונו לאמר: פלריים אלו להסתובן בנתיניה כלליה נענין התלמוד מלד קורות הליטעראטור שלו ומלד בענינים אשר הוא מכיל וכן לריכים לתקות על שורש מלת קאנאליטיבט ומה הוא הקוץ בעיניו.

I.

התלמוד אינו מעשה ידי איש פרטי וגם אינו מעשה ידי כנסיה, לא תובלדו תולדתו בשנת מאה מיומדת ולא נהווה נקנת קורות זמן מיוחד אמנם התלמוד הוא קוצץ על ידי נחלק לששה חלקים או סדרים ראשים ואלה הסדרים הראשים נתלקו לתלקים קטנים ומכיל כלל הענינים הדתיים (אשר נאמרו ונשאו) מזמן חתימת הקאנאן של כחצי הקדש היקרא גם כן גריה ישנה עד סוף המאה הסמיטית (לפסוק סנאריים) ונתחברו בו (לאגודה אחת) כל הדברים שנמלאו רשומים מתקנות אנשי כנסת סנאריים, וכל מה שנמנו עליה ונאמרו הסנהדרות שנידושים ונשאר עירות גלחן ישראל, וכל הסיוות והשפלות של נתי המדרש שנת"י ונבנל, וכל הסורלות מחמנים שונים נענין מעשה העדות, והספלות ועזרת ה' (נתי התעלה) וכל הפסקים נכמתה סדריים (ועוד מכיל) סיורים מדרושים אשר נדרשו בקהל עם וכוונס לכוניס ללמד דיעה ומורש מיוקדים על פסקים שכלל כחצי הקדש, אגדות מנידות מענין האשים ומנידות מזמן ציחור, וסמאיות

התפלות, כדעות המימוני בעם ומתכניו ולתוניהו הערות מקורות הזמנים ומענין חכמה נטעניות כללו של דבר התלמוד חיבר מיקודות ועניות שונים זה מזה אשר כלם מתיחסים לעם אשר מקדש חייו ודתו מלא חליפות ותמורות מסיבות ורדיפות (ככל הזמנים וכלל הדורות).

והנה נבנת תולדות התלמוד וקירות הליטראטור שלו חסר לו המיזור והקישור בין עניניו וע"כ מדבר בלשונות שונות. לפעמים משתמש בלשון עברי הסמוי אשר החדש בזמן מאוחר ונבדל מלשון כחצי הקדש בין נכסיות הדקדוק ובין נכסיות השימוש ולפעמים בלשון ארמית ולפעמים בחרוזות שניהם יחד והמערב עוד בדיבוריהם מלות פרסיות ערביות יוניות ורומיות.

היסוד אשר עליו כונן התלמוד הוא קונץ (תלכות) שזכר הנשיא רבי יהודה הנקרא גם ("ר") הקדוש או הנשיא והשלימו בשנת מאה שמונים ותשע (למנין הטורים) ונקרא בשם משכן מכילם משא ומתן, פסקים, דיבורים, ושטות מהרבה אנשים הנקראים הנאים או שונים.

נקיץ הוא — שמחירו Epiphanius (adv Har. 13) אשר מראשי נכסיות הטורים וזכר בק' Iust. Novel. 144 שם Deuterosis כלומר השני או המשנה (לחור) — נקשרו פירושים מקירות והמלאות דבר מדבר מהבכמים המאחרים המורים בנתי המדרש שכל" ונבדל ונקראו מאוחרים. אלה הפירושים והמקורות וההמלאות מוצגו יחדו והיו מהם שני ספרים. האחד נאסף בל"י במאה הרביעית ונקרא תלמוד בבלי בשניהם נעמק המשנה בקלף חלופי המסמכות.

II א

ענין התלמוד בכלל

ענין שני התלמודים הבבלי והירושלמי נתקן לשני חלקים ראשים חלק האחד הוא הכללה וחלק השני הוא האגדה הכללה לשי" מה שמבטלים דרמב"ם בהקדמתו למשנה כוללת.

(א) ביאורים למלות האגדה אשר נאמרו למשנה מאת ה' צל פה, והם נאמרו מפיה אל פה ועדור אל דור מקצתם מרומים נאמרו עמם ועקבתם ילאו בדרך הדרשה וע"כ על כיוצא באלה אין משתקת בין הסכמים בתלמוד.

הלכות אשר אין להם סתם בכתבי חז"ל מתיחסים למקורה צע"ס מה' למשה אשר ע"כ גם באלה אין משתקת.

(ג) הלכות אשר הוליו מן הכתוב ע"פ דרכי מדות בגיוניות ודרשות (פערמיטטעלסט לאגיסטער אורז עקסענטעטישער רענעלן) ונמקום שנתקנו הדעות הלכו אחרי דעת הרוב מן הסכמים.

(ד) גזירות אשר נזרו הנציאים והסכמים על כל הזמנים לעשות משמרת וקייג למלות המורה.

(ה) חקיקות והנהגות אשר תקנו והנסיגו הנציאים והסכמים לשי" הזמן כשראו שהקורות מתחככות לריכות לכך.

ב

האגדה כוללת :

(א) פירושים שמונים והערות דרושיות על חלק מן כחצי הקדש אשר אין לו יחוס • עם חלק הכללה והמלות בנתינת המלוא למשנה.

(ב) שרידי דרושים אשר דרשו בקהל עם להוריות מוסר, לנחמה ולחלום נעמות בלרס.

(ג) מקורות עיוניות ואלכיות.

- (ד) מאמרים אשר ידובר גם בהקשר דבר מן המלאכים והשדים ורמות רעות.
 (ה) פירושים ליוריים ומשליים על כמה פסוקים.
 (ו) ספורי הנדזים על אישים שונים שנזכרו בכתבי הקדש ומאישים מיוחדים וידועים שזעם בני ישראל.
 (ז) חדות ומשלים ודיבורים שכיז מרגלל צפי בעם.
 (ח) בודעות קורות הזמנים מחיי צעלי המשפט והנמלא ונפרט מחיי אנשים או נשים בין יהודים ובין אין יהודים אשר נחפרקמו צעם וספורי מעשים הספולים להודע.
 (ט) ויכוחים נגד לאומי עכו"ם ונגד דעותיהם.
 (י) התגליות לנקות את רעותנו ז"ל ואת עם היהודים מעלילות שהעלילו עליהם.
 (כ) דברים מנהלים שהשתמשו גם הדורשים כדי להעיר און לשמוע בלימודים צעת שנתלם דעת הסומעים.
 (ל) מאמרים הלניים ודיבורים בלשון נופל על לשון וענינים כיוולא באלה כדי להתהלל לב התלמידים לפעמים צמלי דנדקיי טונא שלא ילאו מן הדרישה התמידית צענינים דקים.
 (ם) בערות צמכות הסנע.
 ובהם זה החלק מלמד שנבדל צעינו נבדל עוד צנסינת חולדו מחד מחד מן הכאשן. ההלכה רשומה ע"י קילור ולשון מבורר ומקודר אשר אינו סובל חולאות שונות כאשר יאות לענין חוקי ודיני אהל ההגדה מדצרת למעמים בהפחה ודיבורים בלתי מורגלים וצפידות כדרך לשונות בני קדם עד שלפעמים יהיה צעינו כנכרים על שדם ההגדה ולא דע לה פתרון אלא מוכרחים אנו להפליע שמקורן סננתנו הוא מפני שאין טעם יושני מערז ומשנחם בטעם ומשנח צני קדם.

III

מה היא ענין קאנאניציטיע'ס

אשרי שנרברו את הנושא שנתאמר השאלה בין לפי ענינו ובין לפי קורות הליטערטור שלו לריכים אנו לצרר גם את הנושא והוא ענין קאנאניציטיע'ס למען יללנו לנו הסמן להביע על השאלה.
 קאנאניציטיע'ס הוא דבור משאל מלשון שמשמשים צו מאמיני דת הכולרית, והוא אינו מילדי העברים ולא ניכר בחוק כנסת ישראל ע"כ ראוי לנו לשאול את סופר ומחברי ספרים מן קאטוילקטן או מן הסרלטעקסאנטאן מה הוא המכוון בכונין הזה.
 הנה המלומד הגדול שאנץ אשר היה ראש הכותרים שנהיכל התפלה צעיר קולוניא ויהיה מורס חכמה העקסענעווע כמורית צמדש הפאקילשעט כמיינער ללימוד סכמת הדתית הכולרית צעיר צאן בהקדמתו לכתבי הקדש של כנרת הישנה והחדשה כתב בל 197.
 כתובים אשר יש להם כח קאנאניציטיע'ס הם מן המאה השלישית ואילך קוצץ בכתובים אלהיים שנאמרו ברום הקדש ומצחינה הזאת הם לקו האמונה ונמנעה אשר יעשה וכן המקור אשר ממנו ישאנן המורים יסודי לימודיהם.
 המלומד הגדול בערבסט מורס צמדש הפאקולטע'ס צמרמם הדתית הכולרית צעיר מינינענן צמחיתו להס"ק בכמונה ע"פ דרכי הצקרת וצנחינה על קורותיו צומן כתב לר 6 כדברים האלה: לפי שעה אריגענעם בכל מקום אשר צא בפקזרים כדבור קאנאניציטיע'ס הוא מכיון חמיד על קשר אשר יאות לכונן עיקר מעיקרי האמונה דהיינו שמקשר הסוף נחילה מאתם אלהים.

המלומד הגדול ריינהארד דרשן המלך צעיר דרעזדען כתב: כספרים שיש להם כח קאנאליזאציע הם הספרים הכוללים כלל עניינים אשר נתגלו ברוח הקדש מאת אלהים אשר עיב נהיו שש לאמונה.

והמלומד הגדול אומאן ג"כ דרשן המלך צעיר הכותב כתב בספרו הנקרא „כללי הכמה דתם לנגרים“ ערך 53: קאנאן תכוון על כל כלל הספרים אשר הסכימה הכל מראשי האמונה ביהודים והנגרים עליהם להיוחס ספרים אשר נתגלו ברוח הקדש מאת אלהים אשר ע"כ נאומים ללמד מהם דעת צמקוס לפני העם. ועמה אם נאמר על ספר מן הספרים שיש לו כח קאנאליזאציע"ס כזה מלמד שכל ענינו לדין שיצא אלינו מיד גלוי אלהים בכללו אלא שמתחלף הקאנאליזאציע"ס ג"כ הקבלה בלשונו הספרי במלותיו וסדרו כאשר היה בזמן המקור והגלותו מאת אלהים.

IV

וכנה אם שאלו נשאל, אם נחשב סלמוד כספר שיש לו כח קאנאליזאציע"ס לכנסת ישראל? הלא יצא כל אדם מעלמו ע"ס מה שהבננו עיני החלמוד מיד אחד וע"פ הבנלחנה את עיני קאנאליזאציע"ס מיד השני שבהכרח לריכס להשיב על שאלה זו בדרך שלילה (ולומר שאין לו כח כזה) כי לפי מה שתאמרו את החלמוד צמקוסיו אי אפשר שיאמר עליו שגלוי אלהים' ונאמרו מעולם לא נחשב החלמוד פאחד הספרים שהבננו מאת ה' כאשר שאפילו אותם הסלקים אשר נחשבים כמספרים וממש נכל מה לא נחשבו אותם כמתגלים מאת ה' בדרך וכאשר שמתגלה מורחמו הקדושה (ע"י רמז"ס צפירשו למשנה נעדיז"ס פ"ח ט"ז) כי היה לא רק לפי ענינה אלא ממש בלשונה במלותיה ואותיותיה נמסרה מאת ה' והגיעה אלינו בלי שנוי כלל ויסתאותיה בכל אות ואות נשמרה בישראל בכל הזמנים עד שכל הספרים מספרי החורב המזויזים היום צנתי כנסיות דומים עמם זה לזה ואין שנוי אות צניסם מה שלא יאמר כן מן החלמוד אם גם שחוכן סלק ההלכה שבו לא ישובה צמקוס. ואמנם שלא ליתן יד לעשות צנחית כח החלמוד אלא לריכס אותו להעיר עליו המעשה המורכב והנאמנה. אלא צעלי דתם ביהודים — אשר המואר"קאנאליזאציע"ס" וזו להם — יש הבדל גדול לענין סוגיה המעשה בין עיני החלמוד ר"ל בין סלק כראשון שהוא ההלכה ובין החלק השני שהוא האגדה.

כי ההלכה והיא סלק החלמוד המונבג ע"י הרמזים נמחלקת II א כאשר שוללת דינים וסוגות אשר מקלחם נובעים מהקבלה שצ"ע ומקלחם נחשדו בהסכמת סרוב שצנתי הדין שצונחיים (סמות כג' ב') ומקלחם תקינות ובזירות מהכניחים והסכמים ע"כ לה כח מקי צמקוס והם לקו ולתשפט לכל ישראל צענין דתם אם לעשות או לחדול צמקוס, מלמד סלקי ההלכה אשר חלויס נאצך ונוהגים רק בפני כניס ומלמד חורב הקרננות ועצדות הכתבים ותחלוי בהכון כקא למלוי ישראל וגם נקיים רשות מתשפט לשפות בין איש לרבו כפי דיני החורב ואמנם עם כל זה לריכס אותו להעיר עוד שגם סלק ההלכה אשר איתנו נהוג מיום שחרר הנית ונתקדור ביהודים בארצות אחרות בכל זאת כאשר שפנינו נקשר מחד עם הענינים כההנים בזמן הזה להלכה ולמעשה מפני שהדרך ואין הדין בלימודים העוסקי צענינים דתים בכלל שזה צעניניהם ר"ל באלה שאינם נוהגים בזמן הזה כבאלה הנוהגים בזה"ו וכן יש יסוק צניניהם מפני שמוציאים מולדות בלכותיות מאלה על אלה וע"כ גם שאינם נוהגים בזה"ו מועילים לו לבדן כמה ענינים מן הדברים הנוהגים על צורים ולואת נחון לנו מחד לדעת אותם ואין אלו רשאים צמקוס אמן למשנה בין הדברים אשר אינם שווים צמקוס רק צנחית הסקירה בקדמוניות.

אלה האגדה והוא סלק החלמוד שכללנו נמחלקת II ב. לא הים לכו עפולס לקו ולא נשפצדכו עפולס אליו ואמיתת דבר זה מדוברת כנר

בתלמוד עלונו כי נהיוס רק במלוא אשר ילאה ממקרה חפשים של חורש ואין מקורב בתלמוד ע"פ רוב ע"כ אינו נמדרגת הכלכלה לשעברו ולהכריחו ללכת אחריה נחששו. וכאשר לא שמועו מעולם שום דם מן הדוח דיצורים אשר חכמיותם רחוקים וקדוה או ליוריים ומשליים קטורים הנדיים והמלאות מדות ומשלים ודבורים שהם מרגל צפי העם והעדות נחכות כעצם וכיוצא באלה שיחשבו נגד סודות הדחיות אשר כל מאמין דת הכוא יחיה מחוץ לעשותם לקו ולמשקלת כן לא היה כואח נחוך כונת ישראל מעולם. ובאמת אין מעורב ג"כ לכל איש משכיל אשר יודע ומכיר צמיח הכחמה היהודית מלפניו את דברי האגדה שבתלמוד ולנאחם כאשר יראך צמיחו ועין צלצלו. וכנה אנו רואים שאלל ההלכה כשתלדו החכמים שכלל הזמנים לפשר בין הדעות כמלוקות בין החכמים והמחשבים שקדמו להם ולסולל מחוך כשפרס חולדות החלמיות לנך ההלכה למעשה אצל לא היה כן באגדה היה היחס צל עם מקום הסקר נחמחתי יהודית ולפני יהודים הדורשים זה אשר רק עומק מקינת הדורש זה, ונטיית כלל אל כיוסי והנעיימות, הידיעה צלל סלקי קדמוניות עמו והדחיות כעיוניות נדך שימוש כלשון של בני קדם, וכן באהנה ויראח כנוד אל כל שיורי הדברים אשר נאחרו לנו לנרצח ולנרצח עולם ומזון קדמות אומחנו אשר על כל דרכיה עמל וחללה ורמי דמעות, רק אלה נאו נמשע חמיד עליה לנארה ולפניה ולהצין משלים ומלימותיה וק להם יאות המשע עליה.

סוף דבר וכללו סיוול מחוך מה שאמרו יקוצן דברים מעשים כן: התלמוד אינו ספר אשר יאמר עליו שהוא קאנאניס אצל היהודים דהיינו אם יפורש פנין הקאנאניס עם כפי אשר הנצלו מושגו נסמיכתו על גדולי חכמי הנוראים. סלק ההלכה יש לוכח סקיי נמעשה וכו' לקו ולמשקלת מלכד מקלח הפנינים סיוולאים מכלל הזה אשר פרטנו למעלה אצל אל האגדה לא היה מעולם הכח הזה להכריע מחשבותינו אל מחשבותינו ולשעברו אליה נמעשה אשר נעשה כמו ההלכה אמנם ערכה יקר הוא אל הדורשים והמשחוקים לדעת חכמה סיוודים צלל פניניה וכלל חאריה וכל כל הזמנים.

הודעות מהוצאת ספרים ותכונתם

I. „Der Talmud.“ Zwei Reden am Gilttenfeste 6525 (am 16. und 22. Oktober 1864).

II. Salomon Munk, Professor am Collège de France Vortrag im Wiener Beth ha-Midrash am 21. Januar gehalten von Dr. Adolf Jellinek Prediger der israelitischen Kultusgemeinde in Wien. Wien, Verlag von Herzfeld & Bauer 1865.

שמי המסבחים הלה טווח הן נסבותן בתלית ונעשרה, אך בהיות דמות בולדת על כן סמלכד ולא הסבדו. האמת מכלה שני דושים אשר העדותם להליל את התלמוד מדנה לורכו הפלגים צלל דברי קדשו זה הכח הכב הדורש על קרקח חרפיו נבשע פיו ופל שונליו אחר צללי קווח, כל דבריו נכחי' אש אשר יסחה על נאש לרי יסחה וכלשון למודים מאין משלה יציר ליעקב דבר חק ומשע התלמוד על אשר כל שומעיו יצו כי לא דבר רק הוא אשר הנחילונו אצותינו ועין ציין יכירו כי הוא זרע צדק ס'. ומה נעמו דבריו צדו מהכונה רוב האגדות שהן מקור לדעו אחיותם לאמונה מדוחים ולמדוח יסרו. אך הם למדו נמשו נכוחות ולא נוחו נכון נקבד. ללא נקדו והעתיק נסדמוי ואמנם הם שונליו אשר ינשכו כעורים קיר ישימו בו הפלה וינללו בו דברים אשר לא כן סנה לא בו האשם אך ככלום קנה עושות כי, האגדה מסכה אנו דקה אשר חלדד יציר ועממה עם סלו זה ידי אשים אשר לנח ריק מרגשות זכות וכו' נא מלפניו מסבנות עמוקות. ונעו טעם דעת הסמך סכס אם כעיון סזה על מאמר ציוסלמי פסחים פ"ה מסכה צידו שלל ללמד אגדה לא לצליל ולא לדדויו שהן נכ"ס הכוח.

צדקנותו עמנו מועילות לנו ב"כ להניח כמה ענינים הלכותיים על צדדים ולתפלותנו כמה נכבדו בהם המעשרים מעני מלא שמו לו להקדים על שרש הדברים האלה. וישיבו שנחילתו דבר לכל הדרים מ"ה וחבירו להכיר בזה על מה שחללו במקלח מקומו דברים אשר לא ידענו עוד לדיכא צדור ואשר ראו שרש המספר ימים עינו עליהם.

הנה הם כל 11 מחליט הכר המספר שנמד הוא אמה קלרה ועיקר מקומו על הידועלמי צומח מ"ד כ ד שש נאחר אמה במדס שעיניה אמה קלרה. ובלי ספק שזה סבר בזה על מ"ה על קצו: עדה שפירש ק"ס כן ובעל ק"ע ב"כ בלי ספק הוליד פירושו מזה שמה אמה במדס מ"ד אמה גרומה שגבלי צדדים (כ:): אבל ל"י נראה שאינו כן כי זה לאון הידועלמי בכל יום לא היה זה אמה גמורה והיום היה זה אמה ומחל: ול"י אמה גמורה היינו אמה קלרה אמה נקיע גמורה כל עיקר היה לו לומר קסם בכל יום לא היה אמה והיום אמה ומחל שרש להורות שיעיר אורך כיד האל בלמרו לא היה זה אמה גמורה עדיין לא ידענו כמה אכנה אם נשר אמה גמורה אמה קלרה ולכל השמות ראו לומר לא היה זה א"פ ל"ו אמה גמורה, ע"כ לדעת אמה גמורה אינה קלרה אלא הדרנה מרווחת וכבר הפנהו צדדים מרומ סופרים על המכילתא בשלם פ' וסע פ"ה לאחים נגד מ"ה הראשון בקצבים (ק. פ.) ש"י נמר אמה קטנה בלל אלכסוס אלא כ"ע"ה י"א שפולטו כי מ"ה נמר שמשמש גם על מנכסם בלומר על חלק הקבול שנה במדסר צדדים (י"א). ל"י ג"י המדוך ואם נחננו מה שווי ודמיון יש בין ונבנה לאמה נראה שמהל נמר בשלם סלר על ק"פ ה"ד מעני שפך ה"ד עשרה להקפך ולהפסח ומד עמנו קמילה כמו גבנין (ח). אין יושניה עליה גמרה וכל השפלות על כל שהוא דמיון ק"פ ה"ד וסלר על ה"ד אמה שיהא מ"ד ה"ד עד המדפך שיהא שפולטו ונראה אחריו ששם הוראת המלה הוא על ק"פ עד עם האלכסוס שהן מועלות זקמילה (ולא כ"מ"ה צדדן) ח"ק אפסר לומר שנמד הוא אמה במדס ה"ד בלל האלכסוס שזה נמד הכולל העיקרים ובהכרח שהמד הוא אמה צדדיו ולא צלמלו וי"ש בכל המדסן לפעמים א"ה ונראה שזה אמה גמורה ל"ל שזה היטה מרווחת אלא מלומלת ומורה לנו שיעור הממסר על כל יום. ובחקירות שחלקה ה' צדדין מ"ד העל ומסר שנה יש להעיר שרש העלים עינו מזה מקומו ש"ס אשר אפסר שפולטו אור על העין הכול ול"י מה מקלס: במגילה (ג): אר"ה ב"א במסדסן לעבדים מיל: ל"מל מיל הא ק"ל דשיעור דמיל כמה היו כמחמתן לפעמים וי"ש גם צדדים (ח): ויש גם מקום עין וצדדיו עירובין פ"ה ה"ז ששס הובא ענין זה צדדים מחוס שנה ורלו להעיר גם על סוף הכיסחל שנין הידועלמי עמיר מ"ד ה"א ומ"ה שחמות מ"ד ששס מקובר מ"ע שטעל בזה מזה ג' סמוחי שסם וצדדיו עמיר מ"ד מיל וסועק כן במ"ה דרך ארץ וז"ל ו"ה נאחר שפירסאם צדדיו וסועק מ"ה מ"ה מזה הוכחה למדע המיל וה"ה. אלא הכונה אלה ויכולל בהן שיש להעיר עוד אמה סנה ולמה כנה הן קטנים בערכן נמד החועל בהדלה חילולא מכלל הספר וע"כ אין מוכיחים אם ה"ה ובהם לבנו הסוד בנזנת עם ה' לומר לו שפולטו מעינותיו בין הלוהדים למען סכנה הדעם ודורש' הסלמוד יסונו לצלוק כלשך עשו קדמונו.

ספר לב העיברי (?)

חלק ראשון והוא פירוש על צוואת רבינו הגדול דבן של ישראל וראש לכל בני הורה סוד. משה סופר וצ"ל בעל המחבר שו"ת התם סופר על ארבעה חלקי ש"ע ונכלל (?) בו דברי סופר בפרט בענינים הנוגעים למצות דורנו בעו"ה נגד השנים והמתחרשים (?) אוננואר שנת לשמור את דרך עץ החיים לפ"ה געדרוקט ביא קארל זענער.

מי יגלה עפר מעיניכם סמ"י דוד ודור אשר עמדתם לחיות בישאל ואלים אשר כיה ביעיני כי לו מדעו גם סמ"י כי רק ליק יצאם להכל וחורו כחכם כלים אשר מקדסם ודפסם אשר הנקיים ופעלים ואשר נבנתם ושרם ששם הם אין גם מועיל לא דעם ולא ענינה לא לקדש ולא להכל אלהם אם כסם ישל היות נחקר יכאן שפולטו יסור נגד סלור סנדול אשר עמם צדדיו ונמלל ולח אלהם נמלל צדדיו. הלא ידעם אם לא שמשם כי בלל לנו ה' ב"ב מדס והוא הוא המלל: זה סלור סלור השמש שמשם לב וספס דרכי בני אדם וסמו נוסחל נורא דם כי לא להכיר מעי קדושתו וסכרסו ומסירותו לכן סמו הננה לב העברי.

הכל סמו יכיל בקדו כל סדירות ולכירות הערכות וגם סמוות ששם ימי צדדים סמוות ומדעו בנאות וסולוס סלל שמשן: ארס מועל לא הנכיים ולא סממים לא הדשנים ולא הקדשים ול"י: כלל נכיים: כלל וקמס כלל וידעם אם הסורה לא נזה להכין ססם מעי סלך הן סקדוה אשר יגלל לנו ולעילי מזה דענו ע"ה סלל שמשן יסמם ללחמיו ולא ידע מה הוא ואילו בק"ה צללו ובכדור וזה ל"ל לומר שסם ללחמ: כללמי בני נכדמי בני' ול"י כלשך יכסם ללחמ עמיו נכדמי סלור כ' יללמי מעני סממם הגדול ססם אשר לא יכלמי לקבול אם סממ: עד סממלמי לי סמלמי שסמס סמוה להספסל צ' לו ללחמ ללחמ מה ידע צ' נלל סמלם והסם קול קיסר חלי ללחמ: אל סמלם ולל ססם חל סממם וסמם קדוה כי סמם עיקר ונלל אל לב העברי.

והסם גל ללחמם הן סמלם. והסלולס אשר רלו עיני' הן סמון אשר ססם על יהודה וירושלים על ססם הדעם סולל על סממם ונכיים על סממם ועל הדשנים על סממם ועל סממם ועל כל ישר יסור סמו סמו סמו נכס. ולא רק על סמו ידע סמם גם על סמו

בצד הסיים ללמד: קוד ה' הוא ליכילו! יען חקר כל פעם, ללמד: קוד הוא! יען אין זו דעם, ובחזרה
הוא חשבים, יען הפננה יכירונו וכל שנים של חקוקים הוא היה שם אהלי חשבנה כל היראה אלה
הכמה כל החיובים הוא פיסרם ורשעם, והנה נקשו עין וכלם הם אלה שם סקר בנבולה
לא ראייה ונחם אל לב ציטוי וסקרתי על הכונה כשם האדם שעלם וחקריוה יפדוה ושגיורה ומלחמי
גניי אדם הרבה חושיו וחשבים עקמים ופחלחולים גנבים ומוגננים וחמד בכל אלה לא תלחמי אשר
הנה (והנה) דעברו.

ראויה עמשה והכרתי הלכה! הכה זה ימים מקצר הלכה אל גים המלוים אשר עם המצופים
לסורים. והלכה הליך אשר על גים משוגעים מינים מורים שונים לזה כנאום והסימה החמלה לפסעיר
אל רוח ויחוק הסער הזה מיד יום ביומו עד כי טרף נספו צבאו, וזלזו כנאום ריבם דבא ללרץ את
דעמו וזכר אל סבלו צעירי רע, והסער מחולפת טעמים אשר צמחו הכעסו טעמי דבא וצמחו ויחזרו.
ובחלום הרים על נספו עיונים דקים ורעים עד אשר לא יוכל עוד ויפל שכלו בעליותים. אך עם
צורם המדר עוד אחד אשר גבא ונאמן ימים על כל השלמים, ונננה אמו כל ידועה אל כל קניינו,
יחוק לכל הנא אליו, אך יחוק וירדק. והשכל אל סרוסם אל חוכן שעומץ ויחמר לי כי נשעונו יחד
צמחו ויחמר יחשוב שכל שוכני חל וישיב ארץ משגעים והוא לדרו כוון דעמו וסכם מכל הלס אשר על
פני ההרועה יחלף, שפירות השלמות? ענין לכלם אל סקור הלס קמה שצמחו ויפסידו בקמה גם
יחדל המקובצתהו הסנעון, אבל לזה הסמרו. אש כל סקור לפולסו כי אין אפשר לפסיד קמה שצמחו עלי
כה שכל מטט ומאין יקמו צמודו צמעתהו שפועל? זהו קילס יקר דמורו? ובגליה מלחמי היום משוגע
לש הכוח חקיר משער המהפצתהו חולה והם השכל אל היום אף אני אענך אין זה כי אם
אל הדשבר.

והנה לא יעלה על דעת אחד בכוון בזה שבהנה לרד הנשעים עם איש אשר עונתו כח פסל וכל וכו' שלא יתכן לשפוט את המשיח שהם חולדותו סגפנין רק את זה נקמה נח לשלך גימרי קורבנו דמות איש הידורי כלשר יתקן זה המושג שהיה. הידורי יהיה כדל מכל קלדים אשר על איש מהנה, (14) אם איש חרשים יקדש לבנים הוא ילגש שחרים, אם דרך העולם לבנות פסול הוא ילגש לחרבים בגדי ימיו נעדרים, וכו' ויחוללים, למען ימחולו עליו בלגש ויהיה כשני ולתמוג שגפנין כל רוחי, וזהו יקיים מלוח עשה: והיה למשל ובשניה. ראשו יהיה פרוש לא יסר כל יספק, למן סוס לאחו ורמס אוח עד יונל אל קבר, ואין לך לומר שלק יקח נערינו, וכל ירחן פניו יני ויגליו, יקיים דברי הנביא: מה וואס תשימו בקרב פערים. לא לימוד לא כחז ולא לשון פנים אשר הוא למען נקבר, וזהו מן התובחר (15) כל ידע להפסח את שמו, וכו' שלא לימוד שום סכמה מן החכמות, (16) ואמילו כמות דקדוק לשון קים. לא לימוד שום חיסור חסור בזמן עז, וכל סמכה בקבלות הכי תשיח: ואם יראה חכם חמוד צדעים, ינשכו: חסור, ואם יעלנו חסור, ואם לנו חסותק ללמוד, וכו' כל החכמות שנעלם וחוץ ספרי המסכת (18) וקלסו מתוך קשר כל עוב, סם יסר, ושמה הוכח שהם הקלחסיקער של ידיד דייטש וכשלו חזן צופקס' די לו (17) בנפרי המסד'ס שהיה רבן של ספס'ס, (18) ויחסר מכל אלה יהיה חזיר לילוח שלם פעמים בשבס חסד'ס מפי חלוק לגבי סמכות, זה הוא הידורי האמתי אשר ילד את הכל בעצותיו הנבזים. ונאמס ונאמס כזה הוא דמות דיוקנו אשר הובלס כבוד בעלים גים סכנא גימרי פראל ונפשו רוחו ונשמו המושס האר ספקירב ארס הרפואן סמבגלל בפרסו של ר' אלעזר בן חוריס ונאמס במהו של ר'ס בן איכר המיו הנגבול אסר נגבול בכמות חוריס של הסקיד'ס עד ספגלל צומניו במסור הממוריס שהוא לב השבר.

אזכור עם כל זאת הנה הקבר הזה הוא מרמז ומצביה מחד הן הוא ישים למעשה אל פני קהלות דבנים וקהלים ידועים ומפורסמים בכל קווי ארץ נגד הויזנינים לראשונה בעולמות הקהלות ובעולם רחב יותר כאלו נעברו לעצוק ולעקב נחמדי וקצת ככלל נגד האחרון דוקאם נבטי מוסר וכל ידע כי דבנים וקהלים הם על כל אדם בריא נטבחו ונחמד לטעמי וקהלות הם נבטתה זה שפסקים אל ההחלטה וה' המיוחס לו נחמד לו נכדדו מן הזמן הליגה וטלילם מחשוב ענינים אלה וזאת עוד בעצמה של יח' שוקרים הם על שתיים כדבראנשה כלמי ימים ושנים עוד לנרמס ונבדח ציודותם ויאלקו מהדמים ולימוד הלכותם כמותאח דמות אשר על פני השדה מפני שדעתם מעצבים את עם ה' מן הסודות ומן הידעיה. והלכות שפסחומאניה על שם שמה ה' ככה הם הם לביטוי מעשה לרבינו בעלז' אלל חפשי שובי נבטתה ואשית אל לבי את חלמתי המיוסר כי כך מן מדה ה' אל כל מיני כל צדקות ש' ש' ישראל לוקי' כי צדקותו ל' לקום ונעניינו לראינו שלל היה מעולם שוט. ולקו צו ישראל יוסר נבטתה ומחל מן שוט האחרון מן ה' שמה הוא אשר קרן את עמלו ל' הקבירה.

והנה קורא אלקי שרם האפרד מתוך עוד חשיך קרם נבטתה השש. והשאל מה ראש על ככה היה נביע אל ישרם שוט לקבל קהלה במחמ פתן נגד רינו ככולו של ראשנים שבעולם? הנה

ע"ב. סיו ע"ב. (11) כ"ג ע"ב. (12) י"ג ע"ב. (13) כ' ע"ב. (14) ס, ע"ב. (15) ל"ג ע"ב. (16) ח' ע"ב. (17) ז"ב

שמוע ואמרוך דפה זאם מוסיף ואספרם: מורה אלה היה צביה איש נדיב וילמד את בן אחיו סכסס. והנער חלמיו נטה בהטובה עזה אל סכסס המינעראללניא, וחמיד כל היום משם בשוקים וצרכות צרכות מים ונחלים אכנים, ומלא כדי מדשו מים ממינים טובים, אכני גיד מנפלות, ומלקי הנחל, חס משרשי אדמה, ושברי זכוכים, את כלם אסף באספה רשמה בלבו לאמר: עתה יש לי אספה גדולה מאכנים טובים ומרגלים. לכלם קרא שמוח כסם כל אבן יקרה, לזה יהלום, לזה שם, לזה נפק, ולזה סביר והנה מתקרין הכרתו את סכסס האכנים, הורגל על עשותו, והעירה לא שם לכל זה כי אחר, הנס לו לנער את שטעוועין, ולא ידע כי מרה סהיה באסכרונה. ויהי היום כלשכר בא המורה לכורות את הנער הסכסס הזאת על מיתחם, והנס הנער צעצע בחורו, וילמד שקר אחר דובר ראה הלא יש לי באשפת האכנים אשר לי כל האכנים סעודות אשר מלמד אחי סכסס, ואין להם הסכסס אשר אספה אומר אלי. אז אמר אליו המורה אל נא ב. י. אין בכל אכניך אבן יקרה כלן רק אכנים פשוטות, אשר נמלאן בכל מקום, אז הפקף הנער בחורו ונחממה, וילמד: אספה גדולה וסכסס גדולה. ואכני הן היקרות באמה. ועתה מה היסס קדם עתה הנער וצנינו? מפני שהרגיל את נפשו לדעה הפסדה. והנה קורא יקר את סכססן במקרה הנער הזו צנינה עיונית ונכונה המלא בקל סכסס סכסס וכל שוב וכל יקר אשר מלאן קן לה בלב העברי.

ועתה אספה אשר קראה לך סם אשר לא נאה ולא יאם לך שוב מתרון אפר, והנחם על הרע האשר עשית לעמד כי אין רעה לישראל כי לס בהיום מוכיחם ומנהיגים מעמים נגד סכסס מלפנים ומחנים דברי הנל למרות פי ה' אשר הצטינו: ואמרו רק עס סכסס ונכון הנוי הגדול הזה? ואני ספלה לאלהים כי ישיב את נפשו לליתול לב סכסס יבנה לו ודום נכון ידע בקרנו ויהן לו בדממל וצירוב סכסס לב עברי.

א-ם.

Im Verlage von Jacob Schlossberg
befinden sich unter der Presse und werden in
nächster Zeit erscheinen:

הומשים mit רשי und שפת הכתים in 5 Theile 8.

detto mit רשי in 8.

detto mit רשי in 4.

detto mit einer gediegenen deutschen Uebersetzung von M. E. Stern.

שון הקידש ein vollständiges hebr. Wörterbuch, nach Gesenius
bearbeitet von dem rühmlichst bekannten Gelehrten Elias Barbach.

סידור קרבן מנחה

בית המדרש Sammlung kleiner Midraschim und Abhandlungen aus der
ältern jüdischen Literatur, herausgegeben von Dr. Adolf Jellinek,
Prediger der israelitischen Cultusgemeinde in Wien. 5. Theil.

אגרות בני קדם Hebräisch-deutscher Briefsteller von Dr. M. Letteris.

אם בישראל Nach dem biblischen Gedichte „Rachael“ von Dr. Ludw.
Aug. Frankl. In hebr. Nachbildung von Dr. M. Letteris.

נשיא בישראל „Der Primator“ von Dr. Ludw. Aug. Frankl. In
hebr. Nachbildung von Dr. Max Letteris.

ממצרים „Aus Egypten“ von Ludwig Aug. Frankl. Ins Ebräische über-
setzt von A. B. Gottlobes.

נתן החכם „Nathan der Weise“ von Lessing, ins Hebr. überetzt von
Simon Bacher.

Im Verlage von Jakob Schloßberg
Buchhändler und Buchdruckereibesitzer in Wien,

sind erschienen und zu den billigsten Preisen zu beziehen:

- ספרא (SIFRA)** Commentar zu Leviticus aus dem Anfange des III. Jahrhunderts. Nebst der Erläuterung des R. Abraham ben David (Rabeb.) Vermehrt mit Masoret ha Talmud von J. H. Weis. Zum Erstenmal herausgegeben von Jacob Schloßberg. . . 3 fl.
- מגן אבות (Magen Aboth.)** Ausführlicher Commentar zu Pirke Aboth von R. Simon ben Zenich Duran (geb. 1360.) Nebst dem Commentar Bartonnra zu den ersten 5 Abschnitten und von Raschi zum 6. Abschnitte Aboth's. . . Preis 75 fr.
- כתר תורה (Kether Thora)** Enthaltend die 613 mosaische Gebote und Verbote, nebst den von den Talmudisten als biblisch sanctionirten, sieben rabbinischen Haupt-Ritualgesetzen, in poetischer Form bearbeitet, nebst einer dem Studium entsprechenden, aus dem Werke מצות גדול geschöpften Quellenangabe im Talmud wie in den Ritual-Codexen ausgestattet von M. E. Stern. fl. 1.50 fr.
- אוצר נחמד (Ozar Nechmad.)** Briefe und Abhandlungen jüdische Literatur betreffend von den berühmtesten jüdischen Gelehrten. Herausgegeben von Ignaz Blumenfeld. IV. Band. . . Preis 1 fl.
- מור דרור JOSEPHUS FLAVIUS** und die Tradition. Von: Dr. M. Duschak, Bez.-Rabbiner in Gaja. Mit Unterstützung des Institutes zur Förderung der israelitischen Literatur. . . Preis 50 fr.
- מור נבוכים (More Nebuchim.)** II. Band. Nach den besten neuesten Quellen zum Erstenmal ins Deutsche übersetzt von M. E. Stern. . . Preis fl. 1.85
- אוצר המלין (Ozar ha Millin)** Ein vollständig kurzgefaßtes talmudisch-aramäisch-chaldäisches Handwörterbuch zum Verständniß des Talmuds und der Midraschim nach den ältesten und neuesten Hilfsquellen bearbeitet von M. E. Stern. . . Preis 50 fr.
- שמונים Hymnen des R. Israel Nagara.** Nach einer seltenen Handschrift der I. I. Hofbibliothek in Wien. . . Preis 40 fr.
- תושיב כנור וענב** Eine vollständige Ausgabe sämmtlicher Gedichte von Dr. Max Petteris. . . Preis fl. 1.—
- בן אביר Göthe's „Faust.“** Eine Tragödie in einer hebräischen Uebersetzung von Demselben. . . Preis fl. 2.—
- Aus Egypten.** von Dr. L. A. Frankl. . . Preis fl. — 90

בית המדרש

יוצא לאור מדי חדש בחדשו

בו נקבצו

מאמרים שונים בעניני תורה וחכמה וספור קורות
ישראל בזמן העבור וההווה

נערך על ידי

אייזק הירש ווייס

שנה הראשונה — מחברת לחדש תמוז.

וויין

בשנת תרכ"ה, לפ"ק

בהוצאת ובכית הדפוס של יעקב הבהן שלאסבערג

Wien, 1865.

Eigenthum, Druck und Verlag von Jacob Schlossberg,
Franz-Josefs-Quai Nr. 9.

DIE BUCHDRUCKEREI

von

JACOB SCHLOSSBERG

WIEN,

Stadt, Franz-Josefs-Quai 9.

empfiehlt sich

zur Uebernahme aller typographischen Arbeiten

als:

Werke, Journale, in allen Sprachen und Formen, so wie merkantilische und
Gelegenheits-Drucksorten,

bei eleganter Ausführung
und billigsten Preisen.

הדרשה בישראל

אם לא ישראלי חוק משפיר, ולא ישוב מפני כל, מתכונתו ומנהגו, ברת אבותיו ובאמונתם בכל זאת נמצא כי מאז היה לבית ולמספחה, ומשפחה לנו גדול עצום ורב, לא סגר דלתי לבו לפני דעות הגוים אשר הם שוכנים בקרבם, מנהגיהם ונימוסיהם. ראשית עזירתו בתכל'ה לנו נפרד ונבדל, היתה במצרים ומי זה יבחר כי למדו ממעשיהם ומן הדעות המושלות בארץ מצרים? והלא התורה העידה על זאת באמרה, "כמעשה ארץ מצרים", ובמלאת ימי עינים וסודים ויוצאים ח' סבור הברול הזה, ויביאנו ויטעמו בהר נחלתו, ויאהזו בארץ אשר נשבע ה' לאבותם, וישבו בה, גם אז לא סגרו דלתי ארצם לבלתי תת את דעות הגוים אשר סביבותיהם לבא בקרבם. כן היה בהיותם יושבים שוקדים על שמריהם, אף כן היה אחרי נלותם מארץ מצרים, וילכו מנוי אל נוי וממלכה אל עם אחר, כאשר וממצרים, משנער ומפרס, מיון ואדום, מספרד, צרפת, אשכנז ותוגרטה מכל הגוים ומכל הארצות, אשר הגלו שמה, למדו תכונות ומנהגים ניסויים ודעות, והנה עמידת וקיום העם הזה בתקפו ובביותו עד היום הזה הוא דבר מפלאי עד סאר, הן גוים רבים גדולים ועצומים ממנו מדי נסוגה אחור הדגלחה מהם, ונפלו שדורים תחת יד קשה ויתערכו בניו שודדיהם, אף לא ארכו הימים ואבדו את תכונתם מימי קדם, ומשפט הגוים אשר הודחו בקרבם כרת בטוטרות את זולתי תכונתם הראשונה והסר התו את נשישות מנהגם ודעותם. נזכיר רהב ובכל פלשת גם צור, כי גבר עליהם אויב, והושלכו אל ארץ אחרת, חיש שבת מצבם המדיני מני אז, עד לא נברו עוד מי המה? אך יאמר עליהם: הנה יולד שם בארץ שבתם עתה, אמנם לציון יאמר איש ואיש יולד בהאם גם נדה ישראל מדחיאל דתי, והתפור בארצות מקצה תבל עד קצהו, הנה לא חדל להיות לו ארצו ותכונתו, אשר היו לו בימי קדם, אף אם למד ממעשה הגוים אשר סבבו: כדבורים, אף אם לקח דעות ומנהגים ויטעם על אדמת קרשו, בכל זאת לא החליף מצבו המוסרי ולא הסיר תכונתו; יען מה? יען הבין גם השכיל להרכיב הדעות הורות ההן. עם דעות התורות, והתכונות הנכריות עם תכונתו אשר מיד ה' עליו השביל. ולא אפונה כי כל איש דובר אמת בלבבו, וחוקר לתכלית כל דבר, בשומו עין בחינתו על ספר גדול מהמנהגים אשר התחדשו בקרב עמנו בשנים קרמוניות עד היום, יסכים בהסכמה נמורה על דברינו כי יראה שכל איש לקחנו וקנינו מנהגים ודעות מן האומות, היו אצלנו כאלו נחו מרחם אמנו, היא האומה הישראלית, ובאמת אף זה היה בעוזרנו להעמידנו ולקיימנו כיום הזה.

כל הדברים והאמת האלה אינם בדוים ולא השערות או המצאות מסופקות אמנם מקורות בני ישראל מקורם ושרשם, ומקרבם תוצאותם ותולדותיהם. אמנם כאשר לפי דעתנו אין להשתמש עם על קרמוניות על אשר לא חשו לקחת לפעמים מנימוסי האומות, מפני שהכריחם הזמן שחיו בו, והמקום שעמדו עליו, לבלתי נסות מן הנימוס הכללי בהיות שאין הנימוסים ההם במדרגת אבות הניקין, שהם חוקות ודעות זרות אשר עליהם נאמר: ובחקותיהם לא תלכו, כן חשבת בכל לב שגם להבין יש וישמנהגים ונימוסים אשר לקחנו מן האומות, בלי חשש נזכר וכלי חשש פרצה והם בצנינים וכסכים בעיני, מפני שהם מרחקים דעותינו מרחק רב מהתכונה היהודית ואם תשאל מי ומה המה אלה הנימוסים אף אני אענה: אחד הוא אשר אזכיר היום ושקול כנגד אלה, והוא דרך הדרשה הנהוג אצל מקצת הדרשנים בימינו.

ידעתי כי תשתומם קורא יקר בשמעך מפי הדברים האלה. אמנם אל תבהל ברוחך חבה כמעט רגע עד אם דברתי דברי ואז שפטה בצדק ודע וראה כי אמרך הדרשה הגדול בימינו איננו כנפשי וכרצוני, אל תחשוב כי אחזה רגלי בדרך כמה וכמה עקשים ופתלתולים, אשר מסתרון ידיעתם בחכמה, יתנו דופי בידעית זו לתימה, ומסתרון דעת לשון וספר, יאמרו: כי הדעת בכלל חטאת ועון פלילי וע"כ ישימו תהלה בדרשות הגדרשות בלשון צה וסליצה ברה. חלילה לי מעשות כדבר הזה, ולדעצים עיני מקורות הדרשה באומתנו מימי קדם קדמתה. כי מיזם שהתחילו החכמים בעמנו לדרוש ברבים דברי תורה וספר, היתה הדרשה במליצה צחה וזכה בלשון הטוב לעם אשר אליו הדברים נכונים. מי זה יתברך בלבבו לאמר: שהגביאים בדברים לפני העם, והם בינים בעת שהבינו לבני עמם את התורה שזה היה בלי ספק בלשון ארמי המדובר בוסן ההוא וכל החכמים בדרשם בבתי כנסיותיהם ומדרשהם, שדברו והבינו ודרשו בלשון נשחת אשר לא תאר ולא הדר לו ואולי יתקשקש המתקשקש לומר שהמנהג לדרוש ברבים בשכחות וכימי החג לא היה נהוג בימי קדם, בסמיכותו על מנהג כמה וכמה ואולי על רוב הרבנים שעמדו על התורה ועל העבודה באיזה דורות שקדמו לדורנו שנהגו שלא לדרוש לפני העם מראשית השנה עד אחרית השנה רק בשבת הגדול ושבת שובה וגם בשני השכחות האלה הספיק להם להציע פלסול ארוך אשר הרוב מן השומעים לא ידעו ולא הבינו מה הוא סח, ובענין המנהג הכלל אצלו טוב צפרנם של אחרונים מברסם של ראשונים; הגה אכריהו על פי עדות איש נאמן שחי קרוב לחרבן הבית שיאמין לרבינו הן החכם היהודי פילון הדר כאלכסנדריא של מצרים (vita Mosis lib. III p 168) העיד שהיה המנהג בישראל מזמן קדום מאד, ואשר עוד בזמנו היה המנהג הזה לרתאסף בבתי כנסיות וראש הכנסיה סלמד דעת את העם בתורה ובכל חכמה לתקן המדות ולהפיץ מוסר ומלבד זה אראך שלפי עדות החכם הגדול צונץ נהגו גדולי רבני ספרד לדרוש בלשון העם בצחות המליצה וע"פ דרכי חכמת הדיבור והדגון ויותר מאלף דרשות נדפסו בלשון ספרד ופורטוגזי ואפרס לך מה מקצת הדברים מחברי הדרשות האלה בלשונות ההם למען תדע שאין כל המתרגמים גם יחד מניעים אפילו לקרסולו של אחד מהם. כמו ר' יצחק אבובב (השני) ר' שלמה די אוליורא ר' דוד ניוו ר' חוקיה די סילווא בעל פרי חדש ר' יעקב קשטרו ור' מנשה בן ישראל וכמהם יותר מעשרים רבנים רשומים אשר גדלו והצליחו בתורתם.

ועתה בהודיעי אותך את כל אלה הלא תדע כי לא חשכתי ולא עלה על לבי לתת דופי בדרך הדרשות אשר נהגו בו הדרשנים בסדינות אלה אבל מה שאני מסיל בו דופי היא זה הגה רבים מהדרשנים בזמנינו הולכים בדרשותיהם בעקבות הדרשנים הנזכרים הן בענין הדרשות והן בשמוש דיבורים אשר הריבורים ההם פלילי נכרים דם ועל אדמת ישראל לא צמחו ולפי עקרי אמונתנו לא יתכנו ע"כ מנול הם לנו ולא ירצו ואמנם אין רצוני כזה לבקר מוסי הדרושים אך אעיר על קלקולי הדרשות ואחשוב, כי יועילו דברי לישרים להרחיק קלקולים כאלה ולהסיר מאדמת הקדש.

ראה זה רעה חולה אשר הרבה דרושים תמכו ויפורותיהם על סברות וחקירות דקות בעניני אלהות ורוחם עולה היא למעלה ומרביים מעיורים נפלאים שלאחר המות יעלו שמים ויררו תרומות ושוכחים הארץ אשר הם עומדים עליה, אין זה אלא דרך חצונים והוא מיוחד לדת וזולתו אשר מורשה לה המאמר הידוע: "מלכותי איננה מן הארץ הלזו" אך לנו בני אברהם יצחק ויעקב נוחלי דת אמון רק התורה היתה לנו לעינים והיא אמרה, לא בשמים היא, דברי חז"ל יהיו נר לרגלנו וכמה הפלינו במסתכל בארבעה דברים (חגינה פ"ב מ"א) בא וראה מה שכתב ודרש על ענין זה הר"ן בדרשותיו בדרש הראשון וז"ל אין ספק שהאמונות הזוהם היום נדונה נדרג על הדרך שנוהג מנהג משפט האמונות אשר נאחזו כתיכם ר"ל יהיו כלם מכתיחות על

הנמול העתיר לנפש אחרי העדרה מהנפח והיו מרחיקים עדיהם כי מצד שלא היו נוחלים האמת לא יוכלו לתת אות קרובה וסיחשת וכשבאה תורתנו בין אותן האמונות כמו שנבדלה מהן במעלה כן הבדילה יעודיה ר"ל שאמרה אותם מה שלא היו הם יכולים לאמת וכמו שהיה יסוד התורה ענין יציאת מצרים וכו' כן השכיכה יעודים בענין שיראה עין בעין שהענין ההוא לא תוכל תורה אחרת ע"כ. ועוד ר"ע על המעשה כמה שמפליגים מהסוד העולם החומרי, ומן החטאת הסבועה בנפש האדם ומן העון הנישרש בו במשכו כל זה אינו דעת תורה ולא דעת חז"ל אמנם הוא לקוח מן הנוצרים כידוע לכל מבין בטנות הרת ההיא. וכמו כן בבחינת דבורי מיוחדים אשר כמה מן הדורשים ישתמשו בהם. לא יאומן כי יסופר שרבינו או דרשנים אשר למראה עין או באמת (האדם יראה לעינים!) יתנו נפש על דברים של מה בכך והאלהים שהם לפעמים לצחוק בעיני התלמודי האמתי על דקדוקי עניות כאלה לולא שנפשו ענמה על סכלותם וכל זאת משתששים בדבורים שהם מורי נפן נכירה בכרם ה' צבאות. על דרך משל אם יאמר דרשן יהודי "ברידער אונד שוועסטערן אין נאטש, "אין הערדן פער איינעם, "גראבעלייטש, "וויא דער פהעניקס איז דען פלאסמען שטייגט, הגה מי אשר לבבו נאמן עם אמונת אומתו היהודית לא תנעל נפשו בדבורים כאלה אשר זרים הם לנו ומקורם מבורות נשברים אשר לא יכילו מימי אמונתנו הטהורה והטהרה:

הן אמנם שלפי תכונת הזמן ההוא לא יספיק לנו עוד דרך הררשה אשר הלכו בה דרבינים מקדים וכדי לקנות נפש השומעים ולחשות לבם אל אשר יחפון מן האמונות והמוסר צריך הדורש לדבר בלשון זכה ובמליצות נעימות ממשכיות את הלב אבל מי זה יכחיש שאין לנו רעיונים ודעות הנאותים יותר להעיר ולעורר בקרבנו האהבה אל הוראה ואל המוסר מן המדרשים וחלק גדול מן האגדות שבתלמוד רק שישתדל הדורש להבין הדברים על אמתתם בבחינתו את הזמן שהוא עת הולדתו ואת המקום אשר עליו צמחו ועשי פרי ואת קורות האומה שבזמן ובמקום ההוא אשר היו סבתם, לא כמעשה בעלי הרמז מדרשי רשומות שבזמננו המעקשים ומעיוותים עלינו את המדרשים ברמזיהם עד שאין התכלית אשר משתדלים בעיניהם להשיגה שזה בנק האמת וידרכו את לשונם קשתם שקר. הודות לאל אשר הדרך המעוות והמעקל הזה איננו דרך רוב הדרשנים כבר הסכימו על הדרך החדש אשר סלל ופלט ברחב שכלו הדרשן המפורסם ר' אהרן יעלליינעק נ". ואמנם חדש הוא למראה עינינו אבל באמת הוא ישן נושן על היותו דרך קדמונית אלא שהוא מנה את הדרך מכל קמשינים אשר עלו עליה במשך הזמן ויחיה את האכנים אשר נאמרו מעדמות העפר ומה מאד יקחנו לבנו לתת תורה לרבים מן הדרשנים הרשומים באומתנו אשר שמו ידם לאמת והשתדלו גם הם בכל מאמצי כחם להחזיר העטרה ליושנה ולא תהיה הדרשה עוד לבני ישראל לורה אך על אדמתם נצמחה ותעשה פרי קדש הלולים משמח אלהים ואנשים.

ואולי תחשוב קורא יקר שעם הדברים אשר דברתי עד כה אני רוצה להטיל מום גם בדרבינים אשר כל יגיעתם בתורה ובתלמוד ובפוסקים ולבם תמים עז בני עמם וסיהם ולבם שווים באמונתם ובדעות ואשר בלתי נושאים את עיניהם אל דרך הדרשה הנאותה לזמן ההוא זה רק על שלא עסקו כל ימיהם בחכמות הצנויות ולא למדו לשון וספר אשר הם הברחים לדורש בזמן הזה, הגה חלילה וחלילה לך מחשוב כדברים האלה כי איך אתן דופי בדבר אשר יחשוב אדם באמונה ישלטה ובישרות הלב אמנם אני אטיל מומים בדרך הדרשה החדשה אשר מקרב נתחדשו באומתנו אשר לא שערה אבותינו והיא דרך המספיקים במחשבות מדומות ובזהירות ברעיונים בדים ונבוכים אשר מהבל המה יחד מעשה תעותים מעשיהם וקורו עכביש יארגו אשר אינם מביאים לא לירי יראה ולא לירי אהבה והם מצד אחר סקנאים קנאה בדרשותיהם נגד כל דבר חדש אשר בא בתורה הזמן אף שאין הכרח להימנעו

בגלמוד ובמוסקים ומצד השני כל דרשותיהם מלאות מילדי זרים אשר אסור לשמעם לאיש יהודי באמת וכ"ש לאמנם. סוף חז"ל מה בין הרבנים עובדי ה' כלב שלם ובישרות המחשבה לאשר לא עבדוהו כי אם למראה עין ובקרבם ישימו ארבע. דכירנא כד הוונא טליא נשאלה שאלה מאחד מרבתי בדבר כמה מדליקין אשר אנו נוהגים לאמרו בלילי שבתות אשר באחת הקהלות רוצים להסירו מתוך מנהגם באמנם שבזמננו שלא נדנו להדליק בשמנים וסתילות אלו אין חוששין לזה וכמ"ש בעל מנן אברהם בא"ח סי' ע"ר והנה מ"ר ז"ל העיר בתחילה על סוף דברי המ"א שהביא בשם מנהגי מהראק יססה שאומרים אותו הוא כרי שאם אחר לבוא לביהב"נ יסייג תפלתו בעוד שאומרים אותו ואח"כ נשא ונתן עמי בדבר שאולי אפשר לבטל המנהג בהקלות שנהנו לומר ולנבן באריכות מאוד את השיר ארץ עולם או יגדל אהר נב"ל כל התפלות א"כ בלא"ה יש שדות להמאחרים לבא להתפלל ואין לומר אעפ"כ יש לקיים המנהג בפני המאחרים מן המאחרים שא"כ אין לדבר סוף אמנם הדר ביה מהאי באסרו שדרי כמה וכמה תפלות אשר תקנו ספני מאחרים ובמשך הזמן בטל טעם זה ואעפ"כ לא נתבטל המנהג (ועי' בשור א"ח סי' רל"ז). עכ"פ ראינו מזה שכונתו היתה רצויה ולא בדה מלכו סברות דקות ומדומות אמנם כנה כל יסורו על דברי הפוסקים כראוי לו אמנם בזמננו נשאלה שאלה זו מאחד מהחכמים בעיניהם אשר לא ידעו אפילו צורתא דשמעתתא והיתה תשובתו הם ל' לזרעיה דאברהם דליא הכי לבטל מנהג זה שהוא רמו לסודות נפלאים שזה הפרק רמו על האור הרוחני המרומז גם בפסוק נר אלקים נשפת אדם, בפרט רמו על משנה ה' שהיא כוללת סודות נוראים אשר כמעט לא יסבול אותם השכל הפשוט ולא הורשה כ"א לגלות בלחשיה נלה רק טפח וכמה טפחים המככה את הגר הוא האור הצח ומצוחצה של מדת החכמה אצל בני עמי ספני הגוים (שלא יאסרו רק עם חכם ונבון דנוי הגדול הזה) או ספני לסטים תואר לדעות (נכונות וישרות) שהן מלשטמות את דבריות (מסכלות) אי ספני רוח רעה (כלומר כדי- שידרו מוכן לקבל את רוח הרעה שהיא הבסילות) שאינה נכנסת בסחיצת האור או בשביל החולה שישן דהיינו חולה הנפש שאינו יכול לסבול האור פטור כלומר להשיג תכליות האלה ראוי לכבות את נר החכמה למען ימש חשך. זו דרכם כסל למי ואתה קורא יקר שפטה נא עד היכן כחה של סכלות מניע.

והנה אם נשיתי מהענין שהייתי בו אקוה כי לא יושת עלי אשם כי עכ"פ נוגעים הדברים בהענין שהיינו בו נניעה ממשית וראיים הדברים למרסם ולהראות נודל הנזק אשר אפשר שיגיע מדרך זה ונודל הסכלות אשר היאחותמו וביותר ראוי להעיר שמאד מאד נהיה נזהרים להתרחק מסנו תכלית הרחוק וכבר אמרנו שאינו מביא לא לירי אהבה ולא לירי יראה שאין יסורו בתורה ולא יביאנו אל התורה לעולם.

אין מקרא יוצא מידי פשוטו

אם נשים עין צומחת על השוירים אשר נשאלו לנו ממפרשי המורה היוצר קדומים, מנאל סהיה פשוטו של מקרא להם לעניים צפיושיהם. וכל המדענים אשר סימני קדמותם ניכרים בהם אינם נוטים מן הפשט. אל השוירים ההם נמנים המעניות שממקטת נגעים פ"ב מ"ז ו' ז' אשר נמכניותם נלמה שהן רק המצח כונת הפסוק וכן נלי ספק מן השוירים

היותר קדומים ומפיוטי הסופרים באשר הוכיח כבר בהשכל ודעת חז"ל ר' זכריה פרנקל נספרו דרכי המשנה ל' 6 בדברו ומחכמות המשיגות הן צוה הלשון: לכן נראה בדיוור שנשאר לנו מה מדרש הסופרים ודרך לימודם והוא היה פשוט ומלוך אל המקרא. חונם התנאים שנאו אחרים צוחר וממנו של ר' עקיבא וליך קרו מוכר מן הדך ורסקי מרחק רב מן הפסס ובאמת היה ראוי להיות להם; שכל אשר רצו להעמיק בכוונת המקרא היה ראוי שילמד מזה מוכן הפשט ביהר שאת ויהר עז על דמיון של הדורשים שקדמו להם. וע"כ חזנה לחפוש המקור אשר ממנו ילא ההפך הזה ולדבר קננה כיכולת ידיו.

ובהנה לדעתי ברליטנו למלא קננה דבר זה יאשר לחקר חמלה על קננה הפירוד הנהלי אשר נחזים בין החכמים צומן התנאים הראשונים רלוני לומר הפרוד אשר הוליד את כל הדוקים: ואשך צוה על מה שכתבנו כבר בספרי מרות קופרים על המכילתא צמנא חספר. כי לא אכרו הימים עד שגמו מכתי הדורות הראשונים מדרך הסופרים והעמידו את אשר ילא להם מתוך פירות הקופרים כמשתמרות נכועים ענינים ענינים צפני כלום ושמו מהם כלכות מפשטות בלי קשור אל המקרא, וגם אז לפי דעתי החלה הערענות מקלת התלמידים ובעת ההיא זמן הולדת כל הדוקים כי הכלכה אשר חמלה חולדתה מפירות המקרא היתה צמך הימים לעץ עושה פרי ומתרכנת פלרותיו ונשא ענף ויגדלו קטפותיו ובהם אלה הפלרות והענפים והסעיפים היו ג"כ כלכות ולא נדלו מן הכלכות היולאות מפשטיו של מקרא עד שלא ניכר עוד מי ממיין הזה ומי מולחו; וע"כ יב מן המלמדים אשר לא בעמיקו ולא כינוי כשתלשלות הכלכות והשנו שאין להם מנא בפסס התורה עזרו לגמרי את הדך הזה ונפלו לקלס האחרון להנין דברי התורה ככתבם בלי מקרים עיונית על הפירות הפשוטי האמתי. ואמנם שהאמת כן הוא כאשר דברנו¹ הנה יתברר לנו מתוך הסידורים אשר הציגו אלינו מפיוטי הדוקים ואלה הסידורים לפי דעתי רבים הם, אף שלא נזכרו כלם בספרי קדומינו על שום ציחור.

ועתה אחרי שראינו שהלדוקים נדו מן הדך הפשט אל פירות הדברים ככתבם יפן שהתחנן לומר הכלכות והוליו הכלכה והכלכה ודבר מדבר בלי שומת לב על חולאותיהן מן הכחנן עד שצנפן לא היה עוד צמם החכמים להראות איך ילאו הכלכות מפשטיו של מקרא. וראינו ג"כ שצ"י לומר הכלכות המפשטות נחערנו הכלכות העקרות עם חולאותיהן ולפעמים גם עם הלכות אשר יסודן הסייג והתקנת וכיו למין אחד ולמדנהם אמת אשר בשום פנים אי אפשר למלא להן מקור בפשטיו של מקרא, עד שגרמו נטיית הדוקים מן הפשט פ"כ כשנענו לקבל לימודי הפרשים בשום ענין ג"כ לא הדיילו בשום פנים בין מה שאפשר לבדד ע"פ הדרישה הפשוטית מלשון התורה ובין מה שאי אפשר למלא לו יסוד בלשון התורה, אלא הכל כאשר לכל מה שלמדו ודרשו הפרשים השליכו מנגד ועלסו צו

(1) פרטי סיורים מדעות הדוקים אשר נזכר עליהם שום ציחור נמלא בצמקונם מחזרים בשלמדו ובשאר ספרי תורה שגעים נמו הדוקים אומרים שמתחנה השבס פירוש ומתחם שם בראשים ושלסם לעולם בשאר בשנה (מחוס סה). צמקן אלה על הסברה מלמד שיקון מתחן ויכנים (יומא נב). אם הכנליתחל ע"פ ה צמקן מלמד שיקיד מתחנן עולם סמדי (מחוס סה). פסס אדומה נעשים צמערני שש (פסס פ"ג מ"ז) עין חסס עין סייו עין חמס (מלמד שגעים פ"ד מ"ז) שגעים וזומין להכנים צמחיהם הדוקן על פיהם (מחוס סה). סיירס הבס עם צם הבן (צ"ב קטו): ויהר הדברים המולאים על שום אים פירושם על הכחנים בהמלט אלא עטנו על הפשוטים ועל קבלתם מפני צמל מאלו אים סמור מבורכת צמורה, והנה אלה הפירושים הוצלו לפעמים צמדרי הכחנים בלשון יכ ו ל או בשאר לשומת כיולסו כו כמז צמ"כ אומר פ"ג יכ ו מתחנה שנה בראשים כלומר סיבול לחשוב שהפירוש כמו שפירשו הדוקים. ובספרי פ' נחמס דרשו שחמרו של יכ ו (אליו) אלא שחמרום הלכרס שז צלי פסק בכוונה מיוחדת נגד הדוקים שחמרו יסיד שחנרד עולם סמדי, ושם פ' חקת צמקס ועל צמל מאלו אים סמור דרשס מכוונת נגד פ"י הדוקים שחמרו צמערני שש נעשים. ובמכילתא פ' משעטים פ"ח ובצ"ק פ"ג חמרו עין חמס עין ממון אן אינו אלא עין חמס ופ"י אן אינו אלא דרשס הדוקים. עמל וז נראה ש ל ע מ יס כשחמרו יכ ו ל או לשון אן אינו כהנה יכול שפירס הכחיס כמו שפירשו הדוקים וזמס אנו דעין עין מנהב לשונס שחל ענינים שהשחמרו חזיל בלשון יכ ו ל או אינו דומים להפירוש סמיידי יכול לפרס הוא פירוש ד צרים ככס צם סכוונת על פירוש הדוקים שכלסו בדרך זה לפרס דברים ככתבם. ועמס לפי השערה אן סקרונה מלד אל האמת כו לא צד צרי סו"ל ש פירוש רבים מ"פ יכ ו פ"י הדוקים. ובהיות שאין משכליתנו צום החמחר למקור ולנכר מי וימי מן האחרים אשר לפי השערתנו אפשר ליחסם אל פירוש הדוקים ע"כ לא השכלנו בהשגת ציחור זס

וממילא נפלו אל קלח האחרון והוא דרישת האקרא דברים כחצנים, ^(א) שזה צלי ספק ככל ענין ובכל אופן התנגדות נגד הפרושים.

ובנה אפי' אוויר שהקנה שהיה עליה אשר גרמה חלוק הדוקים ונטייתם, גם היא חלה הפרושים עליהם שלא היה להם אפשר עוד לפרש הכחוצים כדרך שמפרשו הסופרים, וכבר דברנו צמחא למכילתא שנקצת פירוד הדוקים שבו לאחר זמן לדרך הסופרים והחזירו את המדרש בקישור עם ההלכה ליושאו, והרי לנו רואים שמוצאן הכל ושמוציא החזילו לעסוק בימיהו עז צמחא בכחוצים, אבל לא כימים הראשונים הימים האחרונים צמחא ליה היתה פעולה כי אם לפרש הכחוצים בדרך פשוט וההלכה בימה חולדה טילא משפוטא כי לא כן צימח האחרונים שהיתה ההלכה הנאלצת צדיהם ומכריהם אחת לפרש הכחוצים על פי ההלכה ובאשר שהלכות היו אללם צמחא מקלחן לא ילאו מפשטו של מקרא אלא היו חולדות מהלכות אחרות וע"כ כשרנו להראות שורש הכלות במקרא כוכרמו להכניס עליהם דברות זרות שאינם מוכחות בפשטו של מקרא ודבר זה גרם הנטייה מן הפשט אל דרכי הדרש שנבדל מאד צמחא ובענינו מדרכי הסופרים.

ואמנם ענין מלת מדרש יש לה שתי בחינות הנחמיה האחת היא המורשת ר"ל כל פירוש לדברים שנכתב בקרא מדרש כיון שחללו כבר בדברי הימים ז' מדרש עוד הנביא, מדרש דברי הוולכים וכלי ספק ענינו בעלם וראשונה צלח ופירוש של הכחוצים קפי פשוטם יורבמיה שהיה המלומדות ר"ל פירושים לכחוצים בדרך דרש אשר נסברו בו האחרונים נוטה מן הפשט, ודבר זה מן הפלג צמינו מה שלא חללו אלא הראשונים הסבדל בין הפשט ובין המדרש אשר לזאת דעתנו נוטה שאל הרשונים היתה הדרשה ע"פ דרכיהם פשוטו של מקרא כי צמחא הדרשה בעיקרה מיוסדת על עיקרים הנלווים לפרש המקרא ואף מן שאינו רוצה רק בפשט ר"ל צמחא שנקרא אללנו פשט בעל כורחו יורה שהעיקרים ההם ככרחיים לפירוש החורג לא לבד המדות שמהם ר' שמעאל טמס נכוחים בעיקרם להוציא על ידם כונת הכחוצים אלא אף שאר הדרכים כמו כרצו והנישור ואפילו הנוטריקון הם יסודות הפירוש הפשוטו על דרך משל צמחו צב' לו' ז' היא העולה על מוקדו וכו' הכס לא יכחיש אדם שזה צל למעט וכבר כתב הראש"ע ובכאן רצו שלא יעלה עולה צלילה הרי גם לפי פירושו הפשוט הרי זה מיעוט וכן פירש שם על והאם על המצוה חוקר זו, פעם שניה להוסיף לא חכמה ציוס הרי שדרש כפל המאמר וכן הנוטריקון היא מדה נכונה מאד לכל מפרש פשטן ועיניה כחוצ במקרא פירושו כמו אברהם אב המון גוים, ומי יחיל ספק שחלומי הוא נוטריקון כמו מלוגי אלמוני וכן פשטונה (פופטים ג' כ"ב) ללפת קלח כמו פרש מרש, וכן רבים,

^(א) למעשים חללו טמס אלל הפרושים היתה המדה הזאת שחלדו ועשו מעשה כדי לכוונת צמחא התנגדות נגד הדוקים כאשר נראה כמה פעמים מלבושם כמו שהרי הדוקים אומרים (יומא נג. ס"ב פ' אחרי פ"ג) וכן צמחא: כל המוצא פירש גם עם זה הנה אפילו נחיש שצדיק ר"ל אין שומעין לו שולחן אלא מעשה דוקים (נ"ב קטו): וכן לשון: ש"ל יסו הדוקים אומרים. וע"ז מורה גם לשון הנכייסא צמחא (פד): שאמר יהודה בן עמיאל אלה נחמה אם לא הרגתי ע"ל ל' ל' א' מ' צ' של ל' ד' ק' יס' הרי שנקבעו להסבדל לדוקים עשה מה שעשה והוא שלא כדיון מלך אחד שהיה אין ע"ז נהגים עד שיומו שניהם. ורואים להסבדל צמחא על ההתנגדות האמת לענין כונת הכחוצ עין חסם עין שהדוקים אומרים ומש הפרושים אומרים ממון. ויש להסבדל צמחא חסם מין' זה של הפרושים הוא מן הפירושים אשר היו מקובלים מקמי' לו לא? הכס הנחמיה שנקבעו להחשיב כחצ שחלח מן המקובלים ח"ל מאז ועד עתה לא חללו חסלקם נפלה בזמן מן הזמנים מיומו משה עד רב אשי ציף הפרשים כדי שיהיה חסם המוציא מין סבדו יחילו את מינו שחלח עין צמין צביל ואמנם ל' יעשה ח"ך ימנע דעה ר' אליעזר צב"ק (פד). שחלח עין חסם מין ממש ואף שרצו אשי מיעט דברי ר"ם צמחא טמס ודעה מ"ה לנו רואים מחזק דברי הנג' שלא סמכו צמחא על ההלכה המקובלת מקמי שחלח מלי זה שחמרו קלקא דעמך ר"ל ליה ככל שני סמלי ואם הלכה מקובלת היה יאזר לשלול ח"ך יכון ר"ל לחלוק על דבר המקובל מציין? וכן ש"ל כל המנחים כל אחד ואחד מביא רואים מן הספקים שכל כחמנו לרכיב לפרש לעין חסם עין ממון ואם הלכה מקובלת היה רואים אלה מן ציף? ולא חללו שבעה על דעה חסם מוציא להוכיח בצמחא שפיר עין סדר זה אחריו אז להוכיח אחד מכל פירושים המקובלים וע"כ צלי ספק שמיקר ענין זה לא נקמך על קבלה אלא הוא פירוש פשוט כרוך פירושי ח"ל.

ובכלל אומר לך אם תעיין נמדות הדרכה שכללם ר' אליעזר בנו של ר"י הגלילי באספר
 ל"ב בלא חמלא שרובם נקרים נכוחים המועילים להבין הכחוצים על פי פשוטם ולרוב
 הם לקוחים מן הכחוצ ענינו ונפרט אע"פ שם על 'מדת הנ"ס' שביא ראיה משמאל
 שנאמר ומורה לא יעלה על ראשי ולמדים שמורה זה הוא נזירות כמו מורה דשמשון וזה
 ודאי בפשט הנכון וכן בינו רוב הפשטנים ('ע' נדר"ק ורנ"ג ונפ"י רבינו ישיעיה) וכבר
 בארתי ממדה זו צונח למחלחא קתו משם. מכל זה הכך רואה שרשי הדרכה כלם
 נכוחים ומיושרים להבנת פשט הכחוצים וע"כ בהשחמטם בהם היתה כונתם בלי ספק
 לפירוש פשוט של מקרא. ואמנם נמשך בזמן הפריז על המדה אם מפני שרובי ההלכות
 הנכוחים על ההפך או גם שמוקם החקירה לדקדק על כל קרן וקורן גרם ההפך ההוא
 אלל בכל ענין אלו רואים שהיו הפירושים שפירשו ע"פ השרשים מונחים אללם בשפה
 הכחוצ והעמידו ליקור ומוקד שזה כונת המקראות באמת ואמנם כמו שזמנן בארונים
 ואילך מנחם שהחילו הכחמים לפרש הכחוצים בפשוטם לא הלכו דרך אחד ולא ראי זה
 כראי זה ולפעמים מה שגראה אלל רבינו שלמה בפשוטו האמתי לא נראה צעירי הראש"ע
 ומה שהחליט הראש"ע ביה ז' אלל הראש"ע כמו כן ביה אלל התנאים ר' ישמעאל לא דלה
 לפעמים בשטרו של ר"ע וכן רובם ומה נולדו המחלוקות בין התנאים בפירושי הכחוצים
 עד שאמרו לפעמים זה לזה עד מתי אחת מצות עלינו אחת הכחוצים, או עד מתי אחת מנצח
 או מעקם אחת הכחוצים, או אפילו אחת דורש כל היום איני שומע לך, וכדומה מן הלשוט.
 וצחיה דע לך כי מה שהורגל אללנו בסימכותנו על כמה מקומות דרמזים ונפ"י
 הראש"ע על המורה לומר על רוב הדרכות המורה צעירינו שלא נאמרו כי אם על לז
 האממכתא איני מורה בזה ולא חמלא. בשום מקום מלת האממכתא צנרייתא חלא שמה
 זאת השחמטו צה האמוראים לפעמים ואראך מיד את קצת המדוע בזה ומקורו ומקורם
 אע"פ על מקצת מקומות צנרייתות שאמרו: מכלן סמכו סמכים דבר זה מן
 המורה כמו מכלן סמכו סמכים לפשימין שיהו אשורין (ח"פ' צהר) מכלן סמכו סמכים
 כשילת ידים מן המורה (סולין פ' כ"ה) וכן בכמה מקומות. מוכח מזה שצמקום שלל כוונתו
 אלל לאממכתא³ רשמו בן צפירוס ואולם לאחר זמן שנחצרו ההלכות ונבטקן גם הדרכות
 עד שהפריזו במדרכים יותר מדי על המדה וע"כ אז ציני האמוראים בתחום זה הכבד
 בין הדרכ וצין פשוטו של מקרא ואמרו אין מקרא יולא מידי פשוטו. ואף דרשה עליהם
 הנדילו בין מה שהוא דרשה נמורה וצין האממכתא. ומאחר שראינו שבהכרח דרשות שהיו
 אלל הראשונים דרשות נמורות מפאת היותן פשוטו של מקרא נהפך אלל האמוראים לפי
 הצנחם בשפט הכחוצים להקרא דרשה צמלוק אלל השפט ע"כ ילא לנו מזה שסכרת
 הפשט תסתמך לפי מעמד ומלג הידיעה מן הלשון שבו נכתב
 הספר המתפרש ולפי הסכרה מן העניינים והכללים הנלכדים
 להבנת הספר וציות לפי מדרגת ההצנחות צמנן ובמקום הכחוצ
 ומפני זה הפירוש הפשוטו נ"כ מולק לערך מילופו של המעמד
 והמלג הכוא. והראיה שכן הוא באמת שלפי ההסתלפות האלה
 החלוצים גם מוצן השפט נביא מן החלוצו עליו.
 בשם מקומות צמלמוד מאלנו שהניאו חכ"ל פשטא דקרא צמלוק אלל הדרכ ואמרו
 פשיה דקרא צמאי כתיב ומכאן נקידושין (א:) שאמר ר' ישמעאל צמלוק מן המורה מין
 שנאמר כי יקיתך חסיד בן חסד וע"ז אמר פשיה דקרא צמאי כתיב אמר חז"י לא
 מנציח קאמר לא מנציח בן חסד דקיי ליה ועיין ליה עלות רעות אלל אפילו בן חסד דלא
 קיי ליה אימא לייס ליה קמ"ל והנה לדעת חז"י זה פשוטו של מקרא ואין אחד מכל

³ וכן מאלנו בכמה מקומות נמ לרבר כך וכן מן המורה. מ"י נקידושין (א:) מוטם ע"ל סולין
 חמנ' פ' א"ט וכן רבים. עוד אע"פ בזה על דברי החסיד צעירובין (כ"ג:) ד"ה שטיים שהוכיחו פטול
 חמנים וקבד חמנים מ"י האממכתא מזה שאמר פשיה דקרא מדרב מנחם אשר הכי מקבנחם שכל דרשה
 שאינה בשפט דקרא היא צנדר האממכתא וממילא מוכח שלדעת החסיד כל מה שנשפט אללנו לדרשה
 נמורה הוא צנדר פשיה דקרא.

ולא היתה הכונה כי אם להראות את יופי תורתו הקדושה ועונ ספחה אשר ע"כ
 עשו זה שנייט שונים תמוזר בתלמוד ובתורה כן שהיה גם ארמסטרול להשלים
 את המלאכה הזאת בראותו כי המעמיקים השננים לא די עשו לתכלית זו והרחיב
 מלאת ההעמקה ונכנס בנתיבים עמוקים ע"פ דעות הוון הסוה והמשיגות בקרב
 הסכמים צונו ובארו ומומארו אל המלך שהילאמעאר נראה שהיה משוקחו להראות
 את חנינת חכמה התורה כי על שאלת המלך על אחד המון במאמרי התורה השיבו כי
 לא יוקחו הדברים בשום פנים כמשמעות השפטי ואמר בהמשך הדברים אם לא ילכו נדי
 לקבל אל משרת האמת ולא יכנסו דברי ללך אל חשח האשם בחסרון החור
 כי אם עלי ועל נפשי אשר קרה ידי מהצין את המחשח על כון (איועניאוס במקום
 כוזר) מן הדברים האלה נראה שהיה תכליתו לכנס הדברים אל לב המלך ובפרט
 בראותו שהיה מעיד לפני המלך: שאפלטון ידע מחזרת משה והיה לו לעינים בדרשותיו
 וחקר זה בנחמיה רצה באשר כבר לפני מלך מלך חלמי הראשון וגם קודם זמנו של
 אלכסנדר היו ברנה עניינים שנתורה ומחורגמים וע"כ יובן בקל שהפילוסוף הזה מחשוקחו
 אל החכמות עיין זה ולקח מונו ללכו וכן פיעלגארעם אשר לקח ברנה מחכמת
 התורה והכניסו בחור שיטתו הפילוסופית (איועניאוס צ"ג מהכחו פ"ב מוצא מר"פ
 בקפרו פארסטודיען לו דער זעפראגטאל לז 13) ולא עוד אלא שהוכיח שגם המלך
 הינו הקדמון (Orpheus). כשחמש בהרנה עניינים שנתורה והכניסם בתליתותיו
 (דהיינו בתליות המיוחסות לו) ודבר "אאל אסד ואין זולתו המושל בכל אשר לא
 יכלו אדם ומי, וכן אסד מלידי כשדים הכירו רומה על השמים ופועל הכל על
 הארץ לבדו הוא ימלך מראשית עד אחריתו כן הורו הקדמונים ואף כן הורה אחר
 משוי עמים אשר קבל מאלהים חזרות על לוחות (גם זה ע"ס) והנה מן העדיות האלה
 אנו רואים בנכור שהיה כוננו להראות העמים אשר הוא יושב בקרבם את מעלת
 התורה ויושר חכמתה וכ"ש בשחלים כדעת האומרים (היצו ב"פ פארסטודיען מר"פ
 לז 15 יאקס ה"ל לז 370) שכל העדיות האלה מוסיפות הן שאו ודאי נראה שכל
 תנאמו לקנות לב החכמים אשר לא מצני ישראל המה, כי לאחיו היהודים לא היה
 לרך לזיזים כאלה בראותו להראות להם תפארת תורה.

אולם במשך הזמנים שאזרו מעט מעט ידיעת לשון אבותיהם מכל וכל והיה
 רוב עקסם בלשון היונים ומחמתם והורגלו החכמים על הדרך הזה בפרושים אל
 התורה עד ששנו למשנן שזה הוא המירוש האמתי כי צהיות דנקים בכל עז בחזרת
 אבותיהם מלד האמונה ובסכמת הפילוסופיה היונית מלד הככרם וסצנו ששתיקו את
 הלא תמלא סוכרתו לכרכי שמיכן יחד. ובהקדמה הזערה זו נבוא עתה לשום לב
 לקפרי פילן האלכסנדרני אשר מכלל קפריו אנו רואים שהוא חנר שתי החליות יחד
 האחת היא להרים כבוד התורה לעיני העמים והשניה מכוונת נד בני עמו. ובהיות
 שיש רשומים יחברים בקפריו ללדי שתי החליות האלה ע"כ בשום פנים לא נוכל
 להכחיש שהוא לעצמו חפז שהפירושים האלה הם כוונת המורה צלחת ויכונו להשיג
 שתי החליות גם יחד.

כן אמנם דעת ר' עזריה מן האדומים בקפרו מאור עינים חלק אחרי
 צינה פ"ו כי דבריו בכל קפריו שחנר הנם מיושרים לא לבני עמו היהודים אלא
 ליונים ולרומים אשר כתב להורחם כמה מעלות טוונות שחנרם אלהיו ולאח ראה כי
 סוד למנס ע"פ דרכם עזמו ובהמשך הדברים כתב לפי דעת בירושלמי גם בקפרי
 נבואה נמלאו קפריים בלתי לודים צע"מם אלא נכחשים כפי סגרת המון כאלו
 הנציחים שחנר היות מוחר לטנות האמת מפני המעליקת עכ"ל אלא לדעתי אין צורך
 הזה לודק כי בקפרו של פילן de migratione Abrah. p 401 שהעמיק צע
 מ"ע עזמו שם פ"ד ז"ל יש מן האנשים אשר ישמשו מוקי התורה כמזים לדברים מושכלים
 ולסם יפיו מנטיסם אלא המקים עזמה קלים צעיניהם ולא יקפידו על שמירתם. בקלום

הדעה כזאת אני רואה ליתן דופי כי ראוי להזכיר צעירים כן בהדרישה וההשכלה הנכסרת
 כן גם צקיום אח הנהלות ע"כ. ועמה מ"ז יסיל סקק באחריו שהצדדים האלה נכונים
 לגני עמו היהודים כי מה יסבון תוכחתו ליונים ולרומיים וכן כשאומר בספרו עמ"י
 משה ס"צ קרוב לקופו מהללה נח מנצול המים הזה הלשון אמן הכללה כאשר יחזרו
 בספרים הקדושים ראוי שהיה מקיפר ממני גם מפני עצמה הנס וגם כי יתן ל"ח ק"ן
 במדות הלא דבר נכח מלא כי תקון המדות הוא הספן אשר לצדו דורש וכבר הביא לנו הרב"ז
 רז"ס ראיות אחרות להוכיח דבר זה (ע"י בספרו איבער דען איינפלוס דער פאליקטינישען
 מקקענענע וכו' נד 33 הערה g). אבל גם מלד השני יש לנו הוכחה שפילון גם מנחמו
 לבראות תפארת המורה גם לשאר האומות וכבר אנו רואים בספרו *vita Mo es*
 81 p 11 שהוא מחדש על כותבי דברי הימים ליונים שלא הבינו יד למזכרת משה
 או מפני הקנאה או מפני הנגוד שבין חוקי למקריהם. ובאשר שאלנו (כלו' אלל פילון)
 סבות אלה לא יחכו ע"כ מהאמן לשקר מקורות משה למען חת זכרון למכתו. והנה
 אין ספק אללי שדברנו בזה מן הזכרון שאין כוננו על היהודים וגם זה שאמר גם
 (נד 103) על דבר יניחם ממלכים ברכוס גדול שלא לקחו שלל חויצים מאחנת
 הממון והמחם ולא מחשוקה אל קנין אחרים כאשר אפשר שיחשוב אחד מן המלשינים.
 אלו כיון בזה על לגני דורו מן היונים. וכן מחזק תוכחתו אשר יוכיח עמים רבים וגוי
 אלו מכללם להביאם להאמין במשה ובתורתו (כן כתב במקומות מפוזרים) עד שיחשוב
 אלו לא ירדה האומה הישראלית מעלתה הלהתחם הזמנית כבר היו צאים מגויי הארץ אחת
 צברית אומנת (שם ספר ב' נד 41) והנה אם נמחק את כל היותו לנו מחזק ההוכחות
 האלה מחובר אל הענין כדורש למדי כי צימים הם ונזמן ההוא היו צאלכסנדריא היבם
 מחנכים ליהודים ולדחם ומורחם. והיה ראש מוליאי דתנו דעה הבורר אפילו נעם
 נסיל סקק בדבר שפילון סבר שתי החברות יחד האחד ללמוד וללמד את בני עמו בחורח
 ב' והשניה להרים כבוד המורה לצני העמים ואולי גם להסתיק נדון ומנגד.
 אבל דע אם גם שמן האמור עד הנה אנו רואים שפילון חשב שדרך כרמו וכלור
 אשר אחז צפירופי הוא המכוון הנסתר. בכוונה המורה בכל זאת האמין בכל לבו שיש
 לבחוק גם בפסוקו של מקרא כאשר הראה ממה שהעמקנו לפני זה מספרו.
 401 p. *de migratione Abr* וכאשר אמר צפירוש שדבור המורה הוא כמו כנוף
 ויבדל להחיותו בנחם אופנים שונים ואין ספק אללי שכבר נזמן קדום כדילו
 צין הפסע הנלה ובין המכוון הנסתר זה יסוד למאמר אשר שמונו למערת הקירנתו
 אין מקרא יולא מירי פשוטו.

(*) העתקה ר' פוריה מן האדומים בענין זה שמונע עליה צבנים המאמר איננה נדקוק במד
 לפי ענין המאמרים של האמר כמנואר לכל הענין שם.

מכתב

(*) ליד ידי הרב הגדול וכו'

מה מאוד שמחתי מכתבו היקר צלחתי מחורכו כי שלום לו ולתורתו, ומקורות לב
 אחרת לו כה למי כה למי! ואחרי אשר הקירות לו צרכתי אשיב לו על דבריו הנעימים.
 הנה נדברים ל"ז ע"צ אימת אחר רב מצי דכתיב (במנוי מ' ח') ויקראו בספר
 תורת האלמים מפורש ושם שכל ויבדלו בתקרא, בספר תורת האלקים זו מקרא, עשורם

* גם דורש ללון לידיו הרב כי יאקב צבילל הירשם צויען בשנת תכ"ד לפ"ק נד 9 נראה
 שהיה מתכנן הוא מכוון אליו. (המעריך.)

זו חרנוס (אריגות) ושום שכל אלו הפסקים, ויצינו בתקרא אלו פסקי הספדים. ואמרי
 לה אלו המוקרות (ר"ל חיות מלות מלאות ואיזה חסדות) ע"כ. וסנה לפי משמעות לשון
 העיקר שסיני הכניל בצי כל המזמרים עמנו עמנו, שכל החיות המזמרות עמנו צידינו
 היא המזמרת למרע"ה אשר יקרו וחקו לשונו זה הכ"חצ"ל ע"כ. הכנייתו המפורשת
 בסנהדרין ל"ט ע"כ. כי דבר ה' זה הוא אשר אין חורג מן השמים והאילן אשר כל
 החורג כלה מן הפסוק זה וכו' " נראה שכל המילות והאותיות, ואף כי כל הפסקים
 המלאים עתה צידינו בספר תורתנו, הם אותן שנמסרו למשה בל שני וסילוף, וע"כ
 אין עוד להעלות על דעתנו שצוה או נציא אחר חסר או שנה מהם מאומה כדעת קלח
 ונזקרים חדשים צומיניו, כי גם לנציאים (אשר נחזקם כמנה גם עזרא לדעת האומר
 (מנלה ט"ו ע"ה) מלאכי זה עזרא) לא נחזק הכרות לחדש דבר מדעתם, אף לא נזרם
 האותיות החילוניות לנר, אשר ע"כ הקשו (שם ע"כ) אמאן דאמר "מנלה" לופים אמרו
 (ר"ל מהנציאים חקנו לשנות נזרם האותיות האלה צוואן בסוף) והא אין נציא רשאי
 לחדש דבר? והאפורי (הציאו מאור ענין פרק כ"ח) הציא ראיה ממאמרם זה, כי החורג
 נחנה כבר לנפש נחלה צאותיות כתב אשורים שלנו, ולא שנחחדשו רק צימי עזרא כדעת
 קלח המכונים יע"ש, ובעל העקרים אשר דעמו מסכתא לדעת האומר בסנהדרין כ"ח
 ע"כ נחלה נחנה חורג לישאל נכתב עזריה, (הנקרא צירושלמי פ"ק דמלה נשם
 רעץ) וכמנה א"ח ע"כ עזרא לכתב אשורים שנינו, ⁽¹⁾ כתב בכל זאת במאמר נ' פ"כ
 "ואע"פ שסנה עזרא הכתב כמו שאמרנו למעלה זכר להולדה שניה (מנלה) מוקם כתב
 אשורית) מכל ע וז לא היה רשאי לשנות דבר בחורה, וביציא שם ראיה שכלית ונלח
 על זאת יע"ש. כמאמר מה כי כל חקרו וגזרורו המוקרות של עזרא היתה רק ללמד
 החורג ולהפיץ ידיעתה בקרב אומי העולים מהגולה אשר ע"כ נקרא נכתב המלך (משה ו.)
 נשם ספר דתא (נעזעטללעסער) כי ספר נלשון ארמית וסופר נצבדים נגזרו משם ספר
 להירות על מלמדו לחסרים, ונלתי ספק חקן ובינה גם כל המלות האריות להיות
 מלאות או חסרות על פי קבלתו האמיתית מפי החכמים והנציאים שקדמוהו וסביב גם
 כל השגיאות והעציות שנמללו בספרי חורג שהיו אז ציד המון העם ושנפלו בהם צעזור
 שגנה הסופרים שכתבו שלל שמשו כל לרכם. וכל זאת עשה עזרא ע"כ ספר החורה
 שהיתה אמתה מקובלת לו איש מפי איש עד מרע"ה כמו שכתבתי, וכמו שהפיר גם
 מעלתו על זאת, ולפי דעתי היה הוא כאלהו מנעלי המקור שנקראו לדעת פ"ל
 קדושין ל' ע"ה מפני שהיו סופרים כל אותיות שנחזקו "ומשמות סופרים" שזכרנו
 צד"ה א' ז' נקראות כן לפי הפסג לע"ד רק מפני שהיו יודעי ונלומדי ספר, ולא כפר"ש
 שם, מפני שגם הם היו כבר סופרים כל אותיות שנחזקו, מה שאינו מפורש נשם מוקם
 מהלמוד ומדרכים]. ונזאת שמו אז נדר וסייג למורה שלל יעמו כמותנים למסר או
 להעדיף אות זה מלה נה, צננה, ואף כי שלל יצאו זרים כמותים יושבי שערן וולחם,
 לשנות או להחליף דבר בפקוקי החורה צוון, למען הציא ראיה מהם לעומתים הנפקדות
 כמו שפרק זה א"ח כ' צננה, אשר ע"כ אמר ר"ע צ"ג דלזנא, "מסורת" סייג לחורג
 ואפשר שגם צעזור זה נקרא עזרא (שם ז' ונכחתי ח') נשם "הסופר" לפי שספר
 ומנה כל אותיות החורה לשמרה מכל סיני וסילוף, גרעון או הוספה כע"כ למעלה.
 גם אופן קריאת ומנעל כל מלותים היה מקובל לכס איש מפי איש, אף מהקורות המורות
 על זאת לא נכתבו עוד על ספר עד א"ח מחיית התלמוד כפי הנראה ע"כ אששים ידועים אשר נשם
 נקדים יקראו. וס עשו זאת מלתי מדבר מן חשכת הקריאה הכונה מפי העם ע"כ אורך

(1) ודעה זו חזרה גם המעתיק לטורים אשר חי במאה הרביעית לתקופתו ולמד ידיעת הסופר
 מהם ידחי' כי כן כתב בהקדמתו הכללים. הדבר צדור כי עזרא סופר מהיר צורה מלא אחרי צננה
 ידועים וזנים המוקדם ע"י זכונגל אות וס. שונות ומחלפות מאשר כשהם בן עתה"כ עד הנה הפיא
 סיו אותיות המכונים גם לעברים" ע"כ.
 (2) ולדעת צ"ע זאת לרין לומר כי סיניו כננה זה לא נרצב למיזוס דבר שלל הוזה גם לנציאים
 ריגל.

אל אחי) כינה ככתוב, בללחו מרחם אמו (במדבר י"ג) מרחם אמו היה לו לומר כנה ככתוב, אף בלן אחי אומר הכונן צו כנוגע בנצח עמו כניכול כלפי מעלה הכ' מדבר אלא שכינה ככתוב. ע"ל והנה מלשון המכילתא הזה "כנה ככתוב" נראה לכל משכיל שר"ל שנתחלה נכתב כן ללחי פנוע ברום בנצח. הי"ח ונכבוד משה ואהרן צמ"אב (במדבר י"ג י"ג) לא שהסופרים שגאו רק אח"כ שבו והחליפו את הכתוב בנחלה בלשון אחר. וע"כ לא הזכירה המכילתא שם "מיקון סופרים" כלל, ורק במדרש הנחומא שלפנינו שהסופר עוד פתחה מקומו (הושע ד') כנודם בקלון אחיר (ח' כדורי בקלון המיר), בליזב ליז וירשעו את חיוז (ח' את הי"ח), ואזרסם עורנו עומד לפני ה' (גלה' י"ח) ח' הכפך, (בליכה ג') זכור תזכור ותשוח עלי נפשי (ח' נפשו), (ונש"ט) אולי יראה ה' צעירי (ח' צעירו) הוסף המפרש מדע"ז וכחצ. "וכנסו הכתוב שסוף מיקון סופרים אנשי כנסת הגדולה ובסוף כ' "אלא שכינו פסוקים אלה אנשי כנסת הגדולה ולכן נקראו סופרים שהיו סופרים כל אחריות שנתורה ודורשים אותם "וכל מי שיש לו אורן לנחמן ולהגדיל צין לשון המדרש הקדום ולשון מפרש ידע כי הדברים האלה רק מפי מפרש אחרון יאלו וכ"כ גם המאור עינים פ"ט כי צניי ספרי ילמדנו שהוא התחומא שהיו לפניו אין גם המאור מן המאמר הוא, ועל כן פלל כי איזה מומהכי לז כמדומה לו לתת זה כבוד אל אנשי כנסת הגדולה כ' בגליון הילמדנו שלו את דבריו הכוזבים ובא דעור המדפיס והכניסן בעלם הספר, ואף שגם הערוך ערך כבד כ' "מיקון סופרים י"ח כן ומפורש בילמדנו בפיסקא ונצור גליון בפיסקא" ראה הסילוחי חת לענין, כי כנוגע צכס כנוגע בנצח עמו, בספרים הראשונים היה כתוב בנצח עיני פ"ל בכל זאת כ' המאור עינים שם "הלא כל זה הוא כגד"מ שהחשישו הם ז"ל צפ' חלק המאור חזירו על אות אחת של תורה אינה מן השמים דבר ה' צה וגו' ואף שמתאמר זה הוא רק צפוחי הקדוש, ואין מעבור עוד צעדינו לומר בכל זאת שהסופרים חקנו כמה מלת צפוחי הכניאים והכתובים, בכל זאת אחרי שנתחלה ובמדרש הנחומא חננו כל השינויים יחד אותם השלש שנתורה עם אותם שצנצנים וכתובים, אשר מזה נראה כי כולם שוים ונקור אחד לכלם, על כרטינו לפרש דברי המכילתא, "אלא שכינה ככתוב" כמו שכתבתי לעיל, וכמו שפירש בעל העיקרים מאמר ג' פכ"ב לשון "מיקון סופרים" חז"ל שם, ומה שאמר ד"ל על קלת חיות שנתורה "מיקון סופרים הוא זה "כמו שאמר צפ' וירא "ואזרסם עורנו וכו' וכו' עומד נפשי אגרסם היה לו לומר וכו' "יכן זולת זה ממה שאמרנו ר"ל ח קון סופרים, אין הכונה לומר ששנה שום אחד דבר מה שנתורה חליה, שאין אחד צעירים שייך ספרו שיאמרו אני זיפתי או חקנתי כן, ואין יאמרו הם מיקון סופרים הוא זה? אבל הכונה לומר כי לפי ענין משך הפרשה היה ראוי שיאמר "ואל אחלה צרעת" ומה ששנה ככתוב ואמר "ואל אחלה צרעת" לא היה אלא כסופר המתקן דבריו, דרך כבוד כלפי מעלה, כי משה לא היה מדבר שם על עמואל אלא כלפי מעלה היה מדבר, וחקן משה הלשון מפי השם כסופר המתקן הכתב דרך כבוד וכן כל כיוול צה" ע"ל. מכל המאור עד הנה לא אוכל להקדים עם מעלתו כי "מיקון סופרים, הוא מה שפ' הערוך על עיסור סופרים ר"ל שהסופר כסופרים מהכתובים המוצאים במכילתא ותחומא השינויים של צני הכפרים כמו שפ' הוא, "שהסופר כסופרים מה שהיו קורים בנחלה אנשי הכפרים דלא הוו דייקי במקרא והיו קרו ופעדו לנכס ואחר מעבורו קדמו שרים ואחר כוונתם וכו' ואחר סופרים וסלקו להני ווי והיו קרו אחר מעבורו אחר כוונתם וכו' ואמר כ' יחזק ואורי דקבלה אינו חלכה למשה וסיגי וכו' ר"ל כי כן האמת שנתמכה מלח, אחר" צעירים בלא ווי, כי איך כוכל לומר בלשון זה, "אלא שכנה הכתוב" הנשנה כמה פעמים במכילתא, המראה בלשון שהכתוב בעלמו ולא הסופרים שנה הלשון כצד מפני הכבוד? אלא ודאי שפ' העיקרים הוא בעיקר כ"ל.

ד' ובצניית עשר נקודות שהזכירו חז"ל בלשון דר' נתן פרק ל"ה, נראה לבלאזה מדבריהם שם שאותן הוסף עזרא מדעתו לבעיר את הקדוש על דש גיה, כמ"ש דר' בנכודין מ"ג ע"ב בלחם הנקודה לדרוש וכן החוס' שם ד"ה תלמה, ויען כי הביקור על

ויאמר לי מפני כחצת כך אומר אני לו כנר נקדתי עליהן ואם יאמר לי יפה כחצת אעבור נקודה מעליהן" עכ"ל והשנה במדרש רבה ט' במדבר פ"ג בסופו וז"ל וי"א למה נקוד חלל כך אומר עזרא אם יצא אליה ויאמר למה כחצת אותן אומר לו כנר נקדתי עליהם ואם יאמר לי יפה כחצת כנר אחמוק נקודותיהן מעליהן עכ"ל, ומשולש בגדרת משלי (הונח צערוך ערך נקד) חלל כך אומר עזרא אם יצא אלי ויאמר לי מפני מה כחצת חלו אומר לו כנר נקדתי עליהן ואם יאמר לי יפה כחצת אחסא נקודותיהם מעליהן עכ"ל בתוס' על השורה צ"י נלצים הונח זה המאמר צנינוי מעט וז"ל כך אמר. עזרא הסופר כשכתב הספר אם יצא משה רבנו וישאל למה כחצת זה אומר לו לכך נקדתי עליהן ואם יאמר יפה כחצת אעבור הנקדה ע"כ. בפסקי חוס' ענפות ס"י רל"ג וז"ל כשכתב עזרא הסופר עשה נקודים אם אמור יאמר משה למה נקדה ישיב הלא לא מחקתי (ולזה פסקי חוס' כיון הדג ט"ז צ"ד ס"י רע"ד) המפרש בגדול צ"י אמר נועם על הסורה השחמם ג"כ. וזה המדרש וז"ל צ"י נלצים חלל כך אומר עזרא אם יצא מרע"ה ויאמר למה כחצת אותם אומר לו לכך נקדתי אותם ואם יאמר יפה כחצת אעביר הנקוד מעליהם ע"כ. כה מכל המקומות חלל שמוכר צדק המאמר ומכל השוים נראה כי עיקר הענין לא נשתנה והמאמר קדמון מאד כאשר הרבה כותבי ומאספי המדרשים חלו זייניהם עליו וה"ל מורגל צ"י המפרשים והניחוהו והשתמשו בו בלי הזכרה מקירו כדבר המחקל בלאומה ומוסד על האמת, אך בכל זה המאמר תמוה כי מה יש לנו לכוין צענוט עזרא עם משה או אליהו ומה היה קשה למשה על הנקודות או על המכתב ומה השיב לו עזרא, ויותר יש לחמוט ולהסתכל כי אין אחד מן המפרשים אשר ירו חזן פתח על חלו המכתב הביטו הדבר הזה בלי נגוע בקל"ח ד"ה רב צנין יהושע בגאון ר"ח ויילגא זל"ל כרצ ארולת צכר לאדן (זה האחרון נגע בו בקל"ח וצאצאו הקפיד חל רק צנין שנינו הנוסחא אך לא צנאור וכוונת הענין, וקשה אלי לומר שעברו עליו צענוט שלא ידעו לכונו כי זה אי"א להאמין אולי בכוונה הנימו קחוס ולא רצו לגלותו להמון, וביחיה חנכי אמרתי לגלות ולכוון הענין לאמת"ו) ואצ"ח לי ראיות חזקות כראי מולקות. דברי רש"י (כ"י מונח בעקד צמ"ד צעיר צרעקולא ואנכי ראיתי צעודי חמת יד צעליו צית הסכם אורי סארוואל זל"ל צעיר צריעקט) על פסקי ובסוטה צ"י וירא ח"ל ונקומה של צבירם נקוד כלומר כרי כאלו לא כחצת צנקומה ידע עכ"ל חלה העירוני לכוין דברי במדרש הנוכר צנוט טעם ודעת.

כל מי שרגיל בזהלכות הכרת הספרים (צינליארגאסיע) והשתמש הרבה בכ"י קדמונים וישנים נלשויות שונות הן יוני הן רומי קורי ערני ועברי וגם הוא צקי בזהלכות עניניו המעתיקים ולצלרין (אומנים) בזהלכות הספרים) ידע בזהלכות דרכים וכלל מוסד צידה צאם טעו צעת כתיבתם ציוחרת או צמלה משוועת או צאות תן האותיות שלא צמקומו לא מחקו לכתיב החיקון חל המחק כי המחיקה מקלקל הקלף ומשים דופי ציפוי הספר והמנילה רק הנימו המלה צאשר היא שמה ועשו לכן חיכר ולינו נקודות ממעל לראשיהם למתקדע" כי מוטעת הנה וכתבו הסקן דהיינו המלה האמתית אחריה כן ונעלא בכל כ"י כמעט אין אחד יולא מן הכלל כי יספס צו כל מי שירלה לדעת כי בניס אחמים דברי ימלא כי קן הוא ונדלתי הוא מנהב קדמון מאד.

והנה הספרים צדורות הראשונים צאשר מלאו מקשר כך וכך מלות ואותיות מלינים נקודות ממעל לראשם וחלה הכל סימנים והערות שבי' כח חב צפקס חם יקיים אותן המלות והאותיות או לא כי חם מלא חלוסי ווסאסאות בצעקסאים שונים בכריע על פי כרוב כמו שחללו צמח' סופרים שחללו ס' מעונה ספר זאטוטי וס' היא וקיימו שנים, וסקלו אחד חלל חם לא ס' להכריע ובכל זאת ס' צעירו צפקס חם עליה נקודות, ורלו להשוח ולכערין הענין צעירי ההון לכל ישימו דופי בחרס ויהי' לשוקם ולמכשול הסכינו (צעלי

(*) קלה מזה הולאסיו לאור דפוס צאוק הסומח חלק במדבר צס בחות פסיס בלש פיימי הקיבן צנית דפוס הארון דעללל עאדרע. צשנת סרי"ס.

מדרש) להלנים זה הענין בדרך חליה ודגרת (דילחלחית) צין עזרה ואלהים*) או על פי שחר נוסחאות משה.

ועתה על פי הקדמה זאת מוצן במדרש בכל חלקיו, כי ע"י הנקודות יעלה בלב כל הוגה בחירה מה זה עשה לנו עזרה להטיל מוס נקדשים ולהדלות ספיקות בנוסח חבורה? אלא כך אמר עזרה כך כיוון באלה הנקודות אם יצא אליה או משה ואמר ויכירו מדוע כחנת זאת המנה הלא אין זה מקומה או משוועת היא, אומר אשיז לו הלא כבר נקדתי עליה ובניקוד מורה באלו חלוקה (כמתק*) ואם יאמר הלא יפה כחנת ומקומה באשר היא שמה וכך וכך כונתה ואם כונתה שמה שמה באלה הנקודות, אמתוק הנקודות מעליהם והמלות כדראשונה על מקומם והכל על נכון.

אחר כל האמור יצא ראיות כי אלה המלות המנוקדות מונחות באמת בספק ואינה על מקומם כדאוי והכלים הכוזב היא מלת ואחר כך נמדד (ג' ל"ט) כי צלוי נלווה רק משק לצדו למנות בני לוי (שם י"ד וס"ו) וידבר ה' אל משה וגו' פ ק ו ד חת בני לוי וגו' ונבחר בעשים כחזו (שם ג' ל"ט) כל פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן על פי ה' וגו' ועתה מי לא יראה ויבין אם עיניו נראשו לפניו ולא לאמור כי מלת ואהרן מיותר ומוטעה במקום הזה כאשר מכתשת הלוי, ואלה קורא נעים מה שכתב המסיד והחוקר ידוע ל' יוסף אלנה גם, עקרים (מג' סוף פרק כ"ז) "הנקודות על חת ואהרן העם צא הוא כי הנקודה על הכנה עם שמשאל כחזו הכה ה' באמצעות צין כחית הכנה והכדור באלו יאמר אע"פ ש' אשר פקד משה ואהרן היה המונה משה ואהרן ה' סמל לו אלא שכתב דרך כבוד כי משה בלבד היה העיקר, ומה שפי' רש"י שם, נקוד על אהרן לומר שלא היה נמנה במנין הלויים הוא טעות מוכחש באשר כ' מדבר מן המונין ולא מן הנמנים חכמי כי ראיתי בחומש עם פי' רש"י (לא ידעתי כעצ איה מדפס) ושם נמלא צין שני חלי עגולים החקן לומר ה' צו ונין הלויים וכן הוא האמת וכן ל' ומה שמתלכו במתא (בכורות דף ד' ע"א) דמניא למה נקוד על ואהרן שכתובת הפקודים שלא ה' בלוחו מנין הוא ג"כ טעות כאשר ציינו ראיו כי צמנין מדרש אף שרש"י שם הכנו ג"כ צמנין וכו'. לא הוא ולא צמנין ה' שכתב גם שם בפירושו כמו צמ' על החורה. ואל תצב ברוך קורא נעים להשיב עלי, ועל אשר ארבע לומר כן על הכדור ועל המדרש בגדול רש"י רק שכן דוסק והענין אחי יחד בספר אחרי שפר פי' על רש"י על החורה מהרב המנוול הטרד מ"ה נתן שפירא ז"ל ח"ל צמ' במדרש על פסוק נקוד על ואהרן לומר שלא ה' צמנין הלויים וכן שנינו בספרי אשר פקד משה ואהרן אמר לו הקב"ה לכבודך שכתב אהרן באלו ה' עיך צמנין אמנם חקוד להדיע שלא ה' עיך צמנין ע"כ*) ויראה מכתב זהאי שלא היה צמנין הלויים דקאמר פירושו שלא היה אהרן עתה עסק צמנין הלויים אלא משה לצדו דקרא אשר פקד משה ואהרן צמנין קמייני ולא צמנין וננקד אהרן לצדו שאלע"פ שכתב אשר פקד משה ואהרן דמשתע ששניהם נחשקו צמנין הלויים לא ה' רק משה לצדו אלא שכתבו נכתב אהרן באלו ה' עמו צמנין כדלעיל וכן כתב ר"ל יוסף בעל העקרים ז"ל בפרק כ"ז מהמתאמר ר' שהנקודות על חית ואהרן העם צא הוא כי הנקודה על הכנה עם שמשאל כחזו הכה ה' באמצעות צין כחית הכנה והכדור באלו יאמר אע"פ ש' כאשר פקד משה ואהרן היה המונה משה ואהרן ה' סמל לו אלא שכתב דרך כבוד כי משה בלבד היה העיקר ע"כ ומלאתי כדמות ראיה לזה עתה

(*) נקטו עזרה באשר הוא השני במעלה אחר משה אשר נתן נעים ישראל את הסוד כידוע ואלהיו הוא אליהם הפרי אשר עלה במיין בקערה השמייה והוא מוכן להיות נוכח בכל מקרה שיקרה בעולם כן לרע וכן לעו כמזוהי הנלמי ושוויגע יודע) בכתב סגורים - ולפי הנוסח משה באשר הוא הראשון אשר נתן החורה לעמו ישראל מורה מהר סיני ולו נאה ויהא להחיות עם עזרה.

(*) במלת כענין אביס ראיות חזקות מצעלי פריסין וגדולי ישראל כי הניקוד מורה על מסיקה במלה ובאלו חלוקה פה.

(*) לא ידענו מאין לקח זה הספרי כי בשלנו לא נמלא ולפי דעהי היה ידוע לו לכל כי מדברי בעל

עקרים נראה ג"כ שפסחאש בשלנו משה.

שכתוב אשר פקד ולא כתוב אשר פקדו משה ואהרן כמו שבי' נשאר כל השנים כל יולא נחא נישארל תפקדו אותם אחת ואהרן ע"כ לשון בגאון מהר"ן ספירא.

בגאון ר' לויא נר נללל בס' גוראריס' שהרי הקדל כחז' אשר פקד משה ואהרן כל' שיהיה ה' המונה ויחיהו איך יליך מכאן דל' ה' אהרן נמשך כלום דל' איירי נמשך כלום כלל נקדל כ' אשר פקד משה ואהרן כל' שיהיה ה' המונה ואיך נקדל על ואהרן ה' של' ה' אהרן מונה לא של' ה' נמשך כלום, עכ"ל אך חידושו שם דמוק מאל ויולא מדרך כפשוטו הכרוך.

ועתה כמו שזמננו וא"ס ר' נראה צדור שהוא מיותר ורק מתעקש אשר עיני שכלו לאמור ולא לפנים יוכל לחלק עליו כמו כן הו"ד צמלח וזיניך (בראש' ע"ז ה') ד"הינו ה'יד צמלח הוא טעות כי לא צמלח חלית יו"ד כרבים צמלח' היחס לכן הוא מלוינת נקדור כי נטעות נחלם שמה. וכמו כן (ס' י"ט ל"ג) ונקמה לפי פ' רש"י שהנחתי לעיל מתוך כ"י נראה שכל המלה מונקדת לא הו"ד לנדה גם מרש"י שבדפוס נראה ג"כ כלו מונקדת והיא טעות צמוך טעות ונאשר כלל מונקדת וכאלו נמחקת ע"כ דרשו בקומה ידע רק נשכחה לא ידע, וכמו כן צמלח וישקרו (בראש' ל"ג ד') כלל נק"ד נאשר מאל נוסחא אחרת וישכרו ככתוב בשק"י דרבי אליעזר כן נראה לי ואם נחקור גם על האחרות מי יודע אם לא יח' אפשר לפרש כל שאר הנקודות על זה הדרך וכעת די לנו בזה לדעת האמת.

ונאשר לנו עוד להראות צדקיות נכוחות כי הנקוד הוא כמ"ס וס' חמיונו ז"ל ששנובו נמחק רק צמלח אחרת ד"מ הם אמרו למעט והנחלים אפריסם גאונים ומרי חורס וספירי עולם כולם פה אחד אמרו הנקוד הרי הוא כמחק ולא ילאו לנפשו לומר כן צמיונו.

נמס' מנחות (דף ע"ז ע"ב) ורצנו נפקו לכו מנקודו דמתי' אמר ר' יוסי' למה נקוד ווי שנחלע עשרון וכו' סי' רש"י מנקודו שזוהו נקוד שעליו אחי למעט דכל נקוד ה' אחי למעוטי ע"כ.

הרב האדיר רבינו מיד' בס' פני דוד אלה' נפ' נלנים כ' ורליס' צפי' הסודש כ"י מיוסס לרבותנו צמלי חוס' (כעת דפס) ז"ל שכתוב שם נמס' הגדולה שנינו דנעי' על נקודם זו דלנו ולננינו למתי' אחת ונשני' שכן אמר עזרא הסופר שככתב הסודש אם ינא משה רבנו וישלל' למה כתבת זה וכו' וכו' משמע מתוך שה' מקופר דנגלות אם הם לנו ולננינו קודם ששכרו ישראל אם הידן' אם לאו לפיכך נקד עליהן ומכאן קלם ראי' לכותבים פסוק נלל שרשום מונקדין על צ' חצות קודם שיכתבו לשלישית לפי שנקודם כמחק מדקאמר עזרא לפיכך נקדתי עליהם והיו כאלו לא כתבים ע"כ. והנס כוונת סוף דבריהם צננין השרשום הוא כך כי אין כותבים ג' חצות מפסוק צלי שרשום כדאיתא צננין דף ז' וצמלמוד ירושלמי (מגילה י"ג) כידוע מנעשה דמר עוקבא ונבא עלמא כשרט' לכחצ' צלי שרשום כתבו ג' חצות ונקדו עליהם והיו כאלו לא נכתבו כאשר אמרו שהנקוד כמחק ואח"כ כתבו עוד ג' חצות ונקדו עליהן וכ"כ עד סופו וזו כוונת הסופ' שאמרו ומכאן קלם ראי' לכותבים פסוק צלי שרשום וכו'.

הרב אמרי נועם על החורס צפ' נלנים כ' נמנו זה י"ס צמקודם הגדולה כשמונים וסוף כל הנקודות כך אמר עזרא אם ינא מרש"ס וכו' לפיכך נקד עליהם ומכאן איתנו מצינו ראי' לכותבין צלי שרשום ומוקדין מתי' חצות קודם שיכתבו לשלישית ואינם יודעין למה ומכאן יל' שהנקודם כמחק מדקאמר עזרא לכך נקדתי אותם ואינם הם כאלו לא נכתבו עכ"ל.

רבנו מיימון (אניו של רבנו משה) ז"ל בס' דיני פסלה ומוצד (סוזה מן השולל צפ' השנן מ"ר שאלה צ') וז"ל דע שאין ראוי לכתוב מתחנת כחצי הקודש שלשה חצות צדום עינים צלי שרשום ואם כתבן ונקד עליהם מותר ואמנם שחיס יכול לכתוב צלי נקוד אצל ג' לא אלא אם כן שרשום או נקד ופסוק נאמר ישמע' ואחר כך יכתוב או יקד עליו עכ"ל והוא השולל מה שנס לאותן נקודות ועל זה השיב לנו הרב רבנו שמועון צד למח דוראן (ס' דף ט' ער) וז"ל ומ"ש העמנו ז"ל (רבנו מיימון) ג"כ שהרשום לכתוב

צלי שרעטס ינקד על האחותיו איז יודע מנין לו זע אלז כן רכנו אנשי ארצות ישמעאל ואיז יודע טעם לדבר וכו' וכו' ואיז יודע טעם לנקוד אלז אס נאמר טכטכותז חנה אסת או שמים קודם שיכתוב ב' ונקד עליהם כרי הוא כאלו נ ת ח ק עכ"ל.

בגאון כרז רבנו האי נשאל מרז נחשון צר צרכים ג"כ צידן"ל אלה הנקודות (סו"ת הגאונים ילאו מחדש ע"י ספרת מוקלי כרדמים סנה מרכ"ד שאלה מ"ד דף י"ט) וז"ל השואל ועוד ראינו דיש מן הגאונים ז"ל מנקד על הפסוקים ויש מי שאינו מנקד והמנקד מנין יודע שהנקוד כשרטוט יפסם לנו אדונינו עכ"ל והשיב וז"ל ואכן קא מצינ גאונים ז"ל מן יומי דרבנן כצורא דכתבו לכל אחרותא פשוטי ודיאסקי וכתבו פסוקי כמות שהן ומשרטטין או מנקדין וכיין קא ענדיין והכיין קא שמענא דור אחר דור דהאי נקוד דמנקדין כשרטוט משבו דהי שמעמא צהדיא שהנקוד כשרטוט לא חזי לנא אלא מיהא עמא דבר וכמותא כיין ענדין עכ"ל ומתשובתו נראה לכל והוא פלא עלום כי בגאון ר"ה לא ידע טעם הנקוד כאשר אנחנו צרנו למעלה בדקא יאות על מי האמת.

הכותב פה וויגא ערב טנועות חרכי לפק זלמן סטערן י' כ"ט

כותלי בית המדרש

מאמר א.

שלוש מחלקות של שמאי והלל

(פרק א) גרסינן במסכת שבת ע"ה ע"ה. אמר רב חונא צב' מקומות נחלקו שמאי והלל. שמאי אומר מקד לחלל ואהלל אומר מקנים ומכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא קצ ומחלל חייב צלה ומסבגדילו המדות אמרו חננח דבשים קמת חייצין צלה ר' יוסי אומר ה' פסוקין ה' ועוד חייצין ואידך הלל אומר מלא סין מים שאונים פוסלים את המקום שהייב אדם לומר צלשון רבו שמאי אומר משעם קבין ומכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה עד שצאו צ' בריים משער האשפה שצירושלים והעירו משום שמעיה ואנטליין ששלשה לוגין מים שאונים פוסלים את המקום וקיימו סכמים את דבריהם: ואידך שמאי אומר כל הכמים דיין שעתה והלל אומר מפקידה לפקידה ואשילו ליימים הרבה ומכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא מעת לעת מועט על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה מועט על יד מעת לעת עכ"ל.

זאת הלשון של רב הונא צב' מקומות נחלקו הוא לשון קלה ור"ל צב' מקומות מלינו שנחלקו ואמנם לא אמר צב' דברים נחלקו לפי שצאח מלינו יותר מה שנחלקו צו אל צמטפה לא מלינו אלא ג' מקומות שנחלקו צדברים שלא היפה צכן מחלוקת עד ימינו. וכיין טרב הונא לאו גמרא גמיר לה אלא הוא קייל ליה כללל ממשניות הסדורות צפי הכל הציא לטולא מתניחין דברי סכמים ואיך אע"ג שאינם מן הליך לעיקר ענינו. ואמנם הסדור מסדקן חלה מקום ונדע הוא דבר שכלוי לעורר עליו שהרי כל חילו ב' דברים הם שונים צמשנחיתו ריש עדיות ושם שונים צבדור זה דהם חלה ומקום. ואולם כד דייקת חמאל דפלוגתייהו לגבי חלה ומקום לא נשנו חו צמחיתין ולא נמאל צמסכת חלה וצמסכת מקוואות מפלוגתייהו ולא מידי חה לפי משום שכבר צמלו סכמים את דבריהם אלז פלוגתייהו צבי דהם הוא שונים ועומדת צרים מסכת. דה. על כן צבי אומר לי כי המסנה הראשונה צמסכת עדיות הוא פיספות מקופלים אחרונים פס"י דברי רב הונא שלפנינו ואמנם צעיקר המשנה לא צאו רק צ' דברים חלה ומקום

ואותן ז' דברים נקיס רב חונא ותיסיף עליהן עוד אחת מעמכת נדה ולכך קדרו עולם
יפה חלה מקום ונדה:

ומנא חמינא לה עוד שאין פלוגתייהו לענין נדה מאותן שנשנו צעדות הוא מן
החובספתא כיש מדיות.

שאמר חסלת החובספתא שהנחתה צפיתיה התאמר עמסייתא נחחיל מהכלל ושמיא
קדרה אח"כ פלוגתייהו דשמיא והכלל לענין חלה ומקום ולא אדכרה לכו לענין נדה אלא
ש"מ כדכתיבנא. ואומנם עניין אלו השלש מחלוקות. וטעם למה החכר בחרתי שמיא ברישא
ובחרתי הכלל ברישא. ומה כוונת הנואמר שמיא אדם לומר בלשון רבו יגואר צפרקים
בנשים:

הכתב

מכתב בענין סוד האלהות נגד כת ש"י

ע"פ כתב יד שבאוצר הספרים אשר לקיסר יר"ה.

מקורות ומקורות שפני לני והכח שנחשפה על יד לא נודע לנו אפס קלמן מתוך ספרים שנחשפו
רק אחד זעיר ושיים במשפחה. שמיא ויקורי סכס חסא לא נודעו צניכור אלא זה ידענו כי מרמס
הקנלה ילחא ומשעת סלר"י ודפוסיו ולמודיו. דבריו ועניניו סלח הס כמובים על פסר מאורעו מ
לני, וקלור לילח נובל לני והס היו מקורות נפחמים לני מרדכי יאקס בקפדו קורות ד
סיפורים וסכס. הספרים הסס ח"ס אלא חלחן עלי הססס סוס שיקס רוב ופוד סכניוסס
בקפדו. עסס סניי נוחן למניי קורס יקר ססר סדש אסר לא נודע שזן מנא עד סיוס שס חלקת מחוקק
ספון וסשעע ממוס סדשוס וכלורות לא ידעסס עד ססס. לפי עדוס סססס יאקס נולד שפני לני שפנת
ס"א (1641) ואלסאי בספר Theatrum Europaeum אכרס שפנת 1656 שפדעס סס סכוסס
שפנת ססס סס ס"ל בן ל"ס ססס ולפ"י נולד קרוב לשנת 1627 ואמר עוד שפנת 1650 עסס אס
עלמו משיס וכל זס סעוס ונולד סעעוס ססס ססני ססלוק שנין ס"ן וס"י ס סססל סכ"י ססססס
שסס נלמר סכסס מקומות סססס ס ס"י ס קור ססלסוס שפנת ס"י ססס 1650 עוד סכסר ס"ל
סכסס רב ססר סכסססן וססו ר' סלסס לבנו כי סכסס ססלו סל שפנת 1665 יססלס ססססס ססס
צקירוב עס מ"כ סעל סעסע סססס ססס זסן סססלס ס"סס ס"ן שפנת סכ"י וסל"י ר' סל סס זס סס
ר"ס סל"י ססן סססס לו סכסססן (ע"י סססס סססן לר' יוקס סווססן ס"ד לר' מ"ע ע"א) עוד סססל
סכ"י ס"ס אסר סססו ססן וסכסר ס"ל מילס כסן ס לוי וסס' Letres juives מילס כסן סכ"י
ובלי סקס סלשסן סכסססס על ס"ס אסר. ולרעס סעל סססר ססססן ססס רלסס ללשס סססססס אסר סססו
ד"י ס"ן - כס ס"ן נססס דרועס סקלס ססססססס וסססססס לרס ססל"סס וסל"סס סססס סססס
סרידיס מנעס וססוקס סססס Peterman סססר, כי שפנת 1852 רלס כ"סלססס 'סודי' ס' מססס
זססס אסר אסר ס"ס לרססס אס ססססס סל סיוס ס' כסו ססססססס עוססס Reisen im Orient
Th.1 S.217 ועל זס מלססס קלס סקד סין מן סס סעססן סלמוד דרעס ססל"סס ססס ססססר
סכסס סכסססס סכסס ססססס סססס ע"ע רלס רלס מל"סן סססס סססס סססס סססס סססס
כידוע סין סססן מלסר אסר אסססס ללסין ססססססס אססס ס"סס כי קלסס סעס ססססס סססס
ועסס אסר לרסס על סססר וליד סססס ס"י.

זס ז' סססס ססר לי יר"י סססס סססר סססר Dr. Friedrich Müller מוסס לססו סקסס ססס
סדסס ססססססס סססס וסלס על סקסס וסססססס ססס סססר סססססס על סקסר יר"ס סס ווען סססס כי
זס זסן קרוב סססס ססס קוסן אסר כולל עניינס סכססס על כס ססססס לני וסלסר נמלסו דבריו סני
וולכסס ולס ססססס וססססססס ססססס סססס וסס מלר גלסס ססססס כלסר רל"ס כי כלסר סססר כן
ס"ס. סקססן ססס כולל ס' ססס דסססס אס ססו כי ססס סססר וסוד ס"י סססס ססססססס
סלסס סססס ס"י עניינס סקססס ע"ד סססר ולמנן ססססן וסססר סל"י ססססס סוף דבריו ס"ל: וסססר
סססר ססססס סססס יס סססס ססס סססס עססס סססס סססס סססס סססס סססס סססס
למל"סססס וסססן ססס סקססס ססססס ססססס ססססס ססססס ססססס ססססס ססססס ססססס

במזיונות שוא וגם זה סימן סדור הזה באולמינו כי כן חמלא נס' זרים מנוסה שלעמית לבא יקומו כמה מלכאים כופרים בסקצ'ם מנחמים באלהותו ובס' אשר ראיתיו בלומייר כדפס קרוב לק' שנה כחי שבסוף הגלות יקומו ג' מלכאים והם יגרמו בלגולים גדולים ויולילו אמונות רעות במוך ישראל והטעם שאלה יוכלו להזכיר את השם באותיותיו ולהכריז בלורם סלדיקים להגיד סמנם ולהכריז מזיונות ולסודיע עתידות ואני חתן לך העלם הנכונה כאשר עשיתי להס' ר' אברהם המכונה גיליו צרודו³⁰) שקבל אלהותו של הקב"ה ששה חדשים ולסוף שאל מה להאמין בש"ץ כי בראשונה הסזיק באמונתו ואס"כ נדפס ממנו ונעתה הדיא מור להכנס בלבו כיוון אמונה ואני אמרתי לו שעל כל פנים צדיעות ואמונה קוד אלהותו של הקב"ה הסג' באמת ובדקס³¹) ועל ענין העשית למה הוא מורה שכלו כי אם מן המחים הוא שכבר מת ליטועת ישראל יקום נחמיה אז יחברר אמיתו ואם נסתלק והוא נעלם כאשר יתגלה לגלות ישראל יודע משיחיות³²) כי על כל פנים אז חין לדין אמונה ולא חקירה וזאת אשיב אל לך כי אין ראוי לדמותו בעבור מיני האמונות שקבלו רבים בזמנים ובעקבות דמקיס זה מזה ובראשונה האמין שמעין לא ילא שום כפירה כי דומה ופאל ייגי ואמרים דברו שקר והם אומרים כי האיש שהוא היה לדיק ומסיד וקדוש מכבודיו והעידות למידין ואמרו שחמיד היה נוסק התלמוד והמדרשים ואומרים שהנאים והאמורים הם היו אבותיו וורכותיו נחמיה קוד האלהות שבצילם נחשורר מדבריהם לחקור ולבקש את הס"ת ובהם מלא אורו וכן אל המלך הזה רבים ישאלו עמכם אשר שנייד לכם מליחותו מהותו ורוממות אל אלה"ה³³) לא³⁴) השיב³⁵) שהוא יליר כפוי של הקב"ה ולאשר אמר שאלה"ה היה קוממו נסוף בעולם ועד קופו ולאחרים אשר שאלה"ה הנדים יותר משונה עד שהוא שלק מע"כ ולרבים אשר שאלה"ה נשמו רומניית עליונה על כל שרי מעלה עד שבאו מלכאים השדרת לקבלו לאלוה והמקצלים הגדס זאת כל אחד וא' לא העניק צענין וחסדן שאין עוד אלא מה שמענו מהסכם בן הסכם אשר שאלוה הוא חמ"ה³⁶) ולאחרים גלה קוד' דויה המכונה ב"ל מיוחד צמדות ולמעשים אשר שהקצ"ם הוא נשמה עליונה שגדלס מכס הס"ר ואין עליה מלוי עליון ב"ל הס"ר לבדו והכל אמת ומשפט. אמנם נמשטי' ד' אמת לדקו יחדיו והאומר שהוא מדיס כלי גמור ואינו חפץ בנשמה לאמר שכן קבל מאמיר"ה סכל הוא והמקיים שהוא ג' דויה כולל כל השם נשמה ז"ל ואינו חפץ לספוק בנשמה עליונה שהשם נאלל ממנו הוא ריק וחסר דעת והעשית שאינו מואמין כי אם בסקצ'ם שהוא עלום סכלי מופשט מס"ר ואינו רולם לשמוע ענין המדות לזס אין סקנס כי כסש צמדות וצדדי אנשי כנסת הגדולה וכל סכעיישראל הסנאים והסמוראים יודוע שמי שאינו יודע אינו יכול להכחיש דעת צעל סנרל והסונר סקן וכן הוא סענין אי אפשר לעמוד נגד הידוע ולמדכנה הזאת לא בגיע שום סכס עכל אשר שמעו מאמיר"ה.

ואתה למה פוקע על ז' הסעפים שמענת מר' חכמים אשר נדחו מסלורניק אל מנחם³⁷) קוד אלהות באופן שהם קבלו ששה חדשים מהצד נתן לפי מה שאמר לו

אברהם צרודו סקיס צמח מע"ה אחד מרבני ירושלים ע' פנחות סלרן ח"ד דף מ"ג ע"א³¹) פי' לא ילא על כי האמין בש"ץ כי הקב"ה יקבל הסגים באמת ובדקס³²) משיחיות שם מושע מן המים כדוע messianität³³) מדברים הללו נאמרו על ט"ז³⁴) כהן סליג דברי השומעים כלונתם מ"ה הם יאמרו בל"ם ויאמרו: בן הסכם אמר שאלוה הוא מ"ה וכיוצא מלס חכס הורה צללות סללו על רב ומורה כהן הוא ט"ז³⁵) איעשר שהוא Mekinez בצאריקא סלמוניס³⁶) Kreta וכן נקראת סלי סלל

חמיר"ם ומי כמוהו להצין דעתו או למי כמוהו יגיד חמיותו לבו. והלא יותר כחכם שאלות הוא שהי"ם וגם החכם משה פראנקו אשר ביום הוא שז עתה נצטוו מתקדמו (38) עבר דרך גאליפול (37) וישב עמי חמש ימים וחמיר לי עם שקבל ממנו ונפירותו נשבע לי ששמוע מפיו שד' הוא עליון יותר מא"ק ולא ידע להודיענו שורשו אם מעשה"ם אם מה"סר ואני חורתי לו באלה ששורשו של הקב"ה הס"ר הוא. ועתה דע לך שהקב"ה אינו מדע או ספירה ואינו הס"ר ולא עני"ם כי אם נשמה אחת יולדת יולא ומשחלשל משורש כל השרשים יחד עם סכי"ם (38) והוא ע"י שמו הנודע ממנו מתפשט וכולך ויורד ומחלשלש בנפירות נשמה בגוף ויש לנו קלור אחד אשר כתבתי בזה ספרו ונחמתי (39) באומיר צע"ה אלוה לחמיר"ם שיעחיקורו ושלחתי לו כדי שתמלא נחם רוח והאמת יורה דרכו ולפי מה שדרך בנפשו למי אכסנו עובדים ובאשורם מלא כחוצ צפי' המורס להרמ"ם צפ' יחור שהמדנר עם משה והנחמן הכורה הוא השם הגדול (40).

ולפי דבריו מלת כת"ה הוא שאנו חייבים לקבל לאלוה וכן דעת החכם שעשה פירוש לם" המוכנה הרחב"ר כי אנו (41) והרצ"ו צי"י צפ' צדקסית וצפ' יחור וצפ' שלם לך נילס הענין זה יחור מהס וכלל דבריו שאלוה הוא מ"ה וכן סמכת סריקאנס יולא חמיר"ם כיה נער והחמיר להכנס בקדו האללוה וכמו שדבר בקבלת החכמים אלה חסד נמדת הכ"ה וזהו מה שגלה לתלמידים שכתב הכ"ה וס הקשו לו מדברי רז"ל ובשולל הגדול היה מתרץ ובסוף אומר לם ר' יתן סמכת. אח"כ נחמס ועשה באומותו וגלה הפנימיות ו' דחויס ובסוף דרך קלה היה אומר שהקב"ה הוא עניו אחד מכם הא"ס העליון ואין לך שום פרט מאלה שאינו בדברי מתנאים והאמוראים וא"ל צפ' חורס והמיק' ועור יש לנו הסגס צמין כום שלם מלחתי רוח ממנה בכל אלה לקבלו האלוהות מפני ונלחי הסגס הולח לא יחכן שיחמל שום אדם שהוא יודע באמת למי אכסנו עובדים סגס מתקשרים ומתקשרים (42) רוב הדעות. ומה ששאלו איך יחכן להאמין שנחמלס מברכ האר"י ז"ל הסוד הום כיון שנגלו אלי מעלומות סמכת צעולס החורו ונפולס המיקון ואין מקום אל סמכת הולח כי אמת מתרץ חלמח ובסוף בגלות ישונו צני ישראל יצקשו את ד' כי לא נחבר הבית עד שספרונו ואין שום מלאך או מניד רלוי לגלות לשום אדם סוד האלוהות וסמכת סרס היא גדלה מלמעלה וגם סמכת סרס נחמלס בזאת למח דחם סרס ש"ן צמתי ידיו סמכת האר"י עם סיות שהוא באמיתותם כי ממנה נולד לו צלול ולא תופלס צמס ססוס (43) יודע ורודף לדעת את ד'.

עוד נחמסכת לדעת פסר דבר להצין לפי שכלל שאלוה שגלה האר"י ז"ל והר"מק ז"ל ומה שאני כחצני וסודעתי סכל ענין אחד כי חוס הא"ס הוא סגסס העליונה סממסס דרך כל סמדרנות לחיות צחוך האלילות כשמה בגוף חס ממס המלילות של ס"ס צמ' נשמה סבניס סרמק צכל ספריו ונפסר צסער עלמות וכלים וצסער סמלחות ונפסר סממות כי אלה ס"ס ססס עלמות צחוך ס"ס ססס כולס אינס אלה ממות אחד וסמכות הום הוא סר"ר עלמח וסדמיון לום מה שגלה האר"י סום לכל ספירה וספירה אור, פנימי ואור מקיף ואינס צ' אורות כי אם אור אחד עלס אחד וספסרס שיש צין סכמיות אלו סמס סמחלשנ ומחייסד נספירה ר"ל צחוך סכליס הוא כמוגנל ומה שלם כנסס סקקלס אור סמקיף ואין לו סחוס ולא שיעור ולא בגול וכן יש לכ"ר צ' צמיות מה שהוא מחלשנ צחוך ספירה לסמיותם ולססססס ולגורו ולקיים כל סממלחיס

סמממס (37) Ikrid Gallipoli כירוע (38) סכי"ם וסלר שמוס הקב"ה ססס נמלסס כחן ידוע ענינס ממ' ססור וסלר ספרי קבלה כנון ס"ר א"ס עני"ם וסלר סלור להעיר עליסס (39) ס"י סלסר סססס (40) סעירי ידיו סממסר סממסר סללו כי כן נעלל צממ"ן פ' יסורו ולפי"ה יש להניס רמז"ן ססס רמז"ס (41) ז"ל סעירי כי סקניס אינו מרס (42) ר"ל ש"ל מוספסס (43) סלר מלס, ססוס"י יס צמתי מלס סלס למעלה מן ססורס ולא יכולתי להעסיקו כי ססוסיוס נמקקס כמעט (44) ר"ל ש"ל

עלמות מוכרם לקחת לנזם צמולא קדישא כדי שיוכלו הספירות דז"א לקוצלם והיא רעוזה בלוח ר"ן דהוי' ועוה"ר נשמת הפרטוף האחרון נוקבא דז"א הכמוזה בלוח ה' דהוי'. דרי שהוא מגיד כה' וי' דהוי' שהוא בכללות השם הנכבד והגורא יורד מלמעלה. דרך השם חכים דרך הכתר איהו נגיד ונפיק נחית ובהיר צפירא דז"א וצמיחוד בהם נבדל הכל ואם חנקם בכל חכמת הרצ מאין ואין ומתי משתלשל השם הגדול שבור נשמת הפרטופים ויש אלף מיני קוסיות דנצרו כל הענין נוגע בקוד האלמות ואין להקשות אחרי שהוא הורה צפ"ר דלגיונות שפירא לו לפי דעמו שכל תפילתו ומעשיו עולים עד ז"א והוא מחקן בהם ומעלה אותם למעלה וזה קוד גדול עמוק עמוק מי ימלא וד' יתן חכמה עכ'. וצפ"ר ימיר אחר צפ"ר שאין לנו לדבר צפ"ר אלא להאמין שיטתו וממנו שורש כל השרשים כי רעיון צפ"ר רעיון ציב גם גלה שכוני ח"ס אינו רומז לם"ר כי אם ליוצא ממנו וקורא הוא למחייב המליחות בעל דבון ולרעון בעליון מכנה כנוי ח"ס וזה הוא הח"ס העליון תחילה ⁴⁸ כל הממלאים וגם נקרא עננים רעון דכל רעין שאין עליו עלולה עליו ואין עליו למטה ממנה שמשמחה אליה וכן כתב הרצ עזריה מפאגו צפ"ר יונת אלם ונכונה מקומות אחרים הרי שמהליל הנקרא ח"ס הנלטייר לשך את האון בנורה ענול ממנה יורד הקו אחר ישר המכונה שוש ח"ס אינו חס"ר אלא ענן יוצא ממנו והוא מקיף כל העולמות והוא נשמה פנימית בחור האלילות.

ומכאן תבין ששמות הפרטופים שהוא חוש של הא"ס שבהיותו מלווה נקרא בשם הוי' ונעזר והוא צורך ואחר חס"ר ח"א עלול ממנו ובהכרח שרצ יאמין שאלהי ישראל נשמת הפרטופים הנקרא הוי' דחייב ושם הענן אינו חס"ר ולא היה זמן רב להאריך ולברר בקוד הזה לפי הראוי כי נכחלק לעילא ונדדרי כה"מק אין קיים כלל ועיקר כי הוא האמין היות הנשמה המלווה צפ"ר דלילות חס"ר עלמה וצפ"ר מגיד שחלק לי היות כוונתו שהחלק של חס"ר המעלה בכתב הוא נקרא בשם הוי' מוכר צפ"ר והחלק הנשמה הוי' נפתח וצפ"ר וצפ"ר וצפ"ר ראים מחייב פ' ושמה כתב כה"ר כי מאן דאיהו לנו סתים צמחצת עה"ע קרינן לים דהיינו חס"ר ח"א שתי ס"ר יש בבלא חא' הוי' נפתח נשמת כלי הכתר ועה"ע חס"ר צמה שהיא למעלה וזה לא יתכן כי בבלא שעה"ע נו סתים צמחצת ר"ל פנימי ולא אחר לעילא ועוד חיד יעלה על הדעת מה שהוא הציב צמח מקומות שאין שם אל חס"ר ואין ראוי לומר עליו ישמח וישפיר ויחזקוהו בי הוא המשנה והמשפיר והמרום ⁴⁹ והמנצח לכן חננו צמה שהוא מלווה צפ"ר יתן מליחות לדבר ולשבתו ולמלאו ולעוצרו ואני שאל ממנו כיון שהצורך ומצור חס"ר הוא צמחיה מלווה המנצח מי יחיה אם יאמר שחס"ר צמה שהיא הצמחיה העליונה שאינה מושגת מצד אל המלווה נמלא שהוא המנצח והוא הוא המצורח ומלילה לחשוב שגשג כזה כי יותר טוב לעצור הדבר דלריד עיון ואם יאמר שהצמח והעצירה לריכה אל הכלים זה לאריר שפע מהעליונים אל התחתונים ח"ר אין צרכותו וצמחיתו וצמחיתו הפיסה מכוונת צפ"ר והוא צורח מה מאל. עוד אחר שם' היות דהיינו לעלם הם יו"ד עננים יולאים מהם הגדול כי צפ"ר גילה דעמו שיש יו"ד מדות כלים כהקראים צ' שמות שאינם נמקשים איהם צמח י"ס צמח וגו' וצמחם בהשמה יוד היות האמורות ששורשם שם הענן הנקרא השם המיוחד בשם צן ד'. ועתה מה נוכל להצין מקבלתו אחרי שם' היות שם עננים משתלשלים הענן יותר פנימי אם נחשוב שה' היות שם' צמה שהיא נשמה בחור האלילות מוכרחים אחרת לפי דעמו לומר שורש הוי' שהוא שורש חס"ר הוא צמה שאינה מלווה וזה יחיה הדבר מנגד כל חכמתו כיון שחס"ר צמה שהוא שורש כל השרשים הוי' הוא והלא מדבר הזה הזהירו צמח מקומות שאין לם"ר צמחיה העליונה שום דעו לא שם ולא כינוי לא חפיקת משפחה לחק ממנו.

⁴⁸ ל"ל ספלה ⁴⁹ ל"ל המרום וכולם צינורים פועלים הם

יעוד אחר עשה"ע פעם הוא הכתר ופעם הוא הס"ר אצל עב"ה חמיד סק"ר הוא ואין
 לו על ה"ס מלוי כי אם הס"ר ואינו רואים שכל מקום מפרט מיות ח"ס סכר
 דלילות וזוהר פ' בראשית דף כ"ב וצ"ק ו' ח"ד ל' מלוי עשה"ע
 אחר לכתב נעשה אדם ולא נלה לנחלים רש"י שם לעיל עליוס על עה"ע שרואי
 לנחמה צכיו עב"ה סק"ר מקומם על הכל ומליחותו ידוע מכל אע"י שמוסחו לא
 נדע למוך ממנו ומי יתן וחייתו כמוך למלוא נחם רוס צקשי סכמה ולדע דברים כי
 עשה צקל תקנתי הכל שמונתי כלמונת סרמ"ק וסרצ צל"ו ס' .
 ועתה ראה אם מוכל להלדיק דברי הסכמים האלו כי דברי אני לחקם סכנו
 סמורגל מימי מר"ע ויסועפ נן כון צפי כל ישראל לרמו שאלתי אצרכם יתקן ויעקז הוא
 סקדוס צדוך הוא כי יסועפ נן טון הוא סקר הסנח הנפלא עלינו לשנח ללדון סכל וסמס
 סזכיר צמקוס סס סריס ואלו עשמוס לפני מר"ה סק"ה וצ"ב' עוצי 50) מוזכר
 אחר צומן סכסרינ מלך אשור ואנשי נקסח סגדולס צקדיס ולמי סנאל לו סס סריס נעלס
 וניסוד נלה סנו סק"ה צמקומו וכין סלין ססס סוס רמוז אל סק"ר כי אם לללתי ישראל
 סעלוי סכמו סס סנו סקדיס אין רלוי לחסו אל סק"ר כי סוס אינו צדוך ואס יונן צמלח
 צדוך ססוס מקור סצרכוס אפילו סכי אי אפשר לאומרו על סק"ר כי מקור סצרכוס סוס
 סכסר וסמולת מנידות סוס סמל כי קדוס וסכסגדו אומרים על סמוליס ולל על סק"ר
 כי לא יאמר עליו סוס סנו מצינ סיס דבר וסמנו סנו סרצ'ס סכס וס"ס פס
 אור וסועף קדוס וסמור סעל וסמורכ וסנגד קדוס יס קליס וסנגד
 צדוך סרצ'ס וסנגד ססד אחר ואין לסאריך כי זס ידוע לכל סכמי סמולס
 ואמח ולינ וסכו וקייס סיס סס לסקדיס ססוס נקדס צו וססס סוס אינו מלס
 מורככת עלות יוס ססס לו עלות יוס סכס יוס 31) כי אם עלס אחר סכל
 יסיד ומיסד טועפ מעלמוס ממוסו סל סקדיס כאור מן סשמוס וסמעיין מן סמקור ועל
 ססס סכסכד וסגורל סוס מרצ'ס יול פ' ס ססוס סס סעלס 32) ואומר ססקדיס וסמו
 דבר אחר יען ססוס סמו וסמו סוס לא זס צלל זס ואין ססס צור סמוליס כ"ל אלסינו
 ר"ל סקדיס אינו צורל לצדו צללי סמו ואין ססס סכסכד צורל מכלמד סורסו ססוס
 סקדיס ע"כ אין סקדיס צללי סמו ואין ססס אלול צללי סקורו וסרעיין ססוס טועפ
 מעלמוס נפס סלדס וסכלל נקדל דעמ וסדמח וסנפס עלס ח' לא צ' ספדיס ואין
 ספסס יודמח צללי דעמח ואין סדמח יודפ וסופל צללי ספסס ולימ זמן סירולל צלל
 סרי סלפי סכמח סריל קכלת ר"ל וסכמח סר"לני אמיחות סקדיס סוס צכל ססס
 ואינו סק"ר וססס סנוצ סמנו סוס סכמח סכלית ופנימית צדוך כל סליליות ויס לסס
 סכסכד וסגורל סוס נשמוס סספ' נגלח וססמח וססמח סוס צל"ל וסלול"י רמח צלוחית
 י"ס וסנגל צמח ססוס נשמוס צ"ל רמח צלוח ו' וכן צמח ססוס נשמוס נוקסל סרמח
 צלוח ס"ל חס סוס כלל כי צספס ג' לוחית יס"ן סס צנשמוס וס"ו וסל"ל נשמוס נוקסל
 סמלמח סס צעלח סס סריס וכן על זס סדך סס"ם ר"ל כלוליס צ"סו וסמלכות צלוח
 ס' ודמח סימור סכל סריס אחר וסכפל ססס ססוס סקדיס יס ג' לו נגלח וססמח וססמח
 סלו צממוס סל א"ריך או"ל וסכפל סלו צנשמוס וז"ן צמח סמור אין סגלי לנעל ססס
 צמי סלינו מימור צליליות וסכפל ססס סוס סנקדל סקדיס ססריס סמו צלופן סנלומרי
 סקדיס וסכ"י אור סוסקיס צז"ן וססיסל סנחורס סורסס כי אין סס צללי צכל ססס
 אכל לא סכנו לומר על ססס ססוס נעלס עד אין סוף ועד אין סכלית או סלל יס סכמח
 וססמח סוספ צו צסוס לר כמו סממיד סורו וסגידו על סקדיס צכל ססס וסעמור סלל

30) ע' על סקסר סוס Wolf bibl. hebr. q. 200 לוחית ססס ר"ל לוחית סכסמח
 וסכסכד לוחית סכסמח 32) איפס כיון על דברי ר' אבינל סססס ר' ע"ל וע' סקסינ סכסכד סמ"א
 ג"ס כה סכסכד 33) כלן מניח סמלריס מוסר וסל דף קנו על דברי סכסכד סקול קול יעקב' פ' מרוס
 וק' קל"ו ג"ס ססמיס סקפריס סנור אל וסיקוסיס דף ג' צדיס סני' ספירות דלילות מלל ססס
 דף ק' עסס נקדלו סיס אצריס וסד נן מסיקוסיס דף ל"ו וסמח סלל ללמי מוס סמולל וסכס
 יסריס סמממיס סמוך סכסכ.

העדות והקירות בלשון על דרך זה קבלו על יד מחוך הדושים אשר דרש דרש ידידנו רבז הכהם המפורסם ר' אהרן יעללינעק ל"י צניח המדרש הגדול פה ווינן. ובהם צדאותנו שהעדות האלה כוונתם וכוונתם ומפלים אור על חכמות ונימוסים הנמלכים באומותנו בלי שנועד לנו שרשם ומקורם ע"כ אמרנו לחסד לפני הקוראים בחיות לבנו צדום כי חשענא נפסא מלך הכבוד והנעימות אשר צם ואף יהיו לחועיל מלך אמתהם. (המעריך)

(א) אבל עיקר הוראת שרש זה לא יחס או גידול וגדוף עם יכל, בול ע"כ מלאנו שרש אצל על מקום לומד עשז או דשא כמו אצל השמים, אצל מחולס, ואף על דרך זה פירש רש"י דרכי ליון. אצלות סבן מלאות גידולי ירק שאין עולין לרבל ועל פי זה משאל שרש זה על נ"י שתחמך על ממו מנמי המנהג שני שמת לו מח הים מנדל שער ראשו וזקנו וינחם ראיה על קדמות המנהג הזו ר"ל שמומן שהחלו להשתמש במלת אצל להוראה זו כבר היה מנהג זה נורב.

(ב) בשר ולחם הערניים שתחמשים במלת לחם על צד וסערי צד צדש לחם להוראת מנעם אומה מחוקן מן הדגן וכן לכל מיני דגן ונתן תאר מיוחד למאכל מנחת בעלי חיים וקראו צד ושרש. דבר זה מנמי שרש לחם הוא תאר מיוחד למזון והערניים ציינו קדם לא נאחזו בדרך נוספת רק נכסו לנשחמשים ומקום למקום עם עורכים (נאמלדען) וכן אדם כאלה אין מוונתם אלא בצד זה הים לחם אצל הערניים שכבר מיני קדם יצאו בדרך ונאחזו זה ועסקו בעצות האדמה והים עיקר מוונתם מוון פרי הארץ וקראוהו לחם זה ראיה שתעצרים בעצמם היו נוטים להיות יושבים במקום אחד.

(ג) דבק עיקר והמלת הוראת שורש זה הים דנקות ממשית של קיימא בלי שיחשד ונבדל ע"י תכונתו זאת משאר המושגים המורים על חיצו שני דברים יחדו וכבר התעוררו ע"י צנ"י סנהדרין (קד) הנלמדים לבצל פטור כלמיד פחיל ואחם בדקקים כשתי חמרות בדנקות זו צו במתנתא חנא הנלמדים לבצל פטור כלמידים על יד. אשם ואחם בדנקים ונ"י דנקים ממש, ולכונה זו נאמר על כן יעזז איש את אצו ואת אמו ודבק בחשאו ודו לבשר אחד כלומר דנקות ממש בלי פירוד כמו שאין פירוד לבשר אחד מזה הים נראה שנתחלת הכריאה הים מונס ציעור קשר האישות שלא יפדו ושלף ינכס אדם את אשתו ע"י גט פיטורין. אונס היעוד הזה משך אחריו נטיית בני אדם אל הפילוגאמיה ר"ל שפ"י שדבק איש באשתו על ימי חייו ואף כשלא היו לו בנים מונס לא הים משלמה לנפשה ע"כ לקבץ זו לקחו נשים יוחר מאתה, אצל היתה זאת מחכמת כסס יח' נותן החורה להחיר להם פירוד האישות ע"י גט כדי למעט הנשים אל הפילוגאמיה ככל האפשר ע"כ הפשתמם במלת דבק מורס לבי שמהר הכונה הראשונה קורם מתן מורס הים ראוי שלא יחשדו קשר האישות כלל וכלל.

(ד) חמור ואחור. מן הכחוש בשופטים רוכבי לחונות לחונות אלו רואים שהים מונסם שגדולים צעם רכבו על לחונות לזה רמז הכחוש בצרפטים אצל בלעם שרכב על אחור מפני שהים מנסי הכוח ונהג מנהג השרים לא כן אצרים ומשע ע"כ רכבו על החמור כדלע העם מפני עונותיהם. *Baufanius* l. 2 c. 18. מספר ע"פ קבלה ישנה מהמלאת קרץ ענפי הנפנים לבנת גדילתן ציתרון עז ולממן חללונה ע"י לעשות פרי יוחר ויוחר. ומספר מנעם שהים כך הים שם אשם אחרו חמור צשורק הנפן והחמור אכל העלים והענפים וראו שפ"י הסרת הענפים כרצתה הנפן אש"כ בגדילתה וענפיה פירוחים מזה אלו רואים שהיתה האסירה של החמור הנפן ה"י לזר על רצו הנמיטה וענפיה ה"י וצוה נפן המלילה בחורם צברת יעקב: אשרי לנפן ע"י רס ולסורב קה צני א חוכו. וכבר רמז ומפורס מן השווי שבהוראת חמור שצאיתי קורא בס' ליון חמר שרש יחוס מזה בהוראת שני המושגים צדש זה.

(ה) חוה עיקר הוראת שורש זה מענין דבור ולילה ללילה יחור דעת. וזה ג"כ המוון בדברי הכחוש ויקרא אדם את שם אשתו חוה כי היא היתה אש כל פ"י כלומר

שיתם אם כל מדבר לזה חתום חונקלום וישי האדם לנפש חיה לרוח מאללה. וכן הוא נלשון רומי שהאדם נקרא homo וענינו ב"כ מדבר ועמה לשי מדברותיו של חונקלום מ' הכחוב בן ויפת באשיו נשמה חיים כלומר חיים הכוחניים אשר יקודם נשמה שהאדם מדבר וזה שאמר וישי לנפש חיה כלומר לרוח ממללא וע"ז נוסדה הקבלה אשר לחז"ל שהקב"ה למד את האדם לדבר ושהיה לשונו לשון הקדש.

(י) באחד ממנו לדעת טוב ורע. אם גם שכללי הדקדוק מועילים לנו בכתבי הקדש להבין ענינים ושימוש לשונים בכל זאת אין להכחיש שמהם פעמים היו מדרשי ההלכה והאגדה יסודות לנעלי הגניזה והניקוד. והנה נפסקו שלפנינו כמאל' אבות בניקוד מלת כאחד על שנקדוהו ב' פתחין והיתה ראוייה להקדש צחקן וקבול כמשפט הנפדד חתום קנה הכרות מונחם במדרש חז"ל שצמחילתא מ' נשלח מ"ד מפרש פסוק את פסוק זה כאחד ממנו כאחד ממלכתי שכת ורע' אותו דייק פסוק חלל הקב"ה כותן לפניו שני דרכים אחד של מות ואחד של חיים ובחר לו דרך המות והמיתון במדרשו הוא ברחקת הנשמות ועמה גם לקבץ זו נקדו כאחד בצמחיכות להורות שכל אחד נקמד אל מה שלאחריו ואין מלת ממנו סומכו אלל המאמר כולו כלומר מ מכו ל ד ע ת ט ו ר ע וענינו כמו שאמר ר"ע ששני דרכים לפניו אחד של חיים ואחד של מות והכוונה ברחקת הנשמות.

(ז) ששם דרך כוכב מיעקב וקם ששם מישאל בהארזאלעליסמוס במקרה זה הוא דמוק וזר כי אין ששם דוגמה כוכב ע"כ נראה שגם ששם אינו מיון בזה על ששם שבו סומקל הסובל חתום ענינו כוכבא דשניט (פיקסשטערן) וע"כ השארזאלעליסמוס בזה על מוכנו יבא נשלוס.

(ספסאן יבא)

אהבת ציון

מאת מרדכי דושאק רב דגליל בנאא.

יומא מתניתין פ"ג כביאו לו את התמיד קרצו וכו' גמר' מאי קרצו אמר עולא לשבא דקטלא הוא, אמר ר' נחמן בר יוחנן מאי קרצו עגלה יפסיס מזרים קרץ מלשון צא צא מאי משמע? כדמתרגם ר' יוסף מלכא יאי בוס מזרים עמיתין קטלין מלשונא יימן עלה. אחה תחא כי אמוראי דבבל לא ביצו מלה זרה כמעט, אשר. זו שמשו במתניתין, והיה לורך לזכרה ע"י מקרא משורש, ועוד יומא מזה גם המקרא היו לריכים לזכרה ע"י חכום של ר' יוסף כדי לזכר על ענינו. ועמה עיין בירושלמי, לו היה נודע מחמול שלשם הוראות המלות במשנה, והאמוראי פירשו המקרא אם הוראתו היחה דמוקס צעייסם ע"י המשנה, ואלה דברי הירושלמי: ר' לעזר צאם כושעיה עד שיפסודו צו שנים או רוב שנים, ח"ר יוסף מתניתין אמרם כן, הביאו לו את התמיד קרצו דמשמע שחמכו לשנים וסופיק עוד לאמר, כחיל קרץ מלשון צא. צא, ר' חגיגה וריב"ל חד אמר נכוסה כלומר קרץ הוא לשון שפיעה, וסורנה אמר נכוסה שהוא לשון עקירה ממקומו מ"ד נכוסה מן הדא הביאו לו את התמיד קרצו מ"ד נכוסה מגליינא ממחר קרצתי גם אני. מזה אחה רואה, כי לא נפתקו בבורחת המשנה, והיא היחה להם כקשר פחות, ורק על בורחת המקרא היו סולקים, אם היא שיה בורחת המלה הוואת במשנה או אם יש לקרא הוראה אחרת. עוד ישראלים, כי לא הביאו בבל משנה מולעת כשלמן ערוך בירושלים ממתניתין דף לר', כביאורו לבית הספרות, ובקודם היחה וכו' מאי פרוש? אמר ר' יוסף פרוש אמרש, ופרש"י מכסף אחד בנאם ושמו פרוש. ובערוך מפרש בשרשנה יחרת: חז"ל יש מן הסכמים שאומרים, כי מפר מחמלה תחת הקרקע נקודם עד שיראה ענודת כהן גדול ביום הכפורים, וברגישו סכמים באותם חקירה שגורומו מקום שחמר ומלאו, ואותה כלפכה קרויה על שמו, ובפירוט הוא אין יקוד ומקור, ועד היום כזה אין פירוש מוחלט ודבור על המלה כזה ובקשה מאד והנה הסכם דמ"ל כתב שם בערוך חולי-הוא הערוך (מלכים ב' כג', י"א). או ספרנו צד"ס ח', כ"ו, י"ח ורוב המהמנים חתמו, שארשטאלט, וכעין זה נספר יוספון הדומי

קורות העמים ס"ו, י"א ס"י כי היה פתח שני שערים צהר הנית למעבר רחוב העיר. אבל אין זאת דעת יונתן, שמחננס הפסיק, פתח יחדרו האין (יחזקאל כ"ו יח.) פדוריא, וגם איתא צברייא ימנה גמין ס' ע"א ובקוה צפרוארי מה שאין ענין לירושלים וכלי ספק כי פדור הכוזב צוללים הים צוקרש עלמו, והסמך בוצעניום כחז שהוא מורכב מער שהוראחו צפרקי, אור"י ומגר שאוראחו, תמיד", והסמך עיואלד ס"ג לז 483 כחז שהוא כמו ברבר והוראחו סיון. יהיה אף מיהיה המלה היא קשה בהכנס לכו, וגם צנבל לא הצינו אותה, אבל הירושלמי לא הקשה מאי פדור, בשם הוראחו היחה שגורס ביהם. והצינו כל המשניות בין צענין היראח התיבות בין צענין הוראח הענין. ולהיפך נמלא צמשה דלקון מלה זרה מילדי נכרים, מה שחדלו צנבל לצאר, וסירשו אותה בירושלים, וז"ל המשנה דף ל"ז וקלפי היתה עם וזה שני גורלות של אשכנז ביו. ופי' בירושלמי תמו אשכנזי? פסקין והוא *מכוסטוס* או *מכוסטוס* בוקסציוס בלשון יון, וכן הוא צמר צראשית ס"ו פסקין וז"ל כחרנס יונתן (ישעיה מ"א יט) דמחרנס תאשור אשכנזי. ולמנן לא יכול אדם נרשט הטעות צהר הירושלמי את המלה ולא כן צנבלי והנה על מוכני טעמה בן קטינא על הכיור לא דבר הירושלמי דבר, לפי שאי' להם הדבר פשוט, שהוראחו *machina* אבל צנבלי כחזו מאי מוכני? אחר אפי' גילגל דהוה משקעא ד' ובודאי ידע אפי' פ"י דהנך כדחתן גם סוף עירוצין דף ק"ד ומומלאין עזר הגולה מנגלל צמשה, אבל לא ידע טרש ופחרון' דבר, ולהיפך גבי נכרשחא של זכב טעמה קילי המלכס, שיש לו שתי הוראות, נר ומורה, כי יונתן מרגס על פסוק אחשח את ירושלים ביריות אפקיד בלויין ובלשון ירושלים כמא דמנלשין בנכרשחא, כמלא ג"כ לקבל נכרשחא צנבלי לא נאמר עליו כלום, אבל בירושלמי איתא, תריין אמוראין מד אחר מנרשחא ומורנא אחר קונצינא מתרגס עקילס לקבל נכרשחא לקבל למפרס = לאמעס. מכל זה תראה, כי כל המלות אשר אין ספק בהוראחם אף שאינם מילדי העברים, לא יחורגמו בירושלמי, כי נער יפחרס, אבל צנבל אם גם ידעו הוראחו, לא ידעו טרשו, ואם היא מלה המועלת בספק, לא ידעו מאומה צנבל, או שנו צמחרון, ובירושלמי ידעו האמת לאמתו.

בְּסִיל בַּעַר פְּתִי אֵוִיל

בנים הנה מריעי לעד ומתי עקלקלתם מתי הדרך הטוב הישר והמועיל והכל כאשר לכל אין להם חלק ונחלה בשדי אדמת הסכמה ובקבלם אל חסד כבודי! סא חד אשר צורס לכו ידע ובלצו כן יחשוב כי הוא אחד ואין שני להמשיל לו צמכה ודעת כי לו לצדו נחמה ארץ הסככלה ואין סכס ואין יועץ ואין נזון איתו וזה אחד מן הספספים אשר חכמים הנה צעייסם ונגד פניהם נזונים ורק בחצונת נפסם ישמיו מצפסם ועליהם יאמר הסכס מכל אדם צורס בלכו היא כס"ל (משלי כ"ט כ"א) כי רוב הוראות מורס כס"ל בהנחה ונחמן כמו: אם צמתי זכב כקלי (איוז ל' ב"ד) הלא יראתך כקלתך (איוז ד' ו') ואיש כזה מתוך אשר בהיוני לבנו ירלה ועל משפחה נפשו יאמר כי טוב היא לא ינין ולא ילמוד סכמה ככתוב: לא יספוז כקלי בחצונה (תסלי י"ט ז') והוא כבוד ריק אין צו מים ומתוך זה אם הקרוז לו הוא הנער אשר הוראח טרשו ריקות הדבר ומזס צעירס לאן וחס צערס ולדעתה מזה בחלוק אחריות רע צריקת הקנה ועצר ספעה איס ממקום למקום אשר מתוך כך מוגרו כרלשון ריק הוא. וסכס האיס אשר לא סקן ד' איתו דעה צינה והסכל צער יקרא בשמו (דברי ד"ק צור אין צו דעה כאשר צרא ד' בהנחה) ומס נעים נחית סכמוב איס צער לא ידע וסכ"ל לא יצין (תהלים ל"ז ז') ודי לחכימא צרמיזא מדוע יאמר נעים ומירוח ישראל על צער סלא ידע ועל כס"ל סלא יצין - והוא בעלמו ובכנזרו יאמר צענותומו: ואפי' צער לא אדע (פ"ג כ"ג) וירעיה צקל מר לורס: ובאחס יצירו ויכסלו (ירמיה י' ח') ירנא לא לצד כי סס עניינא מרלות אור סכמסה

ולגנב מהשכיל הזה חכמים צעייניהם ונגד פניהם נצונים (עיין פירושם צרשמים: כ ס ל צ ע ר כי יאמר דברים אשר אין להם שחר).

לעומת אלה יעמוד האיש אשר ילך מנגד לאיש כסיל וכו' ס פ ח י אשר יאמין לכל דבר ואין בנה בינתו להגדיל צין דבר לדבר אם טוב ואם רע הוא וע"כ יאמר החכם: הבינו פחמים ע ר מ ה (משלי ח' ה') כי הוראת שרש ע ר ו ס היא הסרת דבר מולד לו (עיין דברי צענין שורש זה בצפרי כ"י חלקה) וכלונו לאמור: ע י יתן וכל השתאים יצונו יחמו ויצדילו סעי'ס מתקפ וסני'ס מסלת: וסנה הסני' כששע צינו וצין הסע'ל וכמעט קט יאצח סס י פ ח ו ס סטאים על כן אחיו אשר ידו אוחזת בעקביו כוא

כסו יל אשר על כן יאמר החכם: נחלו פחמים חולת (משלי י"ד י"ח) כי כסויל כוא הסופא או משננין לז כאשר יאמרו חכמינו ז"ל: אין אדם מוצא אלא אם כן נכנס צו רוח שנות וכלונו אשר רוח הכסלות הסעחטו כאשר אמר הנצי"ל: אך אוליים שרי לונו (ישעיה ח"ט י"ח) או מתקרון לז כ צ ע ר אשר עליו נאמר ואוליים צ ס ס ר ל צ (משלי י"ב) או אם נפתח והיה לאיש אחר כאשר יאמר הסבוק כ"ל משלי י"ד י"ח. והאחיל אם שנים רבות יחיה ומי לנלה לא ילך ולא ישוב אל דרך הסוד כי אולמו חסלק דרכו (משלי י"ב ג'). ועסה אשים קנלי למלין והיה כי ירלה ד" פעלי וועשעי די יכוון אוליה לאור ססר כחצית יד על שנות הסעחטסס וסכרדסס:

מענדל ב"מ צהמגלרעטן.

ביאור בתלמוד

מתוך כתב יד סאת יוחנן פאפע.

שנת ק"ט ע"ב מתני' כ! המשקין אדם שותה מין ממי דקלים ונשקו צגמ' (ק"י). סכוונת מלות "מי דקלים" על מי מעין ידוע סנוצסס צין צ' דקלים סנוצססס מוא צמעצמ' וסכוונת סמרפאין ומסלסלין סוסיסה כ"כ עד סאסר סחית כוס סליסי סס מולסין קקיס כמו סצלו אל קרבו ע"ס ואסר ססליסה מסו"ל לא ישרה נססי צפי' זה סלל נס למלון דחני "דקלים" לא יסחן ספירוש סזה כלמור סס צגמ'. ואליע סס מה ססס לפססק על זה סלסר סרק מעין אחד צעולס אשר יס לו סכוונת מעין מי דקלים? וסחון מכסירין פ"ו מ"ז מי סחני סצריא יולאים ללולים ונקיס מסוסיסה כלסר סיו ופי' רנצ"ס ורס"ס ססנצסס מסלסליס סרצס ע"ס וס"כ סגס צעלמך למס סקסס מסססס צסנת סחני סצריא אשר סס ידועיס סככוונס זו (וצלמח מללסיס סרצס מעינות דוגמחו סיוס צעולס) ונקסס מי דקלים אשר עוד לריכיס מיופס וחקירה לדעסס? ועוד סניח סחיות מלס דקלים רק סיוון סמקוס למולא סמיס אשר כוונס הססנסס עליסס ע"כ סרליס לככנס צה"ל סידיעס. מי דקלים" או מי דקלי מעצב כמ' סשנו צמ"ל לניי סר סנצול? אומס מלסחי פסרון סרצס על נכון סכורלח מי דקלים וידווס לז עוד כי סס דקלים וסס דקרים כמעט סוין סכורלסס. וסול צנמ' פסחיס (מ.) לא סליק לסו דקלל דמיא וסרס' רחיסח סמיס וכן סול צערוך ערך דקל ג' סכורלחו רחיסח ופעפוע ע"ס ועסה נרלס סכללס מססנת כל מי מעינות רוחסין צמלח מי דקלים (וצל סחולר צלי סחחולר כלמור מי מעינות דקלים וכן ל"ל לגי' מי דקרים) על סס ליכות רחיסח ומלן דחני דקרים כללס יסר על סס סעולסס וסזס יסיס כל סקצו. למיסור.

ביאור הבתובים

נרלסחי ז'. מכל סססס סססורס ססנצס ומלסר לא ססורס סניס' וסנה רניס מעני סיומח. יסערו סיסס לנלי מק וידצרו ססס ללמור ססס' סולל ע"כ נכסנצס ניסוס אל סכנדל סנין ססורס לצימלס אחרי סנלסרס סעמלס לנלי יסרלל סלנח לא ילדק דבור זה סכססור כעמל יסרו סיו מוסיסס ללכול וסנדללס מעין? וליי לומר סלל לנר סלין דנכריסס כסוין אלא לרצסס מן ססרסס מוכח סענייס נלוח לוון סס. אס נסיס פין על סורלסס

מלת עסור נמלא כי צדוק עיקר הענין צדוקו הסבצי נקיות הפך הזהמא והמלאה לו הכינים. צסמר מלכים בני נעמן רסן וסבר נקי מלרעת צסמות זס צסור נקי מקינים, צצכריס לניף צסור הפך סנגדים הנואים ציחוקאל ארץ לא מעסרס וממלאה וזוהמא וכן רנים וכלס מורים על נקיות דצר מה, וכן יאמר סלועו על דצר צלחי נקי אונריין. וקרוצ הדצר כי גם צמונן המוקרי נאז ויאח כסס, צלחי ססור" אף צסדצר מוחר צאכילס, וצכן כל מיני חיות ועופות סדורסס על סס טנעס הקסס ומזגס סרע אף צמון סערן היו מוחרס צאכילס, נכללו נכלל, "אינס טסוריס" אכן אחר מ"ח סמאקרו צאכילס סרט סכחוצ לומר סמא סרס לכס וסיונו מלצר סמלר עמסס אינס ססוריס עיד יחשנו לכס סמא אף אס לא ננגיעה עכ"ס צאכילס. וצסו אדרכס מוכח מלשון ספרסס שלמי זמנח ומקויות קידס מ"ח נכחנח צעת ססיו מוחרסס לזכילס. חסח אשר צפ' סמיני קרלס סמאסס לנח צעמו ונצסמחו לא נקראו אלא אינסס ססורס והנח ירעמי כי צמס' פסחיס (ג.) נחמו טעס אחר על עקוס סכחוצ אכן כצר ססמוסס רס"י צצירוש סס למח דוקא צפ' נח טססח מורס על עקוס זס ע"ס אצל ע"ס הדצריס סמאמתי למעלה נמלא כספומי זס צמסכיות כסאן כל דצור ודצור' על אופנו סרלוי.

סס ע"ז צ' "אולי אצנח מונס" וסס פ' ל' ג' אמרס רסל", ואצנח גם אכחי מונס" והדצר ססמו צסמר כי אצכרסס צעת הסיא עדיין לא סוליד וסיו עדיין הדצר נססאן צמי חלוי סקרון הנניס אס צאצכרסס אס צסרה ואסמר ססוה סיו עקר על כן אמרס סרה צלשון אולי מה סאין כן צצקצ סכצר סוליד צניס מללס.

תולדות הזמן ההווה

מכתב מוועין

1

(*) קול סאון מעיר מונלחט אויטטריא קיל כחולה חקרא סססכלס נרלש כל סולות, מפני סמד יוס מחר, כי לא חרע וסס ילד יוס? זס שלסס סנה ויוחרי כן דצרס סססכלס צלסוה, זס שלסס סנה ויוחר עליחי צכולס סעת מעלה חסח מעלה ענדחי צלמוס וציוטר לנצ על אדמח הקרס, ונכון ונפוט עלו אחי קהל עדת ישראל צעיר הזח, ולא נפל דצר למדפוח, מכל סלמונות וסדעות, אשר סכילובו אצווחי' מלח ציוס סקהל עד היום הזה. אח מי מכל חוקותיו וחורותיו עשקתי? ואח מי רצוחי? אח מי מכל משפטיו ודיניו ססלחי ארנח? אח מי סעצנתי? הלל כל סקקיס וסחורות כלשר היו לו אז טרס צווי ככס סמח לו עמח ולא עיינתינו, כל סמספטיס וסדיניס סכחוציס על ספרי סכמוי' אצווחי ולא כרפיתיס לא עכרתי מנכניו, ולא חמרמחי סקנותיו, אונס אחי חוקתי זרועות, ססרתיס עמללס אשר דכק צס צמרוח סיומיס רחלתיס ממומלחס כסלחי עינס לסעציר זוהמסח ועדיתיס עדי אח סיופי ואח סעעס, קטרתי וסעמי סמחי עליסס למונן יחזי ריוס כדודליס, ויסיו ללסירח ספארס צעיי כל רואיכס. וסס עמח הלל דמח צעיי כעו יסיו כל סגורלות סללס ללל, אין דורס ואין מנכק לי עוד צני ענדורי ומכצדי נורו אסור וכל מלכחי סכסוכי וכמעס ססיו יד' ארשורה לסמחמיני' אסח' מה אסרתי אלה? כן אכרז סיחח וכעסח דצרה חלינו סססכלס, וסעירנו וסעוררנו ללחות צכל סנעסח, אס אחח נכון הדצר נעססח כזס וכסו צמון קהל עדת ישראל צעיר הזח אח חקרתי וררמתי מרתי ונינותי צמחתי ומללתי כי יס ויס רועמיס ניכריס אשר ילמחו חלינת סססכלס ואשר יחזי עדיכס על דצרתח

* סלמות סכחוצ סככדו דרעסו אינח רח סרסח, ואנו מקיסי כי לא עלה ולא יעלה על לב לסור מדרך סססכלס אשר צו פקדוסיסס מדעו מלח עד סיוס הזה. אצל דצר סררסס אשר כנדו רלשי מדסס לרצר מקולוריל סנו מקיניס עס סמסס סכחוצ. (סעענין)

וילדיקה. אחת כן הוא כי צלו פורנים מקרבו ויפשיטו כבוד השכלה עמנה ויעשו
 ויעזבוה ויהי להם צעירי כל עריה, אחת כן הוא כי חת אשר יתאמי הקל הגדול
 הזה להרבות חיל ולהוסיף אותן על דרכיה הנה בגורתם נשתח וידיהם חרפיה, וחת
 אשר תהיה מנחת פניהם קדימה כפי אשר ידרוש הזמן הנוכחי ילכו לאשור ולא לפנים.
 הן אחת אין חומר ואין דברים נפישו אשר יספיקו לספר את כל הטוב אשר
 עשו אנשי עירנו הראשים זה שלשים שנה לתועלת ולקללת בני עמנו היושבים בקרבת
 ולטובת כל בני האומה הישראלית במלכות הזאת. ואף חולה לה, מנסי עדתנו. נבתי
 כנסייתים הסדר הערוך נבתי מדרשים לתורה ולחומה, נבי המסד אשר יסוד, נבי חנוך
 אשר כוננו, חיקוייה וחזירותיה, הן כלם היו למופת לשאר מקבלות ישראל ללכת בעקבותיה
 ולעשות כמעשיה, אחת כאשר המזהה הנחמד הזה חסד בקרבו כוח גדול ועבד כן
 מלך אשר דלצה נשענו ולבנו יחבל ברחותיו רפיון ידיה נחת מכל הטובות האלה. ואם
 תצק ממי דין ומשפון על דברתי זאת ותשאל מה זה הוא מכל הטובות אשר נשתחיה מה
 אשר חס ידיו ממנו? אז תענה: הספינה אשר תלפין בקרבת את כל הגדולות והטובות
 האלה לעבור אחרות ים הזמן הנה שנה להשגר ובהשגרה הלא גם את כל חילי יכלעו
 הגלים, היסוד אשר עליו כוננו גם יסוד קרבו להעקר ממקומו ויכל עיור ונפל עיור.
 המורה הדקן הוא הספינה הוא ישא את כל החמודות האלה על שכמו והוא היסוד אשר
 עליו נשענו כלנו, מראש מקדמי אומתנו בכל הזמנים ובכל מקומות מושבותיה; לכן צעם
 אשר יבחר איש על כעדי מורה ודקן אשר ישא את כל המשא הזה על שכמו, נשים
 קודם כל את הטובות האלה לנגד עיניו ותשאל אם האיש אשר נלח זה הוא סכנו; למלא
 את פקודתו זאת ואם הוא האיש אשר יש לאל ידו לקיים את כל הטוב הזה צידו, אבל
 גם לא נקיר עינינו מדעת מה הוא קיומו? ולדעת שכל קיום במקום הוא צד וכל
 ואם נחנעל מלפניו הלאה בדרך אשר אחרו בו סופנו לפסוע אף. פשיעו אחרותיה,
 ויחר מכל אלה יהיו לנו לעינים דברי ינאי: במלך בנחשו אל אשתו. אל תיראי מן
 הפרושים ולא ממי שמינם פרושים סתירים מן הלוצים מעושים
 מעשה זמרי ומצדדים שכל כפנותם.

ועתה אם תשאל בשמו ראשי עדתנו את כל הדברים ההכרחיים האלה אל לבם צעם
 נוסדו יסוד למלא את מקום הדשנות צעירנו אשר נפקד ע"י מות חזק הדקן ר' ינאי
 נח מאנשיהם ז"ל? אז תאמר: לא! ואם תשאל מה האות אשר אתן על זה ויאמרו
 דברי? אף אני תענה, אף אם אין איש זולתי הנדונים אשר ירשה ללא נסודם ולקסת
 שמן מן הדברים אשר נדברו יסוד בכל זאת בלא אונים לכותל ע"כ שמוע ואת אשר ידעתי
 אספרה אך בטרם אערכה לפניך את השמועה נצחנה נא את הדברים אשר נעשו. נגלוי
 ובפרקים. הנה למלא את מקום הדשנות בעדתנו הודיעו ראשי הפדס במחצתי עת שונים
 הודעם גלויים ומפורסמת שרונים למלא את המקום הזה ומנו בין המעלות הנלרבות
 להאיש אשר ישימו המשרה הזאת על שכמו ג"כ המעלה שיהיה נסמן, בזהרם חורף.
 הן אחת כי טוב הוא אם יתאחדו כל עניי חכמת הדת בהאיש אשר פקודתו לעמוד על
 החורף ועל העזרה צעיר ואם ציטראל. אחת לפי חומר דעתנו סוף לסך בזה כונס
 אחרת, משפטו אשר לא טוב עשו אחרותיהם לפני שלשים שנה על סכפדו את הדשנות מן
 הדשנות שהולי לפי דעתם אין זה מסוק בישראל שיהיה בדרשן מיוחד ונגדל אשר אין
 לו דבר עם נסורף. אבל לפי דעתנו הגיע לסך ככה על אשר לא נחנו בדרר מעיקר
 וסמכו על המאמר בדיל אללנו: פוק חי מאי עמא דנר! ולא נבדילו בין עם לעם
 בין זמן לזמן ובין עדה לעדה וכ"ש שלא שמו עיניהם אל משפט הדשנות והדשנות
 בקדמוניות אומתנו. הנה מיום סיום ישראל לעם בין כעמים היו נר מלך הסופנים
 או המלכים, אשר אין מעוררם לנצח ולהודות עוד שני ראשים והם, "הכסן והנציח".
 מעוררם הכהנים להורות בורף ציטראל, בידם היהם סעודת במקדש אכלה ענין מעשי
 והם הורו לעם את המעשה אשר יעשין, וכאם ציטראל מ"ד סם חמלת משפס ומעוררם
 מעוררים ומנאחרים, אחת משפט הנציחם להגיד לעם מה ה' דורש מקדם ללמד דעת

ומוסר השכל לטובתם על מעשיהם בחוכמה מנולה ובזהבנה מקומתם וכבר רמז ירמיה
(י"ח י"ח) על זה בלשון לא תלמד חכמה מן הכסף... ודבר מנצח ויהי כי
לכבו ימים ואזנו כל חזון וכל מחשבותיו מיוז קדם לא היו לכם עוד נמלא ג"כ
פעמול לשרלם חכמים אשר היה מעוררם ללמד הלכות ודינים וחכמים אחרים לדרוש
צרכים בלגרות ובענייני מוסר והיו נקראים רבן דאגדא (ע"י ירושלמי מעשרות פ"א
ויצמות פ' החולץ) וכן מזמן הגאונים ואילך תמלא דנים מן החכמים הרשומים בשם
הדרשן אשר לא היה מעוררם כי אם לדרוש דברי מוסר לפני היום (ע"י לוינ' גאטעסעס
דיענטעליכע פאררעכאנע מלך 416 ואילך) וגם זה הוא מעורר המדיניות פולין ורוסיה
המזרחיים אשר צרכו להם בקבלות צרכי המדיניות ובפרט המדיניות פולין ורוסיה
ואמנם מה שחברו צרכי הקבלות שתי המעוררות ר"ל המעוררת המורה צדדיים ומעוררת
הכשרנות באים אחד זה לא היה אלא על גל הסכנה יען לרוב לא היה לאל ידם להספיק
מנים, ועמה כשנבחרו חת' האמנה והדברים האלה נמלא כי הטיבו הראשים אשר עמדו לעדנותו
זה שלשים שנה לעשות פירוד בין שתי המעוררות צנחנים חת' הסוראט דייני חיסור והיתר
ואישות וכי' צד איש מלשתי המורה צנחנו הוא הרב הגאון ר' אלעזר הלוי איש בוכרין
כ"י האנ"ד פת ולתעורר הכשרנות צרכו להם איש מיוחד אשר הסיק לעם הזה 'במלילה
לשם ובעיניה לפתוח לב השומעים לחוסר וליראת ה' ולאזהב אל אומתם הוא הרב הדרשן
המבולל ר' יצחק נח מאנשיימער ז"ל אשר לקח אותו אלפים בשנה הזאת ואיננו כי צהיות
קצת הסתאחדות לשתי המקודות האלה לרוב מקדון חיל למנוח די הספקה לשנים א"כ
צעדחנו אשר צרכה ה' בעשר ונכסים הסבה הזאת מה זו עושה? וכ"כ לעת עתה הספקה
המלערה יתחם לאלף. וכן אחת שמה טוב ומה נעים שנה כל עניי חכמה ישראל גם
יחד האשים אשר יספק על העדס להיות דרשן ומורה, אצל לזה יסכים כל משכיל שהנבקיאות
במקדוה היראה והידיעה דייני השקיעה והמעוררות אינן רק מעלות טפלות לדרשן
אשר ילם צו האון חזו והידיעות בעיקריות אשר יהיה הדרשן מעורר צדק, הן הנבקים
בקיורות אומתנו צעזר וצבורם הסעוק צמחמת החלמוד על אמתתה ובפרט בחלק האגדה
שנו הנבקיאות צמחמת שפת קדשנו בכל ענפים וכל אלה יהיו מחוברים עם ידיעה צדוקה
וצריאה בשאר חכמות, ובחכמת לשון עמו והסגיון והדיבור. והנה צדווי החכמות והמעלות
העיקריות הן יתרון המעלה הטפלה נדר האחד חכמיה את הכך אצל לעולם לא יעלה על
דעתו שזאת המעלה הטפלה כשהיא מחוברת נדר האחד עם מעלות עיקריות
במדרגה פחותה שחכמיה נדר כל העני אשר נמלאות צו המעלות העיקריות בשלמותן.

ועל זה נאמר אין הטפלה טובה צדוקה העיקר.
כל האמת והדברים האלה ראויים שישימו ראשי עדתנו לב אליהם, אם גם שיעור
אחר שצננו שסם אך למוחר כי מעת שרצו הלוויים ונחמטעו הידעים הם רבו ג"כ
במקמרים ולא יאווין כי יסופר איך צימיו קלה השגת הסמיכה בשרלם ועוד חזון למי
עד והדרש מענין צדוקה מקום אחר.

סרס נחמס את מחשבתו זה לא נוכל להסתפק מהעני על דברי הכותב צמחמת
עתי 'ביאליים' מים ל' לחדש יוני שלא ישרה צעינו מה שכתבו ראשי העדס את הרב
ר' ישראל שווארץ מקלויניא שצמחמקנו צעירנו שאלו ממנו שידרוס צביסכ"כ
שנלמאפאלשקאדע וסרס נללה לשם דרש אשר דבר זה לדעת הכותב אינו מן היסוד
על סיוחו נדר המנכס הכותב מאז צעירנו, שלא ידרשו צנח' כנבקיאותנו כ"א לרשמי העיר.
אצל לדעתנו אין צד על ראשי עדתנו שרעונת כלל וכלל ומהי להפך כי הראו ראשינו
צמחמס חסם את מוסר מחשבתם נדר כל אדם וכו' שסם שומרים בכל מעשיהם את
דרכי סיימוס כן עשו צמחם הזאת. כי בלמח לא נוכל להאמין שלא היתה חכלית אחרת
במקום צלמס כי אם לכבוד את הדורס. אמנם צהיות אולם צמחם אף יסול דבר אם ימלא
מן צעיני שומעיו ויהיה ראוי שחמלם מקודת כדרשנות צבורלו או אף ע"כ ממני הספק
הזו הדיעו צמקוס שחכלית הדרשה הכבוד. ואדרבה עלינו לשנע פוז חכמתם ויוסף
שכלס כי ראו אחרית דבר מראשיתו.

מכתב ממימון אשר במלכות סאראקא

— — — עוד נשקף בנקשתך מנח משפט היסודים אשר במערכה. הכה אחת הדבר ממשפט דע כי בנקוס המסעם הרשע ולולא שלח ד' יחזקך ויחשלה שמו את שלוחיו הנאמנים שוחיו דרמנותא מאירוסא בכל עת ובכל עונה כמעט אצדנו חלילה. מן האנשים הצדורים לפעול טוב וחסד עם היהודים אשר בארץ הזאת אזכיר לטובה את הרופא המוצק חכם ושלם ר' מרדכי שמידל ק"ט והיה מילדי ארץ גלילי. השמועה למד חכמת הרפואה צמדינה. אשכנו והסליחה באנגליה ונשם בא לבאן בהשחללות הארון היקר דורש טוב לעמו ופועל לרק לכל היהודים לתקומות חכם ושלם ר' אברהם כהן לרק אשר צלרפה שהוא העם את לב משפחה בית דרמשיל. אל האים היקר הזה היה המשפחה אשר מנחה מולאות מים וממקורם צדק יצונו מעיני הישועה בעזרת ד' יחזקך לכל ישראל. והיה גם היה שלמה אלינו את האים הזה להיות רופא לכל חסלווי צער ומרפא ותעלה לנפשות נקיים המעשקים והדווים וקופים הוא כבד. הוקם על להיות מס קונזול הבני במקורח הקיסר של אוסטריא יר"ם. והוא עומד על משמרתו פועל חסד ופועלתו חסד ולחומתו חסד שתחמדם עטרת חפצתה לעמוסי מורה ומלות כרמון. בלי ספק ידוע בארץ כמה קצלו מן העושים ועלילות שקר והקונזול מתפרד מהים כאן הים בעוכרנו להצאים את ריחמו צעיני העם והמלכות יר"ם והאים הזה נקרא נקרא מתאוס לעוזב את הארץ הזאת ולפני הכשמה צבירור נהים זאת בהשחללות הרופא ר' מרדכי הם.

לדאבון נפשו שמשו שיש צלון ר' מרדכי הנ"ל לנשום את נחלתו ולחננו העיר הזאת והנלילות וללכת אל מלכות ארצו להיות עוסק עם בחכמה הרפואה אשר בחכמה זו לו עשר ידות ומעני לצדיות בכל כמו ובפרט נשאו לבו לשם לפעול טוב וחסד אל היהודים לחייב מעמדם כיכלו כי זה חפלו כל הימים. ואילו יוליו הרלון הזה מן הכס אל הפועל יהיה לר לנו עד מאד ואם הוא יעזובנו הנה צלחת רכס העזבה צדק ארץ.

הודעות מארץ לבאן מאחרים מאד לבא כמו שכתבתי כבר למעלה. מן המחלקת בין הרבנים אשר בארץ צעיני המשיח שיבא צב"א לא שמוענו עד לאחר זמן מרובה והנה לפי השמועה נחגגל הדבר ע"ד דין משפט שהוצא בערכאותיהם נגד חכם אחד המכונה בשמו דר"ק קונפרס (קאמפערט). וצלחת כלל הדבר הוא אללנו כספר חסום כי אין אמתו מניינם מה להם ולאמונתו. בפרט מה איכפס לחו מה אנו מאמינים. אף שיהיה פליאה דעת ממני על שהרבנים הם דבר וחלקו מהם צמדיהם ונפוצמי בפרט שצאריך רוב הנוים מאמיני דת הנוגרים ולא ימלט שמחלקה כזו מניאם ליד איהם. גם כאן יש חלוקי דעות בין הרבנים צעיני המשיח רבנים חושבים שמהם הגאולה כשיעלה הרלון מאת הצורא יחזקך שמו ואמ"כ יעמוד במלך המשיח וילא חסד עגוב ימי ואחרים חושבים שמתחלה יבא הגאול הוא המלך המשיח והוא יהיה שועל הגאולה שמהם צב"א. ולדעתי המאמין לא יחום, ויחזק מיד רק להאמין ולא לחסד קניין ואשרי המסכס. אם ירלה שסם יחזקך שמו. אכתוב לך בקרוז על היהודים שהוכנים בקלה המדבר שא חסר. ומקום אני כי יעני צעינין לשמוע דברים מהם אשר בלי ספק לא ידעם והיום אחתם בשלום וכו'.

מכתב מפ"ב

על אודת המאמר לב עברי אשר במערכת הראשונה.

פ. ב. ש. פ. ב.

המאמר היקר הן מפאת ענינו והן מפאת מליטתו המכוון נגד הספר לב עברי שסליה לאור אים בלי שם אשר נחת לו מקום צב"א מדרשך באמרונו נחן שמה בלבי

וענן לנפשי עד אשר לא אוכל להחזיק עצמתי מיד על מרשיתו ויהי מחזרו
 צורך יהיה מי שיהיה כי קצתהם האמת והמוסר. האמין לי על דברתי כי הוראתי
 זאת וינאח מקירות לבי. אבל לבעבור זה אל תחשוב שאני מן המדעים לא כן הוא אמנם אבני
 בדרך נחמיאנות ורבותי וממנו לא אסור עודיאל אדמתי ואולי אילו הייתי מן המדעים לא
 הייתי מתרעם נגד המחבר המצוהל הזה כי לדעתי נתן זה האויל מרצ ציד המדעים
 לערוך מערכת נגדו בלחם ראו ראה ודעו איפוא מה הוא האדם אשר הסתפק
 בלבו לאמר: אי אלא בראש להלחם נגד המדעים ואם בחרים נפלה שלהבה מה
 יעשו אחרי הקיר. מי נפשי כי לדעתי זה המחבר הוא כח מיוחדת בעולם וגם אם
 ורע אין לו וצטלה דעתו אלל כל אדם. כי באמת כל איש אשר רוח דעת נקרטו בעיניו
 יראה ובלבבו יבין שאין הזמן הזה קונול שיחרקם היסודי לגמרי מן הסכמות הסיוניות.
 ואם גם שהמחבר הזה חקק יסודותיו צלוותם מנכא ורננא גאון עוזו משרת"ס ז"ל
 הנה צדור אללי אילו היה רבניו גדול חי עומד ממנו היום לא היה מרשיק את שאר
 הסכמות מעטם עת לעשות לבי הפרו תורכת ור"ס שאין כאן הפתח חורס כי אם
 מיוזק. * ובפרט בעיקר הנוחה אין אלו יודעים מה היה לה אידך ומתי נכתבה?
 וביותר הכל כאשר לכל מה שמקשרים בשם רבניו ז"ל הוא בשפך כי כמה דברים צורים
 מלז וחולים עליהם באין גדול כמו כל מה שמקשר זה המחבר המצוהל והנבון דעמו
 דברים אשר לא עלו על דעת רבניו ז"ל מעולם.
 ועתה הנני כותב לך תודתי על אשר הריתות ידך לר' להכות על קדקד מחבר
 ספר לז עברי ושכרך כסול משמים.

* מדברי הסכם הכותב נראה שחיל סקוקו בדבר הנוחה זה נפלה בעיניו ואין מחשבותיו
 כמחשבותיו ועליו להביא ראיה אבל ע"כ נכתב על כמה ספרים המופיעים בשם הגאון ז"ל שם דברים
 כבר שחננו כן מאחד מקרובי הגאון ז"ל. וכן מה שמקשר בעל לז עברי שחננו של מנכא ורננא הגאון
 משרת"ס נעטם ז"ל הכל שקר וכזב. ומי שרולה לנכר אם כל המעשיות והסודיות שמקשר זה המחבר
 ימלא ספרו או כלן בדברים ואין בהן ממש אבל מי יראה בללות זמנו בהגלים כאלה (המערך)

הודעות מהוצאת ספרים ותכונתם

(א) **ספרא** עם פי' הראב"ד ז"ל ע"ס כתב יד שנאקססורד ומצורנו משרת
 ההלמוד ולענין זה על גדל ערך הספר וסידורו יהיה אך למוחר נשכנר הכרו לספר
 בשננו, במגיד לשנת תרכ"ג. נכתב עתה של הכרס רח"ל. נח"ס, אללנעמייע
 לייטונג דעם יודענשהות"ס, נח"ס, נייאלייט, נחזכיר להסכם רח"ס ויצבורים
 להסכם ר"ק קעללער משנת תרכ"ד.

(ב) **אוצר בחמד סלך ד' יקר** ערך הספר הוא ידוע ומפורסם ושמות המעצרים
 של המחברים המרשיים ערבים צדנר הלך ההם הסכם בגדול ה' שמואל דוד לוולאד
 והסכם י"ב והסכם המיוחד רח"ל. ועוד שאר סכמים שנאומתנו,
 (ג) **מגן אברות** פי' יקר למסכת אבות להרשב"ץ דרואן ונספת אלו עוד פי'
 כרע"ז למשה פרקים הראשונים, ופי' המיוחס לר"ס להסדר הש"ס.

(ד) **אוצר המליץ** כולל כל הערכים שנקשר הערוך מחורגמים ללשון אשכנזי
 ער"ת לאנדויל ונעתיקים בקיור עאת הסכם ר' תכסם ע"כ דל סטערן.
 והמנקרים חסדי על הנוחה יען שהעתיק דברי רח"ל עם כל פעיותיו המפורסמות
 ונטרעות. אמנם באמת עשו שלא כדין עם הסכם המעתיק ר"ע שמעון כי לדעתנו לא
 עלה על לזו מעולם למכר ספר זה ע"ס כוונות הנקרת אמנם פעולתו זה לא הייתה
 סכמה כי אם מלאכה נכונה הייתה לזכות צו המעתיקים וללך בסכמים וסופו מוכים על
 חסלתו כי באמת כבר נמכר הרוב מההוצאה הראשונה. עכ"ס יראו עזם סכמי הדור שם
 מחקור גדול בשפרי שרשי לשון התלמוד והמדעים אשר יהיו נכונים ציד המעתיקים
 להקל מעליהם משה העיין ועל הסכמים מוקרי לשון התלמוד הסוד מוסל למכר קיטור
 כזה נכסיה רב ונבקרם ישיר לזכות צו אדם הרבים.
 (ה) **המחבר יבוא**

Im Verlage von Jakob Schloßberg
Buchhändler und Buchdruckereibesitzer in Wien,
 Stadt, Franz-Josefs-Quai 9,

sind erschienen und zu den billigsten Preisen zu beziehen:

- ספרא (SIFRA)** Commentar zu Leviticus aus dem Anfange des III. Jahrhunderts. Nebst der Erläuterung des R. Abraham ben David (Rabeb.) Vermehrt mit Masoret ha Talmud von J. S. Weiss. Zum Erstenmal herausgegeben von Jacob Schloßberg . . . 3 fl.
- מגן אבות (Magen Aboth.)** Ausführlicher Commentar zu Pirke Aboth von R. Simon ben Zemech Duran (geb. 1360.) Nebst dem Commentar Bartonura zu den ersten 5 Abschnitten und von Raschi zum 6. Abschnitte Aboth's. . . . . Preis 75 kr.
- תורה ספר כתר (Kethor Thora)** Enthaltend die 613 mosaische Gebote und Verbote, nebst den von den Talmudisten als biblisch sanctionirten sieben rabbinischen Haupt-Ritualgesetzen, in poetischer Form bearbeitet, nebst einer dem Studium entsprechenden, aus dem Werke **דשם מצות** geschöpften Quellenangabe im Talmud wie in den Ritual-Codexen ausgestattet von M. E. Stern. fl. 1.50 kr.
- נחמד אוצר (Ozar Nochmad.** Briefe und Abhandlungen jüdische Literatur betreffend von den bekanntesten jüdischen Gelehrten. Herausgegeben von Ignaz Blumenfeld. IV. Band . . . . . Preis 1 fl.
- דרור מר JOSEPHUS FLAVIUS** und die Trabition. Von Dr. M. Duschak, Bez.-Rabbiner in Gaja. Mit Unterstützung des Institutes zur Förderung der israelitischen Literatur . . . . . Preis 50 kr.
- נבוכים ספר מורה (Mors Nebuchim.)** II. Band. Nach den besten neuesten Quellen zum Erstenmal ins Deutsche, übersetzt von M. E. Stern . . . . . Preis fl. 1.85
- המלין אוצר (Ozar ha Millin)** Ein vollständig kurzgefaßtes talmudisch-aramäisch-halbäisches Handwörterbuch zum Verständniß des Talmuds und der Midraschim nach den ältesten und neuesten Hilfsquellen bearbeitet von M. E. Stern. . . . . Preis 50 kr.
- פזמונים** Hymnen des R. Israel Nagara. Nach einer seltenen Handschrift der I. I. Hofbibliothek in Wien. . . . . Preis 40 kr.
- עונב תופש כנור וענב** Eine vollständige Ausgabe sämmtlicher Gedichte von Dr. Max Letteris. . . . . Preis fl. 1.—
- אביה בן** Göthe's „Faust.“ Eine Tragödie in einer hebräischen Umdichtung von Demselben. . . . . Preis fl. 2.—
- Aus Egypten.** von Dr. L. A. Frankl. . . . . Preis fl. —90
- ברכות הורים** „Ahnenbilder“ von Dr. Ludw. Aug. Frankl. In hebr. Nachbildung von Dr. Max Letteris.

Im Verlage von Jacob Schlossberg
befinden sich unter der Presse und werden in
nächster Zeit erscheinen:

חומשים mit רשי und שמי חכמים in 5 Theile 8.

detto mit רשי in 8.

detto mit רשי in 4.

detto mit einer gediegenen deutschen Uebersetzung von M. E. Stern.

שון הקודש ein vollständiges hebr. Wörterbuch, nach Gesenius
bearbeitet von dem rühmlichst bekannten Gelehrten Elias Barbach.

סידור קרבן מנחה

בית המדרש Sammlung kleiner Midraschim und Abhandlungen aus der
ältern jüdischen Literatur, herausgegeben von Dr. Adolf Zellines
Prediger der israelitischen Cultusgemeinde in Wien. 5. Theil.

קדם Hebräisch-deutscher Briefsteller von Dr. M. Letteris.

אם בישאל Nach dem biblischen Gedichte „Rachel“ von Dr. Ludw.
Aug. Frankl. In hebr. Nachbildung von Dr. M. Letteris.

ממצרים „Aus Egypten“ von Ludwig Aug. Frankl. Ins Hebräische über-
setzt von A. B. Gottlobes.

נתן הרוכם „Nathan der Weise“ von Lessing, ins Hebr. übersetzt von
Simon Bacher.

3

בית המדרש

יוצא לאור מרי ח'ש בחדשו

בו נקבצו

מאמרים שונים בעניני תורה וחכמה וספור קורות
ישראל בזמן העבור וההווה

נערך על ידי

איווק הירש ווייס

שנה הראשונה — מחברת לחדש אב.

וויין

בשנת תרכ"ה ל"ט"ק.

בהוצאת ובבית הדפוס של יעקב דובקן שלאמבערן

Wien, 1865.

Eigenthum, Druck und Verlag von Jacob Schlossberg,
Franz-Josefs-Quai Nr. 9.

DIE BUCHDRUCKEREI

VON

JACOB SCHLOSSBERG

WIEN,

Stadt, Franz-Josefs-Quai 9,

empfiehlt sich

zur Hebernahme aller typografischen Arbeiten

als:

Werke, Journale, in allen Sprachen und Formen, so wie merkantilische und Gelegenheits-Drucksorten,

bei eleganter Ausführung

und billigsten Preisen.

יכיר הרע אם לא בעליו, מי יודע לבקר מומים אם לא האיש אדוני המומים על כן לא הוכה בסגורים מראות רק עמל ושמן כזולתו ואף לבעבור זאת תם ורשע הוא סכלה ובנובה אמו כל ידורש לרח ולדברית לכף זכות. ונשא סמשה! זה סמשה, הענו סכל אדם אשר על פני האדמה? אף אמנם לבעבור זה נשא סמנו. כי ענוה מה תפעל? מה תתן ומה תוסיף שהות עיניב? הלא ידעת אם לא שמעת בעקבא דמשיחא תוצאא ישנה, ועו פנים מבין חירות. הן זה משה האיש בענותו בקש מאת ה' הודיעני נא את דרכך ואדעך! אך הוא יודע דבל וסבין הכל וקונה הכל, משה התחנן אל ה' ויאמר: אם תשא חטאתם ואם אין סחני נא מספרך, והפאנטיסמוס אומר: סחה תמחה את זכר אנשים נשים וסוף אשר לא כרצונו ואך הוא יותר לבדו עם כל הכתוב לחיים בעולם הזה ובעולם הבא, ונבה סמלאכי השרת! כמה רבו רבבן של מלאכים אשר תוצאותם מנדר די נור, והוא נבה סמס סנדר די נור תוצאותיו סמנו, אופרים קדוש וברוך בלבם ובמידם וחלפו למו אך הוא מברך בלבם ואומר קדוש במידו קול גדול ולא יספ, מלאכי השרת אינם מכירים בלשון ארמי והוא אמילו בלשון הקדש אינו מכיר ולא עוד אלא שאינו מכיר בשום לשון שבעולם על כוורו אלא — בלשון הרע.

אכן הגה ראיתך קווא נעים כי אתה משתאה על אשר העברתי על מניך הפנטיסמוס בחור רך וצעיר עודו בעצם ימי ילדותו ואתה ידעתה זקן בא בימים לבן שערתיו סחלב חקנו הוורד על פי מדותיו כצמר צחר, הראתך פנטיסמוס אשר הולידו הבצע סבת זוגו הצביעות אבל הפנטיסמוס הזקן את הבצע לא ידע ואת הצביעות לא הכיר. אמנם דע כי יש פנטיסמוס בקרבנו אשר שיבה ורקה בו ויסיו כימי אופטנו. הן עוד בימי חרמו קנא קנאת ה' צבאות נגד המדריחים את ישראל סאלהיו סאסונתו וסן המוסר ולחמותו סדרך השכל, אך מה היתה סטרתו אשר חסך? השלום! ומה השיג? השלום! ואף לבעבור זאת לא היה שברו כי אם השלום. ולפנטיסמוס האסתי מה יתן ומה יוסיף השלום? הן בקשת השלום איננה כי אם רמיון חנפס, רכות רנשי הלב, וחכרון חזקת הרצון והוא באלה לא יחמוץ כי אם להשמיר בלבם כי סטאטא השסד סטה עזו, לנתק מוסרות תשוקתו ולחפר בריתבין המאמינים, כי לדעתו הפרת ברית המאמינים זה קיים האמונה — בו ובמעשה דיו. כי אלהיו רק אל קנא לא אלהי החסד, אל נוקם ונוסר לא אלהי הרחמים והסליחות.

גם כאשר ארכו הימים ורתנבר כארי ללחום סלחמות ה' או הוסב שמו אליהו. אך גם קנאתו כשחק מאונים נחשבה כי אליהו גם בקנאתו לא שכח חובתו, וזה גם בחובתו יוכור קנאתו, אליהו בקש דיין וחש בון ספגנריו ויאמר: והיה האלדים אשר יענה באש הוא האלהים, אבל הקנאה האסתית רצונה הוא סספספה דיין לא תבקש 'חש בון לא תדרוש כי קשה כשאל קנאה, ואן דיין וחש בון כשאל. הקנאה הזאת אשר נסמרה ספגנח וסאליהו לדור אחר דור היתה התכונה לפנטיסמוס סימי קדם, היא היתה דחרב בידו ללחום נגד היונים ואליליהם, נגד הרומיים והבליהם נגד השומרונים וסכלותם, נגד הצרוקים וסעזתיהם, נגד האסיקורסים ודוגנם, נגד המינים וסנאואתיהם ונגד הקראים וסרדם. ימים עברו ודורות חלפו והפנטיסמוס היה עתק נבר וגם עשה חיל. ויהי לעת זקנתו שפך חסותו על החכמה והסדע, לא סרוע ללב אך יען חשב בתוסתו כי הם בעוכרי התורה ומויקי האמונה, אף הגיע ידו בעים רוחו על משה בן מייסמן ועל ספריו ועל סחשכותיו ועל דבריו, יען מה? יען חשבו לעוכר את ישראל וספריו ודבריו למדיחים את העם סאסונתו, אף הוא דרך בחסות כחו את בן סנחם וישפוך בו וקלקלן על דברי חכמתו שרק ויחרוק שן על בני דורו וסלאחריו הדלכו בעקבותיו, בחשבו כי הם סעבירים את עם ה' סנחלת התורה. והנה מי לא ידע כי לפנטיסמוס היה לא נאה ולא יאה שם הפנטיסמוס האסתי. הן ראיתו סמיד חושב סחשכות, אך הפנטיסמוס האסתי לעולם אין סחשבה נכרת סתק מעשיו, לא יחשוב אבל יערים ואם יחשוב דגה סחשכותיו סחשך ואמנם האולת — תחשב לו.

ודגה הפנימיסמוס הזה הוא האיש אשר הצניח לפניך היום קורא יקר והוא הוא אשר מקרוב בא מנוע היתום והמעלה של — הבצע והצביעות.

הנה גדול כבוד האחרון מן הראשון. כמה חדשות ונצורות כמה המצאות והדורות כמה קלים וחמורות תקנות וגם נזרות אשר חדש ודרש, אשר המציא ופרש, דן ותקן מור חרש, אשר לא שערום הראשונים ואשר לא ידעום הקדמונים לו נגלו התעלומות הדין וסודות עצומות. הנה בראשונה לא היתה מחלוקת בישראל אלא לשם שמים ומשרבו תלמידי הפנימיסמוס החדש ולמרו שכל המחלוקות הלכות מקובלות הן סאו לא היה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא המחלוקת. בראשונה היו אומרים לא עם הארץ חסיד ואין בור ירא חטא עד שבא זה וליסר אם רוצה אתה למצוא חסידות ויראת חטא לך אצל הבורערים בעם כי שם מקום כבודן. מכאן אמרו אפילו קרא ושנה ושמש תלמידי חכמים ואינו משוקע בסכלות אינו מניע לעולם למעלת החסיד וירא חטא ואזהר חכם וירא חטא אמתי זה המכריע אתרים לאורחותיו, והמקיל לעצמו בסתר ומחזיר לאהרים והמורה הלכה מתוך סכלותו לא בהשכל וחכמה ולא בפועצות ודעת בראשונה היו אומרים אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמסית עצמו עליהם והוא אומר במי שמסית אחרים על דברי הבאי ולא עוד אלא שענינו מקחות על כל דרכי בני אדם למשמש במעשריהם ולדקדק אחריהם אפילו בכל שהו, וכל האומר על דקדוק זה שאינו מן השמים עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה, ויותר מכל אלה ראה גם ראה כמה גדול כחו על כל החכמים שהם אמרו כל האומר דבר בשם אמרו מביא נאולה לעולם והוא אומר דברים שלא אמרם אדם מעולם והביא נאולה. אבל נאולה זו אינו יודע מה היא? כשהוא אומר אין יראת חטא אלא אצל הבורערים היו אומר זו נאולה מתלמוד תורה. ואל תתמה, שאף כשמשדאות עצמם מות' לא משרו אלא לקיים דברי חכמים שהרי שנו חכמים העוסק בתורה בסני עם הארץ כאלו בא על ארוסתו בפניו.

על כן מאד מאד היו זהיר שלא תחליפנו ולא תסיר אותנו בסנקאי קנאת התורה מימי קדם אשר גם הם נקראו בשם הזה עלי אדמות או שתחליפנו בכת החכמים שבזמננו היושבים באהל של תורה כי הם הולכים לתוכם, ובדיכ נגד חפצי הזמן לא יריבו רק בהיותם חושבים כי אמנם יש עת לכל חפץ אבל לא שיש לעתים שונים גם חפצים שונים ואלה עם מחשבתם לא יפעלו מאומה לעצור בעד ששף הזמן כי היום או למחר יכירו כי לא כן הוא כאשר רמז בלבם ואז מדר ישובו מן הדרך אשר אחזה רגלם בו עד הנה. אבל שבח אני את הפנימיסמוס החדש כי הוא יודע כי לא כימים הראשונים הימים האלה הוא יודע כי חפץ העת עתה שונה מאשר היה בימי קדם, ובכל זאת יקנא והתקצף ולא יחדל, יטרוף באריה בדי נירותיו ודוב אורב הוא לכל דבר אמת כי הוא בעד נמשו נלחם וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. כי מה תקות חנף אם תעור דעת? ומה אחרית לאיש משחית אם אבד השקר מן הארץ? על כן עוד בו נשמתו לא ינה ידו מכלע ומידות לבו נגר הדעת והיושר לא תחדל מקרב הארץ.

אמנם אם התפלאה רוחי על החזיון היקר הזה ושבחתיו את מעשה הפנימיסמוס החדש בכל כחי אולי קורא נעים אשר לא כדרכיך דרכך תשת בי אישם לאמר כי נתתי מכשול לפני עור? הנה ששע ואחזק דעת. הן זה שלשים שנה בעודני נער חשקה נפשי לראות בתהלוכות התבל ואלכה למסעותי ויהי כבואי אל עיר אחת קטנה ותהום כל העיר על מקרה אשר קרה באיש אחד מאנשיה אשר לפתע פתאום נשתגע בששען אשר לא נהיה כסוהו מעולם ותוכן שנעניו היה באשר כי לא איש הוא סבני אדם אמנם הוא תרגול מבטן מלודת ומהריון, ויהי בחצי הלילה ויקום משכבו ועל הגנה ושב לו על פשתי העץ הערוכות לו על הגג ויקרא בקול גדול כקריאת התרגוליים עד נכון היום לשוא התקצבו רופאים כרחוק ומקרב כי לא מצאו תרופה לשגעונו, או בא אחר מידעניו וינסה לרפאותו בתחבולות כי בחצי הלילה בעלות המשושע דגה

עלה גם הוא שם רשע לו מצדו וכקראו המושג קרא גם הוא בקול גדול ולא יסף והי' ריב בין שניהם זה אומר מה לך ומי לך מה אצל התרגלים: כלך לך אצל בני אדם שאזה מהם זה אומר אני תרגל מנעורי ואבית אבותי היו תרגלים ומה לך לפגום את משפחתי כן דנו איש עם רעהו עדי התפשרו ונטנו ונטרו ששניהם תרגלים ויהי שלום ביניהם ולא רבו עוד. ויהי אחרי מלאת ימים או עשור ויהי כשבתם יחד על פשתי העץ נכונים לקראו כיום יום ראשי הבריא אל המושג שמע נא אחי את אשר קרה לי היום הן ברעו הזאת חרל להיות לי איח כתרגלים ונהפכתי והייתי כאחד מבני האדם אשר סביבותינו השמועה המבחיילה הזאת פעלה טוב בנפש המושג עד שנים הוא אסר אל רעהו גם בנפשי גרסה לי שנהפכתי להיות אדם. כן הבריא בתחבולותיו עשה רפואתו דש ודפא לו. בינה נא קורא יקר במקרה התרגל המושג אז תדע ותבין כי גם אנכי בשבחי ובמהללי לא לתת מכשול לפני עור באתי אסנס למען הביא רפאות תעלה אל התרגל המושג עשיתי את עצמי כתרגל או אז יסיד את מראתו בנוצתה וזיה כאחר האדם יודע טוב ורע.

ואליך (*) תרגל — אים אתה המנסיסמוס החרש אשים דברתי עוד הפעם ידעתי גם ידעתי את מרך ואת ערפך הקשה ידעתי כי היה לא תהיה ככל האדם כי תרגל אתה ותרגל תהיה עד אחריתך אבל מן הספור אשר ספרתי לך למד את נפשך דבין כי אם תרצה לכחד אנוש מן הארץ ובחומר חתם להפך כלנו לתרגלים כמך הנה לא זה הדרך ולא זו העיר אשר ביות לך להשיג חפצך כי תבא עלינו בחרפות ובנידוסים ותכתוב מרורות על כל מיצא סינ וסחשבות לבנו: הן היום בא האחד ויפץ מעינותיו חוצה ללמד בני יהודה מה רב טוב אשר צמנו לנו רבול בדבריהם העמוקים אשר יסרו וזכינו בסועצות ודעת, והנה חיש קול קרא אל התרגל היושב על פשתי העץ, לאמר קום רד מהר מה וראה הנבלה אשר נעשתה בישראל לדבר תועה על דברי חכמינו לאמר שהם נאמרים בכינה והשכל על דבר אמת וכן לא יעשה. ולא ארכו הימים והנה להקת חכמים יתנו תעידתם באמת ובתמים על אודת האסונה במשיח צדקנו והנה חיש התרגל יפירוש כנפיו לכל קצוי ארץ ובפיו סילת עפר מלאה חרפות ונידוסים על לא חסם ולא עוד אלא שגם את הדין דינם לכה זכות החרם יתרים כנאצות פירו יקראו אפיקורוס מושע וגם הארץ וכל התרגלים נגר יחד יענו אחרי: אמן! ואז ישענו קול מביט צדק בקהל רב דברי יושר ותובת נגר המלעיבים בכבוד ישראל ומחללי תורתנו הקדושה לעיני העמים והיש קם תרגל קצין כנפים וישפוך את הראי אשר במיאתו ואת כנפיו הקצוצות הבקיר באש ותעל צחנתו עד אשר תגעל נפש אדם בקרבתו לא זה הדרך ולא זו העיר אשר חצת בו אתה תרגל — אדם, שים נגר פניך את ססבי הרברים אשר ספרתי וקחה סוסר וחכם היה נא ימים או עשור גם אתה אדם כמנו אולי או יצלה בידך לעשות איתנו דומקד תרגל מאדם כאשר הצליח האיש אשר בסיפורנו להפך תרגל לאדם, ואז תשכ בסח על פשתי העץ הערוכות לך על הגג ותקרא בירון ואל תחשוך אשירך פנסיסמוס!

אין מקרא יוצא מידי פשוטו

עמם ראו לנו לסעיר כל דבר אחד אשר נהקפס להסונה אפשר מיוזנו הסיפור. מיהם מהלכנו לעולם. כנס אחרד בנסהדין (לד.) דני ל' ימחלל סנא וכפנים יפון קלע מה פנים זה מחליק לכמה נלעות חף מקרא אחד יולל לכמה עמנים ומ"כ חלי

(*) כל סמחה על פסוק מני סמחה סלס ככ מללנו דוממו כמו ומלל - עמנו.

נאמר שדברי' כונו בזה על בענין אשר חנו צו כלומר שרונים בזה פים לפרט המקרא
 פים פשוטו וע"פ מדרשו. ונאמר עוד בודאי לא דבר ריק הוא מה שהבדילו
 האלכסנדרים בין הכונה הנגלים ובין הכונה הנסמרת וזה הוא הבדל העלמי שבין
 השם והמדרש לפי דרכם. וכמו שהבדל זה היה נודע בין החכמים שבאלכסנדריה בזמן
 קדום כמו כן נאמר שהיה נודע כבר בזמן החכמים הראשונים בארץ ישראל ואשר בנים
 מדרשו של ר' ישמעאל רמזו עליו במאמר שהלכנו פה לשני. על זה נאמר שאלם נחזקנו
 ביום דבריו המאמר נמצא שלא חשב ולא עלה על דעת האומרו שיחפשו לכוונתו. כי
 חילו בזה בזה להורות על שני דרכי הפירוש למה אמר מקרא יולא לקמס מעמים
 רחוי שיאמר מקרא יולא לשני משמעים אלא ודאי שכוון בזה שמצביק אחד נלמדים דברי
 הדבא ולא כוון על דרכי הפירוש. ואמנם דברי הנב' הם כוללים ראיה ברורה לדבריו
 שאמר סיבי דמי עמם אחד משני מקראות ומסיק כגון מחלקת ר' ישמעאל ור"ע צענין
 הזורק בחזק שכל אחד דורש פסוק אחד לצנין זה ואמרו שם שני דיינים האומרים שם
 אחד (דוגמת זה) משני מקראות אין מונין להם אלא אחד ורש"י אמר גם שעתה מפני
 שכל אחד מהם ביועם ועתה נבחרם שהדורש דם שגד לרבות את הזורק וכן החולק מלין
 וסובר שזו וזה נאל לרבות את הזורק סלקו כוונתו בספק ולא נבדלוהו ההלכה שאלו
 נאמר שההלכה הייתה מקובלת ורק סלקו בלאן סמיכת קבלה על הפסוק חיד יעלה על
 הדעת לומר לחשיב דברי שני החכמים לשנים מאחר ששניהם נאמרים על דבר מקובל.
 וכן נאמרם נש"ס מזה בני מילי, מללי, יליף לה, מלי קד דריש, מייטי לה מהכא וכדומה
 מן הלשונות שמורים שהדברים הנלמדים כלולים בכוונת הכתוב. ומפני זה אין קיום לדברי
 הרמב"ם בפרט השני אשר שם שמשמע שמשנן שכל הדברים הנלמדים יסורים קבלה ודברי
 הרמב"ן שרירן וקיימין שכתב ולא כל אחין וגמין דריון ואבין וקין מיוסטים ולא כל
 המדרשים כלם (כלומר שאינם אלא השם) אלא הכתוב יכול כל כי אין השם כלשון
 חקרי הדעת ולא כדעת הלדוקים כי שגר תורת ה' חמימה אין זה אורח ומר ופסוק כלם
 נבטחם נבטחו ולא מלאו מדרש שהוא עקרי בנלים מוליא מקרא חיד פשוטו ע"פ.
 מכל זה נאמר רחמים טובי מדרשי הסלכס מן הכתובים היו אלהם פשוטו של מקרא.

ואמנם נחשודרתי מדרשי הרמב"ן באלה ומן האמור עד הכה שעה שכתבנו בחלק
 השני מן המאמר בזה במחצית השנייה שבזמן האמוראים האחרונים המליאו הבדל זה בין
 השם והמדרש בנאמר אין מקרא יולא מדי שמוי, עדיין אין בזה הכרח; כי מה שאנו
 רגילים לפרש מאמר זה לכוונתו זו אין זאת רק מפני שאנו מיוסבים בהנחה מאמר זה
 ש"ס מה שהשתמשו בו המפרשים בדרך מליא שכתבו אין מקרא יולא מדי שמוי
 וברש"י בפרט זה שלשון זה מוכיח בודאי שיש הבדל בין השם והמדרש והשם שם
 דברי המאמר יסורשו לכוונת זו ואינו כן כי הם ע"כ לא כתבו כן אלא בדרך מליא אלא
 עיקר כוונת המאמר הוא שכל מדרש מ"ל אין המקרא יולא מדי פשוטו כלומר שהמדרש
 הוא השם במאמר ואשני זה נבין ג"כ יום שכתבו לשון אין מקרא יולא מדי פשוטו ולא
 אמרו אין המקרא אלא בפשוטו (קרא' הרמב"ן) יען שאלו אמר בלשון הזה לא היה
 במאמר קובל הפירוש שהאמרו. וכבר הרגיש רש"י עליו בפירושו בנאמר בינמות אין
 מקרא יולא מדי פשוטו לגמרי.

וכנה אף שאין פסוק אלוני שכוונת הרמב"ן בפירושו מ"מ שפצתי בכל לב שהרמב"ן
 עדיין היה נבון בדבר זה כי מחשבה אמר ולא מלאו וידעם שהוא עיקרי בנלים מוליא
 מקרא מדי פשוטו כדי שירשמו כל המדרשים העקריים מונחים בפשט המקרא ויבטקו
 כתב אלא יש לנו מדרשו עם פשוטו ואינו יולא מדי כל אחד מהם אלא יסביל הכתוב
 את הכל ויסיר שכיס את ה' ה' שם הבדל בין השם ובין המדרש. ורמקור
 למצינו זה כי לא יכל הרמב"ן להצטרף מליאיות בלבו שאין פשוטו של מקרא קובל הכונה
 אשר בינו זה מ"ל בדרשתי וזה לבין לא היה יכול לחתים עם הרמב"ם לומר שכל
 שרשית חנים אלא אסמכתיה ולא יוכלו אלא בדרך דברי שרשים ע"כ זה כל אלה

השן, הנהג דבריו מחלימים עם סוף דבריו. אבל לנו נראה צדור שהאמת שמדבר חז"ל מונח בפשט הכתוב ולא כיח כונתם בפלס וראשונה כי אם לפרש המקרא כפשוטו האמתי על פי דרכי הפירוט הנאותים בלמה להציגנו כונת המורה אלא שלאחר זמן נחרטנו אלו הדרכים עד שהפרינו על מדרש ומקצות אשר באלו בחלק כשני מנאמר זה לז' ע"כ נסיו אלו המדרשים אלו כנחתי כוללים ע"פ פשוטו של מקרא וצפרק מצה שהתחילו החכמים שלאחר מחימת התלמוד לכתוב המקרא על פי דרכי הלשון ונאלו שאין התולדות היוצאות להם מן הכתוב דומות עם התולדות שילאו להם לחז"ל ע"כ כוכרמו לסלטי שיש כדל זין בפשט והמדרש כגע בעלמך אלו היה כן שהפירושים אשר סולדו פניו כלם מה שאין מקורם בקבלה אינם בפשט המקרא לפי דעת החכמים רק דומה לומר להמלאה חסדה מאין היה להם לחז"ל רשות להמלאה כזו ומאיה כנסה דמקור להמלאה מדרשות כלם על כרחי ה' נבאות אלא ודאי שהיה המדרש אולם פשוטו של מקרא.

ועתה ע"פ ההנחות האלה ראוי לנו לעמוד על עיקר גדול אשר נחזק לנו מאד אחרי שהדעות הן פשוטו של מקרא לדעת חז"ל וכל החכמים מאמרים אשר בארו ופירשו את המורה נטו מפשוטו ויש כדל גדול זין בנסה הפשט אולם וזין כנסהו אלא חז"ל ע"כ נחמה מאד איך אפשר לאחז החבל בתרין ראשין אם נבי דעתם אין הפשט בפשטו של חז"ל ובהכרח לדעתם אין כן כונת המורה מנחה הסלכות היוצאות מן הדעות מה חסא עליהן? אי אמרת בשלמא סהיו הדברים המדרשים מקובלים אלא נחלקו צמיתים על הכתוב שפיר אלא זה אינו לא לדעת הרמב"ם ולא לדעת הרמב"ן וגם אי אפשר לומר כן שא"כ איך נחלקו מדרל כדומה אם נחלקו לא ילדק עליהם מחלקת ולא עוד אלא שאלו שסודו חכמים נמסות הדרכה ונחלקו דבר סגור כדור ר"י דרש כל חלז לרבות חז"ל שיעור ור"ל חולק עלי ומוקי כל למלחא אמריחא וכן סעיף בהרבה דרשות וע"כ איך יעלה על הדעת שסמכו בזה על דבר המקובל אלא ודאי שסמכו על פירושם את המקראות כמובן הפשט וע"כ סדרה קושין לרובתה איך מלאו הפשטין המדרשים ידיהם ורגליהם בלדעתם פשוטו של מקרא אינו כפשוטו שהציגוהו סמכי בנסה מנחה הסלכות היוצאות מן הדעות מה חסא עליהן? ומלאה פתרון לשאלה זו בנסק' מנחה פ"ב מהלכות מעדים בפירושו לדברי הרמב"ם שם כלם א"ח ל' ז"ד גדול שדרשו בלחם מן המורה כפי מה שגרסא צמיתים שהדין כך ודור דין ועמד אמריחא ז"ד אשר לכחור אומר ה"ז סימך וכן כפי מה שגרסא צמיתים שנאמר אל הסופר אשר יכיה צמיתים הם איך חייב לילך אלא אחר ז"ד שדורוך וע"ז כתב בעל כ"מ למד כן דצינו מלא דלשכתן נחתי בחרתי דפליגי אקמאי וכן אמרתי וכו' אלא אם נחלקו בנסה דורש בלחם מן המורה חס בלחם אין הכי נמי שיכול לנפל דבריו אפילו שאינו גדול כמורו בנסה וצמיתין וד"ת א"כ אמאי לא פליגי אמוראי אמתאי אכ"י וכפי דברי רבינו בדרשות נחמה להם לחלק על דברי התנאים ואפשר לומר שמיום מחימת המשנה קיימו וקבלו מדרשות האמוראים לא יתקנו על הראשונים וכן עשו גם נחמימת כגמי שמיום שנחממה לא יתקן רבות לשום אדם לחלק עליה עכ"ל ומה מן הדברים האלה ילא לנו. א) שמדין מורה בדרשות נחמה לכל ז"ד לרוב ע"פ הגרסא להם צמיתים הכתובים אף צמיתים צמיתים זין מולא הדין לפי פירושים וזין מולא הדין לפי מה שפירשו קדמוניהם ב) מוכיח שמחמימת המשנה עשו קייג לרבה אף אלא האמוראים שהיו משועבדים צמעה אל הסלחת התנאים ואמרתו בזמן צמעה כי צמיתין הפירוט שמענו שהיו צמיתים צמיתים סמולא בהנח מן הכתוב דצינו שהאמוראים חלקו עליו והוציאו מפיוק אחר ולא קשו כאמורא בדרסה מקומות ומלא מייתי לה מהכא אלא ע"כ צמיתים שאינם נוגע למעשה בדרשות נחמה לאמוראי לחלק. ומהו אלו דברים ג) שנאמרו שמחמימת התלמוד לא יתקן רשות לשום אדם לחלק ב"כ אי אפשר לומר כן רק צמיתים המעשה אלא לענין ספי דרשות נחמה לחלק ואם חסאל איך נחשום הסגל בתרין ראשין אם לפי דעתנו אין פירוש כמובן כמו שפירשו סממינו ע"כ לפי דעתנו אין כונת המורה כמו שסמכו הם איך נעשה

מעשה צדקתו מן המעלות אלה על זה אין לנו מענה אם לא שנאמר שחכמי הסנהדרין הם צדק צד גדול לכל הדורות וא"כ צנחניה המעשה משועבדים אחריו להשלמת חסדו מלך לא מסור מכל אשר יורד מהמות הזאת מדברת ג"כ לענין המעשה וע"כ אפילו באופן שמוצא אלהו שאין הפירות הפשוטי כפירות ראוי לנו להחיות צנחניה סמעה צדקה להם מחוך פירותם להלכה ולמעשה צדקתו על מאמרו א"כ לו חזקתם לך על ימין שיהיה שם אל כן הוא הענין ע"פ כונת כ"מ צדקת הרמזים והמסד ודאי שדברי צנחניה עוד לריבין חזק ולא יספיקו דבריו הנאמרים בדרך אפסר להכריע בדבר שהוא עיקר גדול בחירה ויש לחזור אחרי ראיות בחלמוד לקיים את דבריו אבל כעת אין זה מחליתו ודי לנו להראות שאין חרעומת על הפרשנים שגאו אחרי חתימת החלמוד על היותם נכונים בפירושים ופירושי צנחניה בנח"צ פשוטו של מקרא שזה מוכח ומצורר ע"פ צנחניה שם ספק כלל וכלל.

אמנם צנחניה יודע כי לפי ראות העין בהקפדה ראשונה ידמה לכל מעין משכיל סתירה קלה מן הדברים אשר סתקנו צנחניה זה וצנחניה הקודם לו, אל דבריו שפחתו צנחניה הקדמות על הענין שאלו צנחניה מוכח נעזר מזה סוגיה עליו לשון עוד הפעם אל דבריו כאלוהים. ודע שמה שאמרנו בחלמוד דבריו, שחזן המדרש הוא לכוין וליקד עניני הלכה או עניני מוסר ואמונות ודעות בדבריהם" (כלומר בדבריו סתומים), אין כונתו אלא על המדרש אשר לדעת הכל לא נדרש צנחניה וראשונה אלא לחלית סתם ודמו ואשר נקרא עליו צנחניה שם אסמכתא וסוף נדל מן המדרש העקרי אשר הוא דרש גמור ואשר לנו הכנסנו אותו צדק פשוטו של מקרא לפי דעת חכמי הנח"צ צנחניה הפסוק. וראוי שחזן שסבור הזה מן המדרש נמלא לרוב צנחניה האגדס. והענין צנחניה ומוצאות לו מן המנהג הכנ"ז אלא הדורשים לפני העם ללמד אמונות ודעות המושגות צנחניה שמוכר כחכמים ולא ישיגו צנחניה לפרש הכתובים אלא להחיות דבריהם כדי שיכנסו ללג השומע, וכאשר לנו עושים כיום כן עשו חז"ל צנחניה הסס.

כלל היותו מחוך דבריו צנחניה פירושי הכתובים לא היינו מעולם אקורים צנחניה הסתירה וסמכות נמונה לכל מפרש כפי ראות עיניו וכפי הסדר אשר חננו אלהים ואין אונם ואפילו לסתור פירושי כדמומים וכשם צד גדול קיים בורשו אף לשון דין ע"פ פירושי סס וע"כ אין לנו דבר נכון מן הסתירות צנחניה אלא כחן לפיכך צנחניה על צד חזקתו הקדושה להבין כונתיהם על פי הפשט הנדון ואם פשאל צדקה שאין צדקתו להפיק צדקה לו ע"פ פירושו מה חובלת יש לנו צדקה שאין לו חלית מעשי צדק ענין? ואדרבא ראוי שלא נרשק עצמו מן הפירושים אשר הבינו אלינו מן חז"ל ולא נעמיק להשיג פירושים אשר לא נוכל לקיים צנחניה על זה ודמו נח, מלכד שנקשת האמת והכדיפה אחריה חלית לעצמה גם כן אין ראוי צנחניה ידנו מה מלך אחר כי הכרעות כזאת חובה מחייבת עם החקירה אשר מחזקת אותנו צנחניה שאלה גואלנו יקנץ מחר את מורנו גצין הגוים וישנו שופטנו כדלשוננו ולזמן שהוא ודאי שם חלית מעשי צנחניה צדקה חזקת וראי כמה וכמה דברים נהנו החללים הקדמונים וגזרו וחקנו משום מחר יבנה צדקה וחזן חזק ודמו כה ראונו שמה שדושי דיינים אשר חזקו הכתבים האחרונים חזקו שחיתת החלמוד וכללם מכל דרשים צדקה אשר המדרשים הם אין להם מעמד בפשט המקרא ע"פ אמתו ואף אם נמלא מהם צדקהם הלא ודאי שלא כונו צנחניה המדרש על הפירות סתומים לדעתם אלא לא הכניסום רק צדק הדורש אשר אין לו כח סתמי. צדקהם ואף עכ"פ זה צדק יספיק להראות לנו צדקה סתומה צנחניה של מקרא וכשם צנחניה סתמי המורה אל הדין אשר הלונו קדמונים מיתות האלוים ואין ואשר תהיה ממונה הדנה מן הכתבים זה שלם אמת שם ואף צנחניה זה כנס שחקים לנו הלא סתומים אמתים סתומים וידועים אשר השתדלו ועוד משתדלים להשיג שפירש ליושנת עדיין השתדלות

הואלם בעלם צמיעוסם נגד רצוי הסתרשות ואונסם רפיון ימים הזה הוא העיר את לבם
לסבות עיני קוראיו על חמילות המאמר: אין מקרה יולא מי דה פס וסו' דה
הואלם בעלם צמיעוסם נגד רצוי הסתרשות ואונסם רפיון ימים הזה הוא העיר את לבם
לסבות עיני קוראיו על חמילות המאמר: אין מקרה יולא מי דה פס וסו' דה
הואלם בעלם צמיעוסם נגד רצוי הסתרשות ואונסם רפיון ימים הזה הוא העיר את לבם
לסבות עיני קוראיו על חמילות המאמר: אין מקרה יולא מי דה פס וסו' דה

(*) ציונים ולקוטים מספר יאיר נתיב

כיו לדבר ר' יאיר חיים בכרך ול איש חות יאיר. וזהו שם
הואלם בעלם צמיעוסם נגד רצוי הסתרשות ואונסם רפיון ימים הזה הוא העיר את לבם
לסבות עיני קוראיו על חמילות המאמר: אין מקרה יולא מי דה פס וסו' דה

אמר אהרן יעללינק יושב ודורס פה ווינא: כבר נודע בשער נח לבנים ע"י ס'
בבזורים לשנת תר"כ"ה ליידיי חתום דנ"ק שיש צנחמ"ד אשר סוקס ממדע צחוק עדמנו
כ"י מהנר ד' יאיר חיים בכרך ז"ל בעל סוח יאיר מעשה אלנפוטיו של כעסנר עלמא,
ואוקיף סכ"י הר"ל נחלק לנ' חלקים: דא' כולל ס' ואיר נתיב כר כשומים סימני
רוב כחצי קודם של רחמ"ב דב' נקרא פה קשישא על קר א"ב וכו' כעין ס' יד
מלאכי כפר יקר מאלד, וחס' יכונה נשם סס'ה אדרן כשנות על ס' וחס' אכרן וסקדומ
ס' ס' כנ' גרסם נס' כזורים ס"ל. ועתה אעתיק ואלני ציונים פס' יאיר נחניז המדעים
גודל כעמנו ותכונם נשמו של כר ככ סנדול ואס' רק ראשי פרקים: כס מוקדים אומס
לחכמים שדי לסם צמיעוסם ולקוס ססר"ב כנקי וסננו מוכר לייק סיסם וויס יולא
לסור ס' מר קשישא אחרי כלום סדפסח סמכילמל עם סירושו מלות סופרים, וזהו

הואלם בעלם צמיעוסם נגד רצוי הסתרשות ואונסם רפיון ימים הזה הוא העיר את לבם
לסבות עיני קוראיו על חמילות המאמר: אין מקרה יולא מי דה פס וסו' דה

א' ציונים מספר יאיר נתיב:

דף א': שאלה חלום על גזירת סמרוסבורג. איה מקום כנורו נחמן אחר ספירגן
גזירת סמרוסבורג גירוש או שלא יעצרו ערלות אס צנים ישראל בשנת. צלחם זמן היה בעל
אגודת ומסר"ס סמרוסבורג. מוכרס על סנורס לומדים סלינס לומדים צע"ס ונש"ק. סוכס
מגמל דמיון מנסול. צל. לעב"צ. כססל קיסר שלהם צלני בעומר יס לסוס לבסור
צמנין מיחא אסכרס על סיניקס צל"א צמנין. צמנין סר"ב צל"ס לו מר על סלמס ס' ס'
יו סר מד יולד קתך. דף ב': צמנין מי סול ר' סלמס סוכר סלסנ"ע גס מי סול
סלינקי. וס סקורי. צל אס לסמי וסרס ללס משובס וססיס חנניס סו"ע לסמי ס'
רדיו. דף ג': וס שיש לסניס צמקורי סקוק ויסס על ראס אפרים. אק לרור ציור
סיס סכנס צמקנס צו ציור ססולל לסס מנאל. אס ענירס סול לצווג ציונים צעללים
צמנין כמס קלין מדומים סעצרו וסנלי מסיס סכיו או. סוי אומרס לטור רע ונ' לס"פ
(ס' פניס) יסרן. לומס ססלדלן. לצווי וסקי ענין. סנס ססר מסיס נסס צלן לומס
כמס מלוי סל מלוי רע או סוד. ספי סר. כמאלל יסס ונלסון מורס אס מס דסיס
סחל. דף ד': מי סל סל ל' ס' יין וסרס לו סקלל. גליונים צל סכנס וסס
מחוייז לחסור נססו על צכ"ג. לסללות צלדס ר"ע וסומו אס ציון אסר וסלי סליס

הואלם בעלם צמיעוסם נגד רצוי הסתרשות ואונסם רפיון ימים הזה הוא העיר את לבם
לסבות עיני קוראיו על חמילות המאמר: אין מקרה יולא מי דה פס וסו' דה

רחמים בזה: דבר ר"ל הקליר מי היה ואימת ימים. דבר תיקון שנותן הקוים ללשכת
 הנובאים הכל מה שקנה בלשון פה. נאדרלן. דף כ': צענין י"ג. פיקרים שאין אנה
 עומדין על דבורם: ישמעאלים והגרים. מאי דנייטרוק נבל וגבליה. חסודע על קן
 לפור ינישו רחמין פ' דוקא בחפילה יש קפידה ודלא כרמזים בשפדו מ"ל. שצח ספרי
 מוסר אסילו. בלשון אשכנז יואר מסיבוכים גדולים סמריפין
 ופלפולין של ספר. נשים מקפידין על חינוך שלא יעזבו חסד שולחן או ספסל
 מעבר לעבר. מה ש"ע על הרמזים נח"ש לכרי משיך מ"ע וזול אמרו כספו לא נתן
 בנך אסילו רבים גוי. נאחה דחיון טעם ר"ע סקנר טען כוזבא הוא משיח. אין ליקם
 מלמדים ללמוד טעם במועד רע. דף ו': צענין אחרו אחרו אחרו אחרו אחרו אחרו
 שלא בדיו. צענין מנהג רע פשיית כחזון מי שצריך להמסור צענודס
 וכן צמ"ת יש לנב"ל. אם הנותן שומד לשופר גוי עובר בלשון פור. כל נזירות
 והסכנות מי פ' פיקרות ישראל על מלכי א"י מעליהם. דף ו': מה ש"ע צענין
 נלמדת החורב. אם פוחל לילך לרחות נפלאות מיוסדי פשוט דרך אחיזה פנים.
 בקשר חזון למועד ממש קן. ת"ח"ח לאלף הששי (1848) ונ"ס סוף דמים לשנת ת"ר.
 דף ח': מעורר סקלר"א החכר בשפריסם: מלשון אחרו וחזרו כלדיהם קיריש פכיש
 קרעקיש. טעני ציד החפדים אם מותר לו לאכול נבלות. דף ט': הרמזים ובעל הסודים
 וד"ס מניחים אחרים בשפריסם. צענין היחר לילך נזירות דרך בשנת. ל"ע על חלק
 הארץ החדשה אם לא נתחלה לשלחם כמע"ס. לנין מטרופולין קננער סוכרו ח"ל הם
 לשונות לפי"ן. דף ר': לא יפה הורה שיתחל גבולי ס"ה ויגררו מעץ להשקות עקשה
 לילך בשנת וכתב דברים מיוחדים נשים: דף י"ב: מנהג נשים שצושינן אשה. משוכרת
 על כסף שקובעין בלה עליהם שו פשוט נחוש. לחת ואכס"לדר צין פסס לפי חתוכה.
 מה שקורין למחמיר ולי"ו. קורא חגר על רבילות אבילים צודים הקלים
 לפני התיבה מדבר ואם ראשים אבילים לחמלין נקדשים. דף י"ג: מי שחזרה
 לעמוד בגילוי ראש לפני מקדש יסיר החמלין החילס. מורגל צמי בנזירות על דבר שספל
 דעתו ה"א אש"י. דף י"ד: טעות שספל ככל הדפוסים בחרום סקר ראש ר"ס כר
 יכרית שחרסם לנשת לזירות. דף ט"ו: צענין פ"ז של מלרים שלם ויחור ובעל לפון
 וצנינוס. צענין שחזרין נשידוכין שלא יהיו שעות איש ופחתו אשה וכלהם שוין. דף
 ט"ז: אין לומר קדים על סגר מוסר צלי פקוקים וכלים מ"ז מ"ז מ"ז מ"ז מ"ז
 ללמוד שדיק מלימוד צ"כ. מה שספד ושגור סכמי אפי"ם צמי דורות מומין
 צ"ס חזון חולדות יס"ו באריות. צוות המשחקן נעלועזי פאפין בלא מאקין צדיהם אם
 יש טעם משיח פסל. דף י"ז: ענין דמות אלם לעצ' הם זמן רב לפני חלית ישר.
 סתגלות על גדולי פולין שאינם צקיאין צמק רא. טעות הדפוס בחרום.
 לא הנידב אחר. דף י"ח: פ' פיש שמיר לבי עצה של ר"ש בן גיורא. ל"ב שנים
 החשבק סגן צנינוס. נ"ל. טעם סס דוכס מאק"ווי לא ר' ומלך קדר קאס (קאן?).
 אחרים למדפיקים פיעננו צנין על כל הדברים. דף י"ט: המעשר אי"ם משקלי סקדמונים
 סקל. סקדש וסקל סמלך וסקל סמל. סמל וסדכמין וכבר וליסכא חז. מפש"י אי"ם ק"ל מדינת
 ס"ס ארס סמל אחר טענר עלם חילס ושיעורי מדות בלשן ונללל. מפש"י אי"ם סל
 קדקון מי גיורין ד' נהרס נפשי' ומולאן ומחלן וכנ"ל מילי בונא. אם מותר שישל
 מוחס קטנה בלחור. מנהג נשים נשים צנין ערילס סמל וספד. מה שחזרוה ספיות
 צסיר סחוד יס"ד ואין מניג. דף כ': מוכחם כמרלס על קל לום ראש ומיעור
 א"ת צב"ה ק"ו כע"ה דצבים מקולקלים שגנן וספ"ה. ספדס סמלס.
 ועוד טעם למנוע מזקירות צענין ספסד וסכרו ועינש. פ' מעי צבים קן סיון וס
 שחמיו אי"ם מליין מלין מוז וסוכסס על סכילותינו צביאור סכ"ך. מה
 שחורגל צמי כל עבר רבים מלי סמחא מוחוס בקדא. דף כ"א: טעם על שחורוהינו
 מפריזים קן רב לנח מלגן וצנין ס"ס ס"ס לחיך. סיון סלל וסכאל צדור. זנין חסות

נדום ויחלום. דף ב"ב: גנבט מ"ע חתם בקלירי מקריח ספר. דף ב"ב: מה שנפל מ"ס
 צמ' עקידה שער ל"ז דק"א ע"א. חרבוט לסע גיר למולך נדום גוריה ננד
 סע סנס ומה מ"ע נצחון. טעם נפלא על חיתר דידה נזמניו נמלרים. חימא על דנרי
 חמנוס יונחן נפסוק ועמיק חין מרחים ודנרי נעל הפי' חמוסין וסחרנוס יונחן מחדש
 נחפרסם. משא עמוד על עניני הנשמה לפניו ולחסור סכר ועונש וס"ל כחוקר מה
 לפניס וכו' כי האדם עולם קטן. דף ב"ד: ר' יוחנן נר יהודה ילא נכנעס מנה"כ נזירמית"א
 סלא נמנעו לו נהפסרה. מה מ"ע על מ"ס צמ' יקוד מיריס יקק יקק נפניח חרבוט יונחן
 נכל ינכל נאפס. דף ב"ז: לאו קללת חרם ולינה סכר סכיר ונתינה מכשול גס נגרי.
 דף ב"ז: חין מזיוין כסא חמוכן לאליה ננריח ונ"ע מקור סרלקת נר על ראש סמח לפני קטורס
 דף ב"ח: נפנין חס מלות נפילות לעמיד ואמונת נלטיית חחורה. דף כ"ס: חין להניח
 לנחלות להחפסס נפריס כלל. דף ל"א: חין לנדר מיני קטניות על סולוקן נלי מפה.
 דף ל"ב: רב ססיד לוס לש"ץ סלא לסמחין נק' סרומפילס על סיומו.
 דף ל"ג: מה נסכנו נכפריס מירודי סכניות לערילס מילדות חוזה ועוטס לס חיקויס.
 דף ל"ד: מה מ"ס להניס נרש"י נצ"ק דס"ג נגנז כדרכה (?) מליל נדרנא וסיין לדיבור רש"י
 סאסכ"י נס' לחס מלמה מה סקרא נכפריסס ממוק פיקור'ס והוא סול סנדרז"ל.
 דף ל"ז: מ"ס רש"י סהמלמידס של יסר יהודיס חיו. חס מוטר לנורק יסכאל לעסות
 דמות סמי וענז. דף ל"ז. מלורע רעס נזירות נורס סוויין. נאנמי מ"ס סדק'ס
 סלסרדפיס מרדל'יס ורובק'יס וכו' מ"ס על סל פול סחלמ'יס. דף ס"א:
 חוכסס על סטחניס נניסס למול למוכל סאניו מומסס. דף ס"ב: פי' חרנוס מנילס
 חאח' גרוביאל דעקס לן ניה מלכא מנזקינח' ז"ל. דף ס"ג: משה"ס מחר"ס מינ' סאין
 לס נוח פס סרוביאל דס מפתחא מפיני קוסיאל. סרמי סהליחות ומחנדיסס.
 דף מ"ד: חס יס חיקור נלימוד לנ"ן. דף מ"ה: נמ"ס נגו' גר' נשנע לא נלרכה חלא
 לנני נשנע ל"פ חס ננר נקנע אז יוס ח' לחידס. דף מ"ו: טעם נחלס ח"א סי סכר
 סמלכות עוטס נייסס. דף מ"ז: סקסס חסר דרעס זס דס"ל סנימי מורל נשמס סכנז
 סלא קיל סין סל חשילין סל"מ. דף מ"ס כ"י: חוניס לכוהל חיו לסון גע' נשוס מקוס רק
 רש"י סנילו. טימ נשאר לסורות סערכות מלכ"ק ומימי כוז נשמות י"ב מולות נלסון
 עניי. נפסרי ח"ה מנהג פרכייס קלתו רחיייה לנרי רז"ל וס"י בית סלרנאל דנכוסע.
 דף נ"א: חרנוס חונקלס על חשמיינה ונשסס לא סל' כס"ס דידן. דף נ"ב: סמללות
 נעד סרננ"ע ממה סחטטורו דחיו סוטס לקנלה וסנדרוס אפסר לדרוס ננד דרז"ל.
 ענין סכנסס חורכיס חין חיס ניי' סקדמוניס וחין נחפסמו ספליס"ן וכסס חנדריס
 נפנייסיס. חס יס נזריית חנקי סמניס סל סמפריס על חרשס מוסס חוקי גויס. דף
 נ"ד: מקור חיוה דנריס סאומריס נלשין חסכנו לעס'. סימס על מחנרי סליסות
 סמסמעותן סיי"ד סרנוי מלכות חיו נומן חסר ונ"י מלורע. חין חיקור לנייר לורס עלנו
 ונורח חניו ולחלותס נסדרו. מ"ס סרז'ס סוב רונז רלשין וכו'. מ"ס סריוס סוטס גרע
 ממוחר, גס מופל נרשעו מופל נמולו. מ"ס סריוס נלשין חסכנו נומן נתינה מ"ס. דף
 נ"ה: יוסק סכסן סנזכר נמסנח וננר ייח' יכול לסיות ססול סיוסיפון.
 חקירס מקור דירס חומס לינ' ייכ"ר סמסוטסיס ומנידיס עמידות לחנסיס. מה סלא
 מליו נמסנס מכל מידות רק ק"ו ונ"ס. דף נ"ז. מו' ר' חסא מקפסי מוכר רש"י נמ"ק
 ד"ך מ"א וטיס מ"ס סס נרש"י. מה מ"ע חס ר"י נן חלישס חיס חסר סחורנן חו נומן
 סניי. דף נ"ז: מה סדרן חבורלי לחסס הלכס כענין ססייך לסמוחסיס. דף נ"ח: מה
 ננמ' מוכס סייך סמנכס חין חולילס ערשיס ניימיס סא"ל חחונן. דף נ"ט: וסיקין
 מדקדקין וסזכיר רש"י ור"ח ורננ"ס נשעס חיוה מנהניס. נלשון נני חרס גס יתרס ננוק
 מקרי ססרון. דמיון כוז סול מ"ס סהנסיס חומריס סלמעיסיס קיל חניק נמני חמו

ונשמת לאו וואו סימן רע. דף ס': אחר מי שניך צ"ח יענה אמן ויכוון לנ"ע
 והנה לרפך. מנהג נשים לשחוט חנוכה כלי על פניהם. כל יום יום כח
 יפורש כמו אל חלכלן ממנו כח. ליקוים ימים מש' קלף שו"ח מהר"ר חיים
 זן ל' יחזק צעל ל"ז. דף ס"א: עין הקדש פירוש שלא להדיק נקטן חס עדין ים
 זו יין. דף ס"ב: אם נכון לנדרים המעניות בשכונתו לסי' אוקמת
 דסכורא מסכורא דצ"ס. לקוים מש' נסחן וספר חכם מהמכמים כינוי
 ווא"ז אל נלכים לוויכוח. דף ס"ג: אין טעם למניעת העולם מלשחוט מכוס זכוכית
 שיש בו סדק כל שהוא. מה שנמנעו הפולח לנ' אחים שישאו בו חסות אין לו שורש
 ונכח מש"ס. דף ס"ה: ענין בן חמליון ואין סמך על מי שמגדלו ציחן, ודברים רבים
 ראשי צפרי א"ס מהם וקוראן לו קאזאלד ונכיוי מאלרד גייסרר. ענין סכנה
 המקופה ים מכימן לבגרי. דף ס"ו: נשנה ליעות נשים שחליליה וננה
 מריאות נשים שחליליה. על שם שרש שסיס נכון על אלס מלשון וסמריס
 יפק צ. דף ס"ח: ספר נאנה ורואה ל"ע אם יולא בו ידי חנוס. מה שנמלא בזכוכית
 נשמות ימן נוטן דק"ק וירמייש"ל שם אשה פחלים ל"ע. דף ס"ט: מה שנהגו בעלי
 קדמה לילך לנאר לשחוט ולהשליך לחוכם פרוטה וכו' ניסוח הוא ואסור. על נעקח
 גדולים חכמים דרוכס נוד הספרי. דף ע': לריך טעם על רבי צדק משנה שלא זכר
 פריי דיני ליעי ותפילין ונפ"י ונר חוכם לא זכר כלל מש"כ מגילה ומירובין. דף ע"א:
 צמנין הליכס אלל הסדר צר"ס צאמירח חשליך. דף ע"ב: נוסח שסוך
 סמך צללי ססס על קלף ימן נוטן. דף ע"ד: מלת פייעין פאעצין צלסוס, מלת
 קרובן כמו קרובות. מ"ס רש"י מכירותים סבין צלסון יין הוא קרעקיס שנקרא מכירי"ם
 וחילי חילי' צכ"ג. מנהג נשים שחמיד נושאים צידס צענה זכר ומקטלים מאר. דף
 ע"ו: קגולת נשים למקשה לילד לעשות לה ממסנעות דמות שם שרי על צענה, דבר בדוי
 הוא. לשון הדיוט י"א ח"י חיצ"ר ד"מן קר"ג בגננין ומקורו צגמ'. דף ע"ו: גדול אסר
 כסבים הס"ץ מאריך ציגיוני מוסק שנה קרוב לחלות בית הולך לציחו ואוכל. צמי
 סרסיאות שניכרים שרואים שם דברי סידושים ים צמקלחן נגלות ואיסור וקשות. דף ע"ח:
 מ"ס שאומרים צלסון הדיוט לעושה צראשיו וצראשית. מנהג נשים שחכירין מנכסם
 אומרי' חיוס יוס ח' או יוס צ' ונכה"ג מה שזרקין מלת לשם. דף ע"ט: לא נקרא
 אומרה מה שפורסם על סכסליך אחר ציוריו שרסי סכסמונס
 ומקורי' הידיעות ועקרי' הסקירות הרואים לכו ליד ע. דף פ': רצין הוא
 ר' אצין, רניאל ר' אצינאל, רנא ר' אצא, רנא ר' אצא. מלך המשיח שחמרו סממיסם
 וכינהו לולי"פר. צענין מלמדים שמושים צמיה מלכת ח' צאריכות צמיה דברים. ס' יך
 אמרו צצית ראשון צמורי דממ"ס סכאמרים על ספורצן כנוון על
 נהרות צצל אלהים צלו גויס וכו'. דף פ"ב: מהו וננאל שנתכנסו אפרין
 קשס לו ואין קיים וסינא וסינא צאריש"ס אינדי"א. דברים שצב"א א"ל רש"י
 וכו' וכוונת לך אינה רק אסמכתא ואינה נכחצו העשנה וס"ס. דף פ"ג: ענין איס
 משחש ועשחק לנדרים שחממדין צולין צסעודות סחוכס וד"ל מושג לליס, ענין כי אין
 זת שחמס רק סוללות וסכלות. קבל שחור שאל לעשות שחוק אסחוקס וענרו וע"י זה
 צא פליגה על סקסל. שם קיכר, כמה סידושים, ועניני מלך סול"ס קהילא יחלון שסס
 ענני מלכים דף פ"ד: שחוססחות סניירו מווששים ומווששים מאר. דף פ"ה:
 עשס טרס שגלו כומרים לבנים לבית ישרל סחולס לחות עזיו ואמרו שגור להפיר
 וסולס סקסל עשות וכו' אס סיורשים מחויינים להחיד לסקסל. דף צ': מילת סיר
 צל"א הוא כמו מאר ונל"א ציל. דף צ"א: מילת סקסל נדר כסמקס
 לנעת. דף צ"ג: מ"ס סילס סיסודי סאריס סוליד פוד י"צ צנים י"ט צנות ולמי זס
 אינו מוכנס סקין נא אסחור. מה שסחיקו סממי א"ס צסעריס קינא דרנא ומעסס
 דרני צנא סחוסו קנאל דאצוכין צסיוי קנא. דף צ"ד: ענין אצילת מנעיל, ססיס ס'

קל דמחשבתו ה'א דעת אונקלוס מתרגם גם כן: קל דמחשבתו ה'א דעת
והמחשבה והחלקת הכתיב וכלל את הדעות והפירושים כדרכו חמור ברך שחשבים
לאחדים צידו והוסיקו וגרע בלי צמינה ומקריב ונאמן ומעזר לרופו עד שאי חשבו
לכספן עשה על נקלה צין דעה לדעה, וכדי לכנין הטיב שני הפירושים: האלה על פי
דקדוק הלשון ומה לאו דר"ל על ככה לנטות לפי ראות העין עדרך כפשוטו משנתי
לחשפט להטיב כאן לפני הקורא היקר דברי המדקדק הגדול ר"ה היידישעכיים ד"ר צביהוש
על המורה, הנקרא מורה לבנים והכנה המקרא וז"ל: קול ענות סו"דש"ל קול סרו"ן
וגידופין המענין את הכסף וכו'. ור"ל כי צינה וגם צינה שמיים משרם אחד וצנעלי ל"ה
אלה, שהראשון מקור מננין הקל ע"ה צינס צינה ס' שנים וארץ, וסוף לשון
עמיים וצפוק, וסמני מקור מננין כנצד סמנין כמו יום צינה ארס נפשו (שמיים צינס ס')
ל' עיניו לכן פירשו קול חמוסין וגדופין המענין את כסף שומען. והנה אונקלוס תרגם
קל דמחשבתו וכו' לשון שמוק ונחוק ל'. ארמי גם לשון לעג וציון. והרש"ם
פירש לשון נגינות וס' הד"ק צטרשו פירשו ל' הנצבה קול צמר צין לשמחה צין לאלה. והמקרא
מסיפה לפרושים שצ"מס' צמארכת את א' חצר קל ענות עם יום ענות ארס נפשו
צאל"ף צית את צ' צ' מילין וחמוסין צמר צנאה. גם על שניהם מקור צמארכת קצנה
צ' צמרי ליפנה וכו'. ונשמע מנו שאין סתרון שום. והמקרא הוא לא יתכן
ונלמח מעיני רבי סמני צמירשו להכלים ע"ה אלה וגיליה שיהי עמי הוציאו ופירש ס'
על פיה (עין מנחה שי צמקומו צמירש ס' דברי רש"י על כבוד) וגדלה שאלה דקדק הרב
לפרש חמלה ל' חמוסין וגידופין להגדילו מחמרו סוף ל' עיניו וצטרשו שמיים מסיף אחד
הם לכן הוסיקו ואחר המענין את כסף שומען כשנאמרים לו, ור"ל אף שסם נדללים
צמחרון סמניו ל' עיניו וזה ל' מיוק צינס ס' הוא איננו לו עיניק צמחרו. וכן
מדקדק הכך בכל מקום להעמיד המצויים על עיקר יסודם אשר לוקחו מעם אף שם
מחלפתי המחרון גדל מה, וזהו דרך סלולה ידרכו גם שמיים כל לשון. עכ"ל ודפוס.

ולפי זה נוכל לומר: שיונתן וירושלמי חולקין כאן על המקרא ולדעתם קול
ענות חכמי שמו הוא סד ליפנה עם יום ענות ארס נפשו ל' עיניו. וידוע מדרכי
תמוסין ע"ה שמקלקלן לבנים ג"כ צקול חר ועצז ואצל ולא צלצד צקול כנס ותמוסין
ואחרים שמהם תורה כמו אלה הנשים ישנות ענכות את המחרון (יחזקאל ס') וכן
אלה ויחזקאלה כחשפסם צמחרון וצמחרים עד שצד דס עליהם. (תלמים י"ח כ"ט) ואינו
לרובי להאריך צבצלי ע"ה וצפרס צבצלי חילילי מלרים חזיק וחיזיקים וקראים
שצמחרתם סימה גם כן לצכות ולקפוד לוקין ולענות את

נפשו ולכן חרגו שניהם הטיב קל פלמי פולמנה וצמחרתם ארס שמו או קל מקלקלן צפולמנה
נוכחם. ולדעה האחר סמניו ח"ל צמחרתם קבלתם ע"ה לא לקלים סמניו וז"ל: צ'
דריס דרי יחשע לפני משה ולא נגמול קן צעיליו וכו' וישמע את קול הכסם צרעה
ח"ל משה יחשע! ארס שצמחיד להנסיג שררה על ס' קנאו אינו ידע לכספן צין
קול לקול! אין קול ענות צמורה ס' מה דאת אחר וגדל ישראל, ואין קול פולמס
ס' ח"ל ויחלם יחשע. קול ענות חני שמו ח"ל, קול קילוס של ע"ה ארס
שמיים! אולם דעת אונקלוס מסיכמת עם המקרא וצינה הוא כאן מל' שמוק
וגינות ולכן תרגם דמחשבתו וזה ג"כ פירוש השני של יונתן שבעתיק, קל דמחשבתו
אף במחשבה את המגוונות ומכונה ליונתן שנה את שמו מפי סלח למחר הפירושים
ולעצמם זה צוה ולכן אחר ועמכן קדמאס והוסיקו וי"ה סמנור סחת את ד' סמנור
אשר צמרי אלה צמחם מי שאלהם ח"ל, קל דמחשבתו לא אחר זה
דמיון קל פלמי פולמנה וצמחרתם וצמחרת קדמאס הוא כלי סקן עיניו קישר ואין לו סמך
כלל ולא ידעתי פירושם ואפשר שמהם קדמאס אין כאן מקיפיה וסוף לעיל וכן לר"ך
לומר קל פלמי פולמנה נוכחא קדמאס ופירשו קל עונדי צמרה זרם ראשונה דמיון
קדמונית. ונשמע בעמיק המעמיק את המלה לצבור אחר פעל מנאמן

לדד רחם זס מלמח גם הסרי פטיח, יחא כאן עדרו ונמס עדרך כפשוטו

ותגדמו: קלל דין דמיתא שמו אלל וסירשוו לרעה מפשיטא קול חטא ועון אנכי שמו
 ונעקצותיו חלך גם הסומריי (המרגנס לכותים) שהעתיק קל עושים דיינו מונים (לפי
 הכותים) מחליפין חמדי הכותים שהן מתולא אחד וס"ח צע"ן ודומה) ומזה נראה
 שפרשו קול צוה כמו צויה. ואף שידוע מאתמל ז"ל שזיפו הכותים לפעמים את
 תורם (פי' ירושלמי סוזה) מ"מ כאן אין לחשוב שזיפו בכונה את תורם מפני
 שהקרי תפייע לדבריהם (ועי' נספח של דה"ג ר"ז פראנקל מאלקסייטש
 פקספונד נר 75 ממניא חרגס הינו לשומרוניס. To Samarátikon, שהעתיק ג"כ כאלו כתוב עונות)

לפיכך נראה לפ"ד שקראו צויה במקום צויה דיינו חסר וי"ז כמו ועלתה קבלה
 פיה חיוה ה' י' תמורה עולתה אף כאן יש לפרש את נאמר יש את למקרה עונות
 חסר וי"ז חסר צויה ואפשר שיש באתם שתי שמות צו וצו' כמו צו' וצו' וכן דעת קלח
 מפרשים ומדקדקים בפירוש הכתוב זכר' ב' ו': ויאמר זאת עינים בכל הארץ שסירשו
 כמו עונס, ועינים נזר משם צו' וכן חרגס סקורי וזה חנון חוצא דללה ארעא.
 וכן בחושב י' י' לפי כחציב באקסס לשתי עינים ובהללים מ"ג ו' ילא תסלב
 עיניו לרד' לפרש לדעת הקדמונים מל' עון וספא עיין מדרש מלין להסכם פירשט
 נשרם עון שהאריך צוה ולכן סברו סקורי והסומריי קלל דין דמיתא קול עושים
 לפי שסירשו קול עונות כמו קול צויה דומה בהוראתו לקול צויה — ואף שאפשר לומר
 שהיה כתוב בתורם צויה מלא וי"ז שהרי אין לנו בקיאים נספח ויתיר כמו שהאריך
 צוה בעל עונות מ" צ' נשא ע"פ ויכי צוים כלות משה שאמרו שכלת חסר כתיב, ולמה
 לא נוכל לומר ג"כ ששמות מלא כתיב אולם לפי שלדעתנו גם חז"ל במדרש קבלה שהצאתי
 לעיל ויונתן ירושלמי פירשו ג"כ את הכתוב מל' עון אי צו' וצו' ולכן אמרו קול קלום
 של ע"א אלל שמו, ומשמע מפירושם ששמות אינו מל' עיניו ולא מל' שמוק ולחוק.
 אלל מל' עון ואין וספא. ולזה חרגו ספיז מל' ובכונה קול פלגי פולחם נוכחם
 אלל שמו. וע"כ אי אפשר לומר שגם לפני חז"ל היתה נוספה אחרת סיני צויה ולא
 וי"ז שהרי ה' זקנים ואונקלות קימו וקבלו נוסחתם כלומר קול צויה אלל ודאי שאין כאן
 לא סלוק ולא סיטי בנוסחה השנה והמקובלת אלל בציאור בספוק בלדד יש מסלוקת יש
 שקראו עונות ולכן סברו קל דמיתא או מל' חון ולכן פרשו, קל מקלסין בשלשמה
 נוכחם ויש שקראו ונפרסם אונקלות וס' זקנים עונות ופרשו מלשון ספוק ולחוק וס'
 צדור נכון לדמית.

דברה תורה כלשון בני אדם

סאת חיים אפסנהיים רב בק"ק אייבענשיץ.

מאמר דברה תורה כלשון בני אדם אשר שמו חיים למטרת הקיראתו עם היומו
 ספוק וצדור ומוסס כלשון וסנהיון כי דרך הכהנאשם בחוראים ובגורים כהו בכל
 הלשונות עד שנצחק נאמר שגם בחורתינו הקדושה ידובר על דרך זה ולא חסיה תורה
 שלמה שלטו כמיסם כמילם שלטם עם כל זה מלאנו בספרי המדרש והשלמודים דעת
 מגדולי הסגלים המושבם הפוכו באתמל לא אמרינן דברה תורה כלשון בני
 אדם כתבואר צ"מ (צ"ד:) ובסדרה המקומות בתלמוד וע"י זה נקדושוין (י"ז:) שגם
 נסמנו בגליין כל המקומות אמנם סדפה הזאת נדמה מרעומת גדולה ללל מקלה סמנים
 שגזמנו, סנה סססם יס"ר צאולר נחמד (מחברת ראשונה נר 125) כוללת מזה שלשית
 האומר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם לא נדע לשכך דברי הכתובים בדרך
 חורר גלסן שזיין מהם כחקת הנשמות, ואלה דבריו נקלור נמרץ נד דעת סרמנ"ס

ז' והנדרים אשרי שחמרו: שהן עוקי כחולת הנכאים בנשימים כנן וינחם ד' ויכר ה' ורלית את אסורי דומיין ראוי שיפורשו על ג' ההשאלה ונדרך משל וסיכיו שלף חז' חסנו ככס בלמרים דברה חורב כלשון בני אדם כל מלינו נכרנז מקומות בחלמוד טכס ז' למדו דינים חדשים מכס חיוז מלות כשולות שחלו במקרה לפי טכסנו שחוקן מלות מיוחדות וקראו אותן יחור לכן אמרו שניתנו להדגש וגם מלינו דפלינו חס מכמי החלמוד חד אמר דברה חורב כלשון בני אדם וחד אמר לא אמרין דברה חורב כלשון ב"ח ואם הדבר כן תי"ל לפרש מאמרם זה בלשן שיוצג אמנו סתקת הסגסמז? והוסף הסכס יס"ד לומר שכל מי שרואה להליל חז' מן פסד כגשמות יסדך לחזור אחר מופתים אחרים ישרים ונכונים ולא יתעקש להביא ראיי מן מאמר זה דברה חורב כלשון ב"ח שאל לו שום הלידרפות עם ענין זה, ואחריו נח הסכס ר"ח גיגר (שם ד' 159) ופלא את דברו וקלסם.

וכסו נעקיקות פתמי של הסכס יס"ד הדברים שגלנו ניכרים כי לפי הילול חכלל האמרו דואים אכסנו שלא לנד על כרמז"ם חלונתו אלא גם על רכונתו ז'ל נחשנו שיותר נוסח הדעת לומר טכס ז'ל האמינו כגשמות הנורא ית' מאשר לומר שהרמיקוס חכלית הריחוק ונפרט שהסכס כוס נח עלינו נעקיקין ואומר' שכל מי שרואה להליל חז' מן פסד כגשמות (אשר לפעמים יוצג מדברים כהשקפה כרלשונה) יסדך לחזור אחר מופתים ישרים ונכונים ויגלשן זה ילא לנו אחת מופת ככרעות או שהוא ר"ל הסכס ככותב חיוז חלס להליל חז' מן פסד כגשמות וע"כ לא חזר אחר מופתים ישרים ונכונים או חולי חזר אחר מופתים אחרים ולא מלא, ונכיות שאין ממידת הלזק והענותו לפרש אחר עתסם של ח"ס ע"כ יומר נוס לנו להאמין שהשחל הסכס ככותב לחזר אחר מופתים אחרים ולא מלא אמנם עם כל מנמחיו למח דבריו ולדונו לכך זכוס נפלאים כיו נענינו לפשוט טיגל לחזור אחר מופתים ולא מלא נאשר בלמי דעתנו סיחס הסתמולות להרחיק כגשמות פיקר גדול אלא חז' ורלית שוכך צומן קדום מאוד יס רשומים ניכרים למאמר דברה חורב כלשון בני אדם בניין אל, סתקת כגשמות. כס כסכס סיחודי שחלכסכרדי אריסצבול שמי לערך ג' מלות טכס קדס סרנן ככית כשיצ למחך חלמי פילאמעטר על שחלחו אשר שאל מאתו דבר דיבורי הכורה הנכאים כננשימים כוס הלשון: כחי בקדס לעולם לא יוצגו ככתנס כי כאשר כלשון הכסס וניכס חסמס כחלות יד להוראת הכחוכן כעמידה לסורלת הסתקייס ורניס כמו אלה כן הוא דדיבורי הכורה¹⁾ ועתה מי צעל דברים יגס להכחיש סנדברים אלה מונח זה המאמר דברה חורב כלשון ב"ח ומחן קסון ומחן רקיע לומר שאין למאמר דברה חורב כלשון בני אדם שום הלידרפות עם ענין סתקת כגשמות כדאחזנו טכ' מאמר זה רגיל אלא היהודים צומן קדום כוס וס' מוצגו אלא גם על ענין סתקת כגשמות וסדן מוס לא ידפתי איך אפשר להטיל סקס דברר אס חז' השחלחו להרסיק כגשמות כדלוחיו ססחכרנמיס האמיים ככלל ולחוקלוקס כפרס סמו סתקת כגשמות ליכוד חכרונמיס למחך נמדדס (מכילתא פ' כפרס פד' וסוכס ג"כ כחמוחל) הרי אנו מכנין אותו מנריותו לשכך האין וזה הוא מוס אסמ על"צ מלות דר"א ד"ר יוסי כגלילי מדבר גדול שחלתה כקסן עיי' סיכס כילקוס (פ' סלזינו פסוק יסדוק כמטר לקסי) ואמרו עוד (מכלתא שס פ"ו) חלי טליס כקנאס ואין סקנאס סולמט די חלי טליס כנומס ואין סכומס סולמט די כרי נשמי סחאמרים סאלה מנחל שסס אנו מכנין אותו ית' כחולרים נשמיים סמיוקדיס לכריותי חין זה כ"ח לשכך סחוקן כרי סחאמינו חז' שסס כאמר וינכס ד' ויכר ד' ורלית את אסורי דומיין טכס כניוס מנריותו שלא כאמר כן אלא כדרכ השאלה ומשל לשכך סחוקן ועיי' כסי' כרלז"ס על הכורה (פ' יחור י"ס כ')

¹⁾ מאמר זה כניס סכסס וולרי (Praep. Ev. VIII 10) Eusebius מנמו ועי' כספר קיפוס סמורס יסדיים ויסיח' (סלס כלשון ד' 371) להסכס יסכס

דאף ר' שמעון (נ"מ לא): לא קאמר דגרה תורה כלשון ב"א רק היכי דהדרת אינו
 כמשמעות לשון ב"א אבל כהדרת כמשמעות לשון בני אדם דרשינן שאף בלשון בני אדם
 כאשר יכפיל אחי הוא לחוק הענין ולפיכך דרשינן לחוק הענין כמו שבז ששז לא חין לי
 אלא פעם אחד מאה פעמים מניין שאם החזירה ודגרה מניין שלדין להסדירה וזהו סיווק
 למזהו לכך דרשינן שבז ששז וכן כל הכהו שדרשו ונמקו שלא תוכל לדרוש אותו לחוק כמזהו
 אמרינן דגרה תורה כלשון ב"א עכ"ל, וכנין זה כותב הרמב"ם בפ' המעשה סוף מסכת
 חילין גבי שלח חשלת וז"ל שלח מקור והמקור עפל על המעט ועל הדגרה ולפיכך חייב
 תלד שהוא מקור לשלח אותן אפי' אף עצמים וכ"כ בפ' המעשה ד"מ פרק שני סא לך
 דעיקר סלוגחיהו אינו רק אם יש להוליא הקרא ממשמעותו דלר' שמעון סהולך נשיטת
 ר' ישמעאל תאמר דגרה תורה כלשון ב"א חין כאן מקור להוליא ממשמעותו ולדרוש
 מיני יומר על המצולח ולרנן הכוללים נשיטת ר' עקיבא היכי דאיכא למדרש דרשינן
 אפי' יומר על המצולח אבל על הכלל נישא לא נחלקי דלכ"פ דגרה תורה כלשון ב"א
 אמנם אף דלמרינן דגרה תורה כלשון ב"א יש לדרוש מלות כפילות אם יש הוכחה מן
 הקרא או אם הדרש הוא כמשמעות לשון ב"א, ודגרינן סללי יש לתרץ קוש' התוס'
 נקוט (כ"ד. ד"ה ורבי יונתן וכו') ונר"ש הקיטין דבס ודי להביא דרמיה וכל המעיין
 סייני יראה כי דגרי הרמב"ם והגוררים אחריו נכונים וברורים ולא שכת סהרגל סייני
 אח לנ סהמוריס ללכת נעקבותיו כעור ציד מנהיגו רק אם נעלמס סייניו בעמק על
 שריש כדגרים וס' מלית צילס. (סהמטך יצוא)

תשובה

בביאור הערה בתוספת מא"ר ע"ן לספרי דבי רב מאת המחבר מא"ר
 איש ש"ל

נשאלתי לנאר מה סכוונתי בהערס לספרי דני רב פ' קאה פיקקא קכ"ס בפי
 סקס דרריס לב' אלה ר"ך לשם המיוחד ונחנתי על זה בזה"ל עיין ספרי נמדנר פי'
 קמ" וז"ל דנא למקול סקס כותי למי שמשתק עמו סס סר גריזיס ועיין פי"ז כ"ז.
 והנה מה שרמזתי למי קמ"ב ענזאר דליחא ססס שמעון ב"ע קומר בוא ורלא בבל
 סקרננות סנחורה לא נאמר בסס לא אלהים ולא אלהיך ולא שדי וננאות אלא יו"ד וסי
 סס מיוחד שלח ליחן פתחון סס למיניס לר דות ע"כ אבל מה שחדשתי דנא לפסול
 סקס כותי ורמזתי לב"ז כ"ז. שאל עליי סשואל שלח נמלא סס דנר זה ולא אמר סס
 דנר זה ולא אמר סס אלא דלה' נפסס כתיב וסרש"י סס לב' נקרא אפסס קאי סססס
 עשייסו לשמס אבל מפסס כותי לא נזכר סס שוס דנר ע"כ עיין סלחלו וננא לססיב
 צניכור ספני כי אסמח למלא מקוס לעורר אח סקוראס לעיין על סילו סרמזי סקרי'
 סרמזי נשקיס וננסיסס ונסיקור ספני על אמיור.
 סססס סנסיסי עמיכוס סססוט סרמזי עליי בפי קמ"ז דכללס דשמעון בן עזאי
 לדעתי אינו רק על מורה כהנים כי בכל סקרננות סנכסר ויקרא לא נמלא אלא יו"ד
 וסי' אבל צעניני סקרננות סנמסנה מורה נמלא מניד ס' אלהיך או ס' אלהיכס וכן כאן
 נפסס כתיב לס' אלהיך ונמסנה ע"כ דנא סנסיססס ללמדנו סרדיך סקקריי לסמכון
 ססססס סול לשם מיוחד וסול דנר סרדיך יסוב דמסיכי כוס סיחי סיהא סרשי לסקריי
 לכונות ע"ז עד ססנסיססס סרדיכי ללמדנו דנסי' לסקריי לשם מיוחד ע"כ כנחתי דנא
 למקול סקס כותי שמשתק כונתו לשם סר גריזיס ורמזתי למסרס ע"ז דפליגי סנלי ססס
 בבל דרשס. ונמס אלא סקויס כיד ס' סססס עליי.

גרסינן בעצורא זרע כ"ו ע"ב עיר שאין לה רופא ישראל ויש זה רופא כותי ולרובא
 ארמאי ימול ארמאי ואל ימול כותי דנרי ר' מאיר ר' יהודה אומר ימול כותי ואל ימול
 ארמאי — ופרש"י ימול ארמאי שאין מילחו לשם ע"א שהרי אין דרכם למול את
 בניהם ואל ימול כותי שמל לשם דמות יונה שנמלחה נראה הר גריזים ועוצדין לה
 עצורם כדאמר צבאל שומעין ומלין את בניהם לשם יונה זו — וסריך בגמרא שם כ"ו
 וסדר ר' יהודה כותי שפיר דמי והכניא ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול ישראל
 מפני שמל לשם הר הגריזים דנרי ר' יהודה אומר לו דני יוקי ובי סבן מלינו מילה אן
 הכורה לשמה אלא מל והולך עד שמלא נשמתו ומסיק דליפוך דרייתא דלעיל דר"מ
 דנרי ודרי"ג דר"ב ודבר גרסינן אחר ר' הקדא מ"ט דנרי יהודה דכתיב לה' המול —
 ופרש"י לה' המול ועשה פסח לה' המול וגו' ודריש ציה מילה לשמה הילכך כותי
 פסול דמל שלא לשמה אבל נכרי לא מהיל אלא לדעתא דישראל שאומר לו מהיל והיינו
 לשמה — ודני יוקי המול ימול ואידך הכתיב לה' המול הכוא נפסח כתיב — ופרש"י
 לה' דקרא אפסח קאי שמא עשייתו לשמה — ואידך נמי הכתיב המול ימול דנרע
 מורה כלשון בני אדם ע"כ.

לפי מ"ה האשונים דנ"ו וכו' וצנחנים ב' ע"ב ד"ה קתם וכן מן
 האחרונים העורי אכן דנ"ה בקוביא דמלות לריכות כוונה פלוגתא דר"י ור' יוקי צמילס
 חי נעין לשמה או לא ועפ"י פ"י זה פלפל דנ"ה נחשונותיו חסם סופר ליו"ד על
 חשונות יענז וז"ל ס' ויעין טילס יענז"ן מ"ב ט" קס"ד דנרי ר' יוקי דפ"י דף כ"ו דאמר
 היכן מלינו מילה לשמה אדר' יוקי דינמות מ"ו ע"ב — (ר"ל דשם גרסינן הרי שנא
 ואמר מלתי ולא טעלתי מטעלין אותו ומה נבך דנרי ר' יהודה — ופרש"י אין לך
 לזדוק נעדים אם מילחו לשם מלות מילה דהואיל וטבל בעצלה אפי' — ר' יוקי אומר
 אין מטעלין — ופרש"י שחא ערני מהול וגבעוני מהול הוא ור' יוקי תרתי נעני מילה
 וטעלה) — ע"ש שהעניש עולם בפתירה ולית נגר נגר דיערקיה ונמחכ"ת אפי'
 רית קשיא ליתא דנשלמא הכא בישראל עכל לא נעני מילה לשמה רק שמורכב ערלתו
 והתם דינמות נגוי שחכס חתה כנפי שכינה ע"י מילה אם אינה לשם יהדות צוה יכנס
 חתה כנפי שכינה והוא פשוט יותר מנעיל נכוחתא עכ"ל. ואני אומר נמחכ"ת דעמי
 בדבר דיל קרי ציה רב ושפיל לסיפיה דגמרא דמפרש ר' הקדא דל' יהודה ור' יוקי
 בהכרע מלת לה' אי אפסח או אהמול קאי והאי קרא נגוי הכנס חתה כנפי השכינה
 כתיב דקרא נגר היירי והכא כתיב צ"ב זא ובי יבור אחך נר ועשה פסח לה' המול לו
 כל זכר וגו' וא"כ לפי שיטת מ"ה האשונים ר' יהודה דנעני לשמה לא מופליג בין ישראל
 לגוי שהרי יליף מוגי לישראל ור' יוקי דפליג עליה פליג אף נגוי דאל"ה הוה ליה לשנויי
 דמכאי קרא אין ראיה דנר מי רי וקושיא היענז"ן במקומה עומדת. וספרו של היענז"ן
 אינו תחת ידי לעיין עליו יאך קושיא אינה קושיא לפי מה שאנדר קוגית בגמרא
 ואומר:

מקורה של זו הכרייתא היא בחוספתא ע"ז סוף פ"ב והבי גרסינן לה החס
 ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול את ישראל מפני שהן מלין לשם הר גריזים דנרי
 ר' יהודה אומר לו ר' יוקי היכן מלינו מילה נחורה שאינה לשם צדית
 אלא ימול לשם הר גריזים עד שמלא נפשו ע"כ והנה דנרי ר' הס משונים לגמרי ומה
 שהם לפנינו בגמרא אך אחר העיון הן הן דנרי ר' יוקי והן הן דנרי ר' יוקי בגמרא
 ופלוגתא דר' יהודה ור' יוקי הכי הוא דכ"ע סברי דמילה שלא לשמה כגון לשם מורכב
 מקולס ונפתח ודאי לשמה היא וכדכתבו התו' ומילת ערני וגעניי שאינה לשם צדית
 ודאי פסולה בין לר' יהודה ובין לר' יוקי כדאמר החס דינמות אבל צמילת כותי
 שמל לשם צדית ולשם מלות מילה האמורה בחורה אלא שמאמין צמילתו כפי שהמקור
 מ"ל וסדר האי כותי דכך הוא דעת המורה ומלכותה צהא פליגי דר' יהודה סבר דלכ'
 אהמיל קאי וקפיד קרא אמילת שמא לא לשם המיוחד ומילת כותי אינה לשם המיוחד לפי

שמאמץ נשיתוף ולכן מילתו פקולה ור' יוסי השיב לו כמי מה שהיה בחוספתא וכי
 כיכן מלינו מילה נחירה שחיה לשם נרים ונכוחי הזה על לפי מלות החורה והיו מילה
 לשם נרית ומה שמעמק לפי באמתי הר גרזים לא איכפת לי ויחול לשם הר גרזים
 עד שחל נפשו דר' יוסי ק"ל דליה אפס קאי וכן הן דברי ר' יוסי ב"כ כמי מה שהם
 צמחא שחמר לו וכי כיכן מלינו מילה מן החורה לשמה כלל לשם המיוחד ולא איכפת
 לי כוונתו לשם הר גרזים כיון שכל עניי לשם נרית כמלות החורה.

* ונולי דמספתינה הים אחינא דעשות נקל כספרים ונ"ל וכי כיכן מלינו מילה מן
 החורה לשם ועשו כמעתיקים וכחצו חמורת מלה לשם מלה לשמה. וצ"כ
 פלוגתייהו דר"י ור"י במילה כותי חי לה' אשפה או אהמול קאי ולפי' לר' יוסי
 פסס כותי פקול לפי שכוונתו לשם הר גרזים ולר' יהודה ליכא קרא בני פסס אצל
 עכ"פ בקחו פקול משום דהוי כפסס על כיון דמילתו פקולה ומיהו ישראל שחמר
 להאמנת כותי פססו כשר ואל"כ בצרייתא שלפנינו דדריש לה' אל"כ יך לשם המיוחד
 הוא דלא כר' יהודה אל"כ איפכא דלף ר' יהודה מורה דשקמו פקול ומתאי קרא
 דמשנה תורה ילף לה דל"צ דהכא לא כתיב י"ד ור"י לחוד וכתיב נמי אלפיך דרשי
 ליה לשם המיוחד ולר' יוסי לא נפקא לה מהכא אשום דכתיב יס אלפיך ולפי' שאין
 צידי להכריע לפיכך לא כחצתי רק ועיין צ"כ. וכוונתו צמח זה לפי אמתח ענין
 הצנת במרחא ודלא כמו שפירשה המפורשים.

* הערת המערך. סנה דנים וכן שלמים פסקו על הגאון מהר"ם ז"ל אודם כמה דברים

הנוגעים ב"ישיבות אחרות חזן מחכמת החורה אשר כחז לעצמים דברים שהם נדב המילתא
 כנס לדעת חזן להכרח אחריו בגלל הדבר הוא פסקו בשונועים בדברים אשר לא הים עוקק בהם על
 סיועם חלוציות אצל גם על מי שפסק על שגגות כיוולא בן חזן פלוגת כי רחוי שאל כליו מבד עיניו
 דברי הסכם אהוב פקדעס אהוב אפלטון ואחמה אהוב מכלם. ואף צמלשו בקפרי קיקים אשם סנה
 ואחם סנה בדברים סלכוסיים שאפשר להשיב עליהם הנז לא נדב שחשבות נפוחה על זס אלא שהסב
 מועל על כל מי שאהוב סמורה בלחם לנדר הדברים כמחלה ויהי צמח סמור לו להגאון ז"ל שישכר
 דבריו ע"פ המורה וע"פ האמת. אמת עם כל זה לא נכסממו ע. מוחינו נדב ידיתו כוחב החמחר סנה
 ואחמר לו כי לא עוב עשה כפסס דברי רב פקול וחשב שפעם הגאון ז"ל דבר דל קרי בר רב סוס
 ותלמא חיו כן ודברי הגאון נכונים וברורים, וכינוה לדעתו כן כי קצרה צמח נכנס סתם כנפי
 הסכינים ישרה ומעליה היא להורות שהיה המילה לשמה וכן איחא בלחם צינמות לשמים ר' יהושע
 שחמר עיניה בלחמות מ"ל קצרה היא דל"כ צמח נכנסו סתם כנפי השכינים וא"כ מן סדך לא הים
 לרד' ר' יהודה לדרשה ללמד על מ"ה לשמה אלא בר שפירה היא צמח נכנסו סתם כנפי השכינים ואחמס
 לרד' דרשה למילה של ישראל פמן סקננס לא לרד' לשמה וע"כ ילף בלם חיו ענין מל' הפול שרדך
 לשמה ולא עוד אלא שהפסקו מדבר גם מעל קטן סנול בקדושה והרי דינו כישראל גמור שפרי סנול
 קאי על הכרס על מי שנח יר כבד מקודם וכן שיעור הכסוב וכי יגור סך בר וגו' כלומר מי שנחגייר
 כבד מקודם סנול לו כל זכר פ"י מילה כל זכריו מעבדו מלככול הפסק ונכלל כל זכר
 יש ב"כ פקטן סנול לו בקדושה ודינו כישראל וע"כ אחר לה' סנול הרי מוכח למחן דרשים לפי סנול
 עבם מילה ישראל לרבה לשמה. איך שיהיה חזן קוסיא לר' יהודה סל חזן גבר מיירי? זס שעות
 משני לדים או שחלמד ישראל בלם חיו ענין או שחמס פקדא מיירי גם בישחל אצל ר' יוסי קבר
 דלה' קאי אשם ונדן אחר כיכן מלינו מילה מן הסורה לשמה ואף שחן האגדה על מילה לשמה
 דמה נכנס סתם כנפי השכינים זס רק גבר כן הולעם דברי ר"ח וכן סדן הגאון ז"ל סם עינים וע"כ
 שאן סדן ושאן קריע לומר דעס הגאון ז"ל דבר דל קאי בר רב. אצל בכלל אומר סם חזן רליס
 לסמוע בלדך דברי אפסכונים לרבים סנו להבינס ע"פ דרכם ונדי ד להענין סל' צו.

גם מה שכתב ירדנו המחבר בחירון ק' היעצ"ל לא נכלה בעינינו. שחלד שאל מללשו מלה לשמה
 להוראה וכלומר לס מיוחד אלא שג' סיפוטלי צינמות סכ"ל חזיה סידך שיעור סתם
 גרם: וכי איכן מלינו מילה נחירה שחיה כו"כ ונ"י זו ודלי מוכיחה על כונת ג"י סנול
 שפירשה שחמר לשמה על כונת החורה. ודלי לא יעלה על הדעת לפרש מלות שרדך כו"כ
 כלומר כונה לשם המיוחד שאל מלינו דונחא לז.

הכתב

מכתב בענין סוד האלהות נגד כת ש"י

המשך

ועתה נבקש מי הוא צעל השם שהליך מן הכלולים אשר נלכד בהם שכלך ומה שהקשים מרוממות מעצ"ה מהרס הננין שעשים לפרש דעת הדמ"ק וסא"כ י"עם דעתי צענין האלה יען שאתה כתבת שאתה מוכרחים להודות שעצ"ה הוא עליון על הקצ"ס ומה שאמר הכענ"י שאין מידו מליא אשר הוא ⁵⁶) את העולם לית לעילא מיניה ולית למתא שור ליה אכל כשהקצ"ס דן את הנביות יכול להכלל הדין מידו ושמה כתב הכענ"י שגם על הקצ"ס ושכ"י איתמר דלוי עשה כי אני הוא ואין אלהים עמדי כי הם כקרחים אני והוא אכל מה שאמר לעילא על עילא דכל עילאין סוד הוא שלא נכלה עד זמנו וצאמת שהקשים לשאלו ואני מוסיף על דבריו שגם סימחם דף ר"ל וב' דבר סיני דף ק"ס ובכמה מקומות של הזכר והס' אומר ששה"ע עליון על כל ולית מאן דרכיז עליה ולית מאן דנרץ עליה ולית מאן דחשפע עליה איברו נשתחא לכל נשתחין והלא עצמ"ה עליון על עה"ע דא"כ קדם כולא וא"י יסיד פשוט בלי תניינא וכלא שמו"ק הכונה שאין לו סגור צמחמו ⁵⁷) וצמחמו ואינו משחק בשום נמלץ נשתחא נגופא ומה נאמר שס"ר שני שגם דבריו זה אינו ראוי להעלות על הדעת והנראה שהיה כוונתו לסדר דבריו בצורה וצחיקונים באופן שיחלצו דעות העוסקים בסכמתו ⁵⁸) וזה לא יושנו העניינים עם דרך נחמא כמו שהוא צמחו כתבואמר לו אליהו ז"ל צחיקו, כי צחיקו ס' הזכר כשיוצן מענו סוד האלהות ילכו ישראל מן הגלות ואולי שהמאמרים האלה ילקו כלם אם נאמר כאשר משנו רבים שעצמ"ה הוא ס"ר וזה בכל העולמים עה"ע הוא העליון ולית מאן דרכיז עליה כי ס"ר אינה צענין.

אמנם דבר זה רחוק עד א"ס כי לא נא דענ"י להודיע שיש ס"ר ואין יאמרו בו התנאים שגלה בו הסוד שלא היו יודעים אותו אפילו מלאכי השבת ואם היו סכמי הדור מאמינים ששה"ע הוא ס"ר מה חידש להם כי על ס"ר אין קינה אחרת ואם נא להורות על הכוונה כמו שחשב הדמ"ק שאין ראוי לקרותו עה"ע כ"א עצמ"ה אין זה כלום ואין במאמ' סוגל פי' זה אלא שיש בין ס"ר לעה"ע עליה יותר עליונה אשר יחיד ופשוט פי' עה"ע הוא אחד מאחד שח"ך לחשוב בו שיתוף והמקור בליס קוראים אל ס"ר בעל הדנון והעצמ"ה נב' וצ"י פקודי מדבר בס"ר נשם א"ס ואמר א"ס לא קיימא למעבר ראש ולמעצמ"ה קוף באין קרמא אפיק ראש וקוף כהם דהוא א"ס לית צווינן לית נסורין לית רעווחין דכל רעוין צ"י . . . הכלון העליון שהוא עצמ"ה וזה הקושיא עומדת צחוקה.

ונשוב לבקש מי הוא צעל השם ואם היינו יכולים להאמין שהעצמ"ה הוא אז היה מתוקן הכל כי השם יקרא קצ"ה וצעל השם עצמ"ה אכל ננין אכל הוא מהרשנ"י שכל מלוי

⁵⁶) כך מלאים בכת"י ⁵⁷) ל"ל במחממו ⁵⁸) ע' מה שכתב על ההרב המכס גלאענץ ב' קורות היהודים חלק ז' ל' 487 - 507 ומלמד מה שנאמר בכתב שהוא לפנינו על הספר הזה עוד לי לוסקין כי הס' העיד שר' אבא הלפיד רש"י יעוד אספריס מחלמי ידיו חננו אס' מהרב, ואס"כ בזמן הגאונים חלקו אס' אספריס אס' לפרשיות כלפסוק במדבר ש' לו והוסיפו ק' ל' דברים בגליון הספר ואס"כ באורכ' הזמן הכניקו בו צ' פסיס' (ע' ס' שומר אמונים ל' יואף אינגאש דף ג' ע"ג)

אשר עלי נדרש פסוק נעשה אדם בדמותנו אינו עצמ"ם ונפ' פינחס דף רל"ט ונחיקונים דף ל"ז ול"ח (59) — הרי באמרנו הקצ"ה ושמו הגדול או ושמו או עצ"ז ושמו הכל דבר אחד וע"ז באמר ד' אחד ושמו אחד. כתבנו שאין עצמ"ם בעל השם ואינו נקרא עצ"כ ולא עה"ע ולא הקצ"ה מיוס ראוי לה רחוק הכניסם האלה מהכ"ר פשוט וידוע שאי אפשר שיחיימו ד' דברים בהקדים נמליחותם או במהותם זה מה כי אם ע"י חלוצי שינוא זו מה ומזה כגון הסדר והגזרה הם שני קלוות שפעולתם רחוקות זו מזו חכלית הדימוק ולא יתכן שיחיימוו אם לא יבוא צייסם מזה הכ"ח שיש לה לר' אחד מנוצע הסדר ולר' אחד מנוצע הגזרה והצין זה היטב.

והנה ה"ס כולם מכוונות במדויקסם או סדר גמור או סדר ממוצע או סדר מעורב וגם צדן או דין גמור או דין ממוצע או דין רפה או רחמים פשוטים או רחמים ממוצעים או רחמים מעורבים ואצ"ג שכולם מיוחסים במשפט כנאצל יש הפרש גדול במליחותם לפי פעולותיהם ועצ"כ המכוונת ג"כ עה"ע והקצ"ה שהוא צמינת נשמה עליונה האמורה באדרת נשא דף קצ"ה ודף רל"ט ובצדאשית ע"ה נשמחא דכל נשמחין דליוור מליא עד אין סוף ועליה נאמר נשמחא דכל מ"י דעילא ותתא חליין מההיא נשמחא וקייין צדו שהיא יולתת מקחימא דסחימא עילאה עד סופא דכל סחומין אין צה שייכות אל קורבא אל הספירות להחייח עונה ולהיות אחד יען שהיא פשוטת אין לה שיעור לא מהל לא גדול לא סדר ולא רחמים כלל ועיקר: ע"כ הוכנס שיתגלה נמליחות עלם אחד ממוצע לקשר כב' קלוות. האלם והוא השם הגדול המנוצע והנשמה הזאת וזה היה נעלם נשורשו והחליל להבטלות צכת ונחפשו בספירה שהיא חלוצי צין קוצה הנשמה וצין מהות הספירות כי מלד אחד דומה לשורשו צמה שהוא מיוחד זו ומלד אחד הוא קרוב אל הספ' ומחייח צמה לא צכלים עלמם שהם מעט רחוקים ומרחוק השם הגדול אלף פ"י נשמותם של המדות שהם סי' היות מנוקדות קצן פתח ליכ' וכו' נאלא שהמדות מקושרות כל אחד ואחד נשמותם והנשמות מיוחדות עם השם הגדול המליח צמה ובמדויקסם והשם מיוחד עם שורשו וצמה שהוא מיוחד זו נקרא יהשם הגדול גם הוא כמוהו עה"ע והקצ"ה וצמה שהוא נשמה לנשמות מיוחד צמה נקרא צם היות וצכל שמות של המדות והספירות כרי שהשם היות נקרא במדות צכל שמות אלה"ה י"ה היות א"ל אלה"ה שדי לצדא"ת אלה"ה ונשמות נקרא היות מנוקדת כי אין לשם היות הגדול שום נקוד להורות על תעלמותו וצדו חדין חיד נקרא הקצ"ה המכוונת עה"כ ועה"ע נשמחא דכל נשמחין וליח נשמחא עליה והשם נקרא נשמה לנשמות וכויות נשמות של המדות והכויות נשמות האדם שיש בו כלים ואברים ונשמות רוחות ונפשות זו למעלה מזו ועל כולם כנעש השכלית שהיא נשמה לכל הנשמות שמתנה נודע הדעת המפא"ר עם שאר כחותיה הכוחניים ומתאן תשכיל שאי אפשר לקרא להקצ"ה כי אם נשמו המיוחד כי צלחי השם הזה הוא נעלם עד אין סוף וליח תחסיס לשום תחשבה זו חונס מיוחד צמה הזה המנוצע ממנו נקרא זו כמוהו כי שם היות הוא רומז אל העלם המנוצע מהקצ"ה. ועוד חדין שאי אפשר לשום נגדא לקרוא אל העלם הזה צמה הגדול עלמו כי להזכירו צלחי נקודות לא יתכן ואם יקראחי חיה נקוד או השם כהוא ידעו או למד הכ"ח או לדעת או לזינה או לאיח היות מן העשר היות.

והנה אחת כחצת שהביע לידך הכתב אשר שלחתי זה כמה שנים צכורו רזא דרזין ומתגלגל שכלל לא יכולת להצין השתלשלות השם הגדול מתקויו ואמרת למה לנו צכל המורה הזה לדעת השם והפעל השם אחרי שהכל אחד בדברי סז"ל ד' אחד ושמו אחד הוא שמו ושמו הוא (60) ונזכר פ'

(59) גם כן השמעתי דברי חזקוני והתקונים מן המגדל שחנא' הערה 58 (60) ע' עזאזים ל' ע"ה ומעשה שהתפטר העלם במלות וזכרנו דברים שלא באו לעולם

ותולדות נשם ר' אצור קצ"ם ושמים כל אחד מהם כי די לנו לדעת כי הוא ר"ל
 הקצ"ם הנקרא נשם כוונה ונכלל בשמות לתי מליחותו ופעולותיו ומה שורשו ואחרותו ולא
 צרכנו לדעת זאת כי איך מחווכח עמי כ"א בחוריה נביאים וכתובים משנה ונמרח
 ונאשני כהנ"ג בחיוב בחורה כי שמו נקראו⁽¹⁶⁾ ולפי דבריה היה ראוי לומר כי אני
 נקראו, ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ד' אלכך⁽¹⁷⁾ ולמה לו להזכיר את
 השם הנכבד והנורא הזה ולא אמר ליראה את ד' אלכך וכאלה דנים: ונשיעם⁽¹⁸⁾
 אני ד' הוא שמי ואמר אני ד' לנדר כי זאת ידוע ששמו היום הזה שם ד' נא ממרחק
 אני⁽¹⁹⁾ כי לו לומר הנה ד' נא ממרחק והם שורר כנו לנדר שמו⁽²⁰⁾ ונמשנה⁽²¹⁾
 אלה ד' כמר נא זהויה, ואנשי כנסתם כל דולב קדשו לנו שירה חדשה שגמו גאולים
 לשמך הגדול משה ונבי ישראל לך עמו שירה בשמחה רבה, כי נשם קדשך הגדול וכי
 לייחד ולאספה את שמך⁽²²⁾ וכאלה לאלפים.

אנחנו אחס דומה לאדם שבקש לדעת את חכמת הנפש השכלית וכאשר טרח
 קמלמד אותו להודיעו מליחות ומחות השכל הנובע מעצמות הנפש כולל כל כחותיה
 שנשניו נקרא שכלית אמר לנו כי מה שועלת ללכלל את הדעת צענין הוא ורבו השינוי
 גם בלא דעת נשם לא טוב⁽²³⁾ הגיד לנו שלמה המלך ע"ה שאין לנשם השכלית
 טובות אלה שניצל הדעת יען שחיות נשם נעלה ואין שיכיר אותו כי אם
 הנורא בלבד וזה הוא מה שאמרו כל חכמי העולם שנשניל השעולות נורם
 גדולה העלם הפועל ע"י דיינו השורש אשר אין דרך שחכיר בו כלל ועיקר אלה
 צעור הכס החשוב יותר מכל כחותיו וגם הכס המשובח הוא לא יושב כי אם בשניל
 השעולם ביותר מפארה מכל הפעולות הנפעלות ממנו.

והנה נשם הגדול צריך הקצ"ם הנקרא שנינו היום הוא נדעת אלה נשמת
 האדם והפעולה ביותר השונה הידועה אלהינו מכל פעולות השם וכיון נתינת היות
 ר"ל הנריאה כי פעולה האת ממליץ יש מאין כמותו ומשאלם הנוחלים אל הים מלינו
 הרחק עד ח"ס ומשעם הזה הסכימו כל חכמי העולם שזה⁽²⁴⁾ הנורא גדול ח"ס
 צום שהוא מולא יש מאין ואם השם אין לו סוף ותכלית מדין הפעולה הזאת של הנריאה
 העלם שמתנו הוא נובע וניחודו הוא פועל ר"ל של הכס הגדול הנבדד והנורא הזה
 שאנו קוראים הו"ה עאלכ"י שמינים אנחנו לשם וע שאין לינליחותו ולמחותו סוף ותכלית
 וכו' נעלם עד אשר לא יתכן לנור עליו ומת' ענינו סוף ממה שאנו חושבים שניל
 שמו הידועה צעור הנריאה.

ובזה נתין איך אין ראוי לתת כוונת ח"ס ח"ס ככו שמי יד פרצ
 האר"י ז"ל מפורסם בדברי הרשב"י וגם זה הסכימו כל הפילוסופים כאלה
 שנסקו בהשכלתהו לתחשקם לדעת סוד אלהותו של הקצ"ם עם הארץ נמור⁽²⁵⁾
 כי כן היו מאמינים המון בעם עד סוף האמוראים שקצ"ם ושכ'
 אחד וכו' אלהי ישראל מלי ממשע צדק ומצדק ממשע של הס"ר: ונראה
 לי שצדק צדק צדק ונדיעם⁽²⁶⁾ שלא להערים את שכלך וגם (ומה) תחשם למה
 שכתבו בחוריה אתה הראית לדעת כי ד' הוא האלמים⁽²⁷⁾ וידעת היום והשנות אל לנצח
 כי ד' הוא האלמים⁽²⁸⁾ ואמר צדק פ' תרומה שאין הדבר זה קל לבינו והוא ית' אמר
 ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי⁽²⁹⁾ ומורכב לדעת האוה הזה שהזכיר

(16) שמום כנ' כה' (17) דברים כו נס' (18) יצוי מנחם (19) שם אלהים כה' נ' (20) יוחא ע"י מ'
 וכוונתו מפני ששם אלה השם בורח (21) בין על המלך אלהיה ובהנריאה שלמינו כחיו
 ולייחד בשמחה ואפשר שלדעו סודותיה האלה מופיעים על מה שקיים, וקדחתנו לשמך הגדול⁽²²⁾
 שמי⁽²³⁾ (24) ל"ל שם (25) כל מה שחשקם לחקיר סוד אלהיה הו"ה חס"י מנחם (26) צדק את עצמו באלו ידוע
 סוד אלהותו של הקצ"ם ולכן לא האריך בשאלות וסקקות וכליות וסודות⁽²⁷⁾ נדיעם ד' כה' (28) שם לנ'
 שם לנ' (29)

שקב"ה מתפאר בו ועליו ⁽⁷⁵⁾ לוהטו לדעת האומרו ראו עתה כי אני אני הוא ונישעים
 אחר לחם עדי נאום ד' וענדי אשר נסחתי למען מדעו ותאמרו לי ותצטור כי אני הוא
 לפני לא יולד אל ואחרי לא יהיה עירחא יחיה חיה למדע ראו דלים ע"כ אחר
 ידעת אמונה וצוה להכיר בו וכן מצוק ונדע ונדע לדעת חס' ⁽⁷⁷⁾ מורה שלריך
 אפילו יודע לדרך לדעת עוד והמחיה גדולה ח"ך שכתב אשגבה כי ידע שני ⁽⁷⁶⁾
 וסוּע' ס' ח' והעושים נד' חלבים ונזכרים סימן יד' ⁽⁷⁸⁾ ונזכרים נד' ונשמו
 יחלכו נאם ד' ואולי חשיב שפסג הגדול אשר שמוחו של הקב"ה הם מלות שהשמו
 לקיימים וא"כ כל העולם כלו יודע שמו של הקב"ה ⁽⁸⁰⁾ שיהא בוי"ה ואינם נענים
 ומה ראו לומר ד"ל ישראל בגלות לועקים ואינם נענים ⁽⁸¹⁾ משני שאינם יודעים
 את השם המפורסם זה הוא בכל האומות שמתעלם ממנו כיות שם בן ד' הנקרא
 מהיוונים טיטראגראמאטו ⁽⁸²⁾ הוא השם המיוחד הוא השם העלם והוא השם
 המפורסם ואני מוכרח שלא לשבז עליך דבר מכוער כזה כי כנר ידעת שהרצו האר"י
 ז"ל הגיד לנו שכל שמות הקדוש הנק' בשם הקב"ה אינם מלות כס' ענמיים שכלים
 רומניים קדושים וטעורים עד אין חכלית שבהם הוא מתעלה ופועל והמלות רומיות
 להם ונרדו זה מחסילת ס' ה' יקו' ורשומה איחסיני מעע"כ לכל שמות קדישין בגלות
 רזין וכו' וכו' נא בשמחנות גדול דגרי כרש"י בחיק' ז"ח ד"ף י"ד רזין עלמא יבא
 רעוא דילך לא כללא עילאין ותחלין נספחה דא ולאשתכחא כל חד וחד ביה בין נכתיבה
 בין דנזכרא בחילא דשמוך הוים ובכל הויין נזכרין מיניה ובכל שמותן וכוונתן דליה
 דכולהו ז'הירו מיניה הכי יבין כולסון עילאין ותחלין דלדכרין נסאי פזורא זסירין
 תשון ועשוין דליה נזכר דנכיר נקיע וקס ר"ע על דגלי ואחר רעין קדישין
 אנכרם יתקן ויעקב ואדם קדמאם ואכרן ודוד ושלמה וכו' ונחילא דשם הוים ובכל
 הויין דליה ובכל כוויין קדישין דליה בכלל חמלא ששקב"ה רבון העולמים ושמו הגדול
 הוים וכל הסויות חלויות בשם וכל השמות והכוונות הם ענמיים שכלים רומניים דקים
 קדושים וטעורים עד א"ס ואמונה אלהות מפורסם במאמר הזה חושלנ"ע
 בעתקתין והנחמין נסום דר"ל ל.

הערות והקירות קצרות

דברים אחרים

המנהג והנימוס נעם לא צוים אחר יולד ולא נכונה פרטיה בזמן חייו אחד ומאיש
 מיוסד יתחוו וילאו לאור אמונם כנגד הורע אשר יתן הורע בסיק האדום אשר מעט מעט
 ילא מן הכס לא הפועל עד אשר יהיה לעץ אדיר ושאל עוף ועשה פרי בן זרע בנימוס
 והמנהג לפעמים גברי קטן יעלה וילמח ויהיה לעץ עושה פרי אשר כל הכוחות שבעולם
 לא יזיזוהו ממקומו. ולא עוד אלא שלפעמים ילא נימוס ומנהג לאור עולם נכונה מנהג יסן
 ועל אשר הסוכר זה היסן במהותו ותכליתו אלא בני אדם עד אשר מצו בהכרחו משגם
 מופלג ע"כ יהיה המנהג הזה אף למנהג או נימוס אשר אין לו יסוד ושורש זולתי.
 אעפ"כ דבר זה כראה ידידי כרז המפורסם ד' אהרן יעלילי'עקב בלחוד מדושיהו אשר דרש
 צניח במדרש הגדול צעיקו צדקים נכונה וברורא אשר אמן בזה לפני קוראני ולקום כי
 יתחננו על הדברים וימלאו כי דלים הם למי שאינה מן וספר לפני שומעיהם.

⁽⁷⁵⁾ בן הוא נקוד צביי ⁽⁷⁶⁾ יעפים חין ⁽⁷⁷⁾ איני נמצאין אלא במוסע ⁽⁷⁸⁾ חלבים לא ייד ⁽⁷⁹⁾ ציל
 י"ד ⁽⁸⁰⁾ ציל ידע ⁽⁸¹⁾ ע' צ"ח דק ⁽⁸²⁾ *Τιτράγραμματος* סרני במצדק חס הוא ב' נמן
 דיינו ר'נמן חלוי ע' בסקדמה

(ח) מנכב ענוי השם ישן טען הוא באומתנו וכן אמרו בגמ' ר"ס (עז:) אמר ר' ינאי ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם ואחד מהם מכריז שם אדם וזה עומד דכתיב שרי אשחך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה וכתוב וברכתי אותה וגם נחתי ממנה לך בן. אבל מי לא יכיר שהמנכב הזה לא נוסד ע"פ דרשת הכתוב הוא ושאינו רק אקמחא לדבר ושהמנכב היה קיים ועומד באומתנו. דע שהוראת מלת שם צעלם וראשונה הוא קיומן ודומם כמו ונעשה לנו שם זה ג"כ כונת מאמר ה' למשה באומרו זה שם י לעולם וגם הוא כונת שאלת משה: ואמרו לי מה שמו. ופ"כ גם שמות הפרטיים הנאים בחורם כוללים זכרון חיזת מעשה כמו קין, שת, נח. ומי יודע אם לא רוב השמות או כלם היו מענין הזה אלא שלא נודע לנו מהות המעשה אשר נכללו בקרא כך וכך מפני שלא היה מחלית התורה להודיענו יען שלא ילא לה חועלת צדיקתו לפי החלית אשר היה לה לגדל עיניה, ואף לנעור זה מלאו שנכתבה שם אדם מן האשיות שנתנו את מלכו ומאלו כמו שנכתבה שם אדם וקרא שמו אנדרה ומעורר הכעס בחורם כי אז כעון גויס נחתיק וחיל פיעשו את הדבר מחללה אז לאדם ואח"כ אז לכל העולם כולו: וכן הוא ציעקז שנכתבה שמו וקרא ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ומלאנו שנעמי בשונה משה מואב ימיה וגלמודה אחרי מות צעלה ושני צנים וחסת אשר היחה לפנים מן המאשרות שנכנסים נחפכה עתה להיות אדם קשת דומ וזעומת הענב אז אמר: אל תקראנה לי כעמי קראן לי מר. ואף לזה השתמשו הנביאים במליצת על דרך זה כמו בנבואה עמי, לא רומם.

השעם זה נכלל כי השונה מקשקת על שאלת השואל למה לא נזכר שם שלום צקהל? כי זה צדור טקס קבלת נתיחם לשלמה ונקרא על שמו יהיה ממנו מי שיהיה ולפי הנראה מענין הספר יעניד הכותב לפניהם את האורך שלמה צדא אשר כנר ירד מנדולמו ולא היה עוד ונך צישראל כי כן אמר שם אני קבלת הייתי מלך צירושלים וע"כ אשר צירד מנדולמו נשתנה שמו ונקרא קבלת הוא השם אשר יאות לו לזמן הדיוטותיו ולא יכון להקרא עוד שלמה כי אזד את שלמו וחלף לו.

וכנה היה ידוע ומפורסם באומת צימי קדם שהמנכב לשנות את השם לפי כמלכו והמלך של בני אדם אם נלוצה אם לדעה אם לשמחה אם לחמיה ונחשטטה באומה נמשך הימים אלא הסמוך מן המפורסם כי מן המנכב שהיה צימי קדם שנכתבה מלכו ומאלו של אדם נשתנה שמו נולדה באומה שצימי ששם המסך מולו של אדם וממנה ילא המנכב לשנות את השם צעת לך.

(ט) בראשית ברא. צעירות מלת צדא נצרכו המפרשים ונכון צדא פירש' שים לפתור כמו בראשית צדא ושיעורו צדיחא שמים וארץ והמכס הולגרי צונזען הציא פירוש זה מדעתו ולא ידע כי כנר קדמו צדינו שלמה ז"ל אמנם כונת צעלי הניקור שנקדו צדא בשני קתלים היחה וכוונת נגד הדעה שקדם צעלם וראשונה מומר היולי אשר ממנו צדא אלהים את העולם ומצדא הדעת הזאת נמדרש צ"כ פלא מאמר פילופסופים אחד לר"ב קממנים עוצים מלא אלהים שסייעו אותו: חסו וצכו. וע"כ נקדו צדא ולא צדא כי אלו כתיב צדא יש לטעות זו מקום לשלוח ציוולומר שובאצך היחה חסו הוא המסך המאמר הכאשקז כלומר שנכאשית צדיחא שמים וארץ היחה הארץ חסו וצכו וע"כ נקדו שרי קממנים לומר שנכתבה צדא את השמים ואת הארץ והארץ היחה הוא מאמר צמי עזמו.

(י) חירל ותורשין. צמי השירים רנה פסקא שיר השירים איתא ולא על דברי חורס בלנד היה חיר שלמה אלא על אשר נעשה חתם השמם כגון האף ממחקין את המדלל כאף ממחקין את המורמסין פירושו שלמה ידע חיקון הדברים הנכאשים לטורח האדם וצפל המדרש נקמך צדא על מדרש אשר בנכאשית רנה פ"א כל מה שנכדא צעשת ימי בנכאשית לריכין שטיח ומיקון כגון המדלל לריך למחא המורמסין לריכין למחא סמסין לריכין למחא ואפילו האדם לריך חיקון וסנה זה היה יסיד אללם שכל הדברים לריכין

חיקון וזיה למשל ולדוגמא נפי הסכמים לרצונו על זה הסיקוד שהדברים הנכבדים לריבים
חיקון המחקה החדל והחורמסקין ע"כ נאמרו כאן בשלמה כיס חייב שידע הדין מחקקין
אח החדל כוננו על הידיעה שהיה לשלמה בחיקון הדברים הנכבדים.

נוסחת הי העולמים

אם נכונה נקודת הפתח או לירי תחת החי"ת במלת מי העולמים בסקוף חפלה
ישתמש עיין חיו"ט סוף חו"ד, עקרת זקנים ואלי' רבם על א"ס ק' נד' וניאור מחסום
ר"ל ישתעמם ז"ל על הפקוק דניאל יצ' ז' וישבע נחמי העולם. ולדעתי כי שם חיים נא
בלשון רבים כמו שמלאתי ב"כ בניאור פ' חיי טרה פסוק א' לפי שמי העולם מחזירים
אל הזמן המורכב מן חלקים ורגעים רבים. תבונים יסד ולא יתפרדו ולפ"ז אם קוצנת
מלת חיים על הש"ת הנהגה מכל זמן הוא כיה הוא וכו' וכו' יתיה לא נוכל לומר חיים
בלשון רבים ונכון עיי' בלחר ונה שהעיר הכונה"ם איזה פעמים נב' המדע שולח מי אם
קוצנת על הש"ת. היא תמיד נפתח ועל אדם נזירי עד"מ מ' ד' ו ח' נפסך וכונה כי
מי נזירי לשון רבים כיוד רבים ויוד הפרטים נעלמה והראוי שיי עיין ביאור נראשית
ק"כ פס' ע"ז ונעמה נחיי בני אדם מורכב מחלקי הזמן הנפרד רבים חיים לשון בסמכות
רבים שיי או מי ציוד שששית נעלמה משא"כ בהש"ת מהנעם שלא נוכל לומר שם חיים
נפרד ג"כ אין בסמיכות מי או מי רק מי נפתח כמשפט יחיד ומה שמלאת חיים בלשון
רבים כמין למלת אלהים כמו קול אלהים חיים דברים מ' כו' רק תואר הוא ונא בלשון
רבים כמו חרף מערכות אלהים חיים ש"א י"ז למרף אלהים מי ישביה ל"ז ונמקום אשר
שם אלהים בלשון יחיד גם מלת מי על דרך תואר בלשון יסיד ירננו אל אל מי תכלים
פ"ד נאחש נפשי לאלהים לאל מי קוצנ על אל יסיד ועד"ז אשר מלת מי רק תאר נוכל
לומר ג"כ בלשון רבים מי נזירי ומה וישבע נחמי העולם ולפ"ז יש לומר נחפלת ישתמש
מי עולמים נזירי כי גם כאן רק תואר הוא וכן נחפלת נרוך שאלמר נכפשת שמקומים
השמות מלך אל המיוחדים להש"ת ופי' עולמים רק תואר כאן יכדוע סודות הסמיכות
שמות הם.

יאקב ברילל

הערות בירושלמי

מאת זעליב לויטערבאך.

סוף קיסם הלכה ש"ו נאמרה, רב ירמיה שנסב וכו' ע' פני משה. ולי נראה
שיבוש נפתחו כי הנהגה של פתיח ד' ואפ"ל (ירמיה כ') שיבטחני י"י ולשתכחני וכו'
ערוך ערך שנס. וגם ל"ל עברה של זית. וע' בהגמר ש"ד בהעברה שם כחנני שהוא
לשון צעני על רב ירמיה שהוא תלמידו של רב (בירושלמי בכל מקום רב ירמיה נשם
(רב) יעשה הדין שמועצו מרוב ולבי תואר לי דמוחלפת השיטה, להחליף דרבי רב נא
דרב ירמיה — ע"ש דרב יקר —

ירמיה ש"א הלכה א' גמרה, א"ר שמעון בן לקיש נחזר כל אילון קילוסיה יכול
הוא אלא פתר לך וכו' תינת אלא מיוחד וכן ליחא נקדושת פ"ג הלכה ב' ונקומים פ"ד
הלכה ג' —

שם פ"ג הלכה ד'. ולמה סוף הדין פתח עיניו וכו' נקדא קדוש שכן שינימם
אמרם לאשה וכו' ובניקדא רבם פתח כ"ר אשא נקדא קדוש ריביל עיית מן שינימם

ה"ד ותאמר אל אלהי הנה נא ידעתי וכו' וכן נראה, וע' ילקוט מלכים שם ר' יהושע דסיכין בשם ר' לוי מיימי לה מן השינויים וכו'. ועל כל פנים דברי המדרש הזה מחוקקים יותר מנוסחת הירושלמי. וכן נראה שנאמר בהמשך המאמר: אמר ר' יונה קדוש הוא ואין תלמידו קדוש דני אהרן אמר שלא בניו זה ורובן אמרין שלא ראה טיפת קרי מימיו — נפל טעות כי איכה ידעה האשה זאת? והנראה הנכונה נזקקת דנה שם אר"י הוא קדוש ואין מעלתו קדושים ה"ד ויגש נחמי להדפה אר"י ב"ח שהדפה נכוד יפיה על דדיה, ר' איבון אמר עלמד שלא בניו זה מימיו ורובן אמרין שלא ראה דם טיפת קרי מימיה על סדן שלי [והלשון דחוק ונבדלי נדכות י': רב ושמואל וכו' סדן של פשתן בליעה על משמו ולא רחם קרי עליו] ונבלי, מאמר של ריב"ס אח"ז וע"ש עוד שנייה ונש"ס נבשכר שני"ג — גם נמלא במדרש דנה שם אחתה ד"ר ישועאל נר רב ינאק אמרם אלא הוינא משמא למנוי דערי ולא מן יומי חיותה מלת נישא על מנוי דמרי וכו' ע"ש.

שם פ"ו נקטוהו וכנסה כתיב ע' נ"ר פ"ח דאמר מאמר ריב"ז איחא חסם ג"כ וכנסה כתיב האיש כונס את אשתו שלא חלל לשוק וכו' (ר"ל דלדעת ריב"ז לדרשה אחרינהו הוא).

שם. א"ל ר' זא נר זנדה עמך בייתי וכו' ע' פני משה דר"ל דאין הלכה כריב"ז וכו' ונדרים ולא איחאמריה כתב. ולא כך אמר דהלכה כריב"ז חלל דוקא אם היתה חובעת — נמלא דמירושלמי אין מכריע דהלכה כריב"ז ויכול להיות דהלכה כרבנן ואשכ"ח אם חובעת לינשא לאחר דנאה מחמת טענה דנצינא מושרא ליה דדין עמה — וכן פסק כרמ"ס דהלכה כרבנן ונחוצה וכו' הדין עמה. ועמדה לדקו דברי המו"ס פ"ח דנדרות משנה ז' דלא הניא רק דברי נדרים נראה דנה פ"ח דהלכה כר"י, אבל לא ביכוסלמי הוא, דמכאן אין ראיה, ומדמין דברי גאון ר' לוי חיות נקטו דברי הוראה פ"ז:

שם פ"ז הלכה ו' גמרא. בני סימיוניא וכו' ונ"ר פ' וישלם פ' פ"א עובדא זו נכחה סינים — עוד כ' שם נ"ר, ואשכ"ח נדרים וכו' תיבות אלו לא נמלאו לא נבאן ולא נבדלי ולא עפ"י דין נש"ע. ובאן הנדקא ונש"ע דומי, והוא מלשון טעם ליה נרא נבדלאל (נבלי נ"ב כ"ב. נ"ק ל"ב) והפירוש הכה דומי חותי. כי נחנאל ונאלו הכה אותו (וידיה רוח הנזכר כאן, זכר) ובמדרש הנדקא עמך ופ"י מחמת כהונה מלשון לפה כי הליף תרגומו הסיף (וידיה רוח נקיבה) וע"ש. נחוצות פ"א הלכה ג' גמרא. איחתי דר"י בגלילי הות מעיקה ליה סנין וכו' על שם ומשכך לא תתעלם — הנה עובדא זו איחא נ"ר פ"ז ושם איחא דהות נדרים דאחתיא איך אין ראיה דמשכך לא תתעלם זו גרושמו — וע"ש כמה סינים וע' נ"ר נכחה ל"ג נבדל דברי וק"ל.

זעליג הבהן לוישערבאך.

ספרא דבי רב

מאת נחום ברילל

(א) כידוע נשקדו הדעות על הוראה בשם ספרא דבי רב אשר זו יכנה מדרש חז"ל על הספר חורב כהנים אי ענינו מדרש של אלא אינא הנקדא רב או ספר שנוסד ללמוד מחזקו הפירושים הנקראים וכו' וכו' פ"י היותם הוראות במדרש הכתובים לחיטוקם של דנים רבן או לפ"ס חושבים נדרים המדרש. לשי דברי נש" (סלין

ס"ז ע"ה) ספר הזה נקרא כך לפי שהיה שגור בצייתת המדרש" ונמצא נספחים עם
 דעתו הם דברי ר' טובים בן אליעזר בנסיקה וזוהר פ' לו דע' וכל דם לא חאכלו
 וז"ל: ולפיכך פוחסין בחסלם בם ויקרא ללמד תיבוקם מפני שהוא גופי חירח חוקים
 ומשפטים אסור וסותר לכך נקראת חורח כהניס ספרה דני רב ע"ל לנגד קמס דעת
 כהנא"ם בנקדמותו לב' היר אשר לפיה רב חנן את הספר הזה וזה הספיקו ספר ר'
 חייקן הירש וייתן כ"ו בנקדמה למכילתא (לד XIX) והרנ ר' לינש לעק כר"ו בנן
 סגנים ח"ח לד 527. והק כי לא חאל להכריע בהסלים צענין כזה בלדיך עיון רב
 ובחינה צמוקה בראיות והוכחות מ"מ שלש חמי יודע אשר בזה תחבתי יחדותי למלא את
 דברי הסכמים כמכרים בחכמותם ואלו סן: (הא') וילגד שקשה לומר כי כתיבו את
 החיטוקים בחרי החורה ולמודם בלכות מהם כדברים כמלויים שצריע עוד ים להשיג
 על דברי רב ר' ס' נ' ח' כי הם לא יטרו אלא על הספר כפרה דני רב קשרי דני ר' מאי
 חיכל למימר בנ' המדרשים חאלו לא ינאל להם זכר בתלמוד ירושלמי וגם צמדרס דנח
 יספר שום ורק בצצלי חכרו בשם אשר זה לא דבר רק הוא אך רבים שעיקר יסודם
 בצבל ביה כנ') ומלחתי קתה סוכסה שזכרם כפרה דני רב נקרא ע"ש אבא חריבא
 מעמאר אחד בנמרח בנליח כפי אשר אפשר כחן מה שיש בו מן המסופקות. גרסינן
 בצרכות דף י"ט ע"א: ובניסו בן יהודע בן חיש חי רב פעלים מקנאל הוא הכה את
 שני אריאל מואב וסוף יכר וסכה את הארי בשון הסור ציוס השלג (שמואל ז' כ"ג ד')
 בן חיש חי אסו כולי עלמא מימי ניהו אלא בן חיש מי שאפילו בתימחו קרוי סי רב
 סעליס מקנאל סערה וקנץ פעלים לחורה וסא הכה את שני אריאל
 מואב שלא הכיח כמותו לא בנקדש ראשון ולא בנקדש שני וסוף יכר וסכה את
 הארי בתוך הסור ציוס השלג חיכל דאמרי דחנן גזיז דנדרה ציומא דחנל'א
 חיכל דאמרי דחנא ספרה דני רב ציומא דסיתוא עכ"ל ובניקסא משינה קתה צילקוט
 ח"ז ס' קנ"ג ובמקום ציומא דסיתוא גרס ציומא זוסא דסיתוא' והן ספק שמלה
 זוסא חיה אלא בוססה מנצרת שלמד את הספר הזה ציוס קלר ועוד הערו בחוספות
 כי בנסרים מדוייקים חים ממחיל המדרש בהמלות כח צחי וקרין חיל'א אשר הנקסא
 הזאת מלאת מפלט לה' כס' ספר בן סירא' דפוס חמשעשרה דף ס' וז"ל: אמרו עליו
 על בן סירא שלמד ס' ויקרא ציוס אחד ח"ל המלמד עליך נשחתי קדרי בראשית ח"ל
 בן סירא חין כל דש מחת שמועם סברי ירמיה למדו ועוד כחצי ובניסו בן חיש חי סי
 כתיב וקרין חיל וכי כל העולם מחים וסוף מי אלא שהיה מי בחורה שלמד ס'
 חורה כהנים ציוס אחד עכ"ל חולם בנוסחתינו לין מלה סי כנכתיב חע"פ שזכר
 המלות שנכתבו הניאם כנקרי (רק צור בקרי הוא חסר וי"ו כי כלל עומד הוא שסוף
 לא הקפידו בצייתת הכתובים על מלחמות ומסכות) — כל דברי המלמד צדורים ומסופקים
 היעז דרס"י וע' ג"ב במהרש"א (ע"י ברכות ס' נח) ובמהר"ק שסור' אחרן בן חיים בעיר
 על הנכון כי דברו מלת הסכה על המלמד כמו במחורס דף כ"ז על הכתוב אשר יכס
 את קרית ספר יהושע ע"ו ע"ז (ע' מרות אחרן דף ח' ע"א) רק סדרה השני על דברי
 הקתוב הכה את הארי וכו' לדיך פירוש, בתיספות כחצו שנקורו נמחן ממלה סארי
 ע"ש שסוף חמור שנספרים חו ממלה בתוך הסור שהוא באלע הספרים וסמא'רש
 כחצו סארי הוא לטון מוצח כמו אריאל וס' חורה כהנים מדרג צעניני סקרצנות.
 מפירוש ים ללמד שצנינו כי ספרה דני רב הוא ס' ויקרא אשר זה לא 'מחן לפי
 דעתי מפני שצנינו לא טיף לטון מנא ועיד לא מלינו לו סאדולא סאח. אך זס נראס
 צעני כי כוונת המירא ע' הירש הנקרא בן ורשו כך עמל' ח' ח' ס' מ' ע' ב' ר'
 נקרא אריא ע' הנהג' י"ז ע"א אשר ליה שמואל למיח צר רב בראריא מא אינא
 לך וכו' דאמר אחרן וע' ברכות י"ב ע"א וע"ז לא ע"ב ואין תמימות צמא שחציר סאחון
 מסר"ב ז"ל בברכות כי במקומות אחרות פירש' בן חורה כי סיכי שנאמר על ר' חייא
 רב רב בניקסא סוכסה היא צר אריא בלא וי"ו (וכן ל"ל בברכות סס ורנא שמועם

צמילנה זאת סוכה מ"ג ע"ג) ונשאר מקומות ל"ל צר אוריא ממני שהוראחו צן מורם
והסם אריא אשר צו קראו לרצ כהסם אריכא היראחו צלשון פרסית היסנית חסוב
ונכנר ayra aryaka וע' רש"י מולין קל"ז ע"ג ומה שכתב החכם מירסני כי הוא
נמשך משם העיר argada (ע' צליטערשטובלשטע 1847 ס"א 2) אינו נראה לי.

שלוש הערות

צמ"ע בית המדרש מוצתה סיון, בהקדמות הראשונות לפירושו על החזקוני ל"ל 18 כתוב:
בעבור את הרי"ם שלא ידגש ונמלא לא כרת שרץ ע"כ, והעיר כרת המולא לאור על
מלות לא כרת שרץ: הרי"ם דגש יחזקאל ט"ז ד' אלל שרץ לא ידעתי לכוון ע"כ; ונאמר
נפלאהי על חרצ המו"ל שלא ידע לכוון כי מלת שרץ ה"ס הוא ויל"ל שרץ, והוא חס
יחזקאל ט"ז ד': ומוכדושיך ציוס הולדת אחד לא כרת שרץ וצמים לא דמלת למשעי
וגו', וכוונתו כי מלות כרת שרץ הרי"ם צמיסם דגש עיי"ש. — וכן מה שכתב
למעלה מה שדגש כל: ומלת ערל מורכבת כמו לפלמוני המדרש. ע"כ והעיר כרת
המו"ל: אולי לרדך לומר עדכן כלומר שהמלה מורכבת. ע"כ, ואולי אין לורך להגיה
וכוונת הראשונות על מלת ערל אשר נספר במדרש (ל"ד כ"ח) ור"ל שהוא מורכבת מן
פדס — אל, כמו שפלמוני מורכב מן פלוגי אלמוני.

ל"ל 26 הביא הרב מהר"י יעקב צרילל ראיה לדמות דעת הגאון מ"ר (כס חמד
סניע ל"ל 186) כי ר' עקיבא נהרג לפני ההריגה צמיחה, מש"ס (נכרות מ"ו ע"ג):
הטוב ומטיב לאו דאורייתא חא שברי עוקרין אותה צמיחה האכל כדחניא מה הם אומרים
צמיחה האכל צדק הטוב והמטיב, ר' עקיבא אומר צדק דין האמת; ונכרת הטוב והמטיב
ציבנה מקום, אומר יום שנחתו כרוגי ציח לקבורה (שם מ"ס ע"ג, וכן הוא בחשנית
ל"א ח', צ"ב קכ"א ז' ירושלמי נכרות דף ז', כ"ס, חשנית פ"ד הל"ה, איכה רבתי
סיקא צלע), ולפי דבריו איך אמר. ר"ע הסכים לענין הטוב והמטיב צמיחה האכל, כלל
מקור הנכרת האמת לא היה עוד צמיח, ונחקקת אחר הריגתו ציוס שנחתו כרוגי ציח
לקבורה, ע"כ חוקר דבריו ס; והנה צאמת אין משם ראיה כלל, כי ר"ע לא אמר סס
כי אין אומרים הטוב והמטיב, רק צדק דין האמת, שיהיה נשמע מזה כי כבר ידע
ר"ע מהכרת הטוב"א אשר נחקקת ציוס שנחתו כרוגי ציח לקבורה, וממילא נהרג אחרי
ההריגה צמיחה; אלל הוא אמר כחם כי צמיחה האכל אומרים צדק דין האמת, ויכול
להיות כי צאמת לא ידע כלל מהכרת הטוב והמטיב, כי הוא נהרג לפני ההריגה צמיחה
(כמ"ס הגאון מ"ר) וע"כ אמר שיהיו אומרים צמיחה האכל צדק דין האמת כי עכרת
הטוב"א לא ידע עדיין; רק אותו חכם שסידר הסרייתא כאשר מלא שני דעות צענין
זה, היינו דעת הכ"ק שסובר כי אומרים נכרת הטוב"א, ודעת ר' עקיבא אשר מלא
המקור צמ"ס שסובר כי אומרים צדק דין האמת, סריב צ' דעות הללו ושם מהס
צרייתא ער"א מה הם אומרים צמיחה האכל? צדק הטוב"א, ר' עקיבא אומר צדק
דיח"א, וצאמת צ' מרי דעות הללו לא היו ציון אחד, ולא נחלקו זה עם זה פנים פנים
כחזק; ואמנם הוכחת הש"ס נכרות סס טובל לפרש צדק אחד, כי צללו סריב דבר זה
(ר"ל כל דאמר ר' מנחם כי נכרת הטוב והמטיב ציבנה מקום) איינו מוסכס סס
הכוללו חנא ואמורא, ואכל יומי צן דוקחתי ורבנן פליגי צם, חד אמר כי נכרת
הטוב"א דאורייתא (שם מ"ס ע"א) ועוד אחרים סריב להו קן עיי"ש; ואין להאריך
כי איכ"מ. —

ואמנם נחשבת שמיחה (סיף מ"ד) כתב צהדיא: העצק צמיחה האכל וכו' ר'
עקיבא אומר הטוב והמטיב, ומכנים אומרים צדק דין האמת וכו' עיי"ש; אלל משם אין

ראיה, כי כבר נודע מה שכתב ס"ג.ש בהלכות קטנות (הלכות ס"ח ה"ג) לענין פרשה פתחה ואלה דבריו: כי ירושלמי הוא עקר נגד מוסבה קוסרים, כי מוסבה קוסרים נחשבה כדורות האחרונים ולא הוצאו מדבריו במחל. "עכ"ל וכן החוספות נכמה מקומות קוראים לכל מוסבות הללו (ר"ל מוסבה ד"א, כלל, שמות קוסרים). "ספרים חילוקים, וכן כח כרמזין ז"ל הוצאו דבריו בשיטת מקובלת בזה מליעל (דף ק"ט ע"ג) וז"ל מלואי בחילוקה במסכת כותיים מו' מוסבות קטנות. "וכ"כ הכה המאור פרק מי שמחו, ומכ גם כי נש"ס נרכות לפנינו הניכסא להיפך ודאי אין להשיג למש"כ במסכת שמחות. — —
 זר 29 הביא החכם מהו' זע"ל לויטערנאך כ"י כלל גדול בחלומדים ומדרשים כי דרכם להביא מן המקרא ולא כולם, אכן כוונת המקרא היא על סוף הפסוק; ומלואי להעירו כי תלמי קדמו בכלל זה הסכם המפורר ר"מ ספרעליקסער כ"י בהלכות להמביד שנה רביעית גליון ח' על המדרש (שמות רבא פ"ג): וישאר חכמי אלהי אביך הכ"ד פתי יחזיק בכל דבר עיי"ש ושם; וחכמי מלואי ראיה נכונה לדבר זה, כי לא בדברי אגדה נלד אלא חף בדבר הלכה הוא כן; ענין מוסבות בחזנות (כ"ס ע"א ד"ה אלו) ומוספות קידושין (ס"ח ע"ג ד"ה אמר) כתנו דהא דאמרינן (קידושין ס"ח ז') נכרים מ"ל דלא חסבי זה קידושין דכתיב לא תחתן עם (וקשה דהא חף בזה מסיק יצמות ע"ו ע"ג) דגניירות אית להו איסור שמחות, וקרא דלא תחתן גניירות מיידי ואיך דרשין מיידי נכרים דלא חסבו זה קידושין? על זה) אומר ר"מ דאסיא דק"א סמוך: ובחו לא חסב לבנך אבל רישא דקרא מיידי גניירות, וכעין זה מלינו ביצמות (ע"ס) דפריך גבי בני שאול: והכתיב לא ימותו אבות על בנים? וע"כ לא פריך אלא מסיפא דקרא וכו' דרישא דקרא לקיימין לה לסקול קרובים לעדות, (בזה קמא פ"ח, בזה נחרא כ"ז) ע"כ לשונם. — —

הואל מתיהו צונגין.

הערת המעריך. מה שכתב החכם המעיר על העכס' להקדמת סרלז"ע סי' 10 כהן הוא וכן כבר העיר על זה ידיו הכה החכם המפורסם ר' רפאל קירכהיים במ"ע, אלהנעמייע לייטונג דעם יודענשהומוס". אך מה שרלה להחזיק בגי' הכ"י ולומר שמהל פירש החזקיה שם מכוונת על מדהל שגזמנדר ליד כ"ח ואשר כבר העיר ידיה ה"ל בשם הכה החכם המפורסם כ"א"ל לא נראה לי ששם נאמר פירשאל ואין בו חסרון אום ועוד למס בחר הרלז"ע דוקא שם שער זה מה א האכסין שם בפרש ולא אחרים קודמים בפרש ולא רוב שמות ספרעייס שם מענין סה. "ובענין מה שכתב על דברי ידיה הר"ג ר' יעקב בריל כ"י יעוין היטב במחילתא פ' בל פט"ז ומה שכתבתי שם בקפרי מדות קוסרים אום ה' וי. ומה שהביא החכם המעיר ראיה שדך מ"ל לקבל הכתובים מן הסוף יעוין בנכרובים משנת הרכ"ד במלואי פ' ה' ספלה וביטורין שנה ד' שם העירוני ככר על דלרי הסוף ספלה אבל בלחת המוסבות איהן לייכות ראיה וקפרי המדרשים ובפרש מחילתא ספרא וקפרי מלואי חס כל מה המוכסום המלומסו כלל זה.

באור בתלמוד

מתוך ב"י מאת זרחן סאפע.

סנהדרין (נ"ח): מה שמו (של משיח) דני כ"ט, דני כ"ז, דני כ"ח אמרי וכו' וזנן אמרי סיורא דני רבי שמו עיי"ש וכל חופשי המורס ענקי: ספרים יודעים למדי כהם יענו ועמלו סלמדי עם מנין למלוא פתרון. למח דוקא, מיוסד דני רבי. (דחיינו לפי פ"י רש"י ונכרן מלמד דני רבי) זה שמו של משיח? ומי היה המלומד המוסלם כזה? אכן לפי דעתי הענייה כלם יענו דני ריק ואגלה לך סוד טעמם והוא כמו שכתבתי לפני זה ג' פעמים דני כ"ט דני כ"ז, דני ר"ח, כך ראוי להיות ר"כ דני ר' ז

סגס מלך היהודים ונאסר ומוסר למדינתו איננו כמלכם בשאר מדינות עשיריין.
 דע שהמדינה הזאת משוייכת נכנסה מחלואי נפש, והיושר וענין ומליץ לקבלות ישורון
 לרצניכם ולמוריסם, הוא — הצניעות. הוא הצניעות הוא כנע, אשר רבים מנני
 עמנו יכבדו ויעטרוהו נר לראשם, לא יאמון כי יספר מה רבים חללים כפיל זה
 המעיק לישראל בכל דור ודור. האנשים ה' לה עובדי אליל הצניעות רוצים חכמים
 צעירים. ומכמה מה להם? הכמה שמחיה את צעלים! היא הכמה הצניעות רוצים
 אלל חלמידים של שמשו כל נרכס ואשר לא הביאו ברכה אל ביתם משיבת רצותיהם,
 כי אם המקרונות האמורים לרוב בעקבות השיבה, אור הכמה לא נגה עליהם, נאפלה
 ידמו, נחשך ימלכו, ואומרים זיכרה ונשמות ערים: חמונו ראינו אור!

דע כי לא כיתים הראשונים כימים האלה; לפניו זאת ישראל, שהקידות היחה
 שגוה נפש הרבנים הם בכל כחם התאמרו להרחיק עבודה זרה זו ומקרב עמנו, ועשה
 גם מן הרבנים צדיקתו נכדו בחרמה, אלל אל תחשוב כי ברגלונם הטוב אחזו דרך
 הנחש הזה, חלילה וחלילה! לא חסיה כזאת בישראל, אעפ"י הכח הרע הוזה אשר
 חלחל לך, היא קנת הספקה, היא מחסרון ידיעה את חכמת החורם על אמתה,
 משנאחזה לכל חכמי לב, ומקנאחזה אשר תקניא כלל דעת את כל מדעי החבל, מדין את
 הכס מן האמונה הישרה, עד שנקסף האלן רועים את רועים. הנה לא חצינו לפניך
 היום פרטים ויודים, כי עוד לא אדם אם יעמנו דברי לך ולקולחך, רק דבר אחד
 מילדי היום אליהם פה לפניך. הכח הזאת הקבלות בנינויות קמוכה לעיר ק—פ,
 יושב על כסף הרבנות ה' ומיודעי מימי חרפי, הליש הזה בים אלוך נעורי אשר למדתי
 אללו מקרא משנה וגמרא. זכרון ימי שנתי אללו בים חמדי מן הזכרונות ביקרים שנימי
 מי אשר עברו, כי חמדי זכורי אותם התענגתי על רוב שלום הנפש אשר בים לזה כמלמד
 אותי להועיל כעטרת מן לראשו.

הליש הזה היה ירא את אלמים באתה, דרש בחורב כ' בכל נפשו וכלל כמו, אהב
 את אנשי הכמה, והחזיקו על רוע חבלו, על שלא עלתה חכמת החבל בנורו, ולא היה
 שונא לשום אדם, רק היחה אללו שגה כבושה נגד המתקדים. והנה זה חרש ימים
 אשר נהני אלמים בדרך אל עיר הקרובה אל העיר אשר הוא יושב בה. ויהי כאשר
 שאלתי על אודותיו, הנה ספרו לי לדאון נפשי מההלוכותיו וממסגיו, עד שסמרה
 שערם צרי מן השמועה. כי שמעתי גה הרב גם הקל נלכדו צפת, התקידות. היום
 אנשים מן הסת כרעה שרשומים למעלה בלטינו כפשות הסמוך הנגער מדעת, ויסקו
 אל קרבנם רוח עושים, עד אשר רוח רעה מנעת כלם, לאמר: כלכם נעצור בבלי זרים
 כהבלי אחינו אשר קנינונו. והעקיתים הכלל המדינים מאמונת אבותיהם בזכר, בלו
 אליהם בעקבה, וינאמו נאם, הנכנס אל לב השומעים והנגערים: ידוע חדשו שרבינו
 ומורנו הוא מן הסקידים הראשונים, ויהי כל מעשיו בקדושה ובטהרה, ונחלו לו רז
 דרזין בקדוה החורב, רק שהוא עושה עמנו כלל ידוע מנני ענותנותו. והנה הסודעה
 כזאת היחה מספקת בלהיז לנות בצוערים עוד יותר ויותר, ומן היום הוא היחה
 מנוחת הרב לאל, על כל ענין ונע, צדקים וצדקות, וכל מקום אשר מדרוך כף
 רגלו, רבו אחרי כחשונים ויקראו בקול גדול ולא יק: רבן אתה קדוש אתה ואחנו
 עבדיך ועובדיך! והימים הסם היו ימי זכורי קמיעות והפדיונות, ברכות והקבלות,
 ומיד נהסך הרב לליש אתר וההסיל להתכבד בנהני הסקידים. וזהו ראשית מלחמתו
 לקנות מאה מנשנות פולגיים (שטיינעל), ויתקם צדוהו, מלשנת לכל אחד ואחד
 ויחמר: כאשר נגעה זאת על ראשיכם הנה כל בערה כלם קדשים, כלם סקידים,
 וכלם אנשי מעשה, ומאלה נספכה אמונת ישראל בהם ובי לזר. כשעמי את
 הדברים האלה, הספך עלי לבני, אך משנתי אולי בוקיפו על השמועה לזאת גמתי
 לבני לשים לדרך פעמי, ללכת אל עיר הרב לראות צעירי את מקשר החלום ואת שגרו.
 והנה יכנוני אל בית הרב, ואחרת סדרה גדולה צדוהי כי לא נפל דבר מכל אשר

שמעתי. פניו כלבני אש, ראשו וזקנו פרוצים, צדיו כלים ומחוללים, החזת גלוי לפני כל רואיו כמנהג רבני הקסידים, והנה האיש העומד לפני הכיר עד מהרה, כי נכחתי לראותו, ויאמר אלי: ידעתי גם ידעתי כי ברבע הזה מחזות שונות עוברות על דרך ימים אשר היו מוצים מאלה — אך לא נחזיו לכלה את דגרי ואשאלנו: אם באתם וצחמים אתה חושב שהימים יזכר אשר הייתי באתה אתך, היו מוצים מאלה, למה באתם בחרת כרע משוב? ויענני בהכרח לא יגונה! בכל מעשי אשר אני עושה היום אני מוכרח, לא בכרע פנייית בנת מנהגי, אמנם בשבתנו בקרב סכלים אשר בכל מאמלי כחתי אי אפשר להשיגם מן הסכלות, אז החמרתו אליהם ללתיחות עולמים, וע"כ לא עלי חלונתך כי אם על גורלי, ומי נפשי כי הוא מר מתות.

ועתה הנו רואים צפייתו ספקה ברעה ההוא בסביבות אלה נובעת ממקור משתח וממעין נרפס החופים והמחפשים את עם ה' מן האמונה הישרה, הם השועלים הקטנים המתנלים כרס ה' לנאות. אכן אל חזנה נפתך כי באתי ממקור משתח הם הסכרנות האחרים לרוב צעקות השיצה" שאתי אשמוז שישיצה בכלל אין זה אומן; לא כן הוא, אמנם האמת: בכל לב שישיצה מוצה גדולה המיוחדת לאומתו והיא רנת הסועלת בקרב ישראל אם האיש אשר קראו ה' להיות מנהיגה" ומושל בדוהה דובר אמת בלבנו, דורש מוצה חלמיו באתונה, ולא יסיר עין מלרכי העת, ולא יביה לבו סגור ומסוגר לפני כחשאלות אשר הולידן הזמן וצעיניו יראה ובלבנו יצין כי לא כימים הראשונים הימים האלה, אז אשריהו ואשרי חלמיו העומדים לפני, ואשרי כל עדה ועדה אשר תקראם שיעמדו בקרנב על הסורה ועל העזרה. ובאתה כן הים לפנים בשראל. אצל לראון נפשו הזמנים השתנו, הנה בראשונה אמרו בכל אדם מקנא מוח מצנו וצחלמיו, ועתה נהפך הדבר, מקנאם כרע הנה הוא מונע מחלמיו למוד שאר חכמות הנלרכות מחד צומנו מפני שעיניו לרע בחלמיו, ואם יאמר לך אדם לא כי אלא סבוכהם לשם שמים מפני שחושנים שלמוד שאר החכמות מציאים את האדם לידי אמונות ודעות נפקדות ורואים להליל את חלמיהם מהרעה בגדולה הזאת, על זאת אשיב ואומר, כי הכננים החושנים כן נלכדו כלשור בפת הסגיאה. כי עם כל השחלותם ובזדזותם לא ילל צידם ספסל החשקה ללמוד החכמות והבכר את נחילתם צומנו כבר הכו שורש בלב כל נערי בני ישראל, ואם גם בגלוי. וצעיני מוריהם מתראים כשוכלי החכמות, הנה לבס בל עומם ובהלםם ובהסתר הם עוזרים על מותם כרע כן חלק לבס עשה יאשמו, ואין סבר למודם שיה נזק ובהסתר מדות הנפשיות; ולא עוד אלא שלומדים באין מורה ומנהל צידם, ולעולם לא יעינו ידיעה בדורה משום חכמה ואז באתה רק את כרע יקבלו ואת הסוד לא יקבלו.

מי נפשי! כי לדעתי, וכלי ספק היא דעת כל המסכילים הישרים בלבנותם, שגדול עון המונע חכמה מפני חלמוד צומנו כמונע ממנו תורה, ואחם אשר כשופר חרימו קילכס ותלומדו ככרוכיל להתרחק מן החכמות וחלמוד כלשויות ותאסורו איסור צפירות ונדרים על כל חלמוד כלומר שאר חכמות וצפרט על כל חלמוד יונית רומית, מה לבס חרכלו עמי בדגרי הצל? אם זה תחשבו עולות אשר לא כן? אלו עם המון עם דנריכם או עם הנשים הזקנות החרשת, כי אלה ראשיתם סכלות ונחמנו כל ייניהם באתונות משליות ע"כ אין תקים להיעיז אחריהם, אצל עתה כי תשטחו שטות את חרמכם על הכעירים בשראל על הכמות יקירם ובכאמנים אשר עמי כל הדור נשואות אליהם ותעמיטו עליהם איסורים אשר מאשע יקורם ותכנידו עליהם ענשים מחזירות על סק מן זה האלה אשר נאמן עם עמו ועם אלהי ימים משמר לרוע? מי זה יעמוד בעד נפשו וישמור על דל שפתיו מלדבר אחכם משפטים על סנחוטכם את נערי בני ישראל חופים? כן את מי מורו דעה? ואת מי תנינו שמועה? כי חז"ל נחנו איסור על נפשו להתרחק מלימוד כלשויות בכלל ומיונית ורומית בפרט?

את מי תפתו להאמין ששמועין כלדיק זאלטו לקראת אלכסנדר להשתדל צעד מוצח עמו והעיר הקדש והמקדש שהיה דברו לפני המלך. זלעג לשון חן ציה? או ר' יוחנן בן זכאי דגברו לפני המלך חסדינוס, ור' ישיש לפני הדריאל, ושל בית ר"ג כשהיו קרובים לתלכות, ור' זקנים כשהלכו כמה פעמים לרומי לדבר לפני המלך, ור' יסודם כשהיו לפני אנטינוס, והאנטינוס בן ראיין שהיה קרוב למלך, ור' אבהו שהיה קרוב לקיסר ועוד כמה וכמה הן התנאים והאמוראים אשר היה דברם עם שרים ושרות ועם חכמי חור'ע שבזמניהם כדי יעלה על דעתם שלא ידעו לדבר לפני מלכים צדקין באומות ובתלמידיהם נבחרה? ועתה למה כדעתם כה לתלמידים ותגדשו מהם כל סכמה ולשון? אנוס הל חדמו בנפשיהם כי מפני תלמידים שומעים דברים ורס מחשים שגם דברים כ ש מ ע י ס ומקובלים, לז כן הוא חלל דעו איפוא כי רוב התלמידים לומדים בלעג ובקטח השבטם ולא פעלתם מאומה באזהרותיהם שלמדתם אותם חלקקות ורמייה וכמעט הם מוכרחים על ההספכות והרגלו על דרך זה מעוררים עד שער זקנה ושינה אין חוסר כבוד.

ודע כי אין חקרין הסכמה חלל המורים ההם מוזיק כל כך מעלם בזיון אשר יבזו את בעלי הסכמה כי קשה כשחלל קהאחם לנגדם ועזם כמות שחאחם ומוזח כחלהטו מוקדי בשלום ואש התחלקת אוכלה מקצינ עד אחרון ויהיו בעם לפני ממוח. והנה ידעתי כי הובעתי אותך וגם כל הקוראים דברתי אלה כי גלותי לפניכם לזר מקלח הישיבות במדינתו ומכונתו אשר לא ינעם לעיני איש משכיל וישר לבב, חלל ההכרח לא יגונה כי לכדי' ה' ולכבוד המורה עתה באתי להעיר את לבין המעריך ככבוד על דבר כדע הזה, ואחרי הדבר אל בני ישראל על אודותיו אשר ישים ה' צדק ואני נכון וצדוק כי דברך יעשו פרי. ואם לא אחיה עליך ועל קוראך למשא דבר דברי חוסף ידי שנית לבודיע בשער נח דנים כהנה וכהנה, צפרט צמחית נח' בשער אשר במדינתו ואעיר על היחוס שנייהם ובין הרבנים אשר הוא ביחד כהאמן אשר חקות ביתם כחלים חלויים עליו ואין לנו דבר נמוך יותר מן ההשתדלות לבחוק השלום בין שני בסיודות אלה אשר כל בית ישראל נכון עליהם.

ציור לנפש.

ראית איש אשר נניע כרס ולא חללי, איש זרע אל שרש טוב ולא ישר אלוותויו צרכה, כי גרם יבולק ידו לקחת מפרי, ככה לקחו המות ולזינו ועד לא הניע עמו עת האסף הן האסף נאסף הוא אל קבר, אלא כדום נכאח חמו עיך על כל עלה מנפן, ומאל לב' עליו ידום בהתענגן על הפרי. כחצות הכרם אגתוך חצול, כמלאח מן היקב חונח אף מלאח ועל דמעו צרכה ה' מדמע עיך דמוע צדכך יד עמל העמלה להם כי נגזר מאלך כחיים.

אף כן צעברי הידע על כרם אדם יקר רוח, ואחריה צבורים אשר הם כחוטע צענא להביא מנחה מדשה אל בני עמו, הן מחלות עינים עבר לני, ובפרי מודיו כהענגתי, אכן פניתי כה וכה ואנקש את כלים אשר הכין לנו את כל זאת, את כלים אשר צמחמו וזישר לנו נניע נניע נעמיים צכרם, אה! צקשתי ולא מלאחתי כי לקח אחרו אלהים ואינו.

נפתלי כותן אמרי שפר אין מיט גז כמות פחיל חיך, ודעי ימך נגרות ענגד
10 Bet Hamidrasch I. 3. Heft.

עינינו, אשר עפחת ורצית אתה לא תראה, אשר נענית אתה מעט, והאלומות אשר אלמתי לא ינידך בנחת גורן, חף לזה דום לבנו ומרדנה עינינו דמעה כי עזנת חרץ.

הנה נועה ורעים היו ימי שני מגורו עלי חבל חרץ. בשנת תקל"ה במחשבה עשר למדש ששנ נולד כפת לי צעיר בלרנאווי בגליליית המדינה, דרך החנוך אשר סוכוהו אבותיו ורבותיו לא נוכל היה מדרך החנוך אשר לחמו בו רוב אנשי הארץ הלא. אמנם נגד מה שהשמיח אללו החנוך כרם, הנה חקנה בו מזל אשר חכונה נפשיה יקרה אשר היתה מלוינה בכל דרכיו ובכל מאוייו, והיא צקשת ה' א' מ' ת', אשר בולידה גם כלמיסה נקדנו אבנה אל ה' ס' ר' ת'. החטונה הזאת העתיקה את רגלו מן הדרך אשר נחורו בו ומשכיו, ובאין מנהל ואין מחזיק צידו, שם נמנח פניו קדימה, במספרים דרש דרש את החכמה בכל לב — בגלוי ירא לגשת אליה מפני המתחשדים אשר הקיסופו — ישנ דדד ובממוד חלל נשח כי עז חסוקהו אזרו חיל ויהי לישען לו. על הדרך בלר אשר הליו כף רגלו עליו. אז פגעים ומקרים מרדוהו ויששמוהו ורובו וילך לו מארצו וממולדתו ומצית אציו אל הארץ הזאת וישנ לחמו נשח ושאן. פה מלא אורנים אשר אבטרו עקב מומחו, ואם גם לפעמים מי צמור ובמלוק הנה לצמור זאת לא מלה הללחמו חף רגע כי במולח מפלו לחושים חף מלא הללחמו. והנה זה שנים ימים נועץ עם אורניו, ובעלמם הוליה לאור מחצית לשנה. "ואכרנך" ויקרא את שמו "בכורים". ויהי כראותו כי פעולתו מלאה מן צעירי הסכמים אז בשמחה וצילת נשח נשח גם בשנה הזאת אל המלאכה והניח לנו מעשמים כמו נפעה בראשונה כאשר עני הקורא מחזיקה משרים. חף היה מחר ערנה שמחתי כי נשחם שנת מחאום בוכם צמכאוב על משכנו. ויסלה את חליו אשר ימית נה, עם מכלאבים רבים נלחם כל ימי הסתו, ובחגיג האציו קום כי צלו ימי המלחם והחמורה צמחלתי והחקים הזאת המיקתהו וילך לו אל עיר ראשניו לעסוק ברפואתו, אבל הוי כי לשוח כוחל, ושוח בימה ממורחו, וחתי באולחו חף במות הזה אשר גאל את נפשו וממחכי החבל הלך לאור צאור החיים.

ויהי במחשבה עשר למדש חז וימת נחתי קעללציר בן שלשים שנה וששה חרשים ויאסף אל עמיו צמור וצמור אשר יאות לאיש יקר כמוהו צער וויסקירכען במדינת מעברען אשה עניה לא נוחמה עם ארבעה ילדים הנית אחיו עוזבים ונחשים כשיות הכדמות, ולא נשאר להם מאצבים בלתי אס. "בכורים" לשנת זו הם חלקם מכל עמלו אשר עמל חמה השמש.

ינוח בשלום על משכנו ונפשו חיה לזכור בלרור החיים, לנען יחצנן על ה' בשונע שמחות את שניו וצניעות כלל צימיו זכרה לו אלה נעוצה חת פעולתו אשר פעל לעונת עמו ומולדתו ואשר יגע ועמל בכל נפשו ובכל כחי, להרים קרן שם העצרים הנשכחה.

כליון הוא אשר הלצתי שם לשם כמות ולזכור, הנה הוא יהיה גם ליון למחכת עולם לכל כבוד המחד אשר עשו אנשי העיר הזאת: נדיבים ונדיבים עם ידידתו כמות ועם אשתו ובניו הנעוצה ובנימ' זכר פה נעוצה אחד בנדיבים הכדשים גין עושי כבוד והמחד הוא האלוף הכבד החורגי הסלם מרה יצחק בייטן נוסאן ג"י אשר כאוהב דבק עזח מחך ידי המת' כל ימי היותי צעיר ראשניו וכאז על צניו נצר מסדו על האלמנה העלונה וארבעה ילדים. ישלם ה' פעלם לכל מעיציים וחומכיהם וחתי משכרם שלמה עזח ה' אלהי ישראל.

ספר מעשה אפר

מכיל כל חלקי דקדוק לשון עברי ע"ס ההגיון עם הקדמה ארוכה תוכחה נמרצה על לימוד ספרי כ"ד. חברו וכו' ר' יצחק בן משה הנכונה פריפוס דהאן הלוי נ"ע מסבכות קטלוגיא בשנת קס"ז ועתה יצא לאור (ה) פ"ע ראשונה ע"ס כ"י וכו' עם הערות והספות מעילות להבנת תוכן הענין והקדמה כוללת כלשון אשכנזית מקורות חיי המחבר י"י המשתדלים י"ט פריערלענער ויעקב הכהן השוקדים על דלתות התורה והחכמה מה ויין הבירה יע"א ונוספו בו עוד מאמרים שנים מהמחבר אשר לא נודעו עד היום והערות חדשות ויקרות ביסודי דקדוק הלשון מאת שר"ל.

חועלת הספר הזה לכל לוחצי שפת קדשנו וקורות חכמת דקדוק דנא וגדולא היא מאד וראה הנצי"ל לנו האיש דבר חדש אשר לא שמועו בקדמונים צניין הוראת צנין נפול ודנאיו בזה (צפרק י"א) נכונים וישרים ומלאכי שיעמו גם אלל החכם הנולדי — Ewald ולא ידענו אם כיון לדעת אפודי או נמשך אחריו ונפטר הנאם לנו חועלת מהוללת הספר הזה ביות שרנים מחכמי הדורות שלאחריו יצילו דנאיו בהעתק צקיור נמרץ ולית דומה שויעת הדברים בהעתק משמעותם מלאייתם מחיך הספר עלמו שנתקרו מוננו. וניחור יש להעיר על הקדמה הספר שמאיר את עינינו צדיעת מזב הדריש בהכוח החורב צומן הכוא וכנר הפליגו את יקרת ומעלה דנים מן החכמים הגדולים באומנתו כנוו ר' שם טוב צן יקפ, ר"ס מנולרי, ר"א נרכי די מודיא, ר"מ לונזא, ר' אליה הכהן בעל שגם מוכר, מכר"ס חגי, ר' עזריה מן האדומים, ור"י מוסקצי (וכנאיו מקלת דנריהם החכמים המולאים לאור צמנא הספר) והסג לפי ערך טיוב והחועלת ביולאים לנו מן הספר הזה כן יהיה ערך הכרתו את ההשתדלות אשר עשו עם הספר המולאים לאור הלל כנה ידידיו החכמים המולאים כעומדים אוננו היום עם צניר המלכות ווימן לשקוד על החורב ועל החכמה ר' י"ט במכונה דאקטאר פריערלענער ואחוזת מרעהו ר' יעקב הכהן. הסג לא לנד שעתו עמל גופני בהעתק הספר מחיך הכ"י שצאלר הספרים מה אשר לקיטר יר"ה ויענו להמציא להם העחקות משאר כ"י המולאים כדי להעריך הנוסחאות מערכה מול מערכה והכריעו צוך שכלם לקרב או לרחק, ולא חסו על כפסם, זמנם ודמם, להיות נדפס צהור וכדנר מלד חוארו החילוני ובהשגחה גדולה וצנאסה מדויקת להסיר ממשול מלפני הקורא, וקיימו דנרי האדורי בהקדמתו צדך השטי והחשיגי מן הדרכים אשר ראוי שילכו בהם המעינים צריאם שיערך טוב הזכרון מלמודם, הסג מלנד כל אלת הכנו מחויבים לשגח ולרומם פעלתם הטיבה ולחת להם מוחתו לעיני צני עמנו על ה ע ר ו ת י ס א ל הספר הכחוצות צמועלות ועתה ועל מצולא הספר המפיץ אור יקרות על חיי המסגר קורותיו וקורות זמנו על תכליתותיו נספר הזה ונשאר ספריו המולאים אללנו צדשום וככ"י וגם צאלה אשר לא נשאר לנו כי אם זכרונם ועוד כמה ענינים טונים ופזילים הכחולים לנו לדעת על אדוותיו וצפרם מה שספמו אל הספר כמה חסונות וקסדר יקר מנצל המחנך. וביני מלאים שיתו החכמים המולאים לאור את לבם אל המאמרים אשר בעתיק העמנר מקשרי זולתו ולהעריך נוסחאותיו מול נוסחאות הספרים הסג אשר צדידו היום, אשר בהערכה הזאת נאזחה מאד להציא לנו חועליות גדולות ויקרות. ואעיר מה על מוקלחם צמנ"ס פ"ס הי"א מה' מלכים אשר על צן נס שטעה ה' מלות מפני הכרע דעתה חין זה מחסידי אומות העולם ולא מחכמי יס"ס. ולא ידענו מה יכלה בזה שאמר שאינו מחכמים הלל חין הענין מדנר אלל בן המסידים אלל ראה זה בהקדמה האפודי נד צ שהעתיק דנר זה ונוסחאתו ואינו מחסידי אומ"א לא מחכמי יס"ס ויצא דננר על נכון. וסג נד 4 מציא ב"י הגמ' צ"מ (לג.) העוסקים נמקרא מדה וכתב שם נד 5 בגמ' מדה ואינה מדה היא רק לפי קלת נוסחאות משמע שרוב הנוסחאות חיים כן וכנר הלעצרו הראשונים על ג" קלת הנוסחאות וע' צר"ן שם שגכס צמק ר

Zur Verlage von Jakob Schloßberg

Buchhändler und Buchdruckereibesitzer in Wien,

Stadt, Franz-Josefs-Quai 9,

sind erschienen und zu den billigsten Preisen zu beziehen:

- ספרא (Sifra)** Commentar zu Leviticus aus dem Anfange des III. Jahrhunderts. Nebst der Erläuterung des R. Abraham ben David (Rabeš.) Vermehrt mit Masoret ha Talmud von J. D. Weiß. Zum erstenmal herausgegeben von Jacob Schloßberg . . . 3 fl.
- מגן אבות (Magen Aboth)** Ausführlicher Commentar zu Pirke Aboth von R. Simon ben Jemeh Duran (geb. 1360.) Nebst dem Commentar Bartonura zu den ersten 5 Abschnitten und von Raschi zum 6. Abschnitte Aboth's. . . . . Preis 75 fr.
- תורה כתר (Kether Thora).** Enthaltend die 613 moaische Gebote und Verbote, nebst den von den Talmudisten als biblisch sanctionirten sieben rabbinischen Haupt-Ritualgesetzen, in poetischer Form bearbeitet, nebst einer dem Studium entsprechenden, aus dem Werke משנת דוד geschöpften Quellenangabe im Talmud wie in den Ritual-Codexen ausgestattet von M. E. Stern. fl. 1.50 fr.
- אוצר נחמד Ozar Nechmad.** Briefe und Abhandlungen jüdische Literatur betreffend von den bekanntesten jüdischen Gelehrten. Herausgegeben von Ignaz Blumenfeld. IV. Band . . . . . Preis 1 fl.
- מדר דרור JOSEPHUS FLAVIUS** und die Tradition. Von Dr. M. Dufchal, Bez.-Rabbiner in Gaya. Mit Unterstützung des Institutes zur Förderung der israelitischen Literatur . . . . . Preis 50 fr.
- ספר מורה נבוכים (More Nebuchim.)** II. Band. Nach den besten neuesten Quellen zum erstenmal ins Deutsche übersetzt von M. E. Stern . . . . . Preis fl. 1.85
- אוצר המלין (Ozar ha Millin)** Ein vollständig kurzgefaßtes talmudisch-aramäisch-chaldäisches Handwörterbuch zum Verständniß des Talmuds und der Midraschim nach den ältesten und neuesten Hilfsquellen bearbeitet von M. E. Stern . . . . . Preis 50 fr.
- שמונים Hymnen des R. Israel Nagara.** Nach einer seltenen Handschrift der I. I. Hofbibliothek in Wien. . . . . Preis 40 fr.
- תופש כנור וענב Eine vollständige Ausgabe sämmtlicher Gebichte** von Dr. Max Letteris. . . . . Preis fl. 1.—
- בן אבירה Göthe's „Faust.“** Eine Tragödie in einer hebräischen Uebersetzung von Demselben. . . . . Preis fl. 2.—
- Aus Egypten.** Von Dr. P. A. Frankl . . . . . Preis fl. —90
- ברכות הורים „Ahnenbilder.“** Von Dr. Ludw. Aug. Frankl. In hebr. Nachbildung von Dr. Max Letteris.

Im Verlage von Jacob Schlossberg
befinden sich unter der Presse und werden in
nächster Zeit erscheinen:

חומשים mit רשי ורשי in 5 Theile 8.

detto mit רשי in 8.

detto mit רשי in 4.

detto mit einer gebiegenen deutschen Uebersetzung von M. E. Stern.

שרשי לשון הקודש ein vollständiges hebr. Wörterbuch, nach Gesenius
bearbeitet von dem rühmlichst bekannten Gelehrten Elias Barch.

מידור קרבן מנחה

בית המדרש Sammlung kleiner Midraschim und Abhandlungen aus der
ältern jüdischen Literatur, herausgegeben von Dr. Adolf Jellinek,
Prediger der israelitischen Kultusgemeinde in Wien. 5. Theile.

קדם Hebräisch-deutscher Briefsteller von Dr. M. Letteris.

אם בישאל Nach dem biblischen Gedichte „Rachet“ von Dr. Ludw.
Aug. Frankl. In hebr. Nachbildung von Dr. M. Letteris.

ממצרים „Aus Egypten“ von Ludwig Aug. Frankl. Ins Hebräische über-
setzt von A. B. Gottlober.

נתן החכ „Nathan der Weise“ von Lessing, ins Hebr. übersetzt von
Simon Bacher.

200

בית המדרש

יציא לאור מדי חדש בחדשו

בו נקבצו

מאמרים שונים בעניני תורה וחכמה וספור קורות
ישראל בזמן העבר וההווה

נערך על ידי

איג'ק היגרש ווייס

שנה שנייה — מחברת לחדש תשרי.

וויין

מערלאנדמוסאטל יעקב הכהן שלאסבערג

בשנת תרנ"ז לס'ק.

Wien, 1865.

Eigenthum, Druck und Verlag von Jacob Schlossberg,
Franz Joseph-Quai Nr. 8.

מודעה אל הקורא

הנה על ידי סבות מסבות שונות התאחדה מחברת „בית המדרש“ עד הנה מועד צאתה בחדשה מחברת אלול נעדר כלה ומחברות תשרי וחשוון לא נראו בזמנן, ועתה מדאנה מדבר מן יושם האשם בי על כן עתה באתי להודיע כי בהתירשות הואת לא מאתי הואת ואף היא הניעתני לקחת גם הפערלאן לשלישיתו תחת ידי וגם אודיע כי ידידי החכם היקר המופלג מר"ה מענדל בויטנארטען מזה גם הוא באהבתו לבני עמו ולחכמתו מתאמץ בכל מאמצי כח להועיל בהוצאתו, ובדיוות כן אוכל לתת הבטחתי כי מהיום והלאה כל מחברות ומחברות תגלה ותראה בחדשה ובזמנה ומועד צאתה יהיה תמיד כמות כל חרש וחרש. המחברות הואת תחשב לחדש תשרי ותהי ראשונה לשנת תרכ"ז היא השנה השנית לצאת „בית המדרש“ לאור, שתי המחברות לחדש השון ובסלו הן תחת דפוסם ויהיו נגמרות עוד בחדש הזה ועוד זאת אודיע כי יען אשר רבים מאדובי התלוננו עלי על אשר מקצת המאמרים נדפסים בכתב דק מאד אשר תקשה הקריאה בו ע"כ השתדלתי הדפסת רוב המאמרים בכתב גם וסיעוט בכתב בינוני למלא את סוגת הקוראים הוקרים. כל הרוצה לבא על החתום ולהביא מחברותיו אל ביתו יפנה אל הפערלאנסבוכהאנדלונג של יאקאב שלאסבערג או אל הפערדך החתום למטה גם שאר בתי מסחר ספרים החשובים הן בעירנו והן בשאר ערים שבאשכנז אוגנאך בעהמען ומאלען יואילו לקחת חתומים על מחברותינו. ומאת אנשי שם הברורים שבקהלות ישראל אשר טובת עמנו טובתם וחפץ אשרו נצב בלבבם נבקש כי יודיענו למפרקים סכל העשה במקהלותיהם מן הדברים הנוגעים לכל ל אומה וההודעה תוכל להיות הן בשפת קרש והן בלשון לע"ז ותהיה ההודעה מכוונת אליהם להחיות למטה או אל אדובי הנזכר למעלה תחת האדרעסע הערך עמאנואל בויטנארטען מאריאזילף נום. 116 ובהיותי מקה כי כל איש ואיש אשר רוח אהב ה אל עמם אל חכמתו ואל עניניו נוספה בקרבם תהיה ידם תכון עמנו לתכנון בכל אופני התמיכה הנני נותן את בריתי שלום לכל אשר דברו אלה יניעו אליו.

אייזק הירש ווייס
מעריך מחברת „בית המדרש“

הישיבה בישראל.

כי אזכרה ימים מקדם אבינה שנות דור ודור כימי התמימות באהלי יעקב ובהלו
נה בקרב ישראל, גם אז נימוסיהם ומנהגיהם שונים היו מאשר הנם עתה במקלותיהם
כמו בבית. הנה לפנינו בישראל בהפקד איש על העדה אשר יהיה להם אלוף לראש
להעלותם מעלה אחר מעלה בסולם האמונה, מה היו החקים המשפטים אשר הביאורו
אז במסרת הברית עם עדתו? הן אמנם כי לא היו כי אם חקים תורות, חקים אשר
באדמת הקדש הבו שורש למטה ועשו פרי למעלה, לא כחקים אשר מקרוב באו
אלינו, אשר בבטן אמנו — התורה — לא חללו, ועל ברכי דתנו לא נדלו. ראה זה
בימינו נתונה נתונה אל הרב תעודה חדשה וקורא לו בישראל. אבל תם אני לא אדע
סוכן הנגש (ועלוארנער) זה שמו אשר יקרא לו בישראל. אבל תם אני לא אדע
משפט התעודה הזאת בקרבנו אבין ולא אכיר את השם הזה אשר לא נאה ולא יאה
לכל אשר בשם ישראל יכונה. הנה באומות וזולתיו כהניהם הם הכהנים בין העם
לאלהיו, בהכנס הילד הילוד תחת כנפי הדת, ובהכרית איש מאישו ברית עם אשת
נעורים, ובשוב האדם לעצמו אשר נתנו, אך הם הם המקדשים והמטהרים ברוח
שפתים, הוא הרוח הגלוי להם — ע"פ יסודי דתם — פרוח הקדש, וכחמר ביר
היוצר נפש האדם בידם, ברצותם עולה היא למעלה, וברצותם תקלע כבכה הקלע,
בכתם להעביר על פשע ולהביא את המאסין לחיי עד, ובכתם להעבירו מנחלתו בעולם
הגשמות. ועתה אומה המאמינה כאלה וכאלה הסיבה לכנות את כהניה אשר יש
להם — לפי יסודי אמונתם — אלה הכחות, בשם "סוכן הנפש": אבל אצלנו בני
ישראל אשר כל איש שורר בנפשו ומושל ברוחו, ואין בכח אדם מן הארץ לכלל פשע
ולדתם חטאה, וכל אשר לאיש עם אלהיו אך בינו ובין אלהיו יכופר ואין ליד
נכרי באמצע, אצלנו מה היה? והתעודה להיות סוכן הנפש אין לה שחר.
תעודה אחת נתנה לרבנים בזמננו, והיא שיהיו ספרי החיים וספרי המות
פוחים לפנים, ויהיו עיניהם מקוחות על חשבונות הצדקה והחברות אשר חברו להן
יחדו לטוב ולתועלת העניים האומללים. ואמנם שהתעודה הזאת יקרה היא עד מאד
ונאותה לאיש אשר ה' קרא אותו לבשר צדק בקהל ה', אבל בכל זאת איננה מן
התעודות העקרויות אשר משמרת הרבנות נכונה עליהן. ולא שפענו באונינו ואבותינו
לא ספרו לנו שגם בימי קדם היו החובות האלה עמוסות על שכבם הרבנים.
אך ידעתי גם ידעתי כי תאמר אלי שיסוד תעודת הרבנות הוא הוריות איסור
התר ורשעא והטור, והקירובא אליה ההוריות באמונות ודעות ובמספר השכל להיות
דורש לפרקים בקהל רב לבשר צדק וללמד דרך ה'. על זאת אענך אמת כן הוא
כי אלה התעודות הן קצות משפט הרבנות, אך לא כלל. הבט נא וראה לימי קדם,
הלא כאשר שמענו כן ראינו בקהלות הגדולות היתה ההוריות חובה על דייני הקהלה,
והדרשה על הסגידים או על הדרשנים, ועתה הלא יפלא בעינינו: יציבא בארעא
וניורא בשמי שמיא? כי באנן זה, הרבנים שבקהלות הקטנות ימלאו את מקודתם
הרבנים שבקהלות הגדולות יעברו חקם וישנו את תפקידם! ועתה הלא בצדק תשאל:
אם כן מה זאת תעודתם אשר היתה להם לפני בישראל? ה-שייך: כי העדות
היתה יותר נכבדת מכל אלה. הרבנים בימי קדם היו תופשי התורה וחפזו
להם על אדמת הקדש באר מים חיים, ומן הבאר ההוא ישקו עדי צאן קדשם

והפצו מענותיהם חוצה, והורו ולמדו דעת את תלמידיהם, זאת היתה תעודתם. והתעודה הזאת היא היסוד והשורש אשר כל נופי התורה השבעו עליו, וסמנו יצא בכל הדורות ובכל הזמנים ובכל מקומות מושבות אומנתו בארצות פזויהם, הישיבה בישראל.

הישיבה היתה בכל עת יתר תקוע בסקום נאמן אשר השכלת עם ה' בתורה תלויה עליו, היא קמה לסטה עו להנחות בו את צעירי הצאן על מי מנוחות הטוב והאמת ומאתה תצא תורה ודעת לכל יושבי העיר אשר שם הוכנה גם הוסדה. מטל אורות טליה אשר הוליה, מנשמי נדבות אשר הניפה לברכה וישרש השכל כיעקב יציץ ופרח המדע בישראל, אבל דעו כי רק אז הביאה לנו את ברכתיה בחצן אם לא סנדה הדלת לפני משאלות הזמן, אם כרתה ברית עם ההשכלה, ותעש חוזה את ילדי העת. והן אמנם אם נביט אל תהלוכותיה מאז ונבינה בקורותיה נמצא כי בכל עת הולידה גם הצמיחה חדשות בארץ בבחינת דרכי הלמוד אם לישראל אם לעקל, לכל אשר הזמן דורש מאתה. אל תדמה בנמשך כי רק במקרה שמו בזמן הנאונים את כל מנסתם להפריד סתוך התלמוד את ההלכות הפסוקות ולהבדילם מן השקלא וטריא והדיוויות והפלטונים, או שרק במקרה חבר רבינו יצחק אלפסי את ההלכות והשמיט כל הדיוויות, אמנם מפני שראו צרכי הדור ורבינו את ההכרח, ע"כ שמו עינים ולבם אליהם, ומה אוסיף לבקש לך אות כי כן הוא הלא רבינו הגדול רבי משה בן מייסון דבר בן בפה מלא בהקדמתו לספרו יד החזקה בהתנצלותו לפני הקורא על הסבה אשר האליצתו לחבר את ספרו הגדול. ואין ספק אצלי שההתבוננות בדרכי החכמות הכלליות מעלה מאד בנפש החכמים שבזמן הדוא להביא סדור נכון בלמודיהם ובחבוריהם.

ואמרת: שגם לעקל הולידה והצמיחה הישיבה חדשות בדרך הלמוד! גם זה אמת אם תשים מבטך אל דרך הלמוד שהתחדש לפני שלש מאות שנה, אשר היה סמציאו ר' יעקב מולאק בחידוד החלוקים בפלטונים של הדל הבנויים על קו תהו ויבני בדי. הנהאם תשוה דרך ההמצאה הזאת עם דרך השאלאמסיקע בשאר חכמות אשר מצא חן בעיני מקצת חכמים אוהבי החידוד בעת ההיא הלא תראה את מקור הרעה הזאת מאין באה אלינו לעשות תורתנו הקדושה פלסתר. ואף לא ארכו הימים והנה ראינו לאחר קדוש מדבר הוא רבינו הגדול רבי יהודה ליווא בר בצלאל שתקן תקנה בעירו המהוללה ק"ק פראג ודרש לרוץ למשנה בדרך שדרש רבינו הקדוש ותקנתו היתה לחוק ולא יעבור לא לבד בעירו ובישיבתו כי אם גם בשאר קהלות קדושות קרובות ורחוקות קיימו וקבלו עליהם ללמד בישראל (תרי"ט בהקדמתו למשניות) ואין ספק שתקנה זו נתקנה מכח סבה חצונית, יען שבזמנו החל הפלפול של הדל למצוא חן בעיני התלמידים, וכבר ראינו שרבינו מהר"ל הנוכח בדרושו על התורה הגדס בפראג שני"ג (הביאו ידיו הרב הגדול רבי אהרן יעלינעק במאמרו קורות סדר הלמוד בכורים ח"א צד 2) אור כנבר חלציו ודבר בלי משוא פנים נגד דרך העקלתון הזה, וע"כ לסבה זו תקן התקנה הנזכרת.

והנך רואה היום כי בכל עת לא עצמו ראשי הישיבות את עיניהם מראות בצרכי העת. ואף אמנם כל איש אשר רוח דעת נוססה בקרבו ויבין לאשורו את מהלך קורות העמים והחכמות עלי תבל ארץ ישכיל בדעתו כי מי אשר יסיר עינו מבקשת הזמן גם הזמן לא יאכה לו ולבקשתו, אך יניחהו אחריו בדרך נעזב, וגם את ורע אין לו. אז הזמן חולף עליו והוא עם בקשתו נשכח כמת מלב. הן נשימה נא נגד עינינו את מקרה הישיבה בישראל אשר קרוה בחשמים שנה האחרונים

ויאמנו דברינו. וזכרנו את הישיבות הגדולות אשר היו בארץ אשכנז בעדמען מעהרען ואונגארן, ואתם את הישיבות הקטנות בכל עיר ועיר אשר ישבו בהן יהודים במקרהותם, ונראה עתה כי כמעט כולן חדלו מקרב הארץ, שפסקו התלמידים, והישיבות נדלדלו, ונברו בעלי המכלות, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל, ושרו חכמיא למדיו כספריא וספריא כעמא דארעא. הלא נשאל על מה הגיע אלינו ככה? ומה סבת ההתרשלות? אין זאת כי אם המורים עצמם היו בעוכרי הישיבה, על אשר בנרו בהזמן והיו לה לאויבים, על כן גם הזמן בגד בהם ויששם מעל אדמתו. —

הביטו כה וכה וראו את משפט הישיבות אשר נשארו לנו, ודעו אם לא כדברי כן הוא. מי זה יכחיש שהחכמות והמדעים אשר ידרשם הזמן הנכחי נחוצים והכרחיים לכל דורש תורה בוסננו? וכל אשר לא ישים עינו על זה כנוגע בבכת עינו. התשוקה אל החכמה וההכרה בהכרח, חריות על לח לך התלמידים כבעט ברזל ועופרת. ההכרה הזאת כבר ישרה לה מסלות בלבבם זה ימים ושנים מאת שהחלו החכמות להציק ציץ ביתר עז ותפארת בין עמים רבים אשר סביבותינו. אמנם המורים מאז ועד עתה סבלי משים לב אל הדבר הזה ומבלי הכיר מראשית אחרית חשבו להמית את התשוקה הזאת, אבל לא המיתוה, אמנם נתנו לה נשמת חיים נגד רצונם בכת הגנור, אבל המיתו — הישיבה בישראל.

הן בחנו נא היטב את החקים והמשפטים אשר ישימו המורים בימינו לפני תלמידיהם, אם לא לשעז און יבהל כל איש אמת על האונם המוסרי אשר יתן הרב על תלמידיו למען הרחק ירחיקו מלמוד החכמות. הן אמת כי לא דבר חדש הוא תחת השמש, כי מי לא ידע בכמו אלה מוסן הרע והשעורוריה אשר החל אחרי סות רבינו הגדול הרמב"ם אשר רבים קמים עליו להחרים דעותיו מקרב ישראל ולהעביר את העם מן הירישה במדעים? ומי לנו גדול מרבינו שלמה בן אדרת אשר אזר כנבר חלציו ונלחם מלחמת ה' נגד הפהילוסופיא? ועוד כמה חכמים גדולים וטובים באומנתו אשר הוזירו באזהרה מופלגת להתרחק מחכמה זו. אבל הישוב במארב חצרים או ספונים בבתיהם ודנו יחידים לשלוח את שלהבת החרם בין התלמידים? לא! חלילה וחלילה! לא תהיה כזאת בישראל, אמנם התאספו יחד ראשי ישראל, ובחנו את כל העם מקצה, ודרשו וחקרו היטב את צרכי העת, וראו שהשעה צריכה לכך ועשו את אשר עשו. וגם בדתם למלחמה נגד החכמה מה היתה החכמה אשר אליה ירו חצי קנאתם? היא היתה חכמת הפהילוסופיא העיונית, חכמת אריסטו וסיעתו, אשר האמינו וחשבו שהיא מעבירה את התלמידים מן היורא ומן האמונה הטהורה. אבל מי שמע כזאת או מי ראה כאלה שהיה אחד מן החכמים הקדמונים מרחיק את התלמידים מלמוד לשון העם אשר הם יושבים בקרבו? שהיה מונע את תלמידיו מלמוד לשונות יוונית ורומית שהן כודאי נחוצות לכל חכם תלמודי ואם המניעה לברה אינה מן היושר כ"ש שאסור לשמוח חרם ונזיר על כל תלמיד העוסק בלשונות ההם, ואוי ואבוי שכן עלתה בימינו!

אך אולי תחשבו שאם תסנעו מעשות ככה יש לחוש להפדת תורה ולבטולה, הגה דעו נא וראו כי לא כן הוא כאשר חשבתם, הביטו נא אל הישיבות (עספניאריען) אשר ברוב מחוזות אירופא, אשר התורה והחכמה שני העמודים אשר כלתה נכונות עליהן, ולא שמענו ולא ראינו שיש בהן ביטול תורה על שלא הניחו את ידם מן החכמות בפרט ותבוננו נא בינה בישיבה הרמה והגשבה אשר הוכנה גם הוסרה זה שנה בעיר ברעסלאווא המונעגת על ידי הרב הגאון המפורסם רבי זכריה מראנקל נ"י, דעו איך פרחת התורה והניצה החכמה בקרבה ואין עין האחת צרה ברעותה,

ראו כמה רבנים מופלגי תורה יצאו ממנה בזמן קצר כזה כמה חכמים יראים ושלמים בתורה ובחכמה השתלמו שם ויושבים עתה ומצפים ליום פקדתם אל אחת דבהגות בישראל. ומלכד זה הכינוי נא וראו מה בין הישיבה הנכחתה הזאת לבין הישיבות אשר בגלילותינו, שם רוב התלמידים ואולי כלם מניעים לגדרת שלמותם ומשיגים המטרה אשר ישימו נכח מניהם והיא שלמות ההוראה וחכמת ישראל בכל ענפיה להיות ראויים לעמוד על התורה ועל העבודה בקרב עם, וכאן מיעוטא דמיעוטא ישינו המטרה ורובא דרובא נשארו תלמידים שלא הגיעו להוראה אשר עליהם צוה הכתוב כי רפאים וכו'.

או אולי תחשבו כי בעשותכם ככה תחזיקו את התורה? הנה! אך רק לשקר עשיתם וכוזב במבחכם, כי דעו אפוא מה מאד העסיקה התשוקה אל החכמות לשבת בלב כל נערי בני ישראל אשר כל הרוחות שבועולם לא יזיווה ממקומה, וכתובה היא על רוחם משני עבריה ומים רבים לא ישממה. ואמנם אם לא תאמינו לי כי לא תאמנו. הנה צאו נא מקיר לשכת מדרשכם חוצה והבינו בעם ושפטו נא שפטו ודעו אם לא כן הוא כאשר דברתי, כי קשיות ערפכם בלתי שמוע לקול הוזה, הטה את לב העם לסור מאחרי התורה. כי התבוננו בהמון העם הלא רובם כבר אטמו אונם משמוע דברי חכמינו וחידותם, רבים מהם משכו ידם ממגדנינו, מנימוסינו, מהלכותינו, ומגוראותינו, והולכים באשר הולכים. ואין לנו שיעור רק התורה הזאת, ותקות האותיות אשר תבואנה אך תלויה באלה צעירי צאן קדשים הם השירידים אשר ה' קורא לתחוקה ולהשיבה על כנה. ועתה אם גם להם תמירו חידים בפקודות קשות אשר לא יסבול אותן הוזה אם עוד תשרשו מלכם התשוקה אל חכמות התבל אשר נפשם בהן קשורה מה יהיה אחרית אלה? הלא ידעתם אם לא שמעתם אשר קרה בימי קדם. אשה זקנה וחכמה באה אל הקיסר טרנוניוס מופערבוס ובידה תשע מגלות, ותבקש ממנו לקנות, אך לא נרצה הקיסר לבקשתה על אשר שתה עליהן מחיר יותר מדראו לפי דעתו. ותלך לה האשה ותשרוף באש שלש מהן, ותשוב שנית ותעמוד לפני הקיסר עם השש הנשארות, ותבקש את המחיר הראשון ויהי כהשיבו את פניה ריקם גם הפעם הזאת שרפה עוד שלש. ועם השלש אשר השאירה שבה אל הקיסר ושאלה ממנו גם הפעם את המחיר הראשון. עתה התעוררה בקרבו התשוקה לדעת את תכונת המגלות, ויקרא לחכמי ולכהניו, ויתן אותן אל ידם, ויבוקש וימצא כי הן יקרות מאד מאד, וכי כוללות נבואות על גוים ועל ממלכות אשר לא תסולאנה בכתם אופיר, או לקח ממנה שלש המגלות הנשארות במחיר אשר השיתה האשה בראשונה על כולן. התבוננו והשיבו אל לב את הדברים האלה והשמרו מאד בנפשותיכם מן יקרה אתכם כאלה. תנו את המחיר אשר ידרוש מאתכם הוזה בעוד כל מחסדינו מימי קדם שלמים הם אתנו, מן יאבד מאתנו מחציתו וואו תתנו את המחיר אשר שאל בראשונה בער השאירה הנמצאה ולבכם, יכאב על האבירה.

על כן שימו נא לבכם לדבר הזה וצאו בעקבי הראשונים אשר לא עצמו עיניהם מפני החכמות, ולא מנעו תלמידיהם מדרך ארץ אל תאמרו עוד קשר לכל אשר יאמרו נעוי לב קשר ואל תתנו ידם לעקשי דרך אשר יתנו כתף סודרת לכל חכמה, ומדע בארץ, למרו מקרא את תלמידים, שנו משנה והורו להם את דרכיה וכלליה, פתחו לפניהם אוצרות דברייתא והבינום את התלמוד הבבלי ביחוס אל הירושלמי, אשר הוא לרוב מקורו ושרשו מנעו את תלמידים מן הפלפול של הבל אשר רבים קוראים שכליות ואינו אלא סכלות, חכרו מה שכתב הגאון בעל קצות החשן בהקדמת ספרו שב שמעתתא בשם הגאון מהר"ם אלמשיניי הישרים בשכלם אינם חריפים כל

כך, והחריפות אינו אלא אנכי שבשבתא, ושימו לנגד עיניכם דברי רש"י בסנהדרין (סב.) במי אתה מוצא מלחמה של תורה במי שלומד משנה הרבה לא כאדם המולפל והמחודד ובעל סברה ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מתיכן יתגלה הסוד. ותחת אשר יכלו תלמידים את זמנם היקר בהמצאת בריית מלך ובחידושים אשר אין להם שורש ועיקר ילמדו חכמת ההגיון אשר היא עורה לנו בדרישתנו בתורה ילמדו לשון העם אשר הם שוכנים בקרבם לדעת לעות את שומעיו דבר. וילמדו לשון יוונית ורומית כי הן נחוצות לכל דורש במשנה, בתלמוד ובמדרשים, וביותר ישתדלו לדעת קורות אומתנו בפרט וקורות התבל בכלל. כן יחברו התלמידים תורה וחכמה יחד, ואז דרכם תזכר בארץ ודרך הקדש יקרא לה אז כל תלמידים כדוראם יתנו ריח נסירה בשושנה — הישיבה בישראל.

אין המשנה יוצאת מירי פשוטה

כבר היה דברנו צעקן הזה פעמים. ראשונה צמצום למכילתא עם עירוסטו מדות קופרים וקניית צמאמרו תלמוד לומו ומומלד הכדפס צמצורת צכורים לשנת תרכ"ו לר' 51. אך צהיות הפכה הזאת כחותה להרחיב גבולי חכמת ישראל וצהיותה קרובה צעקן אל הפכה שאין מקרא יולא מירי פשוטו אשר דרשנו עליה צמצמותינו האלה, "צית המדרש" צשגש הראשונה על כן שמונה עוד הפעם למערת חקירתנו. ולמען הציה את הענין הזה עד תכונתו ככה ידנו, וכפי רוח הצקרת האמתית אשר ינחנו צעח צדרך הזה, כליגה ככה פנינו שלש שאלות וכשתדל צחצוצתן כאשר יורנו החוקן לאדם דעת.

א. אם הרשות נחונה לכל איש ואיש מאנשי החקירה צתורה לפרש המשנה על פי דעתו אשר חכנו ה' אף אם יכריחוהו שכלו לפרש נגד דעת הקדמונים צעלי התלמוד?

ב. אם נכיה ליקוד מוקד שהחקירה צזה חפצית והיה כדת צאין חיוכנ כשאל עד כמה כחה מגיע והיה הגבול אשר לא תעצבנהו למען דעת הגבול התועלויות אשר יולדו לנו על צרכי החקירה הזאת?

ג. איזה הדרך יטכון אור להנחותנו ולהציאנו אל מחוז מוצקטנו? והאם הכללים אשר לריכים לשמור ציותר להצין פשוטה של משכה?

הנה אם נשים עינינו על משפט הדרישה בתלמוד אשר שמו להם התלמודיים האחרונים לחק נמלא כי לרוב השתמשו המאחרים צהקדמות אשר הכיה להם מי שקדום מצלי צחינה את ישר ההקדמות הסן, והאפן הזה צחקירה צתורה הרע מאלד מאלד לחכמת התורה מעולם. כי צהיותנו דצקים

צדצרי הדורשים שקדמו לנו מצלי צחינה אם הורו והוגו את האמת או היפוכו,
 הנה דמינו לפעמים לחבר הנסמך על העור עד שההקדמות ההן הולידו
 בקרבנו ילרי זרים הרחוקים מדרך האמת. למחזיק בדרך הזה די לו בהתרת
 שאלה מן השאלות הנחוצות. צחורה צהודעו שכבר גלה דעתו צזה אחד מן
 החכמים שקדמוהו וסדעוהו וסדעוהו וסדעוהו וסדעוהו וסדעוהו וסדעוהו וסדעוהו
 דרכו ולא יצחן את אמתת הדעת ההיא. ומה לריך צחינה הלא כבר נכתב
 בספר ודיו? והנה אלו יספיקו לנו מופתים או ראיות על דרך זה אז בקל
 נוכל תשובה מפקת לשאלתנו הראשונה, ונאמר: ראש זה מה שכתב הגאון
 בעל חוס' יו"ט לנזיר פ"ה מ"ה צזה הלשון: אע"פ שצגנו' לא פי' כן (כפי'
 הר"מ) הוהיל לעכין דינא לא נפקא מינה מידי הרשות נחונה לפרש שאין
 אני רואה הפרש צין פי' המטנה לפי' המקרא שהרשות נחונה לפרש המקראות
 כאשר עיינו רואות הצורי המפרשים שמימות הגו' אלא שלריך שלא יכריע
 שום דין שיהא קוטר דעת צעלי הגו' עכ"ל. ועוד הוסיף לדבר על זה צצציעית
 פ"ד מ"י ששינו שם ומימתי אין קוללין האילן צצציעית ופי' הרע"צ משום
 דלאכלה חמר רחמנא ולא להפקד ואני שומעתי כיון דאפקרינהו רחמנא
 לפירות אם יקללם הוי גזל את הרצים וזהו פי' הרמז"ס ולא חש לפרש בגד
 הגו' וצחוי"ט תמה על הרמז"ס: ואע"פ שהתורה כתבה לפרש
 צפנים שוכים ה"מ למדרש בעלמא אצל צפסקי הדינים
 אין לנו אלא מה שאמרו חכמי הגו'. כי צלי ספק טע"פ הטעם
 משתנה הדין מה דמדמיין ליה עכ"ד. ואף שהחוי"ט מפרש הפירושים ועשאם
 אחד ואמר שהרמז"ס לא כוון אלא לתא טעם על הדרשה דלאכלה ולא
 להפקד מפני שהוא גזל רצים עדיין אין פשרתו מועלת למחן שיעת הגו'
 פקחים (כ"צ:) ששם ס"ד לחלק צין נחית לפירי ללא נחית ואם משום גזל
 רצים הצדל זה מה טיבו? אלא ודאי שהר"מ מפרש לפי הפשט אצל צפסקי
 שצפסקי היד אינו כוונה מנעם הגו'.

וליתרון חזק הראיה נוכל להציא עוד פי' הרמז"ס פאה פ"א מ"ג
 נותנין פאה מתחלת השדה ומאחלעה רש"א וצלצד שיתן צקוף כשיעור ופי'
 הר"מ כשיעור פאה הריכה לכל השדה. וזה ודאי הפשט הצדור שאם הכונה
 כפי' הרע"צ שילריך צקוף השדה תשלום שיעור אחד מששים עם מה
 שנתן במחלטה ובאחלעה אין הלשון שיתן כשיעור מודקדק. ועוד שמשמעות
 דצרי ר"ש שאמר צלצד שיתן צקוף כשיעור מוכיח שצכל ענין יתן
 צקוף כשיעור, ולפי' הרע"צ שהוא פי' הגו' הירושלמית ע"כ לריך אחת
 לומר שאינו ראוי להניח במחלטה ובאחלעה כדי כל השיעור או שאם הניח
 כדי כל השיעור שאינו לריך להניח צקוף השדה כלום ולכל זה אפילו רמז
 אינו צמטנה אלא ע"כ שפשט הר"מ הוא הצדור ולא נעו מומנו צירושלמי
 אלא מפני קו'. וצח"י כתב שהרמז"ס חזר צו צחצורו, ובאמת לדעתנו לא חזר

אלא סתמא דהוא פוסק ולריך לכוף דעתו לפי' הגמ' אלז צפירוקו הוא מפרש לזה הרשות כחוכה לו לצחור פשט המעשה כדעתו חף שהוא נגד הגמ'. ושם צפ"ה מ"א שכינה הרוח שפזר את העומרים אומדין כמה לקט היא ראיה לעשות וכותן לעניים רשנ"א כותן לעניים צכדי כפילה ופי' הרע"צ שת"ק סדר אומדין כמה לקט ראיה לעשות ורשנ"ג סדר שח"ל אומר שכבר קלוב ועומד כדי כפילה והיינו כמי כמה ראו לעשות ופי' זה ע"פ הגמ' צנ"מ. ואינו מחזור שלפ"ז אין הבדל כלל בין ת"ק לרשנ"ג אלא לענין אומר אלז שתי הנסוות, כמה ראיה לעשות, וכדי כפילה שוין צעייכס וע"כ ודאי שיש לתמוה למה שנה צדצרי ת"ק ואמר כמה ראיה לעשות ולא אמר כמה ראוי לפול ועוד למה כולל מלות כדי כפילה ממשמען סצצ"מ פ"ט מ"ה ג"כ משתמע צלשון זה ושם הפי' צכדי שיעור שזרעין זה וע"כ ודאי שפשט המעשה שת"ק סדר שהשיעור הוא צכדי שראיה לעשות לקט ורשנ"ג סדר צכדי מה שזרע זה צעעת זריעה וצפי' זה החזיק הר"מ אלא ששנה את טעמו צחצורו יד' החזקה ג"כ מן הסצה שאמרנו. וכיולא בזה תולא צנדריס פ"א מ"א עי"ש צחיר"ע ד"ה כדרי רשעים וע"ע צחמורה פ"א מ"ד צפי' הרע"צ.

ואחד מן המיוחדים צין חכמי דורו אשר חי קרוב לזמנינו הוא הגאון ר' אליה מוילנא ז"ל גם הוא הליצ לו יד צפנה הזאת ואמר (לפי עדות הגאון ר' מנשה מאילייע ז"ל בהקדמת ספרו „צינת מקרא") כי צמסנה יס פשט ודרש ור"ל צעלי הגמ' אחזו לפעמים רק את הדרש והניחו את הפשט. ואף שאין לנו רשות לנעות מדצריהם צצחית הדינים אלז רשאים אנו לצחור צפשט המעשה חף שהוא נגד הגמ'. והגר"א ז"ל היה נאה דורש ונאה מוקים צפירש העשיות אשר השאיר אחריו צרכה. ואליג לפניך שתי דוגמאות אשר הציגם בצר החכם היקר ר' מרדכי פלונגיאן צספרו „צן פורת". צרכות פ"ד מ"א פי' צצרי המעשה חפלת הערב אין לה קצע כלומר אין לה זמן ומועד קצוע צפני עלמה רק זמנה מתחיל מעת כלות זמן מנחה עד החחל' זמן חפלת שחרית ולפי' פי' כחמרת קו' הגמ' שם ליחני כל הלילה? וקר צזה מפי' הש"ס צכוכת המעשה. ושם צפ"ז מ"ג כילד מומים צג' אומר צצרך וכו' צג' והוא. אומר וכו' צעשרה אומר צצרך לאלהינו צעשרה והוא אומר צרכו אחד עשרה ואחד עשרה צצוא צמאה הוא אומר צצרך ה' אלהינו צמאה והוא אומר וכו' ופי' הגר"א שזה כלל ואחריו פרט. שצשאמרה המעשה צעשרה אומר צצרך לאלהינו כללה יחד לאמר כי אחד י' ואחד יו"ד צצוא שוין צזה להזכיר את השם צזמן ואינם צצדלים רק צנוקח הזכרת השם ומפרש צק' אומר צצרך ה' אלהינו צאלף ה' אלהינו אלהי ישראל וצצצוא ה' אלהינו אלהי לצצוא וכו' ולפי' זה אין סחירה מרישא לקיפא בקו' החלומי, ולפי' אין גם הכרח לחירונו לומר שחיה סנויה אליצא דחרי חנאי.

ולא עוד אלא שיש לאל ידי להרחיק שרצו הגדול הרע"ס כעס מפירוש התלמוד אף באופן שנשתנה הדין. הנה צדדים פ"צ מ"א חקן ואלו מותרין חולין שאוכל לך כבשר חזיר כע"א וכו' מותר האומר לאשתו הרי את עלי כאימא פותחין לו פתח מו"א שלא יקל לך. והנה לשון המשנה מוכיח שאין פותחין לו פתח מו"א אלא באומר לאשתו וכו' ולא צאיר הענינים המורים במשנה כאשר דקדקו כבר בגמ' (יד.) מדקדקי קיפא האומר לאשתו הרי את עלי כאימא מכלל דקישא לא צעי שאלה וכן מורים דברי הרמב"ם צפי' המשנה שאמר אלץ אין אומרים לו אשתך מותרת לך שאין זה דבר, אלץ מראים שזה הדבור קיים שלא יקל ראשו לך. ומענה למי הולעה זו יפלא על הרמב"ם בחבורו פ"צ ה"ג. שמוכח מדבריו שהצין שהמשנה כללה באומר פותחין לו פתח כל עיני הרישא וזה להפך ממה שפי' בגמ' ולא הועילה לנו השערת צעל חו"ט לאמר שכל דברי הגמ' הם הם הוספה מאוחרת ולא היו בנוסח הרמב"ם ולפי הדברים האלה קמץ הר"מ בחיבורו על פירושו שפי' מדעת עלמו כלומר שאומר פותחין לו כולל כל עיני המשנה. שא"כ מה נעשה בפירושו אל המשנה ששם כלמד צבירור שחפס פירוש הגמ' שאין האומר מוסר רק על הרי את עלי כאימא. ואומנם העיקר בזה לדעת שאמת פשט לשון המשנה מורה כפי' הגמ' ולכן ראוי לרצו הגדול בפירושו להחזיק בפירוש הפשוט אומנם הקצרה והדעת מוכרעות שלא יהיה הצדל צין הרי את עלי כאימא וצין כשאומר כבשרי חזיר כע"א וכו' ע"כ קמץ על קצרתו ולא הצדיל להלכה ונענה ונפסטי הגמ' ופי' המשנה ע"פ הקצרה הצרורה יען שגם לפי פ" זה אפשר לייסד לשון המשנה ע"כ בראה צעיניו יתיר להכריע ללד הפי' שהקצרה מוכרעתו אף שקותר פי' הגמ'. ואם תשאל הלא זה נגד הכלל המוסכם אללינו שלענין ההלכה אין לזה מפי' הגמ' ? לענך דשאי הכא שאינו זה להקל עלינו אלא להחמיר עלינו וכבר הראתך צמבוא למכילתא לר XXV שבאופן שמוחזר לא חס לדרשה של התלמוד והוא הדין שלא חס לפירושו. ועי"ש שהבאתי ראיה לזה עדברי הרשב"א. והרי אתה דן שכת"ש שהרשות צידנו לפרש נגד פירוש התלמוד במקום שלא נקטר קום דין אשר הסכימו עליו חכמי הגמרא.

אלל כל זה אינו שיה לנו כשנצמח הדבר מלד הצקרת כי המצקר לא ישא פנים ע"כ ראוי לנו שנחפוש המקור אשר ממו ילא לנו הכלל הזה. ונראה צעיניו וצלצנו צנין כי נהגו כל החכמים שהזכרנו צדק וציושר אף אם נעו לפעמים מדרך הגמ' לדרך הפשט יען שידדו צרשות לעומק חקירתם שאף חכמי הקדמונים צעלמם לא מנעו ממו הסבמות ופוטמם. הנה לא אפונה שכל דורש צין מי שהחקירה צצקורה אומנותו וצין מי שהוא מיראי החקירה החפשים יסכים ממו שהחוצה העמוקה על נפשונו לצטל דעתנו מפני דעה צעלי הגמ' עיקר זה ההכרח לא יאומת רק כשאומר שהסבמות התלמוד ילאה מרוב מנין ורוב צנין ע"כ אין כח צידנו לצטל את המוסכם באיספת כל חכמי הדור שציעי

חותמי התלמוד אבל חילו היתה לפנינו דעת יחידית מן החכמים והיינו יודעים
 בצירור שלא נמנו ולא גמרו עליה חותמי התלמוד להעמידה הלכה ודאי שלא
 יעלה על דעת שום אדם צריך ששכלו לאמר שאנחנו מוכרחים על הדעה ההיא
 אף שאין מחשבותינו כמחשבותיהם ואומנם ראוי שיאירו נגד עינינו דברי הרמב"ם
 בתשובתו לחכמי מרסיליא שכחצ: ואי יודע שתתפשו ותמלאו דברי יחידים
 מרבותינו ע"ה בתלמוד נמשכה ונמדרשות מדבריהם מראים שצטעת תולדתו
 של אדם גרמו הכובצים כך וכך אל יקשה צעניכם שאין דרך שנייה הלכה
 למעשה ונהדר הפירכי ואשינוי וכן אין ראוי לאדם להניח דברים של דעת
 שכבר נחאמנו הראיות בהן ויטעור כפיו מהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים
 ע"ה וכו' אף שהרמב"ם אינו מדבר בזה מהלכות נמשכה הנולות אך בהיותו
 נותן טעם צרור לקצרתו אין אנו רואים קצה להצדיל צין הערמים בהיות קצרתו
 מוכרעת שיעתו לכל העניינים באין הצדל. וגם זה אמת וצדור שדעתנו נגד
 הסכמות התלמוד היא כערך דעת יחידה נגד הרוב ודבר זה מציאר צרמב"ם
 בהקדמותו לקפרו ד החזקה ח"ל: אבל כל הדברים שצגנו הצלית חייצין כל
 ישראל ללכת בזה וכו' הואיל וכל אותם הדברים שצגנו הסכימו עליהם כל
 ישראל ואותם החכמים וכו' הם כל חכמי ישראל או רבים. וגם אין ספק אצלנו
 שצטול דעת המועט נגד הרוב לא יאומת אלא צצחית המעשה אבל לא צצחית
 הדעה או המחשבה ולא יתכן לכופ על דעה ומחשבה כי כפייה כחא היא נגד
 העצב והחוש יכחישה. כי ודאי שאפשר לעשות מעשה אף שדעתנו איננה
 מחייצת אותנו עליה אבל אין אפשר שכליע דעה מן הדעות אשר דעתנו
 חושבת הפוכה. ואך לשוא וללא הועיל השתדל ידינו הרב ר' לצי הירש חיות
 ז"ל צצצורו משפט השוראה להוכיח ההפוך ואך למוחר הציא ידינו הרב ר'
 ילחק מלכעליס צצצורו שער צינה ראיות להכחישו ולא קם על לב הכלל הנודע
 שהמפורסמות אינן לריכות ראיה ואין לך מפורסמות יותר מן הדברים המוכחים
 צצצב נפש האדם.

מן ההקדמות האלה מוצא שאין כח התלמוד מוכריה רק על המעשה
 ומה שאינו כוגע להלכה ולמעשה כי אם צקצרה וצדיעה הרשות כחונה לכל
 דורש ללכת ע"פ דרכו. ומצחתי אני צלצי עוד שכיחוס האמוראים אל התנאים
 בן יחוס האחרונים אל האמוראים ועם שהאמורא אין לו רשות לחלוק על תנא
 אעפ"כ ראוי ליתן טעם לדבר אפילו צמקום שחולק על התנא והטעם בזה
 מפני שאין בזה נטייה צעלם הדין ולא עוד אלא צמקום שהתנא יליף דבר מן
 הכחצ מלאנו הרצה פעמים צצ"ס שהאמורא חולק עליו צדרשת הכחצ וע"כ
 גם מנעם זה הרשות כחונה לנו לנעות מפירוש צעל הגמ' ולצחור צפסע המשכה
 לפי מה שהקצרו צה צכח שכלנו. ועתה יולא לנו מכל זצ שהרשות כחונה
 לכל איש ואיש מאכסי החקירה צחורה לפרש המשכה ע"פ דעתו אף
 צמקום שקותר פירוש הגמ' וצזה נמלא תשובה מקפקת לשאלתנו הראשונה.

והתודע לנו עוד הגבול עד כמה כח הרשות מגיע זה ענין שאלחנו השניה. אבל עם שהתודע לנו הגבול עדיין לא ידענו להגביל התועלויות היוצאות לנו מזה.

ב.

הגבולת התועלויות אם גם שאפשר לייצרה בדברים אחדים בכל זה לא תכוח דעתנו בהחלט השאלה הזאת בשלמות אם לא שנקדים לחקור ולבדוק מזהה ענין לא יהיה לנו הפשט הצרור לפי דעתנו לקי ולמשקלת צמעה וזהלכה? אם אין ספק אללנו שכפי אשר הצינונו בפשט המענה הוא המכיוון האומתי בדברי חז"ל למה באותה כנה מן הכרח צריכנו לאותה וכחזק צפירות אשר הוא צורך דרך לעומת הפירוש הפשוטי? ואומנם שומע ואחזק דעת מה שבראה לי בתשובת התמימות האלה. דע שמהות התלמוד וענינו אינו בגדר פירוש למשניות אלא הוא תשלומן והרחבתן וכל מיערות האמוראים הן בדמות הצריחות והתוספות וכמו שאלה לפעמים מפרשות ולפעמים תשלומות הדברים וההלכות הנרמזים במשנה בקצרה ולפעמים מוסיפות על המשנה כן הוא לרוב במיערות האמוראים, וכבר מייני רבי התחיל הדרך הזה והמשנה היתה הכלל הראשי אשר ממנו תולדות כל דבר התורה אבל הקעיפים והענפים היוצאים מן העיקר הראשי הזה רבים הם וככללנו בצריחות שאספו וקצנו על יד תלמידי רבי וגם נכללו במאמריהם אשר חדשו מדעת עלום צאמלעים חקירותיהם במשניות ובצריחות בהולאת דבר מיוחד דבר. והן הן הדברים אשר כהצם ר' עירא באון באגרתו לקהל קירואן ח"ל: אלא רבי עיקר הדברים חקן וכחצ ובגון קלות ובלשכא קייטא דאפילו מחדא מלתא מגמר מיהם כמה עעמי ותלי תלין של הלכות והגרות גדולות ונפלאות דבסייעתא דשמיא אתאמרא מנחי' ואחא ר' חייא ופשטו בצריחתא פרמי ואנפי להו עיקרי וכלל רוצי דעעמי דנפישין ומרוחין בצריחתא עיקר דלהון צמחיתין ועל עיקר דמחיתין סומכין כדאמרינן צמעניא (צעוצדא דאילפא) וכו'. ואומנם מציאר לנו מן הס"ס בכל דף ודף שנקשה מדברי התנא על האמורא וכן נאמר על יחידים מן האמוראים הראשונים תנא הוא ופליג כמו רבי חייא תנא הוא ופליג וכן נאמר על רב ומה נשכיל וכזין שלא היה רשות לאמוראים לחלוק על התנאים ומעשה הלא צלי ספק הכריחם דבר זה כשהוליאו לפעמים חולדות מבה הצריחות או מבה הקצרה ולא היה צמח להעמיד התולדות האלה — אשר לדעתם היו מוכרחים — לעומת המענה היו לריכים להוליא המענה ומפשוטה ולא ממנו גם לפעמים נשקשה או להשלימה בחקורי מחקרא כדי להעמיד התולדה בהסקמה עם המענה ולא עוד אלא שהרבה פעמים ראו לחקן תקנות ולחדש חדשות מפני שהשעה לריכה לכך ע"כ הוכרחו לרוב לעמוד הפשט הצרור כדי להחליט דבריהם עם המענה. וזהו שנקיימו וקצנו עליהם היהודים לקיים את דברי התלמוד בכל ענינו. ע"כ הוא לריך להיות לנו לקי ולמשקלת צמעה, וראוי שלא כוח ממנו שום

ענין כמו שאין ראוי לזה ומימות המדיני אשר הושם לחק ולקו בהסכמות אנשי המדינה אף צלפן שדעת יחידים מן החכמים אינה מכרעת את החק והמימות ההוא, אלא קיומו הוא חוצה עלינו עד שיכניעו כלל אנשי המדינה על ציוולו. ועתה ארצה שמונה זה שנהגו צו חכמי הגמ' לנעוץ מפירוש המסנה הפשוטי מפני התולדות אשר הולידו בחקירתם במשך הזמן, לא דבר חדש הוא אלא כבר נהגו מונהג זה התנאים הקדמונים ג"כ לנעוץ פירוש התורה, בעקרים פירוש הפשוט והמקובל מפני שנשחטו הדברים מכוונת שהיו זראשונה. הנה צסועה פ"ג ו"ג חקן מקרא צכורים כ"לד וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ולהלן הוא אומר וענו הלויים ואמרו מה עניה האמורה להלן צלפון הקדש אף כאן צלפון הקדש ותכן צמס' צכורים פ"ג ו"ו זראשונה כל מי שידוע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות מקרין לפנינו נמנעו מלהציא התקינו שהיו מקרין את מי שידוע ואת מי שאינו יודע, ובספרי פ' כי תצא פסקא ש"א מלאכו העקור למסנה זו ושם מוצא הדבר יותר צאמרו: התקינו להיות מקרין את מי שידוע ואת מי שאינו יודע סמכו על המקרא אין עניה אלא מפי אחרים. והנה אין ספק שלפי דברי הפרשה ולפי הפירוש המקובל עליה עיקר המלה האמורה צפרשה כוללת החק שהיה המציא הצכורים קורא את הפרשה אלא שהתורה מוצרת מן היודעים לקרות ומדשו החכמים שהקרייה שמוקרין אותו אחרים כחשצת בקרייה עלמו ולאחר זמן מצושו המציאים שלא ידעו לקרות וכמונעו מלהציא התקינו שהיו מקרין הכל אלא שלפי זה נעקר ענין הקרייה לפי המכוון צלפון התורה מכל וכל צלפון התורה מראה על הקרייה מפי עלמו על כן השתדלו המחקרים האחרונים לעקור העניה מפי עלמו צכל ענין צראותם שהשעיה לריכה לכך והקצו פירוש דברי התורה ג"כ לכונה זו אעפ"י שידעו שאין זאת כונתה. ואל יתענו צסון הצרייתא שאמרה אין עניה אלא מפי אחרים ואם לשון עניה אינו אלא מפי אחרים הרי חקנת האחרונים היא עלמה המכוון האמתי צלפון התורה זה אינו שודאי אין כונת הצרייתא שאין לשון עניה צכל מוקס אלא מפי אחרים ש"כ למה אמרו סמוכו הדבר? ועוד איך הראשונים לא סמו צלם לזה? אמנם הכונה מפני שעניה יס לפרש ג"כ על העניה מפי אחרים ע"כ פירשו הכתוב ג"כ על ענין זה מפני שראו שהשעיה לריכה לכך לזח מן התקנה הראשונה אשר היא צאמת המכוון האמתי צלפון הכתוב, וע"כ גם זה הדרך שאמרו חכמי התלמוד צפירושיהם למשניות סנעו מן הפי' הפשוטי מפני הדברים שמתחדשו להם.

אחרי האמת והדברים האלה הנה גלוי לניינו כי עם מאון נעייתנו מפירושי צעלי הגמרא בהצנת המשניות צכל זאת השתדלות להצין כונת המסנה על פי הפשט הצרור היא רצח התועלת לענינים שונים. כי כמו שמעיה חתומת התלמוד התאמלו חכמי הדורות לדרוש ולחקור צכוכת המקרא על פי הפשט הנראה צנייהם בהצנתו, עם שלא זו צמעשה מן הפירושים הדרושים, והיתה הדרישה והחקירה תכלית לעלמה ותועלת אשר אין ערוך אליה צדיעת

הכמות התורה בכלל כמו צדיעת קורות האומה בשנים קדמוניות עד סלפנעם ונהל אחת או' מאמר אחד מעיניו על דבר יקר בקדמוניות אומתו כן הוא גם בפירוש המשניות אף שלא כנה ימין או שמאל זהלכה וצמנעסה מן הדרך אשר קולו לפיכיו חכמי התלמוד זהבנת המשנה מן הטעם האמור למעלה עם כל זה חובה עלינו לזרר דצריה לפי הפשט ולפי הכונה המוכחת זה צעלם וראשונה מפני התועלת הזאת עלמה אשר שמו נוכח פניהם ומפרשי המקרא, כי מה שזכרו הפשט האמתי במקרא לדעת בקדמוניות אומתו בזמן תחלת הייתה לעם צין לאומי תכל אף זה יורכו הפשט האמתי במשנה לדעת קורות הזמנים ציני חכמי המשנה.

ודע עוד שדרך זה איננו חדש תחת השמש גם אלל האחרונים אלל כבר היה לעולמים ציני האמוראים ראה מה שהתרעם רב נחמן צמגילה (כח:); על מי שהיה טובה הלכתא ספרא וספרי ותוספתא וקראו לאל מלא ספרא דחקר קזה לפי דעתי מכיון על הטובה משניות וברייתות מוצי שום עין אל תשלונן והרחצתן אשר השלינו והרחצו האמוראים את המשניות והצרייתות ולזה יאות דבורו של ר"נ שאמר דחקר. ואם תשים לבך לזה תשכיל ותדע שענין ב"מארא או תלמוד נשתנה הרבה צמק הזמן ולפי השתנותו נשתנה ג"כ ערכו. הנה כמקרה פירוש התורה אשר נשתנה ע"י התרבות ההלכות כמו שהרחצנו ציור הענין צמאמורנו אין מקרא יולא מירי פסוקו ח"צ כן גם מקרה התלמוד שעי' רצו התולדות ההלכותיות אשר התחדשו ציני האמוראים נשתנה ערכו ומהותו. וע"כ אנו מוצאים הבדל גדול צין מהות התלמוד שציני האמוראים הראשונים שחיו ולמדו קרוב וסמוך לחתימת המשנה וצין מהותו ציני חכמי הגמ' האחרונים להם ר"ל לראשונים לא היה מרע אחר צפירוש המשנה כי אם המשנה עלמה ומה שילל להם מעניה כלומר מענין מלותיה ומאמריה ומיחוסה למשניות אחרות זה היה ענין התלמוד אלל צדירות האחרונים שנתרחצו ההלכות ורצו התולדות וחדשו חדשות היה הדבר בהפך שהשתדלו לפרש המשנה צאשן שלא תהיה הכחשה בינה וצין התולדות שהולילו הם וחדשו צמק הזמן וע"כ אלה היו הקצה המניעה את המכיון צמשנה וזה היה ענין התלמוד צדירות האחרונים. וע"כ לראשונים הייתה המשנה יסוד ושורש הכל והתלמוד נחר להם להקל הצנחה ולזה תמלאם משפטים ומפארים את צעלי המשנה והיינו שאמרו צקנהדרין (ק:); צשם רב כל ימי עמי רעים אלו צעלי תלמוד ועוד לב משנה חמיר אלו צעלי המשנה אלל האחרונים כבר היה התלמוד יסוד ושורש ולזה כמלא שרצה אמר בהפך (גם זה שם). ובהיות כן הכנו רואים שכעריך השפע אל הדרש כן ערך תלמוד האחרונים אל תלמודם של הראשונים והתועלת היוצאת מן הדרשה צפשט הכתובים גם היא עלמה יולאת מדרשתנו צפשט המשניות. (המשך יצא)

הערות ופירוש

על תרגום המיוחס ליונתן ב"ע בפרשת ענל. ממני דוד הק' אפסענהיים רב בק"ק בעמשקערעק.

שמות ל"ז כ"ה. וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמלה צקמיהס. ציבור הכתוב הזה נזכרו התרגומים והמפרשים עד מאד ואי אפשר לכוון תמיד דעתם עם לשון המקרא. ובפרט המעתיקים ליוונים: Vulgata; Luther, הלכו, כאן בדרך לא סבולה ורחוקה מן האמת וכשלו אחר ונוקשו ונלכדו. ולפי שפירושם גם כן קשה להבין והם כתפל מזלי מלח, על כן אין שום לירד לסיק דעתם ולצרר את פתרונם באריכות ולגלות לעין כל את עוונתם. *

גם תרגומו של אונקלוס הוא קשה להולמו, וצל אפונה שנפל כאן סינוס ועונות בדבריו, אעפ"י שלא מלאתי עד עתה אין גם אחד שהעיר על זה, וזה לשונו: וחזא משה ית עמא ארי צייל הוא ארי צעליטן אהרן לאקצותהון שום ציט דרריהון. ומי לא יראה צעיקו את הלחץ והדחק ציבורו, שהרי אם כאמר כי פרע הוא, ארי צייל הוא, יש להקשות מה טעם אמר אחרי כן שזה, כלומר הצטלה, יהיה להם לשמלה צקמיהס? מה טעם דופי יהי' זה צעם צעיר דורות הצאים אם יאמרו שהיו צייל? ועוד למה לא אמר צפירוש טעון וחטא העגל יהיה לשמלה צקמיהס כדרך שהתורה משה ע"ה: אלא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו'? גם מלה לאקצותהון אין לו שחר ולא ידעתי לפרשו היטב, מפני שלא מליכו בארמי פעל קצב צהוראה כזאת כלומר שהקיץ להם קם רע. — אחר כתבי זאת מלאתי את שאהבה בפסי צפירוש רמז"ן עס"ח טמציא גרסא אחרת ויותר נכונה, וז"ל: ח"א לאפקא שום ציט דרריהון. ופירושו להוליך קם רע, כלומר דורות הצאים יוליאו קם רע על העם, אפילו אחת אשר אין מחשבותם רעה, על אשר עשו את העגל, ואין איש גדר גדר ועמד צמרן לפניהם. וכיון שראה משה את העם שהיו לשמלה צקמיהס וזה חלול השם עמד צעיר המחנה וקרא מי לדי אלי! כדי שיצאו הלויים ויקנאו קבלת ה' לבאות ויהרגו צפרהסא כל עוזדי העגל, וישמע הדבר צקמיהס ויתקדש שם שמים זהם. ולכן לע"ד אין כאן ספק כלל שמלת לאקצותהון הוא

*) Videns ergo Moyses populum, quod esset nudatus, (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat). אהרן לשמלה כדי להיות פרוץ, עגולה, צקמיהס דהיינו צנאסיהס, אך מה שכתב צין שני מלאי לבנם, שלקח אהרן צחוקה מס צעור השמלה אין לו יסוד כלל! וזאת לא ידעתי מדוע עזב המעתיק את הפסוק ותרגומו של ע' הזקנים שהיה לו תמיד לפניהם, ולכל צמים אדירים והפלה תרם צידו.

נעוה סופר ולריך לחקן תעוררה לאפקא, וכן תרגם יונתן תמיד, למשל:
 וטולא דצה, מפק עצה — (משלי י"ח) והפשיעה תרגם כאן רק לפי
 הכוונה בלבד, ולא דקדק אחר לשון העקרה, וז"ל: וחזא משה לעמא דמטו
 להון, דאחציו להון אחרן, דכהוון שמה קריא באחריתא. ובאחזא בירושו עולה
 יפה לפי המושג הפסקוקים שאהרן החמיא את העם להבאיש את שמו וריחם
 באחרית הימים. אך קשה מי הכריחו להעתיק בקומיהם באחריתא, כאילו
 כחזו ציניהם, ולמה לא תרגם בדריהון כדעת אונקלוס מלשון והנה קמחם
 תחת אבותיהם! ואפשר לפי שלא תרגם כאן הפסוק כלורתו אלא לפי הענין,
 לפיכך לא שמר המלות כלל והעתיק על פי דרכי לשון קורסי ונועם המליצה
 כדי לבדל יחס כונתו. —

והנה יונתן וירושלמי תרגמו רישא דקרא כלורתו בלא שינוי וחילוף,
 ואח"כ הוסיפו אגדה אחת לפרש את לשון הכתובים וחזא משה ית עמא ארוס
 פריעין הינון, ארוס פריעו על ידי דאהרן ית כלילא קדישא דהוה ברישיתא
 והוה שמה רבא ויקריא חקיק ומפרש ציה. ולפי זה דעתם צמלת פרע שהוא
 מלשון ופרע את ראש האשה, כי פעל פרע בארצי הוראתו מגולה. ולזה פירוש
 הפסוק וירא משה את העם כי פרע הוא, כלומר פרעו עמוסר ומיראת קדי
 כי עזרו תורת חלפו חק הפרו צרה עולם. וכן דעת הרד"ק בשרשים וכן
 חננים המעתיק לנולריס: Videns ergo Moyses populum, quod
 esset nudatus. ולפיכך לריך לתרגם בלשון אשכנז: דמוס דמו: עֲנֹלֵק
 ענטבלעסט זיז, דמו: הייסט עֲנֹלֵק גוטען זיטטען, עֲנֹלֵק לובט מונד
 גוטטעסעֲנֹלֵק; דען מוהרן המוט פס ענטבלעסט, ענטקליידעט עֲנֹלֵק
 מוֹלֵק עֲנֹלֵק גוטען מונד גוטען זיטטען. ולכן אפשר לומר שזהענתקה קדמוניות
 שהיתה לפי יונתן דהיינו לפי צעל המלקט והמאסף לא היתה כתובה יותר
 אלא, וחזא משה ית עמא ארוס פריעין הינון ארוס פריעו על ידי דאהרן,
 או כנכחת הירושלמי, ארוס פריעה אהרן (ובירושלמי שלפנינו חקר מלת
 אהרן) — ולפי שציקר חקר מן הספר ולא פירש מה שפרע ונטל מהם על
 כן הוסיף המלקט ואמר שפרע ונטל מהם ית כלילא קדישא וכו'. ומקור האגדה
 הזרה הזאת שנטלו מהם העערות מיד קודם שאמר הקב"ה למשה, לך עלה
 מזה אמה והעם וגו' כי עם קשה עוף אתה פן אכלך בדרך וגו' ועתה הורד
 עריך מעליך ואדעה מה אעשה לך, לא מלאתי לא בתלמוד ולא במדרשים.
 וידוע מאמרים בשבת דף פ"ח ע"א: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשבע
 קשר מלאכי הקרת לכל אחד ואחד מישראל שני כתרים, וכיון שחטאו ישראל
 ירדו מלאכי חבלה ופירקום שכאמר ויתכללו צ"י את עדים מהר חרב. ומשמע
 שזה היה לאחר שחטאו את הדבר הרע הזה ועתה הורד עריך מעליך וגו'.
 ועיין במדרש ש"ר פ' מ"ה ונ"א ושה"ש רצה ע"פ גן בעול, ואיכה רכתי ע"פ
 מה אעידך, ואף שיש שם אגדות חלוקות, מ"מ כן פה אחד שנטלו העערות,

או זיכרות שחגר להם (עיין ערוך ערך זן ח') או כלי זיין שכתן להם והעם הגדול חקוק עליה, אחר שאמר אל העם הורד עדיך מעליך. ואף אונקלוס ויונתן תרגמו אלל ויתללו צ"י את עדים, ואתרוקטו צ"י מן תיקון זיניהון דשעא רבא מפרש כחוצ ציה. ומה נראה ברור שהאגדה הזכרת ויונתן שאבדו ע"י אהרן כליאל קדישא וכו' אין לה יסוד כלל ואינה אלא הוספה בלבד שגדל המלקט מלבו כדי לפרש מלת פרע, שהניחו הראשונים צלי תרגום, מפני שפעל פרע בארמי דומה לעברי מלשון ופרע את ראש האשה. — וכבר אמרו חז"ל הדרשה תדרש, ואין לנו אלא לבאר המקרא על פי פשוטו!

והנה בקיפא דקרא הציא יונתן גם הוא צ' העתקות שאלא בתרגומים קדמונים שהיו לפניו. ה' אחד לשמלה בקמיהם, ונפק עזתון צ"ש צעמוני ארעא. (ומה ראה שגרסת רמב"ן באונקלוס לאפקא שום צ"ש היא נכונה, אך אונקלוס תרגם לאפקא שהוא העוקר מנכין אפעל, ומפעל נפק, ויונתן אמר ונפק בקל דהיינו שילא עליהם שם רע). והשני וקטון צתון שום צ"ש לדריהון.

והנה לדעה הראשונה הוראת מלת בקמיהם כמו צעמיהם או צנויהם ולכן תרגומו צעמוני ארעא. ודעה השני' היא דעת אונקלוס שקמיהם הוא כמו בקמים תחתיהם על דרך והנה קמחם תחת חצותיהם (עיין ראש"ע ורמב"ן) אולם לדעה הראשונה לא מלאחי חצר ולא ידעתי פתונה, ואיך אפשר לפרש בקמיהם צעמי הארץ. ובאמת הע' זקנים והמעתיק לטוריס פירשו בקמיהם באויציהם שזכרתיהם מלשון רבים קמים עלי, אבל מעמי הארץ לא נמלא שום זכר בכחוצ!

ואפשר לומר שלכך העתיק יונתן בקמיהם צעמוני ארעא, ופירש בקמיהם כאלו נכתב צעמיהם מפני שעי"ן וקו"ף מתחלפין פעמים הרבה בלשון, דרך משל עץ צערי הוא קס או קיסא בארמי, ארעא = ארקא קטר = עטר וכדומה, ולכן יש לומר גם כן שבקמיהם הוא כמו צעמיהם.

ולע"ד גם אשה מצעלי המסרה חשבו שרריך לפרש כאן בקמיהם כאלו נכתב צעמיהם בחילוף עי"ן בקו"ף שהרי יש כאן פלוגתא צעין כתיבת הקו"ף אלל צעלי המסרה. ובאשה מסרה נמסר פה קו"ף זעירא, ובמסרה אחרת שמשנים רגל הקו"ף. וז"ל צעל מנחת ט"י: כתוב צצאורי מהר"ר אייזק שטיין על מ"ע מהסמ"ג בסלכות ס"ח: מלאחי לשמלה בקמיהם, העמידים על הפקודים פ' נשא מגיעים הרגל צצ' הקופ"ן הללו כוה ין קבלה איש מפי איש ע"כ, וכן בחיקון ס"ח יסן, ובספר תלגי נכתב עליהם צ' קו"ף לריכות ליגע ולא מתייני, גם במקורת הדפוס כתוב צ' קופ"ן דבוקים צתורה בקמיהם הם העמידים על הפקודים עכ"ל. ולא נהנו כן קופרי עירכו גם לא נמלא זה בספרים כתיבת יד הקדמונים. וזרש מסרה רצחא כתוב שקו"ף לשמלה בקמיהם זעירא ולא כן במקורת כ"י עכ"ל צעל מ"ש. ועיין

בתיקון סופרים לרש"ד שהאריך כאן מאד. — ולע"ד פלוגתא דצעלי ומסרה
צענין כחוצת הקו"ף תלויה צפירש מלת בקמיהם, ולפיכך מסרו חז"ה צעלי ומסרה
קו"ף זעירא או סלרף ליגע רגל הקו"ף מפני שדעתם שבקמיהם כאן הוא כמו
צעמיהם, וידוע כי כל המלות הזעירות במסרה נתנו לדרוש. ויש להם חז"ה
סוד כמון ולכן עשאו הקו"ף זעירא להורות שבקמיהם פירושו כאלו נכתב
צעמיהם בחילוף קו"ף צע"ן כדעת יונתן בנחשאל הא'. אבל שארי צעלי
המסרה מולקין ואומרים שאין לנו לרכין לזה, אלא בקמיהם פירושו דר"הו, ו
מלשון קמחם חמת אבותיכם, וכמו שהרגם אונקלוס ויונתן בנחשאל הז', וקטן
בהון שום צ"ס לדר"הו, או כדעת הפשיטא באחריהו דהיינו באחרית הימים,
או כדעת הע' זקנים באויביהם מלשון רבים קמים עלי, שהם קמין וכדומה,
ולכן לא נהגו כן ולא נתנו האחרונים מקום להמסרה הישנה בדמיהם מפני
שקיומו וקצלו על פי רוב פירושו ותרגומו של אונקלוס. אולם אין להכחיש
האמת שאחיה מצעלי המסרה הקדמונים עשאו פה קו"ף זעירא או רמז אחר
ברגל הקו"ף להורות שיש כאן חז"ה זרות והמלה נחנה לדרוש, ומחלוקתם
תלוי צפ"י המלה ודו"ק.

שם ל"ג א' כי לא חעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה פן
אכלך דדרך. אונקלוס נטה כאן מדרך הפשט ותרגם היפך כונת הפסוק,
אחי לא אסלק שכינתי מצינך אחי עם קשי קדל את. וכבר ביאר הרמב"ן
בביאור עה"ת דבריו צמזעם ודעת וז"ל: ואונקלוס תרגם אחי לא אסלק וכו'
עשה מעטו הצענה עוצה לישראל. והנה נראה שגמרש כי לא חעלה בקרבך כמו
עק רצך, כמו והטות צצק ובלחם (ויקרא ח' ל"ג) שפירושו מהצטר וההלחם,
בקדשים לא יאכל (שם כ"ד ד') ר"ל מן הקדשים, ויהי צום השמיני והלחם
(יחזקאל מ"ג כ"ז) כלומר מים השמיני והלחם, ועוד רבים שהציא הר"ק
במכילת, אבל הוא רחוק מאד, כי כל אותם שהציא הר"ק יש לפרשם כמשמעות
משא"כ פה. אבל יצ"ע תרגם ארום לית אפשר דאסלק שכינתי יקרי מצינכם,
צום לא יהא יקרי שרי צמוד עשריתיו, נראה מלשוננו שסוף דבריו הוא
תרגם הכחוצ צום לא יהא יקרי וכו', וראשית דבריו ארום לית אפשר דאסלק
וכו' הוסיף לחספת באורי. ונראה כוונתו שגמרש ושלחתי מלאך לא על מלאך
שליחם שם אחד מלצא המרום, רק על מדת הדין הרפה אשר על ידה הנהגת
העולם, עיין צפ"י הרמב"ן על פסוק הנה אכני שלח מלאך לפניך לעייל
כ"ג עכ"ל.

ובמחילת כבודו לא דק הטיב ולא ידע כונת יונתן כי יונתן מציא
כאן צ' פירושים והעמקות בדרכו, ומי שאמר זה לא אמר זה. הפירוש הראשון
הוא כדעת אונקלוס, ארום לית אפשר דאסלק שכנת יקרי מצינכון, ופירוש
לא חעלה בקרבך כמו עק רצך זה הצענה לישראל. והפירוש הז' הוא
תרגום הפסוק על פי פשוטו כדעת הפשיטא. מעל דלא סלק אלא צינחכון.

אך מפני ההגשמה וכדי להרחיק כל דבר שאינו כנגד כבוד של מעלה אומר
 זרם (או ארי ותיבת זרם הוא הוספה או שינוי והמולקט כאשר הראיתי כונה
 פעמים) לא יהא יקרי שרי צמדור משריתאון, כלומר לא ישרי שכינתי וכבודי
 צומחיתם. וכן תרגמו הע' זקנים כי לא מעלה בקרבך כפשוטו, דהיינו
 שצבדו לא ישכון תוך בני ישראל, וכן לקמן רגע אחד מעלה בקרבך וכליתך,
 חרגם אונקלוס, שעה חדא חלק שכינתי ונציקך. ואחריו הלך יונתן שעה חדא
 קלילא חלקי שכינתי ונציקך. ולדעתם לריך לפרש בקרבך כמו ונקרבך, אבל
 לדעת השניה של יונתן לריך לפרש הפסוק רגע אחד מעלה בקרבך גם כן
 כפשוטו וכמו שתרגם הפשיטא באמת, שעתא חדא חלקי צינתכון.

והנה משי שהדומצ"ן ז"ל והמפרש ליונתן לא ידעו על כבוד דרך יצ"ע
 לפיכך הכניסו עלום דחוקים, אבל האמת כמו שהוכחתי שצ"ע מציא כאן
 גם כן צ' תרגומים שונים שאין להם הלערפות כלל זה לזה.

דברי תורה כלשון בני אדם

מאת חיים אפפנהיים רב בק"ק אייבענשיץ.

הנהגך

ועתה קורא נעים העיר עיניך על צרייתא דספרי (פרש' שלח פסקא
 ק"צ) הכרת תכרת הנפש היא עונה זה הכרת צעוה"ז תכרת לעוה"ז דברי
 ר' עקיבא אומר לו ר' ישמעאל צפי שהוא אומר הכרת תכרת הנפש היא
 דברה תורה כלשון בני אדם, ונשמע וזה דר' עקיבא ור' ישמעאל פליגי
 צוגדף אם נכרת ג"כ לעוה"ז דלר"ע נכרת חף לעוה"ז ולר"י אינו נכרת רק
 צעוה"ז וצגו" דסנהדרין (ל:) אחיא כחנאי הכרת תכרת הכרת צעוה"ז
 וכו' דברי ר"ע אומר לו ר"י הלא כבר נאמר את ד' הוא מוגדף ונכרתה ובי
 שלשה עולמים יש אלא ונכרתה צעוה"ז הכרת לעוה"ז הכרת תכרת דברה
 תורה כלשון צ"א ח"כ ונשמע דגם לר' ישמעאל המוגדף נכרת לעוה"ז ולא
 פליגי ר"ע ור"י אלא ונחיה וזה יש ללמוד הכרתה לעוה"ז צלוגדף, וכבר
 נתקשו בזה רבים וכן שלמים דלשון הצרייתא דספרי קותרת גירסת החלמוד
 שלפנינו ולפי דעתי אין כאן קוג' הפוכות רק דהצרייתא דספרי קטועה היא
 כמו שזכרנו הרבה פעמים צרייתות קטעיות דספרי וצמכלתא והצבלי מציא
 הצרייתא כלורתה צלייתמה, ולפי גירסת הצבלי כך הוא כוונת ר' ישמעאל
 בזה שהשיב לר"ע הלא כבר נאמר את ד' הוא מוגדף ונכרתה דומדרי ר"ע
 ונשמע דדרש כפל הלשון דהכרת תכרת דלא לכתוב אלא חד ח"כ. חד מלה
 מיוחדת ומתנה להדרש לפי דעתו דלשונות ריצון הן ונש"כ דרש מוכח ריצוי
 הכרת צעוה"ז תכרת לעוה"ז וע"ז השיב לו ר"י וכי שלשה עולמים יש הלא כל
 הפסוק נראה כמיותר דכבר נאמר את ד' הוא מוגדף ונכרתה והיינו לפי שיטתו

ד"ר"י דהך וכרתה צע"ס כתיבא כנצואר צפרש"י ותיספות סנהדרין (ס"ד):
 ח"כ יש לנו לדרוש לפי דעתך ג' לשונות של הכרתה על ג' עולמים? אלא
 וכרתה צע"ס? הכרת לעו"צ הכרת חכרת דברה תורה כלשון ז"א דהך
 מלה אינו מיותרת דדברה תורה כלשון ז"א ח"כ אין ללמוד מכפל לשון
 דהכרת חכרת הכרתה צין צע"ס? וצין לעו"צ חונס מאחר דנפקא לן הכרתה
 צע"ס? ונקרא דואת ד' הוא מנדף וכרתה שפיר יש לנו ללמוד ונקרא אחריכא
 דהכרת חכרת הכרתה אף לעו"צ ועוד דהכרת הוא לשון מקור והמקור נופל
 על המעט ועל ההרצה ומורה ג"כ על פעולה גמורה ומשכסה (כנצואר צפ"י
 התורה להרמז צ"ן פ' וירא וצחוס' י"ט פ"צ דפסחים) ולפ"ז לר"ע למדין הכרתה
 לעו"צ מכח ריבוי ולר"י ונקרא גופא או מלשון מקור דהכרת דלדידי' אף
 דהכפילה התורה הלשון אין כאן ריבוי כלל דהתורה ריבחה בדרכה אלא מאחר
 דנפקא לן מן וכרתה הכרתה צע"ס? שפיר יש לנו למילף ונקרא אחריכא או
 מלשון מקור דהכרת הכרתה? אף לעו"צ דהדרש הוא כלשון בני אדם דאף
 כלשון ז"א המקור נופל על פעולה גמורה ומשכסה, ועתה תמצא לן ליטנא
 דספרי חזר לו ר"י לפי שהוא חומר הכרת חכרת דברה תורה כלשון ז"א
 פירוש מכה כפל לשון אין אנו יכולין ללמוד הכרתה לעו"צ דהתורה ריבחה
 בדרכה ואין כאן ריבוי וא"כ אף לפי גירסת הצרייטא דספרי לא פליג ר"י
 אלא על הדרש שדרש ר"ע חונס הכרתה לעו"צ נפקא ל' מלשון מקור דהכרת
 ואף לר"י הנוגד ככרת לעו"צ ואפשר לומר דמזה יא"ל לו לר"י הכלל דכפל
 הלשון אינו נחשד כריבוי ולא ניתן להדרש דהתורה ריבחה בדרכה וכ"מ מלשוננו
 באמרו הלא כצ"כ כאמר את ד' הוא מנדף וכרתה וכי שלשה עולמים יש
 דאת"ל לשונות ריבויין הן ה' לך לדרש על ג' עולמים. ועי' צפרי (פ' ראש
 פסקא ס"א) ר' אליעזר חומר מניין לקולץ את האשירה שחייב לשרש אחרי'
 ח"ל ואצדחם את שום חומר לו ר"ע מה אמי לריך הלא כצ"כ כאמר אצד
 תאצדון ומה ת"ל ואצדחם את שום לשונות את שום וכצ"כ ידוע כי דרכי של
 ר' אליעזר צ"ן הורקם לדרוש הקרא כמשמעו כנו שהוכיח צמ"סור הגאון
 מהר"ז פראנקל צפרי דרכי הושגה (לד' 77) ח"כ לר"א ולר' ישמעאל הך
 דואצדחם לדרשא אחריטא אח"א וק"א דאצד תאצדון כלשון ז"א דרשו לחזק
 המלה שם קלץ אשירה והחליפה אפי' עשרה פעמים שחייב לקבלה כסתם
 צרייטא דספרי (פסקא ס').

ואחרי כתיב זאת צא ליד מילתא עם פי' עדות קופרים לגי' הרב
 החכם החוקר המוליד לאור מנע"ז ורמ"י שמונה (במסכת דפסחא פ"ו) על
 הירושלמי פ"צ דפסחים שאמר דמנע"ז כחולק ר' ישמעאל על ר"ע ולמד דאסור
 לבשל הפסח צאמר משקין מק"ו מה מים שאינן מפיגין טעמן הרי הן אסורין
 צביטול שאר משקין שכן מפיגין טעמן דין הוא שהיו אסורין דלר"י דסבר
 לשונות כפולין הן והתורה ריבחה בדרכה ליכא למילף ונקרא דובשל מובשל

דאסור אף צאחר משקין כמו דליף ל' לר"ע דלמא מודה ר"י שאין זה בכלל דברה תורה כלשון צ"ח מאחר דפלוגתא דר"י ור"ע צענין זה אם למדים איסור ציטור צאחר משקין מקרא או מק"ו אינו שנוי צפירוש רק דהירושלמי הוכיח זה על היותה תולדה לודקת ממשלוקתה צמקום אחר (כדמשמע מלשוננו ע"י כדון כר"ע וכו') ח"ב מנ"ל להכניסו בגדר לשונות כפולות. והנה המצ"ס צפ"י המסנה פ"צ דפסחים כתב דוצשל היא המקור וכ"כ צח"ט שם אמנם פליאה הדעת מומי דזה הוא נגד כללי הדקדוק ועיין צפ"י הראצ"ע ור"א מרחי (פ' צח) שהוכיחו דוצשל הוא שם תואר, אמנם לפי דרכינו יש לומר דאצ"י כן להוליא הקרא ממשמעותי דהא כתוב וצשל מציטל צמים וכן משמע צקוגי' הנמ' דוצמים (ק"ח:) צצלוגתא דר' יוסי ור"ש דגם צאותן מלות כפולות כמו איש איש הוא ההוא שייך לוומר דברה תורה כלשון צ"ח וצהדי' איחא צירושלמי קוטס (פ"ה הלכה א') גיטין (פ"ח הלכה א') דגם צכה"ג כמו צלשונות כפולות וכתן וכתן, וצאו וצאו ונעמאה ונעמאה כחלקו ר"י ור"ע אי לשונות ריציון הן או לא דדרכו של ר"י להחזיק בצפונות של מקרא ולא לדרש כפל הלשון. ולדיד' יותר טוב לדרש ו' יתרה מלדרש לשונות כפולות משום דקצר דלשונות כפולין הן והחירה ריבחה כדרכה.

חיים אפשענהיים
רב בעיר אייבענשיץ

כותלי בית המדרש

מאמר א'

(פירק צ') לשון המחלוקת שצין שמואל והלל וכן לשון החכמים החולקים עליהם היא לפיכך צריש עדיות צשימי מעט ממה שהיתה קדורה צפ"י רב הונא: (א) צמסנה גרסינן ומשגדילו המדות ומשמע דכולל ליטכא דחכמים היא אצל ר' הונא גריס משגדילו המדות ומשמע דהיא הוספה מקדר המסנה והר"ס והראצ"ד גרסי צמסנה משגדילו כמו שהיתה קדורה לפי ר' הונא. ולשון התוספתא צריש עדיות: שמואל אומר מקצ חלה הלל אומר וקצבים וחכ"א לא כדצרי זה ולא כדצרי זה אלא קצ ומחלה חייב צחלה שגאמר ראשית עריקותיכם כדי עיקתכם וכמה עיקתכם כדי עיקת מדבר וכמה עיקת מדבר עומר שגאמר והעומר עשירית האיפה הוא שיערו חכמים צצעה רבעים ועוד מדצריה שכן חמשה רבעים ליפורית שכן קצ ומחלה ירושלמית. וכעניות ספתח זו הוצאת צרייתא צציוצין דף פ"ג ח' וב': ת"ר ראשית עריקותיכם כדי עיקותיכם וכמה עיקותיכם כדי עיקת המדבר וכמה עיקת המדבר [עומר] (*)

(*) כל"ע עפ"י התוספתא דלעיל ונשמע כמלה צקפריס הכדפסיס צצגנת המניסים.

דכתיב והעוור עשירית האיפה הוא ונכאן אמרו. רביעית קומח ועוד חייבת
 צחלה שהן ו' של ירושלמית שהן ה' של לפורי ונכאן אמרו האוכל צמדה זו
 ה"ז בריא ומצורד יתר על כן רעצחן פחות מנכאן ומקולקל צמעי. ואם כי
 הצריית הזאת מלאחרת היא כדמוכה מלשון ונכאן אמרו וכו' עכ"פ כשומע
 ממונה וזון התוספתא דהאי משנה גדילו המדרס ומדברי החכמים היא
 ועיקר הכוסתא כמו שהיא צומסנה שלפנינו.

(א) צומסנה הקדורה צפי רצ הוכל גרים חומס רבעים קומח חייבין
 צחלה חלל צומסנה שלפנינו ליחא חלל חומס רבעים חייבין. והנה
 צולת צחלה שמשמטה חין כל כך קפידה שהיא אריכות ללא לורך חלל
 צולת קומח יש לעורר עליה שהרי אפשר שצביון לא הוא גרסי לה דתן
 צומסנה פאה פ"א ו"ד חלו חייבין צומסנות ופטורין מן החלה וכו' ופחות
 מחומס רבעים צחצוחה ע"כ. ונחמא דמחליטין ונשומע דצחצוחה ולא צקומח
 ונשערינן וצאומת חנן צפ"צ ו"ו חומס רבעים קומח חייבין צחלה הם ושאורין וקובן
 ומורסקן חומס רבעים חייבין וכו'. ואע"ג דהר"ס פירש שם וולת צחצוחה
 לכוונה אחרת (ועיין עוד צפ"ה הר"ס שם) וכן כונו בשאר המשניות לא הקפידו
 וחי וולת קומח כמו צומסנה זו דפ"צ וכן צפ"ג ו"א עכ"פ אפשר שצביון לא הוא
 גרסי לולת קומח לפי שמשערינן צקובן ומורסקן וכו' הוא חזי וולת קומח הוא צפי
 לפרושם הם ושאורין וקובן ומורסקן כמו שפירשנו שם צפ"צ. חלל צפ"ה הר"ס ד'
 לעדות ג' צומסנה ה' רבעים קומח חייבין צחלה.

(פרק ג') חומס צקצרת מחלקותן של שומאי והלל לא נוכל דבר צחצוחה
 וזה שפירשו זה המפורסם היא כמו שאמר: הר"ס ד' צפירשו לעדות כתב
 שיש לסמוך דצריהם חוקרא דהעוור עשירית האיפה שהאיפה ג' קאין שהם
 י"ח קצין ושומאי קצר עושאל מלצר אייתי תרין קצין והב על י"ח קצין הוא
 להו עשרין קצין עושרייהו כונה הוא תרין קצין ואמר רחמנא עריקותיכם שתי עיקות
 כי עזרת תרי עיקות ונשתי קצין אשתכח דחד קצא הוא ליה חדא עיקה
 ואמר רחמנא וכל עיקה חלה תרינו תרונה והיינו טעמא דשומאי והלל כנו עושאל
 מלצר ס"ל כדאמרינן ויהו עריקותיכם לא דריש ליה צשתי עיקות חלל עריקותיכם
 לכל ישראל אשתכח דשתי קצין דאינן עושרייהו דכ' קצין היא הויה עיקה
 מודר ע"כ. ונעמא דחכמים כתב דאינהו קצרי עושאל דקרא מלגאו וקצרי
 להו ככ"ס דהאי עריקותיכם חדא עיקה היא וכו' עי"ס. ולדבריו עיקר
 פלוגתייהו דשומאי והלל צומסנות עריקותיכם.

והר"ס צפירשו לחלה כתב צה"ל ואמר הר"ס דשומאי ונשער למדת
 צעל הצית וצית הלל (ל"ל והלל) למדת נחתים חלה לא נחתה זה תורה שיעור
 ותנן צפירקין דצעה"צ מפרש ח' מ"ד והקב הוא כ"ד צלים ונמלאת חלתו
 כצילה דאיכא צו כדי נחתה כהן והלל אמר וקצים למדת נחתים שטתן
 אחד ונ"ח דיינו כצילה וצ' קצין חלל פחות ונכילה לא חזי לנחתה וכו'.

ויש מפרשין דטעמא דהלל נשום דעומר עשירית הא'פה עישור מלצר וכו' ושנאי קצר דלחלו של עומר ומערינן לפי שהיה כחלק לשתי עבודות או שחרית וא' זין הערבים להכי קאמר מקצ חלה וכו' עיי"ש. וא"כ לדברי הר"ת פליגי בשיעור חלה אי ומערינן למדת צעל הבית או למדת נחתום ולדברי הי"ו פליגי צעיקת מדצר כמה הוה אי כולו עומר או חליו.

והתוספות צמק' שצת כחצו צסס הירושלמי כלשון הי"ס מפרשים שצפי' הר"ס וחפשי צירושלמי ולא מלחסי ומפירושו של הר"ת ראה שגס הר"ת לא ראה טעם לדצר צירושלמי *).

סוף דצר צנמרא לא פירשו פלוגתיהו וצדברי הראשונים מלחנו ג' קצרות שאפשר שחלקו בהן וכיון שכתבו הקצרות כצר כפל פתח צצירא ולא ידענו למה צצרת מחלקותן. ואוקיפה גם אנכי עוד קצרה אחת שאפשר שחלקו בה וקצרה זו מיוקדת על הצרייתא דערוצין שהצחיתא לעיל פרק צ' והיא כיון דצקרא קתונה כתיב ראשית עריקותיכם כפרשו כדי עיקותיכם כלומר ונה שחלפו ליום אחד והשחל לריך לצאר כמה היא עיקתכם דהיינו כמה היא שיעור אכילת אדם ליום אחד והנה אכילת אדם צצירא ומצורק הוא קצ ומחלה והיא אכילה ציטנית וזה שיעור חכמים אצל הלל הקיל צדצר ושיער צאכילה מרובה שאמרו עליה צצרייתא יתר על כן רצנתן על כן הוסיף חלי קצ ושנאי החמיר בה ושיער לאכילה מועטת שאמרו עליה צצרייתא פחות מכאן מקולקל צמעיו ועל כן פיתח חלי קצ. כמליכו למדין שיעקר השיעור היא אכילת אדם ליום אחד לפי שקתם הכתוב ועל כן אין לנו להוסיף או למועט מן השיעור הזה ושיער הלל צאכילה מרובה ושנאי שיער צאכילה מועטת וחכמים פליגי עליהו על הלל פליגי דזהו אכילת רצנתן ועל שנאי פליגי דזהו אכילת מקולקל צמעיו. ואפשר דמטעם זה פני צצרייתא להאי מכאן אמרו האוכל צנודה זו וכו' לפי שהיא עיקר קצרת חכמים לחלוק על שנאי והלל.

אצל מה שיש לעורר בזה הנוחלות היא קודם שנאי והלל היכי הוו עמיד וצאחו קצה איתשיל צצי מדרשא עד שהתהוו הנוחלות הזאת. ואם כי אין לנו דבר מוחלט בפירוק זאת השאלה יתכן לומר בה דרך אפשר ואולי דמעיכרא קודם הלל ושנאי היתה יד הבהנים תקיפה על ישראל על ידי מושלת החשמונאים שהיו מושפחות הכהונה ולא היו המחתות כהונה קצצות כל כך

*) ובהנחות מו"ס א"צ לפי הראש"ד כחוצ צו"ל: וכ"כ רצנו שמשון צחלה פ"צ מ"ו צסס י"מ אמנם הח' צצנת מ"ו מ"א ד"ס שנאי כתיב טעם זה צסס סירושלמי וצקמ"ג עשין קמ"א הביא להך ירושלמי צאריכות יותר ומציהני על הראש"ד והרש"ז ז"ל שלא ראו סירושלמי ע"כ. ואנו נאשל מדוע לא הגיד הוא לנו אנה הוא צירושלמי ועוד כא הראש"ד והר"ס לא צמדא מחתא מחתי ואם הקשה על הראש"ד למה פירש גוד סירושלמי היה לו הקשות זאת ג"כ על ר"ס. סוף סוף דברי סירושלמי לא מלחסי וצקמ"ג אינו מחת יד.

והוסיפו על השיעור המחויב. אבל כשגברה מלכות הורדוס וחדלה ממשלת הכהנים ונחרצו המוסים והארכונות על ישראל ראו הסנהדרין שראוי להמנות על הדבר לידע כמה מחויבין ליתן לכהנים עפ"י הדת של תורה ולו קצתו כל שיעור ומחבת כהונה וצטיעורה של חלה כחלקו. כן נראה לי בדרך אפשר ואולי. (פרק ד') כבר אמרנו בפרק א' שהמחלוקת הזאת לא נשנה צונסכת חלה לפי שכבר קיימו מסדרי המשנה ההלכה בדברי החכמים. אך בכל זאת הרבה הלכות עתיקות ומשוקעות צמטנה שהם עפ"י שיטת הלל וכשהם מוזכרים שיעור חלה נקטו צ' קצים והם פרק צ' מ"ב וד' פרק ד' מ"א ג' ד' וה' עיי"ש. וכאוי לנו לעורר כאן על פירוש הרמב"ם בחלה פ"ד מ"ד דהתם תן הטעם חלה מן הקצ' עקיבא אומר חלה וחכ"א אינה חלה. וצנ"ה שם שני קצים שנטלה חלתו של זה צפ"ע ושל זה צפני עלמו חזר ועשאו עיסה אחת ר' עקיבא פטור וחכמים מחייבין כמלא חומר קילו ע"כ.

ופירוש הרמב"ם ח"ל ואמר מן הקצ' רובא זו פחות ומשיעור חלה לרעת חכמים אבל בית שמאי (ל"ל אבל שמאי) אומר מקצ' חלה כמו שיתבאר בעריות ונטה ר"ע לרעת שמאי נעט ע"כ. ולדבריו ר"ע וחכמים צפונתא דשמאי והלל קמפלגי חה אינו ככון. וכן מושנה ג' פ"צ נמי תיבטא להרמב"ם עיי"ש. אומם בצבצת מחלוקתן מחוורתא כדחני צירושלמי ובחוספתא.

דצירושלמי חני עלה ר"ע ומדמה לה לפירות שלא נגמרו מלאכתן עבר והפריש מהן תרומה ה"ז תרומה ורצון מדמי לה לתבואה שלא הציאה שליש עבר והפריש מומה חלה אינה חלה חזרו לומר איך דומין לא לפירות שלא נגמרה מלאכתן ולא לתבואה שלא הציאה שליש אלא ר"ע ומדמה לה לאומר ה"ז תרומה על הפירות האילו לכשיחלשו וכתלשו ורצון מדמי לה לאומר ה"ז תרומה על הפירות האילו צמחוצרין*) ע"כ. ובחוספתא דחלה פ"צ חני לה הכי אמר ר' חלעזר צן יעקב הטעם חלה מן הקצ' למה הוא דומה לתבואה שלא הציאה שליש שאין תרומתו חזרו לומר לא כך ולא כך שהרי הקצ' הזה מלערק עם אחרים ע"כ. ואם כי החוספתא הזאת היא קטיעה כנראה לעין ועיקר תשלומה היא צמסחת הירושלמי מ"מ אף היא משלמת את הירושלמי דחני חזרו לומר איך דומין וכו' ולא קמפרש למה איך דומין אבל בחוספתא הוא מפורש יפה שהרי הקצ' הזה הוא בכלל חיוב שראוי להלערק עם אחרים.

ועכ"פ פירוש הרמב"ם דחוי והענין כמו שאמרתי שהרבה הלכות משוקעות צמטנה עפ"י שיטתו של הלל וקצ' וצ' קצים דנקטי הוא עפ"י ההלכה הישנה אבל לפי שיטת החכמים עיקר השיעור קצ' ומחלה וקצ' וצ' קצים ר"ל שיעור פטור ושיעור חיוב.

(*) נספדים כחזו לכשיחלשו והוא נעוה ובר"ש שם מציא את הירושלמי ולפניו היה כתוב צמחוצרין.

ומינה תסתיים דהנהו חכמים שהזכרו דפליגי על הלל ושמואי מדרא
 בתראי הוו שהרי כבר הרבה הלכות משוקעות במשכה עפ"י שיטת הלל ואולי
 הם הם חכמי יבנה שזמנו לקבוע ההלכות עפ"י עדיות.
 סליק המחלוקה הא' מן הג' מחלוקות של שמואי והלל.

הוספות ותיקונים

למאמר הבת"ב מאתי המעת'ק נחום ברילל

שנחתי בראותי כי ס' הכתב אשר העתקתינו מחד' כ"י נדפס כולו
 בלי חקרן וסגנונו וגרעתו ואקוה כי צודאי יהיה מקור מים חיים למצדקי וכוונתי
 קורות היהודים, רק על כי נפלו כמה טעויות בדפוס וגם אני מלאתי זו
 עניינים הלכיים עוד תקון חציר כאן עליהם על הסדר ואח"כ איסיף עוד
 חיזה מלאמרים מחד' שאר כ"י אשר נשתנים בהקדמותי לז' 63.

(א) האגרת צפ' טעאטערוס איראפעאוס הוא בחלק הי' מוננו אשר
 המדפיס דלג זאת בדברי ואחר שהביע לפנינו החכם המרוץ מהר"א יעללינעק
 חיזה ליקועים על ענין שפתי לזי מחד' כ"י (לז' 92) חזרתי מהשערתי כי
 ר' שלמה מחברון הזכיר שם הוא ר' שלמה אליעזרן רק ר' שלום מחברון
 הוא ששלח כתב צענין ש"ן לחברון — ומן בחינת הלוקעים האלו ילא לי ג"כ
 שההנהגות וההתרגשות שהיתה בשנת רס"ג ציוני מהר"ר יהודה מינץ מענין
 משיח (שס) אינה מהומות ש"ן רק כיון על המשיח הכוזב אשר לעולם
 אשכנזי אשר עליו כתב צשה"ק דף כ"ד ע"ג וז"ל וצומן הזה שכתה,
 אלפים ור"ס לצריאה קס יהודי בגליל איסעריאה ושמו ר' אשר
 לימלה אשכנזי טעשה עלמו נציא והיה אימר ט'לומו ויטובו בתשובה כי קרובה
 הישועה וכן כל גלות איעלילאה האמינו לדבריו ויטובו איש מדרכו הרעה וכו'
 וימת האיש ולא צא משיח וגלגל המרות גדולות כי בראות השתאים שמיח
 לא צא אז המירו ועדיין השנה ההיא נקראת שנת הסוזה
 ור' יוסף הכהן כתב בדברי הימים לז' כ"ג ע"ג וז"ל ויקום איש צא יסעריאה
 אלל ויכיליאה יהודי אשכנזי לעמלן שמו אויל הנציא משגע איש
 הרוח ונהרו אליו היהודים ויאמרו אך נציא הוא כי ד' שלחונו לנגיד
 על עמנו יהודה ונפולות יהודה יקצץ מד' כנפות הארץ וגם מהחכמים
 ננו אחרי ויבזרו למוות ויחגרו שקים ויטובו איש מדרכו הרעה ציונים כי
 אמרו קרובה ישועתנו לציא וד' בעתה יחשנה עכ"ל. וע' צפ' שארית ישראל
 פכ"ו שהציא גם דברי צעל ל"ד והוא נקיע ג"כ שנת ר"ס לגלות המשיח הכוזב
 הזה וע' צעמק הזכא בהעתקה אשכנזית של הח' ווינענער לז' 74 ובהערותיו
 ובס' מעשה טוביה דף י"ד ע"א כתב ג"כ עליו ודבריו נשכחיים עם דברי צעל
 שה"ק רק צמקס איסעריאה כתב שם אוקסרטייך וצודאי הוא טעות

ועוד אחת כן וזה שאלתנו עליו צ"ל: ומה אחרת לר' אברהם פירלולה
 Varicella ו"ל: ואף גם זאת ציני היום ציני וצעיני בגלילות הלזו גלילות
 איטליאה בנחמה וויכיליאה קס איש הצינים ונוערכות אשכנזי שמו' ל' אשר ליוני
 מתקשר לאמר אי אונלך עם מעט חכמה ופעולות היו אחר וצאנלעות חלומידי
 הענה הגליל כלו ציאת הגואל ויהי ושמיע המון שכבר בא ויהי אוקסתר עלמו
 חדר צהר והכניס רוב גליות אדום בחשוכה רצה וצאנונה צו ובהקדמותיו
 וצחמיות ומלקיות יען אמרו כי הגואל בא ולצקוף היה הכל ורעות רוח וזה
 היה לפני צבחת רס"צ לחלף ששי פה פירארה מוקס צבחי עכ"ל.

צ' לר' 63 ו"ל juiwes במקום Petermann — juiwes במקום
 Peteruan (ג' לר' 64 הערה 3 ו"ל Smyrna ה' 6 צכ"י היה כתוב וחברו
 ואנכי הערתי כי יס לנקוד יתגר' זה' 7 כחצתי על הרר" שאל ידעתי על
 מי כוון ועתה כ"ל שהוא מושפחת הר"ר ונשה הרר" (ע' צסס הגדולים ערכו)
 שחבר גם צו"ת ר' יוסף אירגאס קי' ג' ולולא נראה נוסח שהיה רב בארס
 טבה צבחת ח"ע סי"ח אומר כי עליו כוון — זה' 9 ו"ל portus —
 Carrach — ה' 11 הערתי על כי צכ"י היה כתוב „מיוניקס" — ה' 22 גם
 דברי הח' וואלף אינם מלויים וכפי העולה בזכרוננו הם צח"ג ומספרו לר'
 1295 — ה' 32 ו"ל Messianitat — ה' 46 אינו כמו שאמרתי רק
 הכוון בצבחת ויודאי איזה עמות צכ"י העני — 48 ו"ל חחלת צלל יו"ד —
 ה' 50 כפי זכרוננו הוא אלל וואלף ח"א אינו כעת ח"י לעיין צו — ה' 57 צבחת
 היה כתוב צו הו"ת ולכן הערתי — ה' 60 ו"ל ותנהתי — ה' 75 הערתי
 על כי צכ"י היה כקוד מלה —

ד' צהערה 83 כדפס צעמות הערה אחת השייכה אל הקדמות ס'
 דרוש הכתוב שהעתיקתה ג"כ והא' לך:

חכם שמואל די פגס כר"ו אחרי דרישת השלום קבלתי כתב שלך
 ע"י חכם הרופא יהושע צורמיש יל"ו וכנגד הכפירה של דוחאן
 כתבתי דרוש חרץ פיפיות וח"ו לחשוב שהיתה כוונת הר"ן לקיים עמות כזה
 והראיה שהוא גלה קוד האלהות בדרך נכונה ולזה שלא יעקרו צחמותו יען
 שכתב רוב דרושיו צלתי ידיעת קוד האלהות באמת כאשר מועדים הם על
 תורה אשר צרחו ושאלוניקי אשר הם אללך ומה ששאלת סלח נקיה
 כדי שמוכל לדעת את אלהי ישראל ולעצד ולקראו אליו ולא למדותיו הכיני
 (ו"ל הכני) מגיד לך קילור אחד חע"פ שצער רים דרושים שכתבתי ולא
 נגמר עדיין הראוי לענין העמוק וההכרחי הזה ורצא דרזין לדעת רזא
 דאין סוף רזא דקצ"ה ושכינתיה רזא דשמוא קדישא ורזא דמשיחיותא
 ועתה אחתק עוד איזה ענינים מהקובץ אשר על מהותו ותוכנו כתבתי
 בהקדמה.

צספר הח' אשר לא ידעתי את שמו צפ"צ כתוב ו"ל:

כי צהיות שנתן לרפוס ס' הזהיר והתקונים והגדות רז"ל וכעת ספרי הקבלה וגם כתפרסם חכמה הרב האר"י כל הרולה לקרות זהם אין מוכנע מווננו העסק ועם כלעווינו שלא לדרוש ולחקור בנסתרות לא קיימנו וז"ש אין דורשים צומעשה בראשית וצומעשה מרכבה ואין מוקרים סחרי תורה אלא לוי שהוא חכם ומצין מדעתו והוא צקי בכל חכמה ירא שמים ותלמודו מתקיים צידו מי יוכל לעשות כן כי אם ישימו דלתות צפרו (?) מה יועילו הסדרות האלה ולפני עמינו אחר שנדפסו הספרים האלה ושלחו זהם יד וצבל יום קוראים זהם אנשים רקים מכל חכמה סחרי דעת עפשי ההצנה ומי שילאי) צעולם חוק גדול צבוסים עעיות עד אין חקר ואין מקפר ועד שהים חייב יודע חכמת האמת שלא למוקר אותה לכל אדם אלא לחכמי קבלה עתה נהפך לחוצה וחייב כל אדם המצין ענייני הזהיר למאמרי רז"ל המדברים צענין אלהותו של הקב"ה לפרש אותו בגלוי גמור ולהרחיב דגור יותר עם עיראי (?) ולא (יחשב) המעשה הזה לעון כי אם לזכו (ח) .... לכן מוכרח אני לחת וים לכל לוא זה יותר קשה שלריך לעשות כלים ראויים אל האנשים לקבל אותם והנה דיעת האלות מוענין מקפרי הזהיר תורה (?) ולא מעשה מרכבה ומעשה בראשית אלא מלוא פשוטה צורה שחייב כל אדם ללמד לצנין ולצי צנין ולאחיו ולרעיו ואין לריך דורשים ארוכים ולראות מי צדא אלה חונם מליאת הספירות אחרות הספירות קוד הפירוסים שהם סחרי תורה ומעשה בראשית ומעשה מרכבה לריכים ספרים עד אין מקפר וצוממנו לא יתכן להודיע מי הוא השי"ת ולאנשי הדור הזה צלתי הגיד להם מענינים האלה יען סקוראים צוהר וצתיקונים ומדומים לפניהם קושיות חזקות המונעות מהם הצנה הסוד על מחכמתו. ע"כ

צס' קולת נקיה לז"ל: לכל דבר יש שלשה חלקים או צתינות או מדריגות חלק נסתר חלק נסתר ונגלה וחלק נגלה והם ראש חוד סוף ונקראים שורש עלים שם וכן דרך העיון צאילן שורש שהוא חומד נסתר ועלם סנגלה גופו ולא כודע מה מהותו וענפים שהם מנגלים הכל צפירות אשר הם עושים. וצצציל הפה חני קוראים שם צאילן אם תמרים תמר ואם זתים זית ואם רמונים רמון. --

צס' דרוש שמה קדישא והוא המאמר אשר רוממי עליו בהקדמתי וז"ל: חני חני הוא ר"ל עילת כי צלשין כא סר צומן שאני חני הוא צאלהים ואין אלהים ענדי שאני פשוט יחד אין צי לא שניות ולא שלוש לא אצ ולא צן ולא רוח כמו שעתידים לשקר האומות כאשר יאמרו שאני אלה וגם צי לא יאמיני שש לי חצר כמו קצ"ה שש שכניתי עחו והוא אלהים הרי שאין להאמין אמונת עעצ"ה כאמונת הקצ"ה שהיתה לכל ישראל יען שאין אלהים צו ולא כאמונת הערלים צס' ר"א"ת שלפי זה אמונת

(1) אפשר ליל צורות או צעמים (2) ליל ומשיל

הפלוסופים והישמעאלים צק"ר אחד פשוט יחיד נכונה דע שהק"ר
 צעצע"ה רולה ואם לא יעלה צרון לא יעשה שום דבר וצעה"ע נקרא
 מאיל ל צפועל וצבורא נקרא צורא כמלא שהאומר שהק"ר פשוט
 הוא הרולה צלתי עעצ"ה הצורא צלתי הקצ"ה חין אמונתו אמת
 והישמעאלים קוועים כמה מיכי עעיות וקורין שם לק"ר אלה
 וחכמיה גם אומרים שהוא צפועותו צורא את העולם הזה שפועה הן שהוא
 אלהי אברהם יצחק ויעקב ומזכרים אותו ומשמים אותו ומתפללים אליו
 לטובה ובאלה דעים וגם ישראל צגלות צהם ואם ישראל יושבים צלא אלהי
 אמת ק"ו הגוים ודברי האומר שיכתן אמונה שהק"ר צכלל אלהים הנעצר ח"ו
 אלא העומד צכחו וכו' עכ"ל.

הן אלה קלות דרכי המקובלים הפלוסופים אשר הראיתי היום צחתי
 אח הדברים האלה אחת מכצח הדפוס להוציאם ולהודיעם ולהפילם צישראל
 וחפלה לאל חי שיגמור צעדי ויחנני דעה ציטה והשכל להבות ולחקור צספרי
 קדמוניו ז"ל ולהרים קרן עם ישראל אשר כפשי תחתיו חתן ועקר וענין חיי
 ותכלית עעצדי ושמחת גילי לראות צגאלתי הגשמיית והרוחנית וכל העמים
 יכירו כי הם זרע צרך ד' וצחירי יה אשר צית האמונה האמתית ככון עליהם.

חקירות קצרות

שתי הערות

ההערות האלה נחונות נחונות הן לי להכניסם לצית המדעש מלא הכז
 הנאון האצ"ד פה מו"ה אלעזר הלוי אשר כורוץ כ"י והנני נוחנס צזה
 לפני הקורא היקר,

"שנת (קיס): אר"ם צכ אצא אחר ר' יוחנן כל המשמר שנת כהלכתה אשילו
 עוצד ע"א כדור אטום מושלן לי שנאמר אשרי אטום יעשה זאת וגו' משל לו אל חקרי
 מחללו אלא מחול לו. כנה צרוב מקימות אשר נאמר צש"ס אל חקרי אם גם שהוא חנייד
 רק מלינה וסמך להדורש צנלותו להצחיק ולהסמך איה רעיון מרעיוני מוסר או איה
 מאמר צאמונה דעוה צכל זה אלו רואים לרוב שהקנס לדרוש דרשת אל חקרי מונחת
 צקדוק כלשון כלומר שהאומר מדקדק צמלה סדרשת וצמלאו צם איה דורש אותם
 צאמן שספוק סודות היות ודולי מעשם זה כמז רש"י ז"ל צסנהדקין (כז). שאינו דורש
 אל חקרי אלא כשמשנה אכל לא כשמוסיף ולא גרסי' שם אל חקרי מוליא אסירים אלא
 כמוליא והנה גם צענין שפנינו מלאנו זרות גדולה כי מלת שנת צמקום שאין נקשרת
 עם מלת'יה כרי היות לשון נקנס וע"כ ימן שכתוב צזה מחללו צכנוי זכר מוסב על שנת
 ע"כ מלא דורש קנס לדרוש צאל חקרי.

"צימות (קיס): רב יצחק צכ ציקלא איכנסו לי' עשתה דני מדרשא צרשת הרבים
 צשנתא אחא לקמי' דרבי פדת אל"ז זל צכר עלי ומליא וליטיילי בהם וכו' ופרש"י שנת
 סיחת מפירות זה נראה שלא סיחת מלת צשנתא צנחלת העומר צניכסו וכנר סיכסו

כן האחרונים ונאמח צכ"י שצמינכען לא גרם מלח בשנחא וגם קשה למי נ"י ז' ח"ק אירכס לים המפתח בשנת וכי הוילאו רב ילחם בשנת לר"ה"ר חלל אפשר לקיים הני' ולומר שאין מלח שנחא מוסנת אשל מעלה חלל שהיא מוסנת על מאמר אחא לקמי' דר"ס וכלל בשנחא אחא לקמי' דר"ס כלומר שאנר המפתח צערב שנת ונשנת שאל שאלמו מר"ס ואולי נ"ל אחא לקמי' דר"פ בשנחא.

ספר עדות יי נאמנה

חומר נחום צרילל. הספר הזה אשר אנכי כותב לפניכם היום העתקתינו מחידכ"י ^{cod. hebr. 160} צנצנת עקד הספרים של הקיסר יר"ה וגם מחצרו כתוב שם צראשו וז"ל הקופר: זה הספר חזר ר' שלמה צר משה צר יקחאל עכ"ל ולפי שענין ותכלית הספר הוא להראות דרכי הוכחות באמונות כ"ל שהוא הוא הספר אשר נרשם מהחכם די רוקי צק' ^{bibl. jud antichr.} ^{cod. 106} וגם קרא מחצרו משה צר* משה צר יקחאל ואין ציכלל לע"ע להראות זמן הנחצר ומולדתו וקורות חייו אף כי שמו נעלם ממני לכן אמרתי מראש ארפס את הספר אולי יחכי ד' להפין אור על בונה מערכיו אחרי כלותו לא אגרע ולא אוסיף רק הרבה מאמרים שנוצחם מתכ"ך כלורחם וכהיותם השעתיים, וליכתי מוקם מולאם כדי שלא להלכות על הקורא ואחרי גמיר דברי אעתיק את הספר עלמו והא לך.

אני עם לצבי לצבות צית מוכחה לארון צרית ד' ולקפרי תורם אלוהינו המותגלגלים (ק"א המותגלגלים) ומוחכועים הנעה לא הנחה בצנת העושים ומוחוכחים על האמונה ויגיעים למולא כצואות הלריכים והמנצקשים לא יוכלו למולא מהר ואפי' אם יולאלו ראית נציא אחד קשה להם למולא ראיות רבות משנים או שלשה נציאים או יותר המטכילים על עירוד מחשבתם והפחותים על מיעוט שכלם ויתצו באמנם קחר ויחילו עד צום ויתצלצלו דצרו ויקתמרו מענותיו ולכן הנכי הצנתי פקוקים וכצואות פשוטים דצרים דצורים על אופניהם נחמדים מזהב ומפז רב איש באחיהו ידוצקו למוען ירוץ קורא צו העיקרים הגדולים אשר רוצ המותובחים יעענו צהם ויולרכו אליהם והמדקדק צהם יטכיל עלמותם והתחצרים ויחירם כל כלי יולר עליו לא יללל וכל לשון יקום אתו לנשפט ירשיע זאת נחלת עצדי ד' ולדקחם גאחתי נלם הגבר היחאל והמשכיל הנלצצ יספיק לו המעט מן זה ויהי ⁽¹⁾ לו ללצן צוחן פנת יקרת מוסר ועלי ⁽²⁾ יכנה צית צנין חזק כצבי יהודיא צניין ומלליחין.

ובאשר נכתי והורגלתי וצחרתי הקתופק צחלות המווקת ⁽³⁾ הקופאים על שמריהם והחריפים ללמוד וללמד יען הדצקי ציולרי ואחצתי מלותיו חוקותיו ותירותיו ולקראו צסם אל עולם יעלתי אל כן ידידי למען

⁽¹⁾ והיה ⁽²⁾ אפטר נ"ל ועלי ⁽³⁾ נ"ל המוקפים וכפי הנראה כוון על צמי המדע *וע"ע e. 140 וצריקתני קי' קלע פסחזיר חכם ששמו כ' משה צר יקחאל.

יחללון מסיבות הזמן לבלתי ירצון לעעון ולהתולכ עם
הכלרים אך יצרחו ויתרחקו לישא וליתן בדברי האמונה עד ייערה עלינו
רוח ממרום לקרוא כל העמים בשם ד' ולעבודו שכם אחד כי אם יגבר עליהם
הנה הוא רק על פניו כי ירצה הקלף בצורתו ובצבעו לאונותם לכן קראתי
לזאת רהצ הם ועוז שבת ואם יוכלו ויוכלם ובקצת סבלותו יכלם האמת
ויתעלם עונשו כשול ועוז וזאת וזאת להכבד ולשכר ואם יזכר העברי בקצת
מה קידה וילערך להתווכח יחר שלא יתווכח עם עניי הדעת אשר לא ידעו
רת⁽¹⁾ כי כבר הזהירו וכדו על זה אדוכי הארץ, גם כי נשאו
וונתנו עממם יבאש ויעלה זרן כי לא יוכיח צמופת נכון ולא יקבל מופת כי
לא נוסה ותסובותיהם נשאו ועל. גם לא יתווכח עם אויבו ונזקק רעתו
כי יעלי עליו ויתפסהו בדבריו ויתחקן והוא קמוצת אש צידים לתפש היחמה
איש אש צחקו ונגדיו לא תשרפנה

גם לא יתווכח עם כוהנים צעלי מרה הנוחים לכעוס או עם בני
הנעלה מחכמת ההגיון הנקראת סופיסטיקא המוכיחים מן השקר
שהוא אמת אלא עם צעלי דת ודין צעלי כחם וייסוב אוהבי האמת ונזקקי
הלדק ונזקקים ראוי ולכוע צומעמד חכמים שומעים ומחרישים לא
צטווקים וצרחו צות סיתקצלו שם הסדיוטים והפחותים
הלועקים ומצלצלים אז יבשר הווכח ההוא ויצררו האמת וה"ת
והצ צקופה ויפרדו צטלום ולא כל עברי ראוי להתווכח כי אם צעלי תכוות
עוצות לרצ⁽²⁾ וחכם טבעי יזיר בדבריו ויודע ספר והנצואות על לבו וסגורות
צפיו ולשונו לא כהוב עם חכמים יודע כנוי הלעוז ושוועיין צקפריס
החלונים אז יכנס צטלום וילא צטלום ולשומעים ינעם וראוי להזהר העברי
להזהר גדולה מזה יתוכח וזאת ישא ויתן שלא יתווכח כלל מן האכוסות
ולא מן השלום ולא מלחם חלסיהם ולא מקדושיםם ולא נשום
סיהיה כיעור חלות לאלוהיהם ולאמונתו ולא מנימוסי הגלחות אשר
השם חלק להם כבוד ומנושלה ראוי לכהוב צהם כבוד וללמוד מאצותינו עמודי
העולם זל הם יעקב משה ואליהו וזהו מן הראוי לטייל ולהתווכח מציאת
הנשיח ממופתיו וזמנו ומלכות התורה מדברי הנביאים ולא יתגאה על הכולרי
לא ימרהו ולא יקיעהו כנוי שרולה לנלוח אך ידבר צעלום ובהכנעה ויתנהג
בכבדיות וידבר בכבודות כעצד אל אדוכיו וכשמושתדל לבקש ולמלווא האמת
ואפי' אם יראה שמוכלת דורכוח אל יתגאה ויתראה כנוכל אלא ידחה לדברים
אחרים ייעצ פניו ויפרד בדברי אהבה ושלום ושצח אל אוהבי האמת
והמודים אותו כי קרבן האמת נבחר לר' מנחם והמתעזה בשקר ובכפירות
האמת הוא עון פלילי וקורא אכי עליהם אמור אל עמי עפל ויפול וא"כ⁽³⁾
אחד אוהב האמת האמת שיזיקני יטעם לי יותר מן השקר
סיועילכי זה שאמר שלמה ע"ה אמת קנה ואל תמכור ר"ל אמת קנה

(1) ז"ל דת או דתם (2) כנ"ל ובכ"י המלה מוספסתת (3) ואמר

אעפ"י שתקנהו ותפסיד בהודאתו אל חרפתו ואל תועבתינו להחיות ולהשתבח
בבשריתו ועם האונות יתאונות חלתי האמות ותורת אמת אחלי לאלהי האמת
לאמות ציוניות מה שייער על ידי נציאיו ישעיה ירמיה חזקיה זכרי' לפניהם
לפקוח עינים עורות ליתן ידיעה ולהקים הסכנות לשפות שלום ולצטר ישיעיה
פולמים לכל עם נציא באונור כי מולא הארץ דיעה את יי' כמים לים מכסים⁸
ירמיה אומר כי כלם ידעו אותי למקטנס ועד גדולם⁷ לפניה אומר לקרוא
כולם בשם יי' ולעצרו שכם אחד⁸ זכריה אומר ציוס יהוא יהיה יי' אחד
ושמו אחד⁹.) (המשך יבוא)

הערות בתלמוד

מאת שלמה יאקאבואהן מלבוב.

(א) ונענו ציכס מן הגיון (צרכות כ"ח ע"ב), מה רצו עליו הפירושים
וכמה דחוקים המה יחד, אשר אין זה המקום להראות דפיון כולמו. —
ואכתי רואה צולות הגיון, אשר טעות קריאתה הולך שולל כל המצארים
למלא את ככין-פתרונה, ולפי דעתי לרד לקרותה ה"יון, מלה יוכיח 'Agiō'
הנכנה על תמונה העצירה צ"ד נו"ן, ומכונים בשמו רק חלק כחוצים,
אשר עליו אמרו חכ"ל (שבת ריש כל כחצי) שאין קורין בהן מפני צול
בהו"ד לפי שמושבים לב האדם; ע"כ הוסיף פה רבי אליעזר צמאמרו!
והושבוס צין צרכי ת"ח צעזור כי יתעסקו בהלכות, וגם הכחיצים המה
אשר חכ"ל העילו צרובם ספקותיהם, עד כי הוכרחו ליטעז וליטעז סתירותיהם
הנראות מתוכם צעיני דעות האמונה, כקבלת אשר צקשו לגח, וגם
צשיר השירים יס מחלוקה לענין עושה, וגראה טעם מחלוקתם, שהע"ד
הצלתי מעמאסו, לקחו ע"פ פשוטו, שהם רק שירי אהבת שלמה וצלתי
קודש, אצל צעל מחלוקתו לקחם ע"פ משל ודמיון (אללעגאריה) כנגד
הקצ"ה וכנסת ישראל, ע"כ קדוש הוא ומעמא, כמו שהעיר צלדק הרב החכם
דק"ק סצגערין המו"ל "צן חכמה" צמאמר אחד על אודות הקצלה בשנת
תרכ"ד. — וגם מגילת רות נחשבה צעיני חכ"ל על מדרגה תחתונה, ועררו
למלא קצה על קבלתה צין כחצי קודש, ואמרו העמס להראות את שבר
גומלי חסדים. — ע"כ יס טעם זקנה גדולה אשר הכינה לרבי אליעזר
ללוות למנוע הצרים צחיכסם מלהבות צכחוצים, לצלתי יצעלו למנוע וצצניר
דעת אמוניות הנראות כקותרות מלמוד ועסק ההלכות. —
(ב) לעולם יהא אדם זהיר בחשבותו שמתוך חשבה ששפיר אחרן למשה
פקרו המינים, שכאמר וילא העגל הזה (מגילה ב"ד ע"ב). כפי פירוש רש"י
(⁶ ישעיה י"א ע' ¹) ירמיה י"א ל"ד ⁸) לפניה ג' ע' ⁹) זכריה י"ד ע' ⁸)

ז"ל לקחו המינים מלת וילא כפשוטה על תנועת העגל בלחתו, והאמינו שיש
 זו מושג. — ובדרך העיר ע"ז החכם אלעזר לווייפפל ספקו בפירוש הזה
 בספרו מינים ועוגב דף 85, וז"ל לו שפרשו המינים בן כעל יקר המאמר
 כבודו והדרתו, שצאנות מלילת ילא וכו' מלאכות גם על תיקון כלי והכשרתו
 מלא ענין מקורר אל ענין מקורר ומחוקק, כמו: ויוליא כלי למעשהו
 (ישעיה כ"ד), וילא לזרקה כלי (משלי כ"ה) ומה הענין ג"כ וילא העגל הזה,
 ר"ל שנתקן כהלכתו וכמשפטו הראוי לווכ' עכ"ל. לפ"ד נראה לי אשר ע"פ
 מלת וילא, ילאו ופקרו המינים, רק ומלת הזה, כי חשבו שאיננה מלת
 גוף הרוח (פרקנחוי דעומאנטרוטיוווא). כי אם לתואר השם או תואר
 הפעל כמו ק"ש, אחר, פהר, ומקורו מפעל ה"ה (מיררע רעדען, פֿאַרזאָגן),
 וצאחו לפי דעתם זה שילא העגל מדגדג הזיות (עם ענטשטאנד מיין רע-
 דענדעם, פֿאַרזאָגט קאָלוב). ע"כ יש בו ממשות, אשר צאמות לא בן
 הוראתה, כי אם הוא כינוי הרוח. —

(ג) ואי קאי בדוכתי מנולחא ליעא הכי: עיזא דבי עצחא שמינא מינאי
 (מגילה ג'). — כל עין ראתה את פירוש רש"י ז"ל בסנהדרין ל"ד איך כדחק
 מאוד לזכר: „לך לעצא והכיתר" מבלי לפרש אל מי יפנה המפחד מאמרו
 זה, ומה מתיחס לזה אם שמן העז אם רזה. — וכפי שאדמה עוד לא גלה
 עצאר עד עתה את המסך מעל פני מאמר הקשה הזה, עד כי חשבו רבים
 את חכמתו ללעממיים בקגולות אף אם לא צרוך. עומם כמשל הקגולה זו,
 ונחתו בזה יד ועקום למתחכמים ולצוערים להתולים; ולן יצואר המאמר
 וביטוהו, אז יגל העפר מעיניהם, ויתבוננו שלא קגולה הוא, רק מאמר
 חרוץ שתקטו חכ"ל; אשר על פיהו תעקראמונת ספור ישנות (סופערסטיציות).
 היתה מנהלכת אז בקרב העם, ולהקריצם אל האמת ויסוד דת הראשי,
 וכמשל הזה הכס גם מאמריהם האחרים הנכחים לנו בקגולות מקלרת השגתו.
 — הלא כדע שזהבלי אליהם, טאלו ג"כ העכו"ם צעזודת הנז אליה השדות
 והיערות ומרעות הבהמות, הנקרא בלשונם (Pan), וכצערו להאזין אשר
 הוא המחריד האדם את כל הסדרה הפחאווית באין קצה (פאזיטער סרעקקצן),
 ואשר ע"ז כפר המחריר את פניו במנחה, ולא ידע כי מפחד מזלו (פֿאָר-
 זעהנדאג), היתה לו, כי חזה דעה נגד פני צעליו; ולהפוך משורש הכל זה
 עלב המפחד פתאום צבר עומד; אמז חכ"ל שתייה רק יראת ד' על פניו,
 ומורא אשר כל יעצור על ראשו; באשר האל הוא בלחד, הוא לבדו כל יכול,
 ואך ציוו להיטיב. ולתכלית הלא יקבל המחריר עול מ"ש צק"ש, ולא רוחו
 נחמה דצרו על לבו אמרות נחמות כאלה, על דרך ר' חזקיה שאמר: לצולם
 אל יאז זה המסוק הזה מחזק פיד, „ד" לבאות עומד וכו" או לפי ר' יוחנן:
 „ד" לבאות אשרי אדם וכו' (צרכות). לפי דרך זה קרה שאלת מהרש"א צחד"א
 לפי שאין הק"ש קגלה להתרפאות זה כלל, כי אם דברי נחמדים ע"ש

צננהדרין ל"ד; ומוסיף-התלמוד להשמיענו עלה עונה צנוקס שלא יכול להרהר ולהעציר על שפתיו צקריאה הקדושה זו, להתנחם צמלות כחומים אחרים, אצל צדך ההתול (סאטוריש) המורים סבלות ואחילות הפחד, ויכוון צם המופת בג"כ לתכלית הכ"ל. — וכאמר המאמר על לחות לשון קוריא, שהיתה צנוקס לשון מדרגת סמנינה כל אדם; עיזא רבי שבחא, המוכן לטנינה ויש לו קצה ועטם לפחד ולהתירא, ולכל זאת צלתי מתירא הוא עלמו מאומה, שְׁמִינָא שְׁמִינָא, לא כאשר יעשו רבים לקרותה שְׁמִינָא מן שמון (שַׁעֲטָט) כי אז ראוי להכתב שְׁמִינָא צלא יו"ד, רק נקרא שְׁמִינָא הפך מן שְׁמִינָא (היומאיש, מירכרדס) צלשון קוריא. — וזה מוקר לאדם, צפחדו מאין קצה אף צצלתי ימלא צרע מאומה לשעשו, הלא יצער ויכסל, ודרך כסל הוא לו, ואז לעמא יתרון מוקרי יותר ממוט, ותרנונו [דיו לור סלמֶטֶט-בזנק בערייטשטעט ליגע ווארע דימאליטער מלם מיר] היש ציון יתער גדול וזה לאדם צאשר הוא אדם? —

שלמה יאקאבזאהן.

דברים אחרים

מאת נחום ברילל

גרסינן צננהדרין דף ל"ו ע"ב: א"ל ר' כחמן לר' ילחק מיי שמייע לך חינות אחי צר כפלי א"ל. מאן צר כפלי א"ל משיח, משיח צר כפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב ציוס ההוא אקיס את סוכת דוד הנופלת עכ"ל. לפי הנראה מווסמעות הדברים האלה הוראת השם צר כפלי אשר צו יוכה, המשיח כאן לא היתה מפורקנות צעת המורם כי משאלות ר' ילחק יש ללמוד שהוא לא ידע את השם הזה כלל וכלל וחשב כי ר' כחמן העליאו מליזה טעם ורמוז. אולם מיי שיצחין את השם צר כפלי צפני עלמו צעיניו יראה וצלצו יצין כי תחדמותו אל מלת הכופלת צהקמך זרה היא וחלושה מאל ואף כי רש"י המליץ את הדברים צפרשו, הכול פלת, מלכות דוד להכי קרי משיח צר כפלי "וצענוך ע" צר כפלי הקציר טעמוס ח"ל: פירוש שיקים את סכת דוד הנופלת והמהרש"א פירש עקר דיוקו של ר' ילחק היה על מה שקרא ר"ב למשיח צר כפלי ולא כפלי ע"ש כפלה צחולת ישראל ולזה השיב ר"ב כי השם צר כפלי יאות לו ע"ש צית דוד כנפלה צכ"ז דעתי לא חטח צהקמך כאלו כי צודאי גם ר"כ קרא את השם הזה למשיח ע"פ חיזה שמועה וקבלה שהגיעה אלינו ועלינו לפשט הענין כפי פשוטו והדרשה מדרש. — כצר מליכו כי חכמים הראשונים צחרו צכוכ צדוגמא על המשיח אשר הליזר היה ילא להם מדרצי הכחוצ דרך כוכב מיעקב וקס שצט מישראל (צמדצר כ"ד יו) ולזה תרגם אונקלס כד יקום מלכא מיעקב ויתרצא משיחא מישראל (ועי')

צפירוש הראש"ע (סס) וכן קצר הקופר הנולד נחי (צ' א' צ') כי זהו יסו
 משיח חכמי קדם צאו לירושלים ויאמרו על יסו כי ראו כוכבו צמרח וצאו
 להשתחוות לו אשר הוא צודאי נמשך אחרי מדרש הכתוב הכל ומי לא יבין
 כי גם השם צר כוכב צא לנשיח כח ציוני ר' עקיבא אשר הקביוו אח"כ
 לצן כוזי צא אחרי הכינס כי גם הוא לא היה הגואל המצוקר מהנציחיס
 — וצודאי שמו העלמי העליוו מוננו — נתן לו ע"כ פדרש מכתוב הכל
 ומעשה יראה לי כי גם השם צר כפלי צמקוניו ענינו צר כוכב צא כי מלת
 כפל לא הוראתו צלשון ארמיס כוכב ע' ערוך ע' כפל צ' וצמחורגמן ע'
 כפל והר"צ מוקאפיה טעה צאנו כי עיקר אוותנעיה טלה היא צל"י
 nephele פ' עק וערפל אך אין לה שום קריצות והסתצות אל המלה
 הזאת וכן צאדמות לשון הארמיס טרעה כי כפל לא אשר הוא חרגוס מלת
 כסיל צל"ע הוראתו נחוח ורעו צל"ע הנפילים היו צלחן (צראשית ו' ד')
 וש קלת ראה לזה כי גם הקיצי מחרגס צאיו צל"א כסיל גנצרא וצישעיה
 י"ד י' וכסילה וחילותיה *) לפי שזמלת כסיל מושגו העקרי חוק מלי כפל פ'
 חוק וצקחון, ואחרי כתי זאת ראיתי כי גם החכס השלם ר"ל דוקעס
 צקפרו דיא שפראכע דער מישנא לר 49 נעה לפרש מלת צן הכפיליס
 (צבורות מ"ד ע"צ) עד"ו. וש לבגמס וע' עוד מה שכתב רמ"ל בהערה (ערוך
 ע' צן תוליון ה' 3 והנכון כראה כמו שכתבתי).

צקנהדרין דף ל"ו ע"א מאי צלחון צן צנחון אמרי צלחון מלכא הוה
 ואישתמי אפיה והוה כי דכלצא וכו' ע"ש מדברי הכתוב ומענין השם צלחון אין
 למלוא הוכחה על מה שאמרו כי פניו נשחט לפני כלב וצודאי יש אחר הגדה
 קדומה ילוע לרציהס. ציוחסין הכדפס מחדש צפ"צ דף קל"ה ע"א מוספר
 על כורס מלך פרס שנתגדל ומלצנהוכן כתב צשלשלת הקבלה דף פ"א ע"א ורע
 ומורי החכס ר"א יעללינעק היצי להוכיח צעלי המורה — ואינס כעת חחת ידי
 לליינס כדאוי — כי גם אלל הקופרים הערציס נקרא ע"ז No-schenk פ'
 היכוק ומלצנה ואי חוסין על דצרו כי כצר כתב הידורות (מ"א פ' רכז) כי
 אמו של כורס היתה שמה Kyno אשר הוראתו צל"י כלצה וע"פ הדברים האלה
 נ"ל כי ערצות השמועות כי החליפו את צלחון אז מלך צלל עם כלצה אם
 מלך פרס וק"ל:

(*) ועל מלת עיוחא בפשיטתא עמוס ה' פ' ע' מה שכתב מור"ר רבן דורינו מהרש"ל דפ"ט
 צעלי כמורה שנת 1845 דף 171 וכבר העיר הוא שזמלת הוא יוחא צנכרות י"ס פ"ז
 הוא. מלת עיוחא פרס צא חכס למצנעכט ופירש כן צקפר Kritishe Lese
 לר 11 וצמלוד כ"י המונח צמינעמן גרס צאעת עיוחא צעקוס יוחא

תולדות הזמן ההוה

מזכרת עולם לנפש צדיק

הרב הגדול מופת דורו ומאָר זמנו

מ״ה שמואל דוד לוצאטני ז״ל

נר אלהים כבה! אשר האיר פני תבל זה חמש וששים שנה. התורה והחכמה, הלשון והמליצה, החקירה והבקרת לאורו נסעו, לאורו שורשו והצליחו, ולאורו פרחו וגם עשו פרי. אך בלא יוצא תמלא זה האור אסף ננהו מארצות החיים, ונר האלהים אשר שלח את האור הזה עד כנפות ארץ יום רחוקים, איננו עוד אתנו כי לקחו אלהים מעל ראשנו.

לקחו, אך לא כבה, אסף ננהו, אך לא חשך, הלא אור עולם הוא ואך וכבה? נאצל מאוד פני אל ולא יחשך לנצח. אבל כשמש עת פניה הסתירה עוד מבין אנו הסהר תפיק קרניה; אף כן זה האור גם אחרי שובו למעון קדשו השמים עוד מירו קרנים לנו, אשר לא יסופו כל ימי הארץ.

שמואל דוד לוצאטני לא מת! בפעולותיו אשר מעל, מצדקת ה' אשר עשה בחבטתו אשר נטע בתיכנו ובמרעיו אשר השאיר לברכה, הנה עודנו חי עומד עמנו היום, וחי גם לנצח, גם יפעל צדקה עד דור אחרון, גם יאמן כושלי אמונה, גם יחיה לבות דורשי אמת, גם יביטנו לכת יושר, יורה דעה את ה' ואת תורתו, ואיש אשר אלה לו ההוא נגור מארץ החיים בשוב עפרו אל העפר אשר נתנו?

שמואל דוד לוצאטני לא מת! לו גם חכמתו תרד אתו קבר, לא מת! לו גם מדעיו יכלו בכלות שארו ובשרו, לו גם נתקו מורשי בינתו בהנתק פתיל חיידו, כי גם מבלעדי החסודות האלה אשר העמידוהו למופת לעמים רבים, הנה מדותיו וצדקתו ישרו ותומתו ישאו שמו וזכרו על אברתם עד בלי ירח, ויודיע לדור יולד צדיק מה מעל, ויודיעו מעשיו לו גם כל חכמותיו תשכחנה, ואם גם מטהללו בארץ כל הלשונות ידמו ואלצו, עוד ישרו וטובו צדקו וצדקותיו בשופר יריטו קולם ויספרו לדור יבוא: אין על עפר משלו!

אם נבינה בקורות חייו מראש עד קצתו, הנה מה נפלא הפלא ופלא המראה הנשגב הזה! כמו חשב יוצרו לחרוט בחרט אנוש כליל כל השלמות, אשר בכח אדם מן הארץ להשיגנה. במשאליו נפשו היה עניו מכל אדם, אך ביר נדיבה מור טוב לכל מבקשיו, לחם צר ומים לחץ היו לו כדבש לסתוק, ובעת הטיבו לוולתו נפשו ידעה לו מן גרע מחקו. אי לדור שאבד מאר נורו, חבל על דאבד ולא משתכח. מי יאמין לשמועתנו כי איש נשגב כזה שר וגדול בישראל חי חי, צר, וגם בימי זקנתו לא מלטהרזו חכמתו מסבובים ומפגעים? אך לא. מי חכם ולא יאמין ולא ידע בנפשו כי החכמה והעוני כתאומים מבטן? הן לא כחכמי עם ועם החכמים בעמנו מני שנות דור ודור היה לחק בישראל: לא לחכמים לחם! הן עת המלאות עברה

ואשר לא ינע בדי כסף לא ימצאנו אשר לא ירדוף אחריו לא ישינו עושר, ומאבק הספרים לא יעשה עפרות זהב ואמנם אך לעתים רחוקים החכמה תחיה את בעליה. ואולי העשירים בעם אשר הננם אלהים עשר ונכסים הם יחיו נפש האוטללים האלה? הנה דמה אל נבוני עם לא ישינוחו אל מכאוביהם לא יביטו, לא ידעו ולא יתבוננו כי הרוח וההצלה אשר עמדו ליהודים בזמננו רק מאת המצרים נסבו ומידם היא לנו, כי לא בבח הבסף ינבר איש, כי אם ברוח אשר הערה ה' על נבוניו רוח עצה וחכמה רוח דעת ויראת אלהים.

אמנם מה אתאונן ומה אדבר הלא זאת נחלת הישרים וחלק החכמים מני אז הם יזרעו ואשר לא ינע בו יקצור את קצירו, ואשרי גבר חכם בעו אשר הפספך זה לא יעיק לבבו, והן אמנם כי המדה הזאת יקרה היא באנשי החכמה ואם אחד מני אלף השינה אין זה כי אם האיש הזה אשר תרד עיניו דמעה על אבדו ואשר בצדק נאמר עליו שמואל דוד, מי יביא לנו תמורתנו? ועתה אתה איש אלקים לך לקץ ובצל שריו תהיה טיחתך כבוד שם תתענג על רב שלום ומלאכי צבאות ידוון ידוון לקראתך כלם יענו ויאמרו לך גדול אתה וגדול שמך בתורה ובעבודת ה' ובנמילות חסדים.

תנצבה

מענדל בריי בויטנארטען.

תעודת הרבנים

(א) חוקי ישראל, לא אך לכוונת משפטים ליעקב ותורם לישראל נועדו, לא אך להודיע לעם את כדך ילכו זה וזה מעשה אשר יעשו נקדשם. לא, לא, לא הסבל הזה לנדרו עלי שכונם, כי אם נס עולם ומשאל כיות לערחתם עור מזרים, וסחבת מרגשת חופשי עולות ומנשקי פולגות לערוך תמימי דרך מן הארץ, וכלי עץ לסגר כל מעה רשע אשר יונק ואשר יורם על גו סף מעשה. הנכם טמרי נפשות ועליכם אפוא כבוד גם את הגויות, הן בלעדיכן הנפשות לא תעמידנה, ונאין לנו מה מחסם מעון למחסה לעמיתו כלל רגע כענ העומינה אל השמים מעל. נולד סלך גם סוג יאור, וסוף סקד שומר עיר פנימה אם לא סח לה שמה גם מסוך. ציר עוד, סהם אחס: רועים תקראו, סם אשר פי כל סכמי לז יקצו. ומה נכון אם כן כי מלאו לכם צעקתכם. סהם להם אין די רעות אם ללנס מרעה טוב וסעקתם משקע מים. כי אם גם ישימו לז לשמכם מחמת משפטי לטרף, ומקורב אליהם מחלשות לביא וסן זאז, ולפקוד סכסדות, ולנקט סנצדו) ולרפא סנשנח, יעוין צכריס (י"א, ע"ז). ערועי ללן סנעס סרלא וכן סנעסו גם אחס רועי ללן אדם, סיעו עין על כל מסקורי ללן ידכם, ואל נל סלמרו כון סנצד רענס ולמלס לרצד ד', כי אם גם סקרו וסמרו אסכן מכך גוזאין. ומיד עושקין סס, וססיוו לנו מפלט מכל אסין ומכל סנצד רע. פקדו יום יום אם ערד ד' סנכן צירכס, קסו סדס, וכלכלו סנלז, וסנשו ספלט, וסרצילו סנריא סנלז סקס, וספיקו רלון מל' סספן סנלס עדרו. ובלעדי כל זה סהם מי סם מועקס סנחמי עס מרעיוסכס? מי סקיס לו ססן? מי סם אינז צירי וצין כל גויי סלרץ? ומי סללס עליו סמח כל מנפשות סלדעס? אך דמו סנזנס מכל עס, אך סקיו אשר רוסס זרס לכל לא למד לסלח עלס סנעוריו. אך סנללס דל כבוד יעקב סמוך סעמים, אך סנלל אשר סנז יסמות סלסמו

(*) צוכריס (סס) נסמטס לוס דל'ס ממלס: דנער וסללוי: דנערד. וסוף נעין: סל סלונדס אצקס (יסקלל לר, ע"ז). ולזכר אעיר כי ציסקלל (סכ) צל: ססל. ססס: סלסמור. צינו ציס. (גס סנלנוס סקורי סנקלס ססיעל סרנס וסמיעל סלר. סעסרין)

משם אלפי יעקב חזר: הלא משנאחז ד' השנה ונתקומנוך לחקיעט: חכלית שנהא שנהאחיס (תהלים קל"ט כ"א וכו') היה גם מחמד צלי שפק פן ידיח גם אחרו מעל הדרך כישרה, ולא האמין בעצמו, כאשר חזר כלל: ואל האמין בעלימך עד יום מותך (אבות פ"ב משנה ה') ולפי פי' הרש"ם צד ובעל הערוך קרוב מאל כי התחברות אהי עם האמונתי היתה למען ילמד ממנו כשפים. לא לעשות, כי אם להבין ולהכרות יעוין שנה (שם). וכן הסבדרין ור' אליעזר בן הורקניוס ור' עקיבא למדו כשפים להבין ולהכרות סבדרין (נ"ז א'. ס"א א'). וכן נ"ל לפי', כי האמונתי לא כוח חסיד שכלי למען כשפים נגדיהם כמירוש כרשנ"ם ובעל הערוך, כי אם למען עשות בהם כשפים. יעוין סבדרין (ס"ח ז'): בעל חוב אחד המעלה בזכורו ואחד הכשאל בגלגולת עכ"ל. עוד נ"ל, כי מה שאמר חז"י: דקס"ד אמנא שד, דלא קפיד אמנא כשפים (סבדרין ס"ז ז') לקסא חז"י מן האמונתי כוח. ואולי עוד חכמים אחרו למצרה עם האמונתי ומכשפים, ומעיהם לקסו חרנה עניני כשפים הגמלאים בתלמוד צלי.

2. ר' חייא. עם נכרי פלוגי. יעוין מדרש חסד (צ"ק נהרואו): רבי חייא כוח ליה מדר רמס צאשנא, ועשה לו סעודת והאכילו כל מה שנברא בשנה ימי צהשית, חזר ליה עם אלהיכו עתיד דעבוד לכוון יומא מכלל וכו' עכ"ל. וצ"ל: מדר רמס וכו'. אורב אחד ממקום השנה, וגו' היה, ועשה סעודת לר' חייא עכ"ל.

3. ר' יהודה (תלמיד שמואל) עם נכרי אחד שמו: אצירנא. או: אצירנא. או: אצירנא. יעוין ע"ז (ס"ד פ"ב וס"ה רע"א): רבי יהודה שדר ליה קורנא [תשורה] לאצירנא [נוסחא רבי' צהשית המסכת: אצירנא. ונוסחא רבי' צהשית: אצירנא] ציוס אידם עכ"ל.

4. ר' יהודה נשיאה (נכד רבינו הקדוש) עם מין אחד יעוין ע"ז (ו' ז'). הלא מנינא דשדר ליה דינא קיסרנא לרבי יהודה נשיאה ציוס אידם עכ"ל ומשלות מנות אידם לאידם ציוס שמוח לנו הוא אור אהבה ואחרת וצריח שלום. ושם (ל"ה ז' צהשית): והשמן שלכם, רבי [הוא ר' יהודה נשיאה חנ"ל ככהוז צפי ר"ש סם] וצית דינו החירו שמון עכ"ל. והמשכילים יצונו מזה ספלו לקרב את עמו אל — עמי הארץ כפי יכולת דמו.

5. רבא עם נכרי אחד שמו: צר ששך יעוין ע"ז (שם): רבא אומי ליה קורנא לרבי ששך ציוס אידם עכ"ל.

6. שמואל עם חכם נכרי אחד שמו: אצל. יעוין שנה (קכ"ט א'): אצלם חשכתיא לשמואל דגני בשמשא ח"ל: חכימא דיהודאי! נישא מי כוח ענה? ח"ל יומא דקבא הוא עכ"ל. ושם (קכ"ז ז'): דשמואל ואצלם כוח יחזי, וסור קאזלי סבך אינשי לאתנא ח"ל אצלם לשמואל: האי גברא אזיל ולא אחי, פריק ליה פירא ועיית וכו' עכ"ל. ופי' ר"ש. אצלם. שם חכם נכרי, וזהו חזק צבוכנים עכ"ל. ועיז (ל' ע"א) שמואל ואצלם כוח יחזי, אייתו לקמייהו סמרא מנשלא, משכיה [אצלם] לידיה [שלא יגזו ויאסרנו] ח"ל שמואל: כרי אמרו יין מנשלא חין צו מנשלא יין נכך עכ"ל. השתחו נא חכמי לנ! למתנא חזא, וציונו מה צין אהבה איש חכם לאהבה איש נכבד: דאו והציונו, כי מתנא אצלם חכם לשמואל לא גרע מאוס בגלל אסור יין נכך אשר החזיק צו שמואל כן אצלם לא נתן צרכים עינו, כי אם צהלון אהבו: אחו צמישרים, ועוצים היו לו דודי שמואל מין, וקרבתו מדר עננים אשר ישח עם איש אשר אכוס אחד. יין סמך לא יקשר כש צנפס, ולחם סמורח לא יעם כלצנות לאגדה אחת. כי אם סמן אחד לצא אל מוסר. (יניעל) אחת, ומפך זה יללם גם צידי אומים הסוים זה מזה צמאכל וצמאשק. אף כי אם חך יד הדת סיא צמאורה חזא. נסור נא ולכו לכם אל צית משחא שמה יסנו כסאות לין כסאות לשווי סכר. איש אל דעבו ילהו, כוח אל כוח יקריבו, לשון ללשון אהבה עולם חשבו וצריח נלם חכמה, ומקול נשיקותיהם וצרכו ייחס אמות כספים יסנו. הלא חשפטו שפט מזה אם חך לעינים חלא, כי כל האנשים האלה לצנח אחד ביו,

וכי כל נחם ממנו טוב רעהו ידעו? אולם כחרונו נא זעיר וחדעו לכם, כי אך שוא ומדומים רחמם. ומשפט כוז שפסחם, חנר עליזים כי כלו לשחור, צח משחם עזבו נטשו. ואם איש אחרי נצטו ה'ך, אזי מדל כל דבר, באהבה אולה לה עם אד ביין, והצדיות עם חס קנאס, הפה אשר נשק כנחש יסך, והשפחים אשר נצרות נטפו, זרמות נאלות וחוכמות, וחמח אשר לפנים כוס אל כוס הקריבו יקריבו עתה מרס אל טרה וצית אל בית יגיעו. לא כן האהבה והצדיות אשר יסונמן בדמיון מאויי הנפשות, ובהוסקן יחד לדרך לדעת אח' ד' ואח' אשר הוא שואל מעמכן. משוקה כזאת מופש בעמדת לעולם נצעת, ולכן כמות חתון לפד, וכן האהבה והצדיות אשר על ארניה הטבעו.

7 ר' שמעון בן יוחאי. עם ככרי פלגי אלמני. יעוין מדרש אסתר (טז): ר' שמעון בן יוחאי הוה ליה חד דרסין גבי דאריא נצור וכו' אמר ליה: משגח רבי נר"ל ביאנה רבי) שחי גנן יומא דין? אמר ליה אין עכ"ל. נצורי דבר! הנה עינכם רואות כי גם ר' חייא (יעוין למעלה) גם ר' שמעון בן יוחאי לא חדלו לאכל ולשתות ומאכלים ומשקים המותרים להם ע"פ תורתנו) נאדסה אשר עשו להם הנכרים אשר לא מעמנו המה, וכן נחג רבי. יעוין מדרש אסתר (פסוק בשנת שלוש): אנטוניטס עשה קעודה לרבי עכ"ל. וכן ר' דוסמאי. יעוין מדרש במדבר רבס (פרשה כ"א): מעשה צווי אחד שזימן כל בני עירו. א"ר דוסמאי אחי זימן לאותה קעודה עם כל בני עירו, ולא היה שלחן חסר מכל ממשמים שנעולם אלא אגוזי פך בלבד עכ"ל. ומה נעשה אפוא למ"ס ר' ישמעאל ישראל שנחלה לארץ וכו' שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו עכ"ל (ע"ז ס' א')? ונ"ל כי כל הנכרים אשר הסביתם סכ"ל אכלו ושמו נאדסה לא היו עובדי גלולים, ור' ישמעאל איננו מדבר כי הם נכרים אשר הם עובדי גלולים. ויעוין צ"י ("יד ראש ס"י ק"צ) ויעוין גם נחמ"א (פ"ט ופ"י) והחכם יצין דבר לאשורו.

8 מלמד אלה יסידים עם יסידים, היו עוד רבים עם יסיד. והם ר' גמליאל ור' יהושע ור' אליעזר בן עזריה, ור' עקיבא, אשר כרתו צדיות עם פלוסוף אחד. יעוין מסכת דרך ארץ רבס (פ"ב): מעשה נאדסנה זקנים שהלכו למלכות הסניעית (?) והיה להם פלוסופוס אחד מרס סס. ואלו הם: ר' גמליאל ור' יהושע ור' אליעזר בן עזריה ור' עקיבא. אמר לו ר' יהושע לר' גמליאל: רבי! רלויך שנקבל סני פלוסופוס חכמנו? וכו' עכ"ל. והנה ציוססין (סס שמואל) כחונ: ואכלת חכס גדול נחכונס חנרו עכ"ל. וכחונ פ"ז נקדר סדורות: וחמיה סקראו חנרו עכ"ל. וחמיה על חמיהו, כי סס נקרא הפלוסוף נסס: חנר לארנעת הזקנים אשר היו גדולי סכמי המסנה. (רצ וארסנן או אורכן (ע"י) ר' לדוק (קידושין) ור' חנינא נר ספ"א (סס ועוד). (הסמסן ינא)

Im Verlage von Jacob Schloßberg
Buchhändler und Buchdruckereibesitzer in Wien,

Stadt, Franz Josefs-Quai 9,

sind erschienen und zu den billigsten Preisen zu beziehen:

- ספרא (SIFRA)** Commentar zu Leviticus aus dem Anfange des III. Jahrhunderts. Nebst der Erläuterung des R. Abraham ben David (Rabad). Vermehrt mit Masoret ha Talmud von J. S. Weiss. Zum erstenmal herausgegeben von Jacob Schloßberg . . . 3 fl.
- מגן אבות (Magen Aboth.)** Ausführlicher Commentar zu Pirke Aboth von R. Simon ben Zemech Duran (geb. 1360). Nebst dem Commentar Bartonura zu den ersten 5 Abschnitten und von Raschi zum 6. Abschnitte Aboth's. . . . . Preis 75 fr.
- ספר כתר תורה (Kether Thora).** Enthaltend die 613 mosaische Gebote und Verbote, nebst den von den Talmudisten als biblisch sanctio- nirten sieben rabbinischen Haupt-Ritualgesetzen, in poetischer Form bearbeitet, nebst einer dem Studium entsprechenden, aus dem Werke דעת נבואה geschöpften Quellenangabe im Talmud wie in den Ritual-Codexen ausgestattet von M. E. Stern. fl. 1.50 fr.
- נחמד אוצר Ozar Nechmad.** Briefe und Abhandlungen jüdische Literatur betreffend von den bekanntesten jüdischen Gelehrten. Herausgegeben von Ignaz Blumenfeld. IV. Band . . . . . Preis 1 fl.
- מדר דרור JOSEPHUS FLAVIUS** und die Tradition. Von Dr. M. Duschak, Bez.-Rabbiner in Gaja. Mit Unterstützung des Institutes zur Förderung der israelitischen Literatur . . . . . Preis 50 fr.
- מורה נבוכים (More Nebuchim.)** II. Band. Nach den besten neuesten Quellen zum erstenmal ins Deutsche übersetzt von M. E. Stern . . . . . Preis fl. 1.85
- המליץ אוצר ha Millin** Ein vollständig kurzgefaßtes talmudisch- aramäisch-halbäisches Handwörterbuch zum Verständniß des Tal- muds und der Midraschim nach den ältesten und neuesten Hfsquellen bearbeitet von M. E. Stern . . . . . Preis 50 fr.
- פזמונים Hymnen** des R. Israel Nagara. Nach einer seltenen Handschrift der I. I. Hofbibliothek in Wien. . . . . Preis 40 fr.
- נפש כנור וענב** Eine vollständige Ausgabe sämtlicher Gedichte von Dr. Max Letteris . . . . . Preis fl. 1.—
- בן אביוä Götthe's „Faust.“** Eine Tragödie in einer hebräischen Umbich- tung von Demselben . . . . . Preis fl. 2.—
- Aus Egypten.** Von Dr. L. A. Frankl . . . . . Preis fl. —90
- ברכות הורים „Ährenbilder.“** Von Dr. Ludw. Aug. Frankl. In hebr. Nachbildung von Dr. Max Letteris.
- אגרות בני קדם** Hebräisch-deutscher Briefsteller von Dr. M. Letteris —80

Im Verlage von Jacob Schlossberg
befinden sich unter der Presse und werden in
nächster Zeit erscheinen:

חומשים mit רשי and שפתי חכמים in 5 Theile 8.

detto mit רשי in 8.

detto mit רשי in 4.

detto mit einer gebiegenen deutschen Uebersetzung von M. C. Stern,
in 5 Bänden, wovon der erste Band bereits erschienen ist.

שון הקדש ein vollständiges hebr. Wörterbuch, nach Gesenius
bearbeitet von dem rühmlichst bekannten Gelehrten Elias Barch.

בית המדרש Sammlung kleiner Midraschim und Abhandlungen aus der
ältern jüdischen Literatur, herausgegeben von Dr. Adolf Jellinek
Prediger der israelitischen Cultusgemeinde in Wien. 5. Theile.

ממצרים „Aus Egypten“ von Ludwig Aug. Frankl. Ins Hebräische über-
setzt von A. B. Gottlober.

נחן החכם „Nathan der Weise“ von Lessing, ins Hebr. übersetzt von
Simon Bacher.

קראי מועד